

BISERICA ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTĂ PERIODICĂ ECLESIASTICĂ

APARE O DATĂ PE LUNĂ

„Predică Cuvântul“

II. Tim. IV. 2.

Acte privitoare la autocefalia Bisericii Române

Epistola Înalt Prea sântitului Mitropolit Primat al României și președinte st. Sinod, răspundând sântității sale Patriarhului Ecumenic D. D. Ioachim IV, pentru recunoșterea autocefaliei Bisericii Române.

No. 43
1885 Mai 30

Înalt Prea Sânta Stăpâne.

Epistola din 25 Aprilie ecspirat No. 1759, cu care sanctitatea Voastră m'a onorat, și Tomosul relativ la bine cuvântarea și la recunoșterea din partea sântei și marei Biserici Ortodoxe răsăritene, a Autocefaliei Sântei Biserici Ortodoxe a Regatului României, a fost primite cu cea mai mare bucurie de smerenia noastră și s'a comunicat sântului Sinod de pe lângă Noi în ședința de la 6 ale lunei curente.

Sântul Sinod al Sântei Biserici Autocefale a României a primit cetirea acestor acte cu o adevărată bucurie sufletescă, ca o netăgăduită și solemnă probă de dragoste ce acea sântă mare Biserică ecumenică pörtă pentru tot ceia ce pöte asigura prosperitatea și întărirea sântei noastre religiuni ortodoxe prin prosperarea tuturor sântelor Biserici, care la un loc constituesc acea una, sântă, catolică și apostolică Biserică Răsăritenă al căreia cap și stăpân suprem este Domnul nostru Isus Christos mântuitorul lumei.

Sânta Biserică Ortodoxă a Regatului României, tare în credința nepătată și mântuitoare, moștenită de la strămoșii națiunei noastre și neclintit intemeiată

pe Dumneđeștile Dogme și sânteles Canóne, va trage din acéștă bine-cuvêntare a Sanctitáței Vóstre o nouă putere pentru a îndeplini a sa sântă misiune, căci Biserica în România a fost pétra din capul unghiului tot-déuna nedislipită de destinele țerei.

Aducênd cele de-măi sus la cunoștința Sanctitáței Vóstre, Smerenia Nóstră se simte întru adevăr fericită, că a putut vedea îndeplinindu-se sub păstoria sa un act de așa mare importanță pentru Biserica Ortodoxă Română.

Prin transul și Autocefalia Bisericeii sa întemeiat pe bazele cele măi solide și relațiunile cu Prea Sântul, Prea Venerabilul și ăntéiul tron Partriarchicesc al Bisericeii răsăritului s'aú stabilit pe o înțelegere frățescă isvorând din singurul, adevăratul, limpedele, și nesecatul Isvor la care ne adăpăm, și ne vom adăpa din sânteles precepte a le mântuitorului luméi depuse în sânteles Evanghelii.

Despre notificarea Autocefaliei Bisericeii Regatului României către cele-alte Biserici surori se va grăbi a face formalitățile cerute în asemenea împrejurări.

Din parte-mi ecsprimând Sanctitáței Vóstre căldurósele mele mulțamiri pentru dragostea creștinés-că și frățescă arătată cu acéștă ocasiune, vă rog să bine-voiți a primi smeritele mele închinăciuni și amonóre a rămâne al Inalt Sactitáței Vóstre frate măi mic în Domnul nostru Isus Christos și coliturgisitor.

Semnat CALINIC.

Archiepiscop Mitropolit Primat al României Președinte al St. Sinod.

Enciclica Patriarchiei Ecumenice către Patriarhiele : Ierusalimului, Alexandriei, către Archiepiscopul Ciprului, Sinódele Rusiei, Greciei și al Sirbiei și către Archiepiscopia Carlovitzului.

Fiind-că S. S. Mitropolitul Ungro-Vlachiei, fratele nostru cel iubit în Christos și collitugisitor. Domn Kalinic, prin epistola sa de la 20 Aprilie, anul curent, ce ne a fost transmisă prin E. S. Ministrul Cultelor și al Instrucțiunei Publice al României D. Demetru Sturdza, a cerut în numele sântului Consortiū al sântilor Archierei din România și cu consimțimântul M. S. Regelui României și al regescului seū guvern, de la marea nóstră Biserică a lui Christos, pe de o parte să acorde bine-cuvântarea Eī prea santei Biserici a Regatului României, iar pe de altă parte se o recunóscă ca autocefală și soră de aceeași credință și dogmă în tóte, și se anunță acest fapt celebru atât Patriarchiei din Răsărit precum și tuturor Bisericii Ortodoxe Răsăritene, de aceia, Smerenia nóstră, împreună cu Sântul Sinod din prejuru-ne, compus din S. S. Mitropoliți frați noștri iubiți în Sântul Duch și colliturgisitori ai prea sântului, apostolicului și Ecumenicului tronului nostru patriarchicesc, primind cu dragoste frățescă acéstă cere-re, ca una care este rațională, dréptă și conformă cu legile eclesiastice, am otârît să recunoscem pe prea Sânta Biserică a României autocefală și de sine administrată în tóte și la tóte, ear pe Sântul Eī Sinod să'l proclamăm iubit frate în Christos. Spre acest sfârșit, eliberând un sânt Tomos patriarchicesc și Sinodic, anunțatoriū al tuturor acestora, am întărit și consolidat pentru tot-dé-una acéstă faptă bisericéscă pentru conservarea vecinică și nestrămutată a unităței dogmatice și a celor alte relațiuni și puncturi de unire între acéstă Biserică și între Marea

nóstră Biserică a lui Christos și cele-lalte Biserici autocefale Ortodoxe.

Prin presenta nóstră epistolă patriarchicéscă și Sinodică, comunicând prea scumpei-ne . . . acéastă faptă ecclesiastică, sevêrșită prin harul lui Dumneđeú și spre a lua cunoștința de amănuntele (detaliele) înaintând, alăturat pe lângă acéastă o copie după sântul Tomos Patriarchicesc și Sinodic, cerem frățesce de la . . . și de la turma vóstră ortodoxă să recunóșteți pe prea Sânta Biserică a României ca autocefală și de sine administrată în tóte, și tot-de-o-dată să adresați și Iubirea vóstră rugăciunile călduróse către prea bunul Dumedeú, care împlinește și sevêrsește tóte, pentru ca acéastă prea Sântă Biserică autocefală se rămână tot-dé-una neclintită, în sânta nóstră credința ortodoxă și in veneratele nóstre tradițiuni strămoșești spre a prospera duhovnicește, și spre a produce róde demne de sânta Eï menire și pentru ca noi să avem o bună răspundere înaintea vecinicului *Cap* și intemeietoriú al Bisericei a stăpânului și Dumneđeului și Mântuitorului nostru Iisus Christos a căruia slavă în veci, amin.

1885. Aprilie 25.

*Al prea Scumpei-ne și venerabilei
Frate-iubit în Christos
(Semnat) Ioachim al Constantinopolei
„ Nicodim al Cyzicului
„ Calinic al Chalcedonei
„ Neofit al Adrianopolei
„ Sofronie al Amasiei
„ Procopiú al Melenei
„ Nicefor al Metimnei
„ Calinic al Moglenei
„ Antim al Debrei și Velinei
„ Gabriel al Samosului
„ Ignațiú al Litizei*

Epistola Inalt Prea Sântitului Mitropolit Primat al României și președinte al st. Sinod către bisericile omodoxe, prin care li se face cunoscută recunoșterea autocefaliei bisericeii române de către S. S. Patriarchul ecumenic.

Inalt Prea Sântite.

Autocefalia seculară a Bisericeii ortodoxe a Regatului României, fiind recunoscută formal de Inalta Sa Sanctitate Patriarchul Ecumenic Ioachim IV-lea prin Tomosul seü din 25 Aprilie anul curgătoriü, Smere-
nia Nóstră împreună cu sântul Sinod cel de pre lângă Noï al Mitropoliților și Episcopilor Regatului, fraților noștri colliturgisitori, cu mare bucurie am mulțemit și mulțemim Proniei Dumneșcesci pentru înaltele simțeminte de adevărată frăție creștinăscă ce a inspirat pe Inalta Sa Sanctitate și pe Sinodul seü pentru săvârșirea lor, căci prin ele sânta și marea Biserică în care venerăm pe înteiul tron patri-archicesc a Bisericii Răsăritului, contribue și mai mult la mai marea consolidare a sântei nóstre Bisericii ortodoxă una, sântă sinodală și apostolică.

Recunoscând în Inalt Prea Sântia Vóstră pe unul din marii și legitimiï reprezentanți ai acestei sante Bisericii ecumenice, mă grăbesc a 'i împărtăși acéstă bucurie ce resimte omodoxa Biserică a Regatului României, comunicându-vă în alăturare actul Patriarchal precum și corespondența urmată în acéstă privire; și acésta pentru afirmarea și mai mult și consolidarea relațiunilor dogmatice și canonice ce purrea a legat și légă Biserica nóstră, de acea sântă Biserică ce cu atâta demnitate reprezentați.

Al Inalt Prea Sântiilor Vóstre Frate în Christos și smerit colliturgisitoriü.

CALINIC

Archiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlachiei, Primat al României și Președinte al st. Sinod.

SANTA SCRIPTURA

Cheea spre înțelegerea vechiului Testament.

PUNCTUL AL DOILEA (1)

Cum este Iisus Christos finitul legei. Cum toate cărțile vechiului Testament ne conduc la El și la Biserica sa.

Iisus Christos este finitul legei. Adese ori ea conduce de adreptul la el fiind-că se găsește anunțat în ea în termeni lămuriti, care nu se potrivesc de cât lui; dar mai adese-ori încă legea conduce la el indirect, vestindu-l sub vëlul parabolilor și a inchipuirilor, de care sunt pline cărțile vechiului Testament. Precum vedem dar, aceste cărți cuprind diferite sensuri pe care trebuie să le distingem cu îngrijire.

Dar aceste sensuri au oare pretutindene o egală întindere? Formeză ele un paralel susținut egal în toate părțile sale? Până unde trebuie să se întindă armonia acestor diverse sensuri spre a le justifica adevărul? Intrun cuvânt care este întinderea acestor diferite sensuri, prin mijlocirea cărora dumnezeieștile Scripturi ale vechiului Testament ne conduc către Iisus Christos și către Biserica sa privită ca corpul a cărui cap este El? Acesta trebuie să discutăm aici.

Obiectul dar al punctului al doilea ce esaminăm este, *Distincțiunea și întinderea diferitelor sensuri ce cuprind cărțile vechiului Testament.*

Două sensuri principale cuprind aceste cărți : *sensul literal, și sensul spiritual.*

Sensul literal este acela pe care-lă presintă chiar litera textului.

Sensul spiritual este acela care se găsește acoperit sub vëlul literei și care-î conține spiritul.

I. *Sensul literal*, care se numește și *immediat*, pentru-că-l presintă imediat litera textului, are de obiect în sântele cărți ale vechiului Testament, 1) *Istoria neamului ominesc* de la început și până la chemarea lui Avraam capul poporului lui Dumnezeu; 2) *Istoria poporului lui Dumnezeu* de la Avraam și până în timpul Macaveilor; 3) *Legile morale, civile și ceremoniale*, precum și masimile care privesc morala în genere; 4) Marea operă a răscumpărării ómenilor prin Mântuitorul carele, fiind promisă primului om după căderea sa, anunțat apoi patriarhilor, și preșis de profeți, ni-a fost dat în persóna lui Iisus Christos.

1. *Sensul literal și imediat* privitoriu la *Istoria nemului ominesc* de la început și până la chemarea lui Avraam, nu presintă mai nici o greutate; căci totul se găsește obicînit, expus în termenii cei mai simpli și mai ușor de înțeles. Trebuie numai să observăm că chiar de la povestirea căderei primului om, *vorbirea figurată* începe a se amesteca ici colé; așa că demonul nu se presintă ⁽¹⁾ de cât numai sub figura *șerpelui* care-î servi de organ; de aici vine că blestemul pronunțat asupra șerpelui, cade cu mult mai puțin asupra acestui animal de cât asupra însuși demonului.

2. *Sensul literal și imediat* în privința *Istoriei poporului lui Dumnezeu*, de la Avraam până la Macavei, este adese-orî amestecat cu expresiuni *enigmatice, metaforice, alegorice, figurate*. Așa, Iacov bine-cuvântînd pe fii seî, și venind la Iuda, se exprimă mai ântîiu într'un stil simplu și fără figurî: *Iudo frați tî te vor lăuda; mâna ta se va întinde preste capul vrăjmașilor tî; fii părintelui tîu ție se vor închina* ⁽²⁾. Dar îndată patriarchul se ridică și începe într'un stil figurat: *Iuda este puiul de Leu. Tu te-ai sculat fiul meu ca să răpești prada ta. Tu te-ai răposat culcîndute ca un Leu: Ca o Leóică s'a culcat; cine va îndrăzni să-lă deștepte* ⁽³⁾? Sub acéstă icónă patriarchul preșice faptele rîsboínice a seminției lui Iuda. Moisi de asemenea, în cântarea sa cea mare se exprimă simplu mai ântîiu dicînd: *Domnul* ⁽⁴⁾ *a ales pe poporul seú ca parte a sa; el a luat pe Iacob sórtă moș-*

(1) Facere 3, 1 și urm.

(2) Facere 49, 8,

(3) Ibid. v. 9,

(4) Adoa lege 32, 9.

tenirei sale. Dar îndată se ridică la sensul figurat și dice: *Precum un vultur excită puii săi să sbore, sburând însuși pe deasupra lor, așa Domnul și-a întins aripele sale; el a luat pe sine pe poporul său, și l'a purtat pe aripele sale* (1). Sub această figură se exprimă îngrijirea cea mare a Domnului pentru poporul său Israil. Davidu încă imităză această vorbire figurată, când dice către Dumnezeu: *Viea din Egipt o aș strămutat, aș alungat nămurile și o aș plântat în pământul lor* (2). Această vie, dupre sensul literal și imediat este poporul lui Israil. Profeții au întrebuintat adese-ori această espresiune figurată, vorbind de Israil și de inimișii săi; și această băgare de sémă este foarte importantă, pentru că astfel de parabole și închipuiri, care au în vedere pe Israil, ne conduc la înțelegerea închipuirilor și parabolilor care privesc pe Iisus Christos și Biserica sa.

3. *Sensul literal și imediat* care privește legile morale, civile, ceromoniale, și în genere regulile moralei saș a conduitei în vieță, este în-de-comunū foarte simplu; dar câte odată se ridică și el până la stilul figurat.

Așa, în Psalmi, în cărțile morale și profetice, *adeverul* de care trebuie să ne lipim, *dreptatea* ce datorim a practica, *poruncile* divine pe care trebuie să le observăm, sunt înfășoșate adeseori ca o *cale* pe care avem a merge, ca *cărări* pe care trebuie să ne îndreptăm. Tot în aceste cărți *calea Domnului*, *calea dreptilor*, *calea păcătoșilor* însemnă conduita acestora și a lui Dumnezeu însuși.

4. *Sensul literal și imediat* privitoriu la opera cea mare a *răscumpărării nămului ominesc*, este și el câte-o dată foarte simplu, Răscumpăratoriul fiind anunțat fără voal. Așa, *Sceptrul nu se va lua din Iuda*, dice Iacov, *până va veni cel trimis, și care este așteptarea nămurilor* (3). Eaca liberatorul anunțat foarte lămurit. Dar același Iacob trece îndată la sensul figurat: *El va lega*, dice patriarchul, *asinul său de viță și asina sa de mlădiță; va spăla haïna sa în vin și vestmântul său în sângele strugurilor. Ochii lui sunt măi frumoși de cât vinul și dinți lui măi albi de cât laptele* (4), espresiuni simbolice, tóte relative la marele mister a lui Iisus Christos și a bisericei sale, către care conduce necesarminte însuși *sensul literal și imediat* al textului.

(1) Adoa lege 32, 11.

(2) Psalm 79, 9 și urm.

(3) Facere 49, 10

(4) Ibid. 11, 12.

II. *Sensul spiritual*, care se numește și *mistic*, pentru că acoperit sub vëlul literel, cuprinde în sine spiritul și misterii . are douë obiecte principale, și se devide asemenea în douë genuri, *sensul alegoric* și *sensul moral*; *sensul alegoric* care ni arată misteriiile religiunei, și *sensul moral* care ni descopere regulile buneî conduite.

Sensul alegoric are și el însuși douë obiecte, dintre care unul se rapôrta la misteriiile ce aũ să se petrecã pe pãmânt în plinirea vremilor; el ni arată ce trebuie să credem, și este *alegoric propriũ dis*. Celalalt se raportã la perfecta îndeplinire a marelui mister a lui Dumnezeu în eternitate, într'un cuvânt la bunurile ce ni sunt oferite în ceriũ și care aũ a fi vecinica rësplãtire a celor aleși; El ni arată ce trebuie să sperãm noi; acest sens se mai numește în grecește și *anagogic* pentru că ne conduce la cele cerești.

De aici vine ca în vechile scripturi se disting *patru sensuri* principale, adicã *sensul literal*, *alegoric*, *moral* și *anagogic*, cuprinse și caracterisate în aceste douë versuri :

Litera gesta docet ; quae credas, allegoria ;

Moralis, quid agas ; quid speres, anagogia.

1. *Sensul alegoric propriũ dis* este dar acela care, sub vëlul unui prim sens, presintã un al doilea relativ la misteriiile lui Christos și ale bisericeî sale; el se mai numește și *sens profetic* pentru că cuprinde anunțarea acestor misterii. Ast-feliũ este sensul ce sântul apostol Pavel ni descopere sub icóna alianțel ce contractã Avraam una dupã alta cu cele douë femeî ale sale, Sarra și Agar. Ace-ta este o *alegorie*, dice apostolul; *aceste douë femeî sunt cele douë Testamente* ⁽¹⁾ adecã că ele represintã cele douë alianțe ce Dumnezeu a făcut una dupã alta cu ómenii; în cât alianța vecinică a lui Dumnezeu cu mama nóstrã biserica, este represintatã prin Sarra, pe când alianța sa temporalã cu sinagoga, este representatã prin Agar. In acest sens, dupre același apostol, *tot ce s'a întemplat Iudeilor, era o figurã a ceea ce se întemplã cu noi însine* ⁽²⁾; și din acest punct de vedere, *sensul alegoric* întrunește încã *douë obiecte* : *Unul* care are în vedere ceea ce Dumnezeu a făcut la stabilirea bisericeî, introducând în ea o parte din Iudei și o mare mulțime de gentili, și eliberându o de persecuția necredincioșilor prin biruința lui Constantin asupra persecutorilor ei; și *al doilea* privește ceea ce va face Dumnezeu la sfârșitul vécurilor, introducând mai întâiũ în

(1) Galat. 4, 24.

(2) 1 Cor. 10, 6 și 11.

biserica sa întréga națiune a Iudeilor și împreună cu ei o mulțime de gentili, și înfine eliberându-o de tóte relele, prin victoria complectă a lui Iisus Christos însuși contra a tótă mulțimea răilor și necucernicilor.

2. *Sensul moral* care se numește în grecește și *tropologic* ⁽¹⁾ este acela care sub vëlul unui prim sens istoric, cuprinde un al doilea relativ la moravuri. Așa, spre exemplu, sub icóna *amenințărilor* făcute contra Iudeilor și a *pedepselor* cu care ei au fost loviți, apostolul ni descopere *necredințioșia* noastră proprie, de care trebuie să scăpăm, și pedepsele de care trebuie să ne temem. *Sensul moral* este încă acela care sub vëlul unui prim sens privitoriu la chiar legile civile și ceremoniale a le Iudeilor, cuprinde un altul mai sublim care privește nu mai puțin moravurile noastre; așa, sub obligațiunea legală *de a nu lega gura bouluș ce treeră*, sântul Pavel ne arată ⁽²⁾ da'oria noastră morală de a îngriji pentru subsistența celor ce muncesc în profitul nostru, celor ce ni predică cuvântul adevărului.

Sensul moral adeseori este strîns unit cu *sensul alegoric*; atunci și unul și altul se găsesc într'unite sub unul și același text; așa, sub imaginea legii care obliga pe Iudei să *ardă afară de lagăr* corpurile unor victime, același apostol ni arată pe de o parte pe Iisus Christos *jertvit pentru noi afară de porțile cetății* ⁽³⁾; acesta este sensul alegoric; și obligațiunea ce ni se impune — nouă creștinilor — *de a eși afară de tabără spre a merge către densusul purtând și noi defăimarea lui și lepădând tótă grija lumescă; căci aice nu avem cetate statornică, ci pe cea fătore trebuie să o dorim*, căci aceea este adevărata noastră patrie; éca sensul moral.

3. *Sensul anagogic* este acela care, sub vëlul unui prim sens relativ la cele pămênțești, ni ridică către un al doile privitoriu la cele cerești. Așa, sub imaginea *Ierusalimuluș pămênțesc*, apostoliș ni descoperu *Ierusalimul ceresc*; sub icóna *bunurilor presente*, ei ni arată *bunurile fătore* singure vrednice de dorințele noastre. Din acest punct de vedere, sensul acesta adese-oră este complimentul sensuluș *alegoric*, făcând aceeași parte cu el; pentru că sensul alegoric conducându-ne până la triumful deplin a lui Iisus Christos asupra inamicilor seș în ziua de apoi, ni arată după aceea bunurile

(1) Care privește adică moravurile, numite în limba grécă *τρόπος*.

(2) 1 Cor. 9; 9 și 10.

(3) Ebrei 13, 11 și urm.

vecinice, în stăpânirea cărora va pune el atuncea pe aleșii săi; și acesta nu este de cât obiectul *sensului anagogic*.

În acest chip aceste trei sensuri, *alegoric, moral și anagogic*, conținând spiritul și misteriiile acoperite sub vëlul literel textului sacru, formeză împreună *sensul spiritual* sau *mistic* reprezentat prin *sensul literal și imediat*. Dar óre aceste două sensuri sunt pretutindenea susținute de o potrivă? Se întindú ele în genere la tóte părțile vechilor scripturi? Nu ființeză nici-o-dată unul fără de altul? Eca ce mai avem de esaminat.

Spre a judeca despre întinderea sensului spiritual a vechilor scripturi, trebuie a observa mai întâiú că în tótă emblema și în tótă enigma, în tótă parabola și în tótă comparația, paralelul nu se póte să fie perfect, pentru că umbra și icóna sunt tot-dé-una inferióre adevêrului; pentru că umbra n'ar mai fi umbră dacă s'ar găsi în ea tóte perfecțiile corpului ce represintă, și icóna n'ar mai fi icónă dacă ar cuprinde întréga substanță a originalului.

Așa, 1) Sub *sensul alegoric*, sau sub *sensul metaforic*, dacă voește cineva să-lú numim și așa, Iisus Christos dice. *că va veni ca un fur* (1). Dar óre sémănă Iisus Christos cu un fur? N'ar fi o nedreptate să gândim macar acesta? Eată însă cum trebuie să înțelegem lucrul: Precum un fur vine și ne surprinde nepregătiți, în liniștea nopței, așa va surprinde și Iisus Christos la adoúia sa venire pe pécătoșii nepocăiți, tocmai când se vor crede mai în siguranță. Vedeți, acesta este principalul punct al comparației, și numai în acest punct este justă comparația. Aiurea Iisus Christos este numit *leul din Iuda*, și în alt loc se dice că *demonul se rotește în jurul nostru ca un leú* (2). Dar este în adevêr Iisus Christos un leú? Sémănă el în ceva cu demonul? Nu, fără îndoială; dar sub diferite caractere leul este emblemă și a lui Iisus Christos și a demonului. Iisus Christos mai dice că *el este ușa oilor*, și adauge îndată ca el li este *păstoriul*. Dar să póte să fie cineva în același timp și *păstoriú* și *ușă*? Se póte, și este în adevêr, dar sub diferite raporturi. Așa, în vorbirea alegorică, comparațiunile nu pot fi nici-o-dată întregi; aceeași emble-

(1) Apoc. 16, 15.

(2) Apoc. 16, 15; 1 Petru 5, 8.

mă p^ote reprezenta două subiecte în totul diferite, și același obiect se p^ote desemna de o dată prin două embleme, care la prima vedere s'ar părea că n'au nici un raport între ele.

De asemenea, 2) In *sensul moral*, Iisus Christos ni propune ca model^u de conduită parabola *iconomului nedrept, carele este lăudat că s'a purtat cu prudență*. Dar óre trebuie să imităm noi nedreptatea acestui iconom? Nu; ci noi trebuie să imităm prudența lui. Eca punctul de comparație; abaterea de la acest punct ar fi o rătăcire.

Tot așa, 3) *Sensul anagogic* are marginile sale, de la care depărtându-ne, putem păcatui. Așa, în promisiunile făcute fiilor lui Israil, nu vede cineva numai că li se va da cele mai mari bunuri, dar se țice încă că aceste bunuri se vor răspândi asupra lor și asupra fiilor lor, și că bucuria pentru aceste bunuri li va fi asigurată în tot n^ém^ul lor, *din generație în generație*. Bunurile însă care ni se păstrează nou^e în patria cer^escă vor fi eterne; dar acolo și atunci nu va mai fi o generație nou^e. Aceste promisiuni au decⁱ un *prim sens* care privește *seculul present*, în care bunurile pe care Dumnezeu le-a dat bisericeⁱ sale se perpetuă *din n^ém^u în n^ém^u*, cu t^ote relele de care p^ote fi ea încă întristată. Și un *al doilea sens* care are în vedere *seculul viitor*, căci numai eternitatea p^ote conveni bunurilor care se păstrează pentru noi. Atunci, sau trebuie să înțelegem că aceste bunuri se vor răspândi distributiv preste t^ote *rasele*, raseⁱ lui Iuda ca și raseⁱ lui Levi; preste Iudei ca și preste gentili, preste grec^u ca și preste barbar^u; sau dacă înțelegem că promisiunile privesc pe t^ote *rasele* în mod^u succesiv, atunci ele n'au în ac^estă parte nici o aplicațiune în sensul anagogic.

Așa dar, în nici unul din sensurile scriptureⁱ, *comparațiunile nu trebuie să fie împinse mai departe de punctele care servesc de obiect al lor*; și imperfecțiunea acestor comparații nu li zădărnicește adev^erul, pentru că natura lor însăși reclamă ca să fie imperfecte.

Aceste principii stabilite, trebuie a distinge în vechile scripturi *cărțile istorice, cărțile legale sau morale, Profetiile și Psalmi*.

I In *cărțile istorice* nu este totul susceptibil de un duplu sens. Sunt multe trasuri a căroră sensul literal și imediat, care privește istoria lum^ei sau cea a poporului Iude^u, este singurul sens propri^u al textului. Zadarnic s'ar sili cineva să caute în aceste părți raporturile unei alegorii care nu se găsește, sau a da alegoriilor ce se întimpină o

întindere care n'o aŭ; trebuie să ne oprim numai la raporturile cele mai lovitóre care se găsesc autorizate prin mărturia însăși a santei Scripturii saŭ a tradițiunei, saŭ cel puțin justificate prin drépta lor aplicare; dar nu trebuie nici să împingem aceste raporturi peste justele lor margini, nici să le respingem numai pentru aceea că n'aŭ tótă întinderea ce propriul nostru spirit ar pofti să o găsescă. Așa, noi suntem încredințați de către sântul apostol Pavel că *cele două femei* a lui Avraam represintă *cele două Testamente* (1); acésta este de ajuns pentru a da acestei alegorii tótă întinderea de care póte fi susceptibilă, dar nu trebuie a pretinde că tót ce se ȝice de cele două femei să se verifice în ambele Testamente pe care ele le presintă; și dacã în caracterul acestor două femei sunt circumstanțe care nu se potrivesc cu cele două alianțe, nu trebuie să pretindem pentru acésta a se respinge o alegorie atât de autentic stabilită.

II În *cărțile legale saŭ morale* trebuie să distingem legile care privesc moravurile în genere de acele care aŭ în vedere în particular ordinea civilă și ceremoniile religióse. De aceea se și numesc *precepte morale, civile și ceremoniale*.

Preceptele morale adese-orí n'aŭ de cât un singur sens, care este acela pe care ni-lŭ presintă imediat litera textului. Câte-o-dată sub un prim sensŭ, ele cuprindŭ și un al doilea mai înalt și mai întins. Așa, preceptul *Să nu ucidŭ* (2) oprește de o dată omŭ-uciderea propriŭ ȝisă, care rápește viéța corpului, și omuciderea spirituală prin care se perde viéța sufletului. Când ȝice Solomon: *Ascultă fiule învătătura tatălui tŕu și nu despretui preceptele mamei tale* (3), acésta póte să se înțelégă mai ântăiŭ pentru supunerea ce tot copilul datorește părinților sei; dar într'un sens mai înalt și mai întins, acésta are în vedere ascultarea ce datorim noi lui Dumneȝeu însuși carele este părintele nostru și bisericei care este muma nóstră.

Sântul Pavel ni descopere asemenea sub vélul legilor civile un al doile sensŭ mai înalt și mai sublim când sub *oprirea* ce se face *de a lega gura bouluŭ ce treeră*, ni arată obligațiunea ce avem noi de a da ajutorurile necesare servitorilor Evangheliei. (4)

(1) Galat. 4, 24;

(2) Eșire 20, 13.

(3) Pilde 1, 8.

(4) 1 Corint. 9, 8 și urm.

Apostolul ni mai declară că *legile ceremoniale* cuprind *umbra banurilor viitoare și icóna lucrurilor cerești* (1), într'un cuvânt—marele mister a lui Iisus Christos și al Bisericeii sale. Trebuie dar să urmărim această uvertură și să pătrundem în profundul secret ascuns sub acest vël, urmând însă tot-dé-una justeța aplicărilor fundate pe analogia credinței.

III In *profeții* totul ni conduce la Iisus Christos, dar mai mult sau mai puțin direct. Sunt profeții care se pare că n'aũ decât *un singur sens*, acela adică a cărui obiect este istoria Ebreilor; altele n'aũ decât *un singur sens* care privește însă pe Iisus Christos sau biserica sa; altele aũ *două sensuri*, dintre care unul privește starea Iudeilor sau a altor popóre înainte de Iisus Christos; și altul aparține lui Iisus Christos sau bisericeii sale; altele aũ *trei sensuri*, căci afară de primul sens care privește starea Iudeilor înainte de Iisus Christos, ele se raportă încă la minunile ce făcu Dumnezeu pentru stabilirea bisericeii și la acele ce va opera el în timpul chemărei Iudeilor; altele conțin *patru sensuri*, fiind-că afară de cele trei dintâii care aũ în vedere seculul present, ele se raportă încă la perfecta fericire a sântilor în vécul viitoriu. Altele înfine, pot să aibă și *cinci și șase sensuri*, pentru că nenorocirile temporale care se anunță prin ele pot fi icónă a nenorocirilor spirituale sub diferite puncte de privire. Așa, *Babilonenii* de care vorbesc profeții pot să represinte nu numai pe Romani instrumentul răsbunării lui Dumnezeu asupra Iudeilor, și pe *mahometani*, cu care el s'a servit spre a pedepsi pe Creștini; dar represintă încă în genere pe toți răii, pe toți inimiții dreptăței și ai adevărului, fie dintre Iudei, fie dintre păgânii; în cât *pustiriile babilonenilor* anunțate și descrise de profeți pot să represinte de-o-dată, 1) *nenorocirile temporale* cu care fură loviți Iudeii în timpul lui Nabuchodonosor; 2) *Nenorocirile spirituale* de care era inundată această națiune din partea fariseilor, saduceilor, sau și a altor Iudei necredincioși, în timpul lui Iisus Christos; 3) *nenorocirile temporale* cu care fu lovită această națiune de către Romani, pentru desordinile și necredința lor, după Iisus Christos; 4) *nenorocirile spirituale* cu care a fost întristat și poporul creștin din partea ereticilor, shismaticilor, necredincioșilor și a răilor creștini, după marele Constantin mai cu sémă; 5) *nenorocirile temporale*, cu care a fost lovit poporul creștin pentru călcările sale de lege, prin armele Mahome-

(1) Ebrei 9, 23; 10, 1.

tanilor și ale altor popóre de care s'a servit Dumneđeũ în asemenea scop. 6) În fine, *marea, grozava și cea mai din urmă calamitate saũ persecuțiune* care va suferi biserica la finitul vécurilor, din partea lui Antichrist, și a mulțimei care va urma acestui om al păcatului, pe care Iisus Christos 'l va sfărâma la a doua sa venire.

În fine, nu trebuie să pretindem ca toate părțile unei profeții să fie de o potrivă susceptibile de toate aceste diferite sensuri; căci *armonia* diferitelor sensuri ale scripturei *nu cere ca paralelul să fie tot-deuna întreg*, fiind-că adesea ori nici nu poate să fie. Așa, când profetul Natan anunță lui David gloria împărăției lui Solomon (1) 'i pređice, în acelaș timp și sub aceiași termini, gloria împărăției lui Iisus Christos însuși a căruia figură era Solomon. Dar în această celebră profeție se găzesc amestecate caractere care nu convin de cât lui Solomon, cu altele care nu convin de cât lui Iisus Christos. Nu trebuie așa dar să pretindem a aplica la unul ceea ce nu aparține de cât celui-lalt. „De sigur nu trebuie, „observă un învățat interpret (2) să părăsim ceea ce este „propriu lui Iisus Christos din cauza a ceea ce nu-i pote con- „veni; și că nu trebuie să atribuim totul lui Solomon, numai „pentru că o parte a profeției nu se potrivește de cât lui. „Trebuie să interpretăm într'un chip misterios ceea ce lite- „ral convine și lui Solomon și lui Iisus Christos într'un sens „figurat și mai sublim. Trebuie a depărta dela Fiiul lui Dum- „neđeũ ceea ce este nedemn de sântenia sa, și a nu o înțe- „lege de cât pentru Solomon.“

Acastă deosebire este de o mare importanță și de o mare întrebuintare în esplicarea profețiilor; și adese ori se întem- plă că din neaplicarea acestui princip esențial, cineva se rătăcește prin sensuri forțate și ilusorii care n'aũ nici o realitate, saũ care nu împlinesc totă energia espresiunilor textului. Să statornicim dar principul ca în studiul profețiilor să nu aplicăm oraculile profețiilor de cât la evenimente sigure și demne a răspunde espresiunilor sântitului text; a nu urma această aplicațiune de cât pre cât permite certitudinea evenimentelor și esactitudinea raporturilor, și a respecta tot-deuna marginile prescrise de autoritatea santei Scripturii și a tradițiunei.

IV În fine, *Psalmi* pot se aibă în-de-comun un primu obiect care privește pe David saũ pe poporul lui Israil; dar

(1) 2 împ 7, 4 și urm.; 1 Paral 17, 3 și urm.

(2) Du Guet, expl. lui Isaia,

sensul relativ la acest prim obiect este mai tot-deuna foarte imperfect, mai tot-deuna foarte mai pre jos de energia espre-siunilor. *Măreția este principalul obiect al psalmilor*, adică Iisus Christos și biserica sa, întregul mister a lui Christos, considerat dela prima sa venire și până la a doua venire a sa. Nu trebuie a pretinde să raportăm toți psalmii și nici totalitatea fie căruia din ei la David și poporul lui Dumnezeu; óre-care trasuri se pot raporta, dar toate nici într'un chip; căci sunt multe trasuri a căroră însăși litera refușă acest prim sens. Din contra, totul se rapórtă la Iisus Christos sau la Biserica sa, orî imediat și fără nici un vël, orî sub vëlul unui sens moral sau istoric, care se rapórtă cumva la Israil, la David, sau în genere la *omul drept*; la Israil care este figura lui Iisus Christos și a bisericei sale; la *omul drept* care represintă éráși pe Iisus Christos, capul și modelul tuturor dreptilor, și în care aceștia se găsesc reuniți ca fiind toți membre ai corpului seú mistic care este biserica sa. Ast-feliú-psalmii pot să aiba câte-o-dată două sensuri, dintre care primul se rapórtă la David sau la Israil, și al doilea la Iisus Christos sau la biserica sa, și câte-o-dată și la Christos și la biserică de-o-dată, ca nefácând împreună cu ca de-cât un singur om, al căruí cap este el și a căruí corp este ea. Adese orî se întêmplă ca psalmii se n'aibă de cât un singur sens care în tótă întregimea sa se rapórtă la *Iisus Christos* sau la *biserica sa*. Dar chiar atunci când ei pot să aibă două sensuri, celú mai bine susținut este acel ce să rapórtă la Iisus Christos și la biserică. În genere psalmii sunt partea sântelor Scripturi în care alegoria are rolul cel mai des.

În cele-lalte părți, sensul spiritual care privește pe Iisus Christos sau biserica sa, se găsește adese orî întrerupt prin trasuri care se pare a nu avea alt sens de cât cel literal și imediat care privește pe Israil sau alte popóre. Dar atunci ce regulă să urmăm pentru a deosebi sub vëlul acestuí prim sens pe Iisus Christos și biserica sa? Dupre ce semn să cunoștem noi *în lege* pe Iisus Christos *carele este finitul ei*? Acesta este punctul din urmă ce avem a esamina și care va face obiectul unui alt articol.

† Innocent M. Ploesténu.

CUVÎNTAREA P. S. IOAN MEȚANU

*ținută cu ocazia deschiderii sesiunii de primăvară
a Sinodului eparchial din Arad.*

Cu mare bucurie vă salut și la începutul acestei sesiuni sinodale, domnilor deputați, vă salut din inimă ca pre cei împreună lucrător-cu mine în via Domnului, având ferma speranță, că și în cursul acestui period vă veți împlini cu devotament chemarea d-vastră.

Suntem la începutul unui nou period al vieții și al activității sinodale, de care se bucură sânta noastră biserică, domnilor deputați; deci mă simț ferice, că și în acest period aflu între domniele văstre, — cu puține excepțiuni, — mai pre toți acei fii demni ai diecesei noastre aradane, cu cari de 10 ani încóce am conlucrat împreună la posibila regenerare a acestei diecese; érá dacă totuși ved lipsind la acest sinod pre unii dintre vechii noștri conlucrători, nutresc speranța, că cei ce se înfățișază acum prima-órá între noi, vor fi tot atât de buni și de zeloși conlucrători în via D-lui.

La acest sinod se împlinesc 10 ani, domnilor deputați, de când bunul D-geu, carele conduce destinele omului, prin sinodul diecesan din 1875 m'a chemat la înalta demnitate archieréscă și la conducerea acestei diecese de D-geu bine-cuvântate. Sunt așa dară 10 ani, domnilor deputați, de când am conlucrat și conlucru cu domniele văstre în via Domnului.

După un asemenea réstimp îndelungat eú unul dator sunt a mulțemi lui D-geu pentru tóte bine-facerile sale spre mine, érá după aceea datorii suntem, domnilor deputați, în conștiința chemărei noastre, a da sémă de rezultatele activității noastre din trecut, atât față cu alegătorii noștri, cât și față cu publicul nostru, pentru ca să oferim tuturor oca-siune a cunoște cât mai bine nu numai rezultatele activității noastre din deceniul trecut, dară și neajunsele, cu care avurăm a ne lupta, și așa a se pronunța asupra noastră; érá pentru ca pronunțarea să pótă fi cât

mai justă, datorî suntem, domnilor deputați, a aminti măcar numai câte-va și din neajunsele, ce le-am întîmpinat în lucrările noastre.

De și sinodalitatea noastră datéază dela 1870, când s'a întrunit prima dată sínódele noastre eparchial pe basa statului organic, totuși greutățile începutului și lipsa mijlócelor de o parte, apoi cele două schimbări în scaunul episcopesc al Aradului, între anii 1872—1874, de altă parte, n'aũ permis a se face ce-va înbunătățiri mai însemnate în starea de mai înainte a diecesei: ast-feliũ dară — precum se știe — până la 1875, când fu alegerea și întroducerea mea în scaunul arhieresc, diecesa se lupta cu o mulțime de neajunsuri.

Dintre tóte neajunsurile acele de aici din centru, nu voiũ aminti de cât starea cea neglésă a institutului nostru pedagogic-teologic, singurul nostru institut superior de cultură în diecesă, foculariul din care aũ eșia preoții și învățătorii noștri, luminătorii, conducătorii poporului nostru, spunéndo-vé, domnilor deputați, cum-că nici acest institut nu era în stare corespundétore.

Despărțiméntul pedagogic se adăpostea într'o casă veche aprópe ruinată, donată diecesei de fericitul Sava Arsiciũ curéndo după înființarea preparandiei (1812), érá obiectele de învățamént le propuneaũ 2 profesori și un catechet, toți bărbați distinși, dar îmbétrâniți în serviciũ cu léfa de câte 3—400 fl. pe an. Din asemenea cause acel institut în 2 rânduri fu și admoniat de guvern și consistoriul provocat a'l readuce în stare corespundétore.

Despărțiméntul teologic sta și mai réũ, căci n'vea nici măcar local propriũ, în cât érá prelegerile se țineaũ în locale streine închiriate dela privați. La acest despărțimént érá numai doi profesori, asemenea lefi slabe ca și cei dela preparandia, cari profesori însă mai aveaũ și alte ocupațiuni.

Din afară, din diecesă éráși nu voiũ aminti multele neajunsuri, ci voiũ spune numai, că nu era nici școle, nici învățători de ajuns, dar nici dotăciune corespundétore, precum nu sunt nici astă-dí chiar preste tot, érá școle de fetițe numai una ⁽¹⁾ în tótă diecesa.

De asemenea neajunsuri cuprinsă fiind diecesa la 1875, când fuseiũ eũ întrodus în scaunul episcopesc, grija mea principală și a noastră a tuturor fu, domnilor deputați, a ne ocupa după putință cu delăturarea neajunselor, spre care scop ni-am concentrat activitatea asupra urmátórelor întreprinderi mai întetítore.

Avéndo în vedere chemarea noastră principală, de a conlucra după putință la ridicarea clerului și poporului, care este biserica noastră cea vie, în cultură morală-religiósă și prin acésta la perfecțiune,

(1) În Bucovina ortodocșii n'aũ nici o școlă proprie pentru creșterea fetițelor, care se înstrăinéază în școlele streine, véđéndo cu ochii. *Redact.*

scopul suprem al omului, dară considerând, că acésta numai prin preoți și învățători buni se pôte ajunge, érá asemenea preoți și învățători buni numai într'un institut pedagogic-teologic corespundător cerințelor timpului se pot educa: încă în sinodul din 1875, în care s'a îndeplinit și introducerea mea în scaunul episcopesc, ne-am înțeles, domnilor deputați, a clădi un institut pedagogic-teologic corespundător, ceea ce cu ajutoriul lui Dumnezeu tot în același an s'a și realizat, parte din unele fonduri disponibile, parte din colecte benevole în diecesă. Înțeleg institutul acesta, în care ne aflăm de presinte și care ne-a costat 35,000 fl.

În următorul an 1876, fiind lipsă a se provide acel institut și cu profesorii trebuincioși, și preste acésta fiind de lipsă a ridica și preparandia noastră la nivelul preparandiilor de stat, am înmulțit cursurile preparandiale dela 2, cum erau mai 'nainte, la 3, érá posturile de profesori dela 3 la 5, după cum prescrie legea statului. De asemenea am înmulțit și posturile profesorilor de teologie de la 2 la 3, érá mai târziu la 4, precum sunt astăzi. Am pus la cale pensionarea profesorilor emeriți și înlocuirea lor cu alții noi și în fine am ameliorat lefile de la 3—400 fl., mai înteiu la 600 fl., érá mai pe urmă la 900 fl. și 1000 fl., cum sunt de presinte.

Bine că în urma celor de sus ajunserăm a avea și posturi și lefe mai corespundătoare, dar apoi ni lipsia trebuinciosul număr de profesori calificați; deci tot în 1876 ne vedurăm siliți a înființa mai înteiu 2, érá mai apoi 3 stipendie de câte 400 fl, pentru tinerii, cari s'ar pregăti pentru profesură pre la Universități în și fără de patrie.

După delăturarea neajunsurilor până aci înșirate, am întâmpinat o mare lipsă de învățători în diecesă, ce nu se putea acoperi din numărul cel scăzut până la 40 al elevilor de preparandie; ast-feliu dar la anul 1877 am ajuns la înființarea unui alumneu modest, de ocam-dată numai pentru 30 de elevi, care în decursul timpului s'a mărit până la 80 de elevi, precum este astăzi, provăduți cu quarțir, vipt și cu alte trebuințe; mai rămânând încă și acuma câte 30 de elevi afară de alumneu.

Prevedând noi, că prin înființarea alumneului se va acoperi nu, mai în parte lipsa de învățători, érá de altă parte băgând de sémă, ca fetițele poporului nostru nu prea cercetédă școlele de băieți: tot în 1877 am conceput idea înființării școlilor de fete separate de cele de băieți, aplicând pentru acele școle numai învățătorese, care pe lângă obiectele de învățământ să mai instruede pe eleve și în lucrul de mână, în economia casnică și în cânt, care tóte la un loc le ambiționédă fórte, atât pre eleve cât și pre părinții lor la învățatură.

Pentru acoperirea lipsei de învățătorese am deschis și pentru femei 3 cursuri preparandiale, din care până acum au eșit peste 30 de învățătorese și s'au înființat 18 școle nouă de fetițe în diecesa noastră.

După terminarea acestora, domnilor deputați, având în vedere dotăciunea cea slabă și precară a preoțimei noastre, a trebuit să ne întorcem privirea și la ameliorarea acelei dotăciuni, cum și la îngrijirea de văduvele și orfanii preoților; ast-feliu, după-ce pentru învățători există deja un modest fond, tot în anul 1877 cu binevoitoriul sprijin al sinodului de atunci am înființat cunoscutul fond preoțesc, carele la finea anului expirat 1884 ajunse la suma de peste 80.000 fl., cu frumoasa meniciune, de a ajuta acum la început numai pre preoții mai slab dotați, apoi pre văduvele și orfanii preoților, érá după timp de a dota pre toți preoții noștri din întreaga diecesă.

Acest fond încă dela începutul lui, în anul 1877, a ajutat după putință pre multe văduve și orfanii preoțești, lipsiți de mijloce, precum ajută și astă-dí pre foarte multe văduve și orfanii sêraci.

Tot în anul 1877 s'au delăturat și greutățile și pedecele, ce dela 1865 încóce se opuneaú devenirei fundațiunii Elena Ghiba Birta în administrațiunea și posesiunea noastră, și așa cu ajutoriul lui D-deú primirăm și acea fundațiune în suma de 51.000 fl., din ale căror inrese se stipediedă 12 tineri cu câte 200 fl. pe an.

Vedându-se, ca și reședința episcopéscă și cancelariile consistoriale sunt în stare slabă și necorespundétore, în anul 1878 am cumpêrat casa vecină și am adiustat-o de cancelarie consistorială, érá în anul următor 1879 am clădit de nouă reședința episcopéscă, precum se află astă-dí.

Tot în anul 1879 s'a înființat tipografia diecesană, care, cum se știe, am donat o eú dela mine diecesei, și care pre lângă alte servicii modeste făcute culturei și literaturéi noastre de presinte mai dispune și de o avere de peste 12.000 fl.

Abia împlinite în cât-va aceste lipse, domnilor deputați, și se iviră altele tot atât de simțitóre, între care éráși lipsa de tineri de ajuns pregătiți pentru profesură la institutul nostru pedagogic-teologic, cum și pentru sucrescința în cancelariile consistoriale și la oficiile mai însemnate bisericești; ast-feliu pre lângă cele 3 stipendie de mai înainte a trebuit să ne mai gândin și la alte ajutóre. Decí în lipsa de mijloce, aflarăm de bin, încă la anul 1880 a intervenit mai întéiú la Inalt Prea Sântitul Archiepiscop și Mitropolit al Bucovinei, domnul Silvestru Morariu Andrieviciú, și la veneratul consistoriú, apoi la în altele ministerie de culte și instrucțiune din Budapesta și Viena, și

în urma chiar și la Maiestatea Sa, prea grațiosul nostru Impărat și Rege pentru admiterea a 2 elevi din diecesa noastră în seminarul clerical din Cernăuți pe speșele fondului religiosar din Bucovina, ceea ce din grația Maiestăței Sale numai în 1883 am putut ajunge, când apoi îndată am și trimis acolo 2 tineri de buna speranță.

În urma celor premise cu privire la stipendie cred, că vă fac o plăcere, domnilor deputați, arătându-vă, că pre când diecesa noastră înainte cu 10 ani dispunea numai de un singur stipendiū de 120 fl. din fundațiunea Paffy, astăzi dispune de următoarele 22 și respective de 26 de stipendie și anume: 3 stipendie diecesane de câte 400 fl., 2 stipendie în seminarul din Cernăuți, 12 stipendie a 200 fl. din fundațiunea Birta, 2 stipendie a 120 fl. și a 400 fl. din fundațiunea Paffy, 2 stipendie a 120 fl. din fundațiunea Faur de Teiuș, 1 stipendiu de 300 fl. din fundațiunea Anna Ebesfalvay, numai dăilele trecute realizată, de tot dar 22 de stipendie.

Către acestea mai vin 4 stipendie făcute de fericitul Schiffman din Banatu-Comloșu a 120 fl. pentru protopopiatul Colmoșului, de tot dar 26 de stipendie.

După toate acestea simțindu-se încă mai de mult lipsa unui Seminar diecesan pentru mai bună îngrijire și creștere a tinerimei noastre preparandiale și clericale, încă în 1882 am întreprins în scris și în persoană la fericita baronesă Ifigenia Sina din Viena, pentru donarea intravilanului și a caselor de aici din strada Sina spre scopul unui seminar. Intervenirea acăsta într'atâta avu pentru noi rezultat bun, încât fericita baronesă ne dona 1000 stânjenii pătrați din fruntea intravilanului seū, era casele și magazinul de pe lângă acela ni le vând cu 18,500 fl., prețul inventariului, cum le-a primit dēnsa din lăsămēntul fericitului ei soț.

Procurându-ne ast-fel locul dorit, a trebuit să ne gândim și la mijlocele pentru clădirea seminarului. Spre acest scop în vara anului 1883 am întreprins o colectă benevolă în diecesă, care ne-a dat rezultatul înbucurător de 55,000 fl., către care mai întrebuintându-se și fondurile taselor II și III în suma de 12,000 fl., apoi fondul institutului pedagogic-teologic, clădit în 1875 de 600 fl. și în fine mai luându-se un împrumut cu amorisare de vr'o 25,000 fl. pe același institut clădit în 1875, care în urma clădirei noului seminar, și așa încă în vara acăsta se va transforma într'o casă de închiriat, al cării venit se calculază la circa 3000 fl. pe an, în Iulie anul trecut 1884 am început clădirea noului seminar, carele așa, cum se presintă înaintea Dómnelor vóstre, în 1—2 lune cu ajutorul lui Dumnezeu va fi deja predat destinațiunei lui.

Tot în anul trecut 1884 s'au început și procesele de despărțire ierarhică ale comunelor noastre micște aflătoare încă tot sub ierarchia

sêrbescă; érá în decursul timpului s'aú regulat în mod satisfăcător și referințele față cu mônăstirea nóstră Hodoșu-Bodrog.

Către aceste rezultate mai însemnate espuse până aci am a vă mai aduce la cunoștință, Domnilor deputați, că având eú în vedere și alte datorințe ale mele, mai în tot anul am întreprins câte una, două visitațiuni canonice în diecesă pentru câte una și două săptămâni, celebrând în fie-care și demință utrenia în câte o comună, după aceea pe la 10 liturghiă în altă comună, érá mai către séră vecernia, după împrejurări în cete una, două și chiar trei comune după olaltă, predicând în tot locul cuvântul lui Dumnezeú și îndemnând pre popor la paza legii lui Dumnezeú și la înbrățișarea culturii morale-religióse; apoi cercetând și școlele nóstre și înbărbătând atât pe elevi cât și mai vêrtos pre părinții lor, care mă însoțéú în tot locul, la înbrățișarea învățătorei atât de necesare în șdilele nóstre, pentru a putea ține concurența în lupta de existența cu cele-l'alte națiuni împreună locuitoare. De asemenea în tot locul le-am spus acestea tóte și la inima preoților, a învățătorilor și a funcționarilor noștri ca pe o condițiune indispensabilă a existenței nóstre.

Ast-fel pot afirma, Domnilor deputați, ceea ce dovedesc și actele din arhivul consistorial, ca visitațiunile mele canonice de până acuma s'a estins preste $\frac{4}{5}$ părți ale diecesei, mai rămânând încă $\frac{1}{5}$ parte necercetată.

Preste acestea, cum știți, domnilor deputați, în tot anul am emis câte 3—4 păstorale în diecesa la sêrbătorile nașterei și ale învierii Domnului, apoi la anul nou și alte ocațiuni, tóte pastoralele tot în sensul celor de sus, precum se pot vedea éráși în arhivul consistorial.

Care și ce rezultate vor fi produs până acuma și vor mai produce tóte acestea și încă alte asemenea stăruințe ale mele, care nu le-am amintit aici, vor ști mai bine diecesanii mei; érá eú sunt liniștit în conștiința mea a fi făcut tot ce mi-aú permis modestele mele puteri, érá cu privire la visitațiunile canonice conștiința îmi spune, că am făcut atât, cât n'a mai făcut până acuma nici unul dintre fericții mei antecesorii în archierie, de când există diecesa. Dar afară de acésta mai sunt liniștit în conștiința și pentru că, făcând eú o comparațiune între starea diecesei din nainte cu 10 ani și ceea de acuma, — pre lângă tóte greutățile și neajunsurile, — tot aflu un progres înbucurător în tóte privințele.

Am aflat de bine a face acéstă comparațiune nu numai pentru liniștea mea, dar și pentru a domniei vóstre, domnilor deptați, căci precum se știe, tocmai și conscripțiunea poporului cea mai din urmă, efectuată din partea statului, ni-a causat cele mai dureróse îngrijiri,

când s'a răspândit faima în toate părțile, cum că *poporul nostru din an în an s'ar împuțina în mod înspăimântător*. Deci voind eu a mă convinge cât mai bine despre adevărata stare a lucrului și apoi a cugeta cu toții la delăturarea răului, la finea anului trecut 1884 am dispus nu o numărare mare de popor, care cu greu putea fi esactă, ci chiar pentru mai mare esactitate, am dispus a se număra în toate parochiile noastre din diecesa mai întâi *tote cazurile de naștere* după matricolele botezaților, apoi *tote cazurile de mörte* după matricolele morților din tot rēstēmpul celor 10 ani trecuți, adică dela 1 Ianuarie 1875 până la 31 Decembrie 1884, și apoi a face comparațiunea recerută, ca să vedem adevărata stare a lucrului.

De asemenea am dispus a se mai conscrie și alte rezultate pentru noi, și așa spre liniștirea noastră a tuturor am constatat în mod autentic, că deși în 104 de parochie cu adevărat sunt cu 3005 mai multe cazuri de mörte decât de naștere, și așa într'acela 104 parochie se arată un scăzământ de 3005 suflete, dar apoi în cele-lalte 528 de parochia ale diecesei noastre, în care s'aũ născut 235,618 și aũ murit 201,457 de indiviđi, se arată o creștere de 34,161, tot mai rămâne un spor de 31,156 de suflete.

Afară de acēsta am mai constatat și alte progrese înbucurătoare, și anume :

a) că în cursul celor 10 ani s'aũ zidit 30 biserii noi și s'aũ reparat 140 dintre cele vechi ;

b) că către cele 503 școle, ce se aflaũ înainte, în cursul celor 10 ani s'aũ înființat 113 școle noi, așa că, pre când înainte de 10 ani avēm numai 503 școle, astăđi avēm 616, între care și una civilă superiöră, înființată numai anul trecut în Peșca; apoi alte 18 școle noi de fetițe conduse numai de învățătorese ;

c) că în decursul celor 10 ani s'a sporit și numărul umblătorilor la școlă cu 6793 prunci de ambe sexele ;

d) că în proporțiunea înmulțirei școlilor s'a sporit și lefele învățătorești cu suma de 21,180 fl. 50 cr., pe lângă care și unele pământuri și naturalie;

e) că în timpul mai nou aũ sporit și chorurile vocale bisericesti *) dela 2, cum eraũ mai înainte, la 37, cum sunt astăđi, și în fine :

f) că și mai înbucurător spor se arată în capitalele bisericesti, căci pe când înainte cu 10 ani toate capitalele eraũ de 580,786 fl. 05 cr. astăđi sunt de 828,004 fl. 98 cr., prin urmare aici se arată un spor de 247,218 fl. 93 cr. Afară de acēsta s'aũ mai sporit și fondurile școlari cu 62,418 fl. 71 cr.

(*) Cu corurile vocale bisericesti în Bucovina foarte puțin 'și bat capul, de și ele înfrumusețază foarte mult cultul divin și sporesc și evlavia creștinilor. *Redact.*

Acestea sunt rezultatele mai însemnate din cei 10 ani trecuți ai arhieriei mele produse pre lângă modestele puteri și pre lângă ajutorul, de care am dispus.

Câtă parte din aceste rezultate se poate atribui și năsuințelor mele, veți ști mai bine domniile vóstre, Domnilor deputați, care cunoșteți mai de aproape acele năsuințe ale mele și cari ca reprezentanți ai clerului și poporului nostru singuri sunteți competenți și chieamați a judeca și a vă pronunța.

Orî cât de înbucurătoare s'ar părea acelea, eú însu'mi recunosc a fi prea puține față cu trecutul de 10 ani, érá mai ales față cu cerințele timpului și cu numeroasele nóstre necesități. Ba trebuie sa mărturisesc că s'ar fi putut face și ai mult, și chiar eú însu'mi putem produce mai mult, dacă ași fi întâmpinat aceeași sprijire la toți membrii sinódelor precum am întâmpinat din partea celor mai mulți; érá, acésta ușor se putea ajunge, dacă toți membrii sinodali ținéu cont de greutatea răspunderii, ce cade pre fie-carele și pre toți la o-l'altă.

Să nu ni se ia în nume de rău acésta reflesiune părintéscă și sinceră, căci trăim timpuri grele, când trebuie să căutăm cu tótă seriozitatea de trebele nóstre. Avem încă fórté multe de îndreptat, avem încă fórté multe neajunse de delăturat, avem dar încă fórté multe de lucrat și nu știm încă ce timpuri mai pot veni; decî datorî suntem a întrebuinta cât de bine timpul de față și a folosi cât de înțelepțește terenul cel mănos bisericesc, ca să producem rezultate demne de noi și de biserica nóstră, rezultate, care să recompenseze cu prisosință speșele recerute de vieța nóstră constituțională.

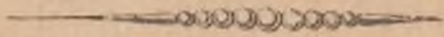
Să admitem, precum trebuie să admitem, că biserica nóstră este biserica națională, atunci trebuie să admitem și cea-l'altă consecință logică, cum că *ceea-ce lucrăm și facem pentru biserică, lucrăm și facem pentru biserică tot-o-dată și pentru națiunea nóstră*, care e nedăspățită de biserica nóstră. Decî cine este fiú adevérat al bisericeii și națiunii nóstre, acela să vină să lucrede cu noi alătura pre terenul cel mănos al bisericeii nóstre naționale, care din darul lui Dumneđeú se bucură de cele mai frumoșe drepturi; iară în cât cine-va n'ar putea lucra împreună cu noi, cel puțin să nu ne împedece și să nu fie contra, nóstră, ca așa în timpul, ce ni-l va fi mai rezervat Dumneđeú în vieța, să ne împlinim fie-care și toți la o altă datoria de fii bunî și credincioși ai s. maicii nóstre biserice, care a fost și va fi scutul și adăpostul nostru în tóte timpurile.

Când vă învit pre toți părintește și deosebí pre domniele vóstre, domnilor deputați, la conlucrare pe terenul bisericesc, tot-o-dată doresc a vă aminti, că nu numai cauza, căreia 'i servim cu toții, dară și organizațiunea bisericeii nóstre pretinde împerios dela noi cea mai bună conțelegere și armonie, adăogênd, că acésta din parte-mi nu va

lipsi nici pe venitorii, precum n'a lipsit nici în trecut, știind bine, că numai așa vom îndeplini încă multe și grelele probleme, la care ne-am angajat cu toții, când am primit chemarea, ce o avem.

Deci rugându-vă să priviți nu numai acele espunerii, dar și aceste sfaturi părintești cu aceeași bună-voință, cu care vi le-am împărtășit eu, apoi în fine rugând și pe D-șen să ne sprijinească și mai încolo tot mai mult în năzuințele noastre și să ne reserve tuturor încă mult timp de conlucrare la o altă, dechiar sesiunea ordinară a sinodului nostru eparchial pentru anul 1885 de deschis.“

Acastă dare de sémă a fost foarte aplaudată și sinodul i-a votat Prea Sântiei Sale părintelui episcop în ședința-i din urmă deplină recunoștință, precum în adevăr i s'a și convenit.

D. N. Lașcu, unul din fostii studenți ai Academiei din Kiev, și acum profesor, ni împărtășește un studiu asupra istoriei Românilor din evul mediu, pre care noi îl supunem cu plăcere la aprecierea cetitorilor Revistei noastre. De aici se va vedea, că nu toți oamenii Rusiei scriu cu idei preconcepute și că une-orî din studiile istorice sunt înlăturate prejudițiile politice. Studiul D-lui Lașcu este cu atâta mai interesant pentru noi Români, căci ne pune în pozițiune de a cunoște și vederile a multor autori ruși în materiile istorice, relative la noi Români, și apoi pentru cetitorii Revistei noastre are și meritul acela că multe din ideile noastre, exprimate prin tractatul „Creștinismul în Dacia și creștinarea Românilor“ au trecut și în Rusia. De aceea noi aici numai traducem studiul D-lui Lașcu, lăsând a se vedea precum identitatea de vederi, așa și diferențele :

Genadie Craiovénu.

Periodul întunecat din istoria României

Sórta politico — religiósă a Românilor pre teritorul, ocupat de dênșii, până la formarea domniatului Moldovei și al Valachiei.

I

Pre întinderea dintre Prut, Tisa, Dunărea și până la marginele cele mai nordice ale Carpaților, prin seculul I de la Christos se formase un stat barbar puternic, înaintea că-

ruia tremura civilisată Roma (a). Statul acesta era Dacia, iar locuitorii ei Daci, un popor sărac, dar liber și viteț, așa că Romani, un timp, aproape 15 ani, au trebuit să suporte rușinoasa obligațiune pentru onoarea Romană, de a plăti Dacilor tribut anual. Acesta s'a petrecut pre timpul imperatorului dac Decebal și a imperatorilor romani Domițian (81—96) și Nerva (96—98). Dar în curând lucrurile s'au schimbat. Succesorul lui Nerva, imperatorul Traian (98—117) după un șir de învingeri, în anul 105 de la Christos a proclamat țera Dacilor de provincie romană.

Schimbările, făcute de către Romani în provinciile cucerite de ei, au avut în vedere atât împetrișarea locuitorilor indigeni, cât și viața lor politică și culturală. Și noi vom urmări atât o schimbare, cât și ceialaltă, fiind-că de această cestiune este legată cestiunea, cea încă disputată de către literatura istorică, și care se referă specialmente la originea Românilor și la rămânerea lor în locurile, ce le ocupă astăzi.

Indată după intrarea Romanilor în Dacia, Traian a ordonat senatului, ca să ia măsuri de ase trimite din toate părțile Imperiului coloniști pentru popularea pământului din nou cucerit. În privința acestei populări mărturisesce de odată Dion Casiu, Secst Ruf, și Eutropie. Coloniștii aduși au fost, după cum se vede din monumentele rămase, din diferite părți ale imperiului Roman; lucru ce este și verisimil, mai ales față cu sistema politice romane de a amesteca toate naționalitățile și cu această a paraliza tendințele, ce se puteau ivi pentru independență (b). Între acești coloniști ai Daciei, Traian a instituit locuri libere; așa că în decursul a doi ani a rămânerei lui Traian în Misia spre a urmări mai de aproape colonizarea, Dacia a primit o organizațiune completă.

a) Bogalskiego, Dzieje Ksiezty Nad-Dunaiskich. t. I. pag. 1 Puțin mai deosebit stabilesc hotarele Daciei geograful Ptolomei (III. 7). După dânsul la Mădă-noptea Daciei era Sarmatia, la Mădă-și și Răsărit Dunărea (Istrul) și Siretul și la apus Iazigi. Vorbind mai clar, e sub numirea Daciei înțelgea locurile proprii ale Valachiei, Transilvaniei, cu ceia ce se învoiesce și D. Golubinski (Истор. русск. церкк. Part. I, pag. 33). Învoindu-ne și noi cu opiniunea de mai sus urmăm opiniunile Germanilor, cari întind hotarele Daciei și peste latura dreaptă a Dunării, și anume preste amândouă Misiile, și anume se basedă pre faptul că prin tractatul lui Traian cu Decebal se stipuledă, că acesta nu va . . . oștea pre rîpa sudică a Dunărei. Jung. Roemer und Romanen in den Donauländern. 10—5.

(b) Cum Dacia diuturno bello Decebali viris esset exhausta, Traianus ad frequentandam hanc, decies centena millia passum in circuitu habentem, provinciam ex toto urbe romano infinitas capias hominum transtulerat ad agros urbes calendas, Eutrop. lib. VIII in. Adriano:

Urmărirea completă și omnilaterală a istoriei dominațiunei romane asupra Daciei o găsim în literatura germană la Mommzen, Budinger, Carol Gooza, etc.

Pentru ca să se prevină revoluțiunile din partea coloniștilor, precum și retragerea unor popoare, ce se aflau în munții Carpați, Traian, pe lângă aceia că a unit ambele maluri ale Dunărei cu un pod, care, după expresiunea contemporanilor era minunat și sublim, a dispus, ca să se facă drumuri militare, duse în toate direcțiunile Daciei (a). Acest plan al Romanilor se face vădit și în împărțirea administrativă a Daciei; fiind-că Dacia era împărțită în trei părți—Dacia Porolissenses, Dacia Apulensis, Dacia Malvensis cu un procurator special pentru fie-care parte, dar cu o capitală comună în Sarmizegetuța, acum satul Vârhely. Pentru fie-care parte au fost construite orașe noue, acărora număr și cu o populațiune curat romană, după mărturia lui Ptolomeu, se ridică până la cinci-zeci. Din aceste orașe cele mai însemnate sunt Tzisna (Cerna), Turis, Literata, Caput bovis, pe lângă Galaț, Municipium Iassiorum, Aquae Herculae, Alba Iulia, Potavisa, Colonia Malventis, Napoca, Drobetae, Apulum, Tibiscum și altele (b). Drepturile acestor orașe, ale coloniilor și ale unor comunități, ce făceau parte din Dacia, erau determinate cu precizie. În imperiul roman pentru fie-care provincie erau drepturi deosebite, ca dreptul cetățeniei romane (*jus quiritum*), dreptul italic (*jus italicum*), dreptul municipal, dreptul prefecturii seș al burgesimeii etc. Monumentele arheologice, găsite în diferitele părți ale Daciei atestă, că toate aceste feluri, de drepturi au fost oferite coloniilor Dacie; de aceia este foarte natural, ca aici să se fi adunat coloniști din toate părțile Imperiului și de diferite clase și pozițiuni sociale pentru popularea locurilor deșerte ale Daciei și la aceasta a conlucrat și statul prin toate mijlocele. De dreptul cetățeniei romane se bucurau, pentru exemplu, ostașii a cinci-spre-zece legiune (c). Tot aceste monumente ni prezintă date, că în Dacia au existat toate spețele de cultură romană; adică, construcțiuni, amfiteatre, portice, băi etc. Din inscripțiuni se văd lucrători de tot felul, industrii diferite etc.

Forțe mult a contribuit la romaniza ea acestor localități și împărțirea oștirilor, care se ridicau până la una sută de mii după cum se știe oștea romană se compunea din legiune și rezerve. Legiunile se forma din cetățenii provinciilor

a) Urmele unor asemenea înarmări se văd și până acum. Drumul principal se începea dela podul de peste Dunărea trecea în curmezișul întregii Valachii, tăia râul Siret și ajunge până la Prut.

b) Mommsen, *Römisch. Staatsrecht* T. III pag 167.

c) Enăcenu *Creștinismului în Dacia*. București 1875 pag 17.

romane, iar rezervele se formaŃ din locuitorii cucerii, formând alae-le și cohorte-le legeónelor, bucurându-se de dreptul, de ași conserva imunitățile locale respective (a). Atât legeónele cât și rezervele trebuéu să rămână în locurile serviciului lor și cu modul acesta ele se deprindéu cu serviciul locului și apoi rămânéu și pentru locuință. Pre lângă aceste ostași se însuraŃ cu femeile locului, iar legionarii, cari nu putéu să intre în casatori legitime, intraŃ în mulțime de alte legături nelegale și sângele roman nu se perdéa (b). Tot acésta trebuie să se fi petrecut cu servitorii cei mulți, între cari cu cei ai trenului militar, cu neguțitorii, și cu ostași eliberați, cari însoțiaŃ tot-dé-una pre óste. Trebuie să luăm în băgare de sémă și acea particularitate, că multor militari li se o feria pământuri întinse, ca recompense.

Aceste tóte caracterizază acel mechanism minunat, acea putere colosală, carea ținea în respect pre lumea cea veke, care este cunoscută cu numele de administrațiunea politică romană, și carea în decursul de aprópe cincí-decí ani a prefăcut Dacia în provincie romană, dupre cum vom vedea mai jos, și cu o populațiune organizată.

După Traian toți imperatorii următori aŃ acordat Daciei o protecțiune deosebită. Causa unui asemenea lucru a fost pre de o parte afecțiunea cea mare a populațiunei cătră tronul român, iar pe de alta, lipsa caracteristică a exclusivismului național din colonisația romană, în virtutea căruí principiú, cuceritorii intraŃ în tot felul de relațiuni cu cucerii și se contopiră cu toții în numele comun de imperiul roman. În fața unor asemenea condițiuni de viéță era preste putință separarea și contopirea naționalităților în una singură, într'un tot, era ceva natural. Latinizarea Dacilor s'a petrecut fórte curênd și cu mare ușurință, mai ales că unii locuitori, preferând libertatea, aŃ părăsit Dacia și s'aŃ stramutat în alte localități (c), și latinizarea locuitorilor Daciei a lasat urme în tótă cultura, în moravuri, datine, religie și mai ales în limbă.

Dacia s'a aflat în legături fórte strânse cu imperiul până

(a) *Сокло. из Древней истории Болгарь* pag. 3 (rusesc).

(b) *Ibidem*.

(c) Despre acésta mărturisesc Dio Cass. LI, 22; LXIII, 13—14, 30 Eutrop. VIII, 3, 6, Flor. III, 4. Nu se scie numai în care parte s'aŃ aședat; de asemenea și istoria posterióră a Dacilor este fórte întunecată. C. I. Grot presupune, că o parte fórte mare din Daci aŃ rămas în Transilvania, unde s'aŃ conservat mult timp. De la cunoșcerea Dacilor cu slavonii aŃ provenit mai multe vorbe slavo dacice, ca jupân și altelo (Grot. Moravia și Maghiari).

la finele secolului al III, și în acest timp, când în imperiū și-a avut locul turburările pretorianilor. Dacia aū dat mai mulți pretendenți la tronul imperiului ca Prob, Marc Aurelie și Aurelian, cu ridicarea căruia la tronul imperiului s'aū început vremile grele pentru Dacia.

Incă dela începutul secolului al III-lea Romaniī aū trebuit să aibă lupte cu barbarii la hotarele Daciei acēsta s'a petrecut în timpul luptei lor cu Marcomaniī. La rēscōla Dacilor, nemulțemiți de contribuțiunile cele grele, aū luat parte și o mulțime de alte seminții, vecine Dacilor, ca Marcomaniī, Guazii, Iazigiī, Buriī, Vandaliī, Costobociī, Alaniī, Roscolaniī și alți (a). Și óre-cum în ajutorul resculațiilor aū venit alți barbari, eșiți din Scandinavia, Goții, despre cariī pentru prima dată se face mențiune pe timpul imperatorului Caracala la 215. Decăderea cea mare și desolvarea organismului administrativ al imperiului roman nu putea să se opună năvalirilor ruinătoare ale barbarilor, cariī acum se asigurase despre superioritatea puterei lor și slăbiciunea Romanilor. După un șir de încercări, de a supune pre revoltați și a respinge pre goții atacători, imperatoriī romanī, întreprindēnd pre lōngă aceste și persecuțiuni în contra creștinilor, s'aū vedut nevoiți în persóna lui Aurelian, la 274, ca să mărginēscă imperiul în Dunărea și să lase Dacia în stăpânirea barbarilor. Tuturor locuitorilor se propune, ca să trecă pre laturea dréptă a Dunărei în Misia (b).

(a) Despre aceste revoluții mărturisesc Iu iū Capitolin și Eliū 53. Lambridi. Cel întēi dice: Gentes omnes ab Ilirici limite usque in galliam conspiraverunt, ut Marcomani et Guadi, Nausci, Hermundusi, Suevi, Sicobotes, Rhoxolani, Bastarnae, Peucini, Alani etc. Dacos et multas gentes atque Iudaeos rebellantes contudit per praesides atque legatas capitolinus, Marc Aurel c. XIV.

(b) Jung ag 107. De acēstă opiniune este și Laurent. Aurelian, lăsând Dacia Gotilor, a strămutat din trînsa l geónele și puținī locuitori preste Dunărea în Mesia, pre care a numit'o Dacia aureliană; mulți însă din coloniștiī romanī aū rămas între Goti. Ocupēnd orașele și ocupēndu-se cu agricultura, Romaniī aū fost folositori barbarilor și de aceia eī n'aū suferit din partea acestora persecuțiuni. (Manual. ist. univers. Part II, pag. 105). Este de mare interes dovada ce o avem dintr'un document isto ic, care se referă, dupre cum se crede, la anul 274 și care privesce pre evenimentele, petrecute în acest an prin Dacia lui Traian. Originalul acestui document în limba latină sagăsit în archiva boerului polon Viscoski, în Liov la 1274 și apoi la 1495, în timpul voevodului Stefan, a fost tradus în limba moldovană. Nu avem nici un drept ca să ne îndoim despre autenticitatea acestui document, fiind-că el a fost tradus de Romani atunci, când eī nu aveau nici un interes de ași documenta nationalitatea lor. Pre lângă aceste, documentul nu ni comunică nimic nou și strein de aceia, ce noi cunóscem și din alte monumente istorice. Noi traducem numai o parte din dînsul, din care să se pótă trage conclusiunile, ce privesc pre pozițiunea ementului roman de la nordul Dunărei și din timpul năvalirei popórelor barbarice. Presentând mișcarea, produsă în Dacia de către edictul imperial, relativ la strămutarea preste Dunărea, autorul documentului continuă: „Iar proprietariī și toți ostașiī, cariī avēū pământuri . . . saū chotărît să

Trecând în dreapta Dunărei o parte din foștii locuitori ai Daciei Traiane, s'au așezat în Mesia și au fundat o nouă Dacie, numită a lui Aurelian. Pentru explicarea mai de aproape a pozițiunii geografice a Misiei, noi ne lăsam în amănunte. Totă partea de peste Dunăre de la râul Morava și până la Marea-negră și de la marea Egee până la munții Balcani era supusă Romanilor pre timpul lui Tiberie la 26 după Christos și de la această epochă influința romană în această parte a fost puternică. În această parte intrau și cele două Misii care avéu de chotar râul Tiabru. Provincia, fundată de către Aurelian și care se numia. Dacia, se întindea de la râul Margus (Morava) până la râul Utus (Vid). Pre cuparea guvernului roman, mai ales de la fundarea imperiului de Răsărit, se concentra mai ales în romanizarea locuitorilor acestei provincii. Cu acest scop între alții Deoclitian și Constantin au organizat peninsula balcanică militară și politică. Pentru Dacia au avut mai mare putere reformele lui Constantin cel mare.

În timpul lui peninsula a fost împărțită în două prefecturi, cea de Iliric și de Răsărit. Dacia intra în diecesa Iliricului; și numirea ei era întrebuințată în două sensuri. Dacia în sensul general cuprindea provinciile : Dacia, propriu zis, misia cu orașele Singidun și Margus, Markianupolia acum Preslava și Viminaciul; Dar dania, Prevalitana și Macedonia (salutaris); adică provinciile, ce compunéu Misia de sus, și cea de jos. În sensul restrâns sub numirea Daciei se înțelegea Dacia ripensă cu orașele Ratiara, Castra Martis, Novele; și Dacia mediteraneană cu orașele Sardica, Naisul și Remeziana (a).

Măsurile de romanizare din partea guvernului roman erau îndreptate nu numai asupra Daciei aureliane, dar și asupra provinciilor învecinate. Și în adevăr, datele, ce ni s'au conservat, ne dovedesc, că activitatea guvernului roman în scopul romanizării n'a ramas fără de urme și în diecesele, vecine cu Dacia. Noi întorcem atențiunea întâi asu-

se sfătuiască cu lătrênii și apoi să facă așa, cum va fi mai bine. Și adunându-se din toate părțile, ei în fața nenorocirei, cei scepta, au început să se sfătuiască ce este de făcut. Să lasă locul, în care se găsesc înmormântate oșele strămoșilor și ale rudelor, și patria, cea câștigat cu sângele părinților, și în care ei trăiesc din copilărie se nu? Și au venit la acea chotărîre, ca să rămână nemișcați și să trăiască și în viitor ca până acum, deprindându-se cu oștirile și popóarele, ce ar năvăli asupra țerei lor și lăsându-se cu totul la mila lui D-deu și nici de cum să nu părăsescă țera și pământul strămoșilor și orî-ce popor ar veni să-l intimpine cu pâne și cu sare, ca pre óspeți . . . Ist. Rom. V. Maniú pag 173 Chronica Hușilor. Mechisedec Part II, pag 15).

(a) Iordanis Romana et celtica I, V, cap. XX, XXI.

pra prefecturei de Răsărit a Traciei cu orașele Anchial, Develt, Adrianupol și Filipopol; apoi asupra Macedoniei cu orașul Tesalonic; asupra Tesaliei; asupra Epirului nou și vechi cu orașele Dirachiu, Filipopol; și înfine asupra Panoniei, care încă pre timpul lui Traian a primit o organizațiune solidă, și era împărțită în Panonia de sus, și cea de jos și se administra de doi consuli, și unde dominațiunea romană a lăsat urme neșterse până în timpurile de pre urmă. Din orașele acestei provincii noi menționăm Sirmiul, unde era concentrată administrațiunea militară și politică a amândoă laturilor sudice a Dunărei, și Murza și altele. Prefecturile, intrate în imperiul roman, adică cea a Iliricului (a) și de Răsărit, n'a rămas mult timp ne influențate de sorta imperiului întreg.

De la finele secolului al III-lea la Dunăre starea politică a imperiului a început ase schimba în mai rău, la care lucru a avut o mare înrîurire pozițiunea geografică a locului. Aflându-se la chotarele imperiului, spre pustiu-rile Mării negre, deschisă de spre Răsărit pustiu-rilor Asiei și aședată în calea cea mare, pre unde popórele asiatice venéu în Europa, aceste provincii romane devenise arena, unde se scurgéu tóte popórele semibarbare din timpul mării emigrări a popórelor. Intrând în Dacia, nomadıi Asiei venéu în contact cu Romanii la gurile Dunărei, și ținută în respect de adîncimea Dunărei și de forțele cele formidabile ale rîpei drepte, ei se vedéu nevoiți a se opri în drumul lor și a se aședa în pustiu-rile sudice ale Daciei, cari abundau în baltă, în pășuni avute, și erau întărite dela natură. De ordinar rêmênerea barbarilor în aceste locuri nu era lungă; fiind-că séu armele romane, séu certurile dintre dinsele și înfine năvălirea altor barbari îi silia să-si caute alte locuri. Dintre barbarii, ce au locuit Dacia până la secolul IX-lea, cei mai cunoscuți sunt Goții, Hunii, Avarii, Slovénii și Bulgarii.

Dominațiunea Goților în Dacia a durat aprópe o sută de ani, și în acest timp, duple cum presupun cei mai mulți istorici, ei au ocupat numai o mică parte din teritoriul Daciei sudice a lui Traian, adică Akermanul de astăzi și Benderul până la valul cel de sus a lui Traian, iar cealaltă parte a Daciei era, duple cum am vedut mai sus, în stăpânirea locuitorilor romani. Că influința romană pre

(a) Noi aici am citat acele orașe, despre care avem a vorbi în Istoria bisericésă

timpul Gotilor nu era în decădere, putem să cunoștem din aceea, că alături de populația dacoromană, aflătoare în Dacia, imperiul roman a fost în relație continuă cu Goții, care în relații erau sevă păcinoase sevă, de caracter militar. Pre timpul marelui Constantin, și anume la 332, Dacia a fost din nou încorporată la imperiū, deși nu pentru lung timp (a). De la acest timp dată, mi se pare, podul, făcut de către Constantin cu scopul, de a pune în relații mai apropiate pre locuitorii ambelor rîpi ale Dunărei, precum și orașele de pre latura stângă a ei Constantiolla, Riciua și Sicibida (b). Aceste relații ale imperiului cu latura nordică a Dunărei nu s'au întrerupt până la venirea Hunilor în 376. Așa Amian Marcelin ni spune că Iulian, proclamat fiind imperator de către ostași, a venit în Dacia și aici și-a adăus oștea. Tot la Amian găsim și istoria revoltei lui Procopie, generalul lui Valent, care kiese în ajutor pre Goți. Valent după această s'a hotărât ca să pedepsescă cu asprime pre revoltați și în anul 369 el trece Dunărea și 'ia învins după care ei s'au împrăștiat în toate părțile, ascundându-se în bălțile Dunărei și prin lunci. Atunci Valent a încredințat urmărirea resculatilor locuitorilor țerei, promițând de fie-care cap de Got o recompensă bună. Dupre mărturiile lui Zosima, locuitorii, pre cari el îi numesce coloni, a ucis așa mulțime de Goți, că conducătorul lor, Atanarich, a fost nevoit să înkeie pace cu Valent (c).

Cu finile seculului al IV-lea, când în locul Gotilor au venit alte ordii barbare, Hunii, poziția elementului roman a fost foarte critică. În decursul aproape a patru secole, până la fundarea înteiului așa numit regat bulgar puține date istorice avem despre strămoșii actualilor Români. Unii scrutători ai istoriei Românilor presupun că năvălind încontinuu popoarele barbarice, locuitorii țerei, cari nu erau acum mulți la număr și cari locuiau în timpul Gotilor pre latura stângă a Dunărei, au fost nevoiți să trecă preste Dunărea și să se ascundă în împrejurimile Balcanilor, unde ei au trăit multă vreme numai o viață socială și de unde în secolele X—XIII, când împrejurările

(a) Acest fapt se confirmă de către S. Teofan, Patriarchul Constantinoplei. Istoricul Socrat apoi adaugă și cum vom vedea mai jos, este greșită părerea că Goții au fost creștinați la această dată pre timpul marelui Constantin.

(b) Enăcianu Creștinismul în Dacia, pag. 23.

(c) Enăcenu. Ibid. 23—24.

politice s'au schimbat, că s'au reîntors dincóce de Dunăre și au fost domniatele, cunoscute în istorie cu numirile de Valachia și Moldova (a). Noi nu admitem această părere și credem, că elementul român a esistat în decursul întregii emigrări a popórelor atât în partea nordică cât și cea sudică a Dunării.

Dupre cum este sciut, Hunii au ramas grămadă în Bugég, adică prin districtul Akemanulni, și de aici au întreprins cucerirea de pământuri a popórelor vecine.

Noi acum cunóscem, că pre întinderea dintre Tisa și Carpați se afla o mulțime de orașe romane, cu o populațiune romanisată. Dupre cum am văzut mai nainte, această populațiune plătia tribut Goșilor pentru apărarea încontra Germanilor, Sarmaților, Galilor și a altor popóre, așa și acum Daco-romani, ca popor stabil și cu óre-care cultură, au trimis la Regele Hunilor Balamir o deputațiune, pentru a-i face propuneri de supunere și a-i plati tributul, care mai nainte îl plătia Goșilor. Este fórte natural, că Hunii saú grabit din partea lor a garanta acestor locuitori libertatea vieței, căci altmintrelea ei trebuea să întreprindă cucerirea Daciei, lucru ce pentru dânșii nu putea fi ușor, când vom lua în considerațiune de o parte întinderea provinciei, care despre Nord este apărată de rēdicăturile munților Carpați, iar de alta, că nomadii pustiurilor își făcéu cuceririle lor mai ales călări și cu o rapiditate neasceptată-tactică, ce se putea întrebuinta numai în locurile deschise și plane. Dacă chiar admitem, că Hunii în virtutea cruđimei lor au putut să cucerescă câteva orașe, omorēnd saú robind pre locuitori, atunci trebue să admitem conclusiuni în operarea, că restul populațiunei, nevoind ase supune aceliași sórte, trebue să se fi grăbit ase supune Hunilor, primind obligațiunea de ași rēscumpăra vieța

(a) În priyi ța această cestiuni este fórte interesantă polemica seriitorilor Germani. Cel întrei care a e-primat opiniunea că Romani s'au strămutat în laturea de mēdă-nópte a Dunărei din cea de mēdă-đi este Roesler (1874), profesor în Graț și prin opera Roumanische studien în contra acestei opiniuni a lui Roesler s'a rădicat, ca apărător al autoctonieii Românilor, Iung Roemer und Romanen in den Donauländern (1877). Mai pre urmă au studiat cestiunea această profesori Biuderman și Švieler, iar ungurul Hunfalvy (1877) a combătut pre Roesler cu argumente limbistice. În fine Iosif Picí în opera „Ueber die abstammung der Romanen“ s pune din nou criticeii tóte disputele, în privința acestei materiei. Cu multe amăruntimi este espus elementul roman din peninsula balcanică, apoi dominațiunde romane, emi rațiunea popórelor barbarice din evul međiu Bulgaro-Vlachiú elementul roman cu vekia Dacie, și se termină cu obse vațiuni asupra limbei și a religiunei Romanilor și a Țințarilor. Autorul prebéza cu mult cuvēnt nisa de adevēr din teoriile cele nouē, relative la originea Romanilor, dar în schimb nu presintă nici o teorie pozitivă. Disputa încă mult timp are să se continue.

și locuința cu un tribut convenabil, lucru ce și pentru Huni era avantajos, cari ca nomazi, avéu nevoie și ei de această clasă agricolă. Pentru respectarea învoielelor ei trebuie, ca, conform datinelor hune, să fi lăsat un număr de zalóge, și să dea un număr de ómení armați, cari să întăriescă óstea cuceritorilor. Cu timpul, când monarchia hună a fost strămutată la mijlocul Dunărei, în actuala Ungarie, relațiunile Hunilor cu orașele și satele dace, despre existența cărora atestă Prisc în descrițiunea călătoriei sale la Atila la 448, (a) au suferit óre-care schimbări și în genere locuitorii acestei țeri ne avénd o viétă politică independentă, ei n'au încetat de ași arăta viétă lor socialo-religiósă.

Cu căderea imperiului Atilan numărul barbarilor; cari au luat o parte séu alta în sórtă Românilor, s'a înmulțit. Afară de Gepidi, ce dominau aici pre la 469—567, istoria face mențiune de Bulgari, cari sunt din rasa mongolo-turcă a popórelor asiaticе, venite dela munții Ural, de Antachi, cari compun ramura răsăriténă a popórelor slavice și de Avari. Cu începutul împărăției lui Instiunian (527 — 565) noi avem un șir de noțiuni despre slavoni (slavi, sclaveni séu sclvini), care ni-i presintă, ca pre o masă mare, acărora putere politică începe să tot crească (b). Un instict comun a împins pre slavoni, dice Hilferding, spre pământurile pustiitate ale Misiei Traciei, Macedoniei și Dalmației; nici o

(a) Retorul Prisc era un grec învățat, care ne-a conservat în descrițiunea călătoriei sale ca sol al lui Teodorie II la Atila multe date, care însă nu ni lămurește bine pozițiunea politică a Daciei din secolul al V-lea. Citénd mai multe sate, prin care el a trecut, Prisc face într'un loc nisce observațiuni fórte valoróse, că Hunii iubesc pre lângă limba lor și pre cea gotă și latină, afară de cea grécă, și această din cauza relațiunilor dese cu Italia și Apusul. In, alt loc el spune, că fiind adus în sala de mănecare alui Atila un măscărici, cu numele Zeron, făcea pre ospetii să ridă de limba lui ce era o amestecătură de vorbe latine, gotice, și hu e, numită de istoricul ungar Otrococe, limba ausonică, adică italiană, (Ireec ist. Bulgariei, pag. 64, Nacco ist. Basarabiei Part. I, pag 595). Hilferding A. Th. (T. I pag. 4 silesc lucrul, când crede, că limba ausonică era limba slavonă vorbitóre din imperiul hun. Această limbă în adever era limba populară și vorbitóre a locuitorilor Daciei cari trebuie să-fie reounoscúti de strămoșii ai Românilor dupre cum cred istoricii unguri Praj și Turóț (chronica Hungarum Part. I, XII,) Enăcénu 21.

(b) Cestiunea despre timpul, când slavonii au populat peninsula balcanică, este încă disputată. Așa Safaric și Grigorovicí presupun, că slavonii au început ase aședă preste Dunărea la finele secolului al V-lea; Raici în timpu, când Hunii se afla în Dacia; Hilferding pre timpul Goților sec IV; Drinov după resboiul cu Marcomanii secolul al II și III-lea; iar Zafelin recunósce pre tóte popórele, care au locuit pre locurile unde astă-đi se află popóre slavice, de slavoni. Admiténd finele seculului al V și începutul celui al VI, când slavonii pentru prima dată au eșit pre scena istoriei noi prin această, recunoscem opiniunea autorilor, cari nu se ademenesc de slavisti cu autoritate.

Critica fórte minuțiose și importantă asupra acestor opinii contradictorii o găsim la ténérul învățat Socolov: Din istoria Bulgariei p g 32—40.

voie nu-î mişca şi nici o mână nu-î conducea; fiind-că ei atunci încă nu compunéu o împărăţie şi trăiau în comunităţi simple (a). Folosindu-se de toate împrejurările, ca să năvălescă asupra imperiului şi de alta parte supunându-se la toate persecuţiunile oştirilor imperiale (593, 597, 601 etc) Slavoni pre la finele seculului al VI-lea, nu numai că erau răspândiţi preste totă peninsula balcanică, dar cu ajutorul Bulgarilor, cari acum se arătase la ţermurile mării negre sub conducerea lui Asparuch, ducele lor au fundat la 678 imperiul cunoscut în istorie cu numele de bulgar, care a durat aproape trei secole şi jumătate, până la 1019. Care era în acest timp poziţiunea elementului roman la Dunărea? Deşi malul nordic al Dunărei aparţinea de fapt, ca şi mai 'nainte, barbarilor, totuşi guvernul roman n'a încetat de a privi la dânsul ca la proprietatea sa (b); câte-odata, folosindu-se de neînţelegerile barbarilor, restabilea fortăreţele şi oraşile rulate. Aşa Iustinian a pus în stare de apărare oraşul Turnu-Severin, pre care la numit în onórea femeiei sale Teodora, Macsentie şi Constantin. Procopie adauge şi Caput-bovis, Ţane şi Puntele (c). Dacă este adevărat, că aceste oraşe au putut să serviască ca centrurile cele mai nemerite pentru conservarea elementului roman în aceste pământuri, apoi în tot casul este sigur şi aceia, că mulţimea populaţiunei a trebuit să-şi găsească scaparea în vârfurile cele ne străbătute ale munţilor Carpaţi. Aşa cred cei mai buni şi mai nepărtinitori istorici, ca Thunman, Iung, Picí, Grot etc. Aici mai de mult au trait Carpo-dacii, Celţi, Sarafatim, şi resturile acelor popóre diferite, care, cum am vădut, pre rând au locuit Dacia lui Traian, neesceptând nici pre Slavoni şi Bulgari. Din amestecul tuturor acestor popóre cu elementul roman, venit aici s'a format acel tip al Românuului muntén (d) care a participat la sórta politică a peninsulei balcanice, mai ales din

(a) A. Th. Hilferding T. I. pag. 9.

(b) E de observat că nici barbarii nu negău acest drept Romanilor. Solii Longobarţilor dicéu lui Iustinian la 548: Voii aţi renunţat la drepturile vóstre în folosul lor (Gepiţilor) asupra unui pământ, pe care îl locuesc ei pre malul stâng al Dunărei. „La aceste şi solii gepiţilor răspundéu“: Noii e gura mare mărturisim, că suntem obligaţi de mărinimia Romanilor pentru pământurile, ce noi ocupăm; dar bine-făcătorul trebuie să arate protecţiunea sa celui, ce se bucură de bine-facere. De asemenea cunoscem, că Avari şi Autii nu o-dată au căutat să câscige dreptul juridic asupra posesiunilor lor din stânga Dunărei (Nacco ist Basarabiei pag 688).

(c) Procop. de Aedificis lib IV cap VI.

(d) Şafaric reduce formarea poporului valach anume la acest timp şi anume la seculul al V-lea şi al VI-lea. СЛАВЯН. ДРЕВН Т. I, pag. 390.

secolul al IX-lea, când această este foarte pronunțată. Cu încetul acești locuitori ai munților Carpați au format câte-va comunități federative, despre care vom vorbi în viitor.

Respectiv de malul drept al Dunărei putem să afirmăm același lucru, ce noi am șis despre malul stâng. Si aici servicii foarte mari au adus elementului roman munții Balcani și orașele de pe malul stâng al Dunărei (a). Aici, în fața năvălirii popórelor barbarice locuitorii se ascundeu, și apoi după trecerea pericolului iarăși ieșiau la locurile lor. Așa înbiografia S. Dimitrie al Tesalonicului aflăm o indicațiune, că solii slavoni pun ca cauză a năvălirii slavonilor asupra acestui oraș (678), că Tesalonicul primia fugarii de preste Duuărea, din Panomia, Dacia, Dardania, și din alte provincii și orașe. Că în genere în orașele de la Dunărea era o populațiune, ce cunoscea împrejurimele, despre această noi ne convingem din faptul următor. In anul 611 generalul Comentiol, învingând pre barbari, de sigur pre Bulgari, la Viminaciū și Novi și-a propus de a-i urmări în Panonia și în genere în Dacia lui Traian până la valul lui Traian. Dar pentru această el avea nevoie de ajutorul locuitorilor țerei, cari singuri puteu să fie conducătorii oștirea, pentru care el s'a și adresat cu rugăminte către populațiunea orașului Novi. Când locuitorii nu s'au supus acestei cereri de frica răsbunării din partea barbarilor după retragerea oștirea, atunci Comentiol a ordonat, ca să omóre pre doi notabili ai cetătei (b). Că și în mulțimea locuitorilor acestui oraș noi trebuie să vedem pre strămoșii Românilor de astă-đi despre această nu este nici o înd ială.

Apoi trebuie să admitem, că în aceste vremuri s'a format până la un punct limba vorbitóre a locuitorilor, în locul celei latine întrebuințată până acum. In scriitorii bisantinii, Teoflact și Teofan găsim indicațiuni, că în anul 579 un detașament de militari romani a mers în contra Avarilor, a căruia ostași vorbeau românesce. S'a întâmplat, că nóptea, în timpul marșului, unul din animalele de transport a lepădat de pre sine povara, lucru ce putea să împedice mersul ómenilor, ce urmau. Soldatul, se vede, dintre locuitorii Misiei, v-

(a) E prea adevérat, că unele orașe și fortărețe de pe malul drept al Dunărei, enumerate de noi mai sus au fost ruinate de către barbari, dar Iustinian, dupre mărturia lui Procopie le-a prenoit. Așa Singidunul, Viminaciul, Razaria, Novele, Cupos, Picnus, Ducevarat etc.

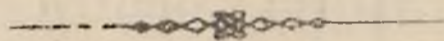
(b) Enăcénu. pag. 53.

dând acésta și voind să cruță de o reîntórcere pre conducătorul animalului a strigat : tornă, tornă, fratre ! Pentru unii ostași sensul acestei frase a fost necunoscut ; și de aceia ei, creșdend că asupra lor năvălesc inimiții, saũ împrăștiat în tóte părțile (a). Tot Teofan, vorbind despre patria lui Iustian, Taurezia, la chotarele Daciei mediteraneă și ale Dardani-ei, dice, că pre cea de pre urmă olocuesc Valachiĩ la un loc cu slavonĩ, și că pre cum unii așa și ceilalți trăiaũ dupre legea slavonă (b). E greu, de a determina rolul Românilor în formarea primului imperiu bulgar ; și este adevărat acésta că de la acéstă epochă ei și-aũ legat sórta lor pentru mult timp cu Bulgaro-slavonii ambelor malurĩ ale Dunărei (c).

(Va urma)

N. Lașcu

(Profesor la Seminariul din Kișinău)

(a) Iricee Ist. Bulgariei pag 104.

b) Григоровичъ ГЛАВАНСКІА ДРѢВНОСТИ, pag. 57, Șafarie. Anticitățile slavone Tom I, cart, I, pag 390.

(c) Bulgarovic vkroczyvsy do Mezyi, polaczyli și z volochamii utvorzijli spolne Ksólestvo, ktoré trvalo azdo smierei kro'la Bulgarov Samuele, v rocu 1014. Bogalskiego Dz. B's. nad-dunaiskch. pag. 27. Noĩ. unindu-ne cu părerea acéstă a istoricului polonez, rěspingem pretențiunile româno-manilor, cariĩ vėd în formarea primului Regat bulgar numaĩ opera strămoșilor lor. (Noĩ nu cunoscem nici un romano-man, care să aibă o asemenea părere. Dar afirmăm încă o dată, că și imperiul prim bulgar nu s'a format fără de *colucrarea* Românilor. Nota traducătorului).

P R E D I C A

DESPRE MICUL NUMER AL CELOR ALEȘI (1).

„Mulți leproși erau în Israil în timpul profetului Elisei, și nici unul din ei nu s'a curățit, afară de Neeman Sirianul (Luca 4, 27).“

Ne întrebați tot deuna, fraților, dacă este adevărat că calea către ceriū este așa de grea, și dacă numărul celor ce se mântuescū este așa de mic precum 'l spunem noi. La o întrebare așa de des propusă și încă mai adese-orī lămurită, Iisus Christos vė răspunde astăđi: Că erau multe văduve în Israil întristate de fómete, și că numai văduva din Sarepta Sinodului merita să fie ajutată de profetul Elie; asemenea, că era mare numărul leproșilor în Israil pe timpul profetului Elisei, dar că numai singur Neeman fu vindecat de omul lui Dumnezeu.

Pentru mine, fraților, dacă ași fi venit aici numai ca să vė întimidez și să nu vė învėț, mi-ar fi de ajuns a vė presenta locurile cele mai îngrozitoare din sântele cărți asupra acestui mare adevăr; și urmărind din véc în véc istoria celor drepti, să vė arăt că în toți timpii aleși ai fost foarte rari. Numai familia lui Noe pe pământ fu scăpată de inundația generală; numai Avraam, deosebit dintre toți ómenii, a devenit depositariul alianței; numai Iisus-Navi și Haleb, din șese sute de mi de Ebrei, fură introduși în pământul tágăduinței; un singur Iovū drept în pământul Hus; numai Lot în Sodoma; numai cei trei tineri Iudei în Babilon.

Unor figuri așa de îngrozitoare, ar fi urmat expresiunile profetilor; ați fi vėdut în Isaia că aleși sunt așa de rari ca și cārceii de struguri care se mai găsesc după culesul viei scăpați din vederea culegătorilor! așa de rari ca și spicele care rămân după seceriș, cruțate din întemplanre de unélta secerătoriului.

Evangelia încă ar fi adăugat nouē trasuri cătră terórea acestor imagini; v'aș fi vorbit de douē căi, una strîmptă, aspră, și care este calea unui foarte mic număr; alta largă, spațiosă, preserată de flori, și care este ca cale publică, a tuturor; în fine, făcēdu-vė să observați

(1) De Massilon. Tradusă din limba Francesă. Publicăm această predică ca model de înaltă literatură și mai ales ca model de aplicarea sântelor Scripturi în Discursurile amvonului.

că pretutindene în cărțile sante mulțimea este partea celor reprobați, și că alții, comparați cu cei-lalți oameni, nu formeză de cât o mică turmă care abia se zărește, — eu v'aș fi lăsat, în privința mântuirii, în niște îngrijiri crâncene tot-deuna pentru tot acela care n'a renunțat încă la credința și speranța chemării sale.

Dar ce aș face, dacă aș mărgini tot fructul acestei instrucțiuni numai întru a vă dovedi că foarte puțini să mântuesc? Așu descoperi vai! pericolul, fără a spune cum să-l înlăturați; v'aș arăta, împreună cu profetul, sabia mâniei lui Dumnezeu atârnată deasupra capetelor vóstre, și nu v'aș ajuta să vă ascundeți de lovitura care vă amenință; aș turbura numai consciințele, fără a instrui pe păcătoși.

Planul meu dar, astăzi, este de a căuta în moravurile noastre cauzele acestui mic număr; și fiind-că fie-care din noi se măgulesce a nu fi exclus din acel număr, trebuie să esaminăm dacă încrederea sa este bine fundată. Arătându-vă cauzele care fac mântuirea așa de rară, eu nu voesc să conchideți în general că puțini să vor mântui. ci vréu să vă constrâng a vă întreba înșivă dacă, viețuind precum viețuiți, puteți spera mântuirea; sau, să vă puneți întrebările: cine sînt eu? Ce fac pentru ceriú? și care pot fi speranțele mele cele vecinice?

Și nici nu-mi propun altă ordine în tratarea unei materii atât de însemnată. La întrebarea dar — care sunt cauzele ce fac mântuirea așa de rară, am să vă arăt trei de căpitenie; și éca singurul plan al acestui discurs: Ori-ce artă, ori-ce invențiune ar fi de prisos. Aplică-te numai, o omule, ori cine ai fi; subiectul este nu se póte mai demn de atențiunea ta, fiind-că tinde a te învăța care pot fi speranțele vecinicului téeu destin.

PARTEA ÎNTĂIA

Puțini oameni să mântuesc, pentru că în acest număr nu se pot cuprinde de cât două feluri de persoane, sau acele care au avut noroci-re să-și conserve nevinovăția lor în tótă curăția și întregimea ei, sau acele care, după ce au perdut-o, au regăsit-o în faptele pocăinței; eaca prima cauză. Nu sunt de cât aceste două căi pentru mântuire, și ceriul nu este deschis de cât sau *nevinovăției*, sau *pocăinței*. Dar, de care parte ești tu frate? Ești nevinovat? Ești pocăind? Căci nimica necurat nu póte intra în împărăția lui Dumnezeu; acolo trebuie să ducem sau o nevinovăție păstrată sau o nevinovăție recăștigată. Dar, a muri nevinovat este un privilegiu la care puțini pot aspira; și a viețui pocăind este un char pe care ușurătatea disciplinei și molătatea moravurilor noastre 'l face încă și mai rar.

Și în adevăr, cine póte aspira astăzi la mântuire cu titlul nevinovăției? Unde sunt aceste suflete curate în care să nu fi locuit nici o

dată păcatul, și care să fi conservat până la fine sacra comoră a primului char ce sânta biserica li-a încredințat la taia botezului, și de care Iisus Christos le va cere séma în ziua întricoșatei judecări ?

În acele fericite timpuri când totă biserica nu era de cât o adunare de sânti, era rar să veđi un credincios care, după ce a primit darurile sântului Duch și mărturisit pe Iisus Christos în baea renașcerii, să cadă earăși în desordinea primelor sale deprinderi. Anania și Sappira fură unicii trădători ai bisericei din Ierusalim, și cea din Corint n'avea de cât un singur casu de adulturiu ; pocăința canonică era atunci un remediu rar ; și pintre acești adevărați Israeliți abia s'ar fi găsit un lepros care să trebuéscă îndepărtat de la sântul altariu, și deosebit de la convețuirea fraților seî.

Dar după aceea, credința slăbind cu cât se întindea mai mult, și numărul dreptilor scăđend în proporțiune cu înmulțirea credincioșilor, progresele Evangheliei se pare că au oprit pe cele ale pietăței, și lumea întrégă devenind creștină, a întrodus împreună cu ea în Biserică corupțiunea și maximile sale. Vai ! Noi mai toți ne rătăcim chiar dela sînul mamei noastre : prima întrebuintare ce facem de inima noastră este o crimă ; primele nóstre plecări sunt pasiuni, și rațiunea nu ni se desvoltă, nu creșce decât pe ruinele nevinovăției noastre. Pămêntul, dice un Profet, este molipsit de corupțiunea celor ce'l locuesc ; toți au violat legile, schimbat ordonanțele, rupt legătura care trebuia să țină vecinic ; toți lucréză nedreptatea ; *nu este cel ce face bunătate, nu este până la unul* ; nedreptatea, calumnia, minciuna, viclenia, adulteriului și cele mai grozave păcate, au inundat pămêntul. Fratele întinde cursă fratelui, părintele se desbină de copiii seî, soțul de soție ; nu este unire, nu este legătură pe care să nu le desfacă un interes de nimică ; buna credință nu mai este decât virtutea celor simpli ; urile sunt vecinice, împăcările sunt prefăcute, și nici o-dată nu se priveșce inamicul ca frate. Se sfășie, se mănêncă unii pe alții ; adunările nu mai sunt decât censuri publice ; virtutea cea mai curată nu este scutită de calumnia limbilor ; jocurile au ajuns sau niște traficuri, sau înșelătorii, sau furii ; ospețele, aceste legături nevinovate ale societăței, au devenit niște excesuri de care nici s'ar putea vorbi ; plăcerile publice — niște școle de scandal. Așa, seculul nostru vede grozaviu pe care părinții noștri nu le cunoștêu. Orașul este o Ninevi păcătósă ; orașul este centrul tutuzor pasiunilor omineșci ; și virtutea, autorisată prin esemplul suveranului, onorată de bună-voința sa, animată prin binefacerile sale, face ca călcarea de lege să fie mai ascunsă, dar nu mai rară. Tóte stările, tóte condițiunile ș'au corupt calea lor : Săracii murmură contra mânei care 'i lovesce, bogații uită pe autoriul avuției lor, cei mari se pare a nu fi născuți decât numai pentru ei, și destrêul se pare că este privit ca pri-

vilegiu al mărireii lor. Inșăși sarea pământului s'a împutit, lampele lui Iacob s'a stins, petrele sanctuariului se târăsc cu nedemnităte în tina piețelor publice, și preutul a devenit ca și poporul. O Dumnezeule ! aceasta este biserică ta ? Aceasta este adunarea sântilor ? Aceasta este moștenirea cea scumpă, viea cea mult iubită, obiectul îngrijirilor și a dragosteii Tale ? Și ce presenta ore mai culpabil ochilor tăi Ierusalimul când l'ai lovit cu un vecinic blăstăm ? Eca dar o cale a mântuireii închisă mai pentru toți ómenii, pentru că toți aũ rătăcit. Orî cine ai fi, tu care mă ascuți, păcatul împărăția o dată în tine : vrîsta a potolit pasiunile tée, dar ce feliu a fost tinereța ta ? Niște neputinți obicînuite te-aũ desgustat póte de lume ; dar mai 'nainte de aceasta, cum 'ți întrebuintăi sănătatea ? O rasă a charului presupun că a schimbat inima ta ; dar în tot timpul ce a precedat această schimbare, nu rugăi tu pre Domnul ca să ȝ-o ștergă din suvenire ?

Dar ce mai atâta vorbă ? suntem toți păcătoși, o Dumnezeule, și tu ne cunoști pe toți ; și ceea ce vedem noi din rătăcirea noastră, nu este póte în ochii tăi de cât partea cea mai puțin atacată. Iată dar, că din laturea nevinovăției n'avem nimică a pretinde pentru mântuirea noastră ; fie care din noi cred că s'a convins în deajuns despre aceasta. Nu ni mai rămâne așa dar de cât a doua lature — pocăința. După naufragiu, dic sântii, ea este unica scândură fericită care póte încă să ne ducă la liman ; afară de acésta nu mai avem altă cale cătră mântuire.

Așa, păcătosome, orî cine ai fi — principe, supus, mare, popor, — nu mai pocăința te póte mântui !

Dar, permiteți-mi să vă întreb, unde sunt pocăindii între noi : Unde sunt ei ? Alcătuesc ei în Biserica un popor numeros ? Veți găsi mulți dicea odinióră un părinte, care să nu fi cădut nici-o dată, dar nu veți găsi de cât fórte puținii care, după cădere să se fi rădicat prin o adevărată pocăința : Cuvânt teribil ! Eũ aș dorî ca acesta să fie una din acele espresiuni care nu trebuie a se storce mult, cu tóte că vorbele sântilor sunt tot-déuna respectabile. Dar de ce să ducem lucrurile așa departe ; veritatea este destul de teribilă, fără a mai adăoga nouă îngroziri prin declamații zadarnice. Să esaminăm numai dacă, din partea pocăinței, suntem în drept cea mai mare parte a pretinde mântuirea. Ce este un pocăind ? Un pocăind, dicea o dată Tertulian, este un credincios care simte în tóte momentele vieței sale nenorocirea ce a avut de a fi pierdut sau uitat când-va pe Dumneđeul seũ ; care are necontentit păcatul seũ înaintea ochilor seũ ; care-î vede pretutindene fiorul și tristele imaginii. Un pocăind este un om însărcinat cu interesele dreptăței lui Dumneđeul contra sa-însuși ; care se oprește dela plăcerile cele mai nevinovate, pentru că ș'a permis când-va de a cele nelegiute ; care nu suferă cele mai necesare de cât cu greutate ;

care nu mai privește corpul seü de cât ca pe un inimic ce trebuie slăbit, ca pe un rebel ce trebuie pedepsit, ca pe un culpabil cărui trebuie de acum înainte a 'i se refusa tóte, ca pe un vas spurcat ce trebuie curățit, ca pe un datornic rău dela care trebuie a se reclama până și *fileriul cel mai depe urmă*. Un pocăind este un criminalist care se privește purure ca osîndit la mórte, nemeritând a mai viețui. Deprinderile sale prin urmare, gătéla sa, plăcerile sale chiar, trebuie să aibă unu nu știü ce trist și aspru; și nu trebuie să trăéscă de cât pentru suferință. Un pocăind nu vede în perderea avereï și a sănétăței sale, de cât lipsirea de niște bunuri de care a abusat; în umilințele ce-ï vin — pedépsa pentru păcate; în durerile ce'l sfășie — începutul muncilor ce merită; în nenorocirile publice care întristéză pe frații seï—pedépsa păcatelor sale particulare. Éca ce va să dică un pocăind. Vē mai întreb dar unde sunt printre noi pocăinđii de feliul acesta? Unde sunt ei?

Ah! Veacurile părinților noștri mai vedeaü câte câți-va pe la ușile bisericilor; și era mai puțin culpabil de cât noi! Se vedeaü încă din tóte rangurile, din tóte vrîstele din tóte stările, îngenuchiați înaintea altariului, *îmbrăcați în sac și în cenușă*, rugând pe frații lor care intraü în casa Domnului, de a li mijloci de la îndurarea sa ertarea păcatelor; ne luând parte la altariü și nici măcar fiind presentți la sântele misterii; petrecënd anï întregi în post și rugăciune; retrași nu numai de la plăcerile publice, dar și de comunicarea cu frații lor; viețuind ca niște blestemați, retrași de adunarea sântă; dispoeați chiar, pentru un timp, de tóte semnele mărireï lor lumești, și ne mai avënd altă mângâere de cât cea a lacrimilor și a pocăinței.

Ast-feliü era o dată pocăinđii în biserică; și dacă eraü și atunci păcătoși, privirea pocăinței lor edifica cu mai mult încă pe adunarea credincioșilor, de cum o scandalisase prin căderea lor; eraü de acele greșale norocite, care devenia mai folositoare decât însăși nevinovăția. Știü că o înțeléptă măsură a făcut pe biserică să mai slăbéscă ispitirile publice ale pocăinței; și dacă amintesc acésta, nu o fac pentru a desaproba prudenta păstorilor care aü desfintat vechiul obiceiü, dar pentru a deplânge corupțiunea generală a credincioșilor, care 'i-aü silit la acésta. Schimbarea moravurilor și a veacurilor trag după ele de necesitate schimbarea și a disciplinei. Poliția exterioră însă, întemeétă pe legi ominești, a putut să se schimbe; dar legea pocăinței, stabilită pe Evangelie și pe cuvântul lui D-đeu, rămâne tot déuna aceéși. Nu mai exist în adevër gradele publice a pocăinței, dar asprimea și spiritul ei sunt aceléși și nu se vor desfintă nici-odinióră. Se póte da satisfacere Bisericeï, fără a suferi pedepsele publice care se impunea altă-dată; nu se póte da însă satisfacere lui D-đeu fără

a-î oferi epitemii particulare care să fie cumva egale cu acele și ca o dreptă compensațiune a lor.

Dar priviți în jurul vostru; nu vă dăd să judecați pe frații voștri; dar să examinați ce fel sunt moravurile tuturor celor ce vă încunjură. Și nu vorbesc aici de acei păcătoși declarați cari au scuturat jugul și care nu mai au nici o măsură în crimele lor, ci de aceia care sémână cu voi, care sunt în moravurile obștești, și a căror viață nu presintă nimica scandalos și revoltător: ei sunt păcătoși, nu se dau în latură, nici noi nu suntem nevinovați, nu vom tăgădui; dar sunt ei pocăinși, suntem noi pocăinși? Vrîsta, ocupațiunile, grijile mai serioase, ne-au făcut pôte să ne oprim dela nebuniile tinereței; pôte că chiar amărăciunile ce D-deu a bine-voit să tórne asupra pasiunilor noastre, perfidiile, vuetele neplăcute, împușinarea averei, sănătatea ruinată, trebă rēmase în părăsire, tóte aceste a răcit pôte și oprit plecările cele neregulate ale inimei noastre: păcatul ne-a desgustat de păcat; pasiunile s'au stins încet încet dela sine; timpul și nestatornicia inimei noastre au rupt pôte necuratele legături. Totuși, desgustați de creaturi, noi nu suntem vii pentru Dumnezeu; am devenit mai prudenti, mai regulați dupre lume, mai ómeni de probitate, mai esacti în împlinirea datoriilor noastre publice și private, dar nu suntem pocăinși; numai cât am încetat dela neorândueli, dar nu ne-am spălat de ele, nu ne-am întors dela rău, n'am simțit acea mare lovire care schimbă inima și reînnoește tot omul.

Cu tóte aceste acéstă stare nu te nelinișteșce, omule: păcatele care nu le-ai curățit nici o dată prin o sinceră pocăință, și care prin urmare nu sunt ertate de D-deu, sunt înaintea ochilor tēi ca cum n'ar fi; tu mori liniștit într'o nepocăință cu atâta mai periculósă, cu cât mori fără să o cunoști. Și să nu credeți că ceea-ce dăd este o exagerațiune; nimică mai real și mai exact adevărat; acésta este starea mai a tuturor óminilor și chiar acelor mai înțelepți și mai probați din lume: primele deprinderi sunt tot-déuna sburdatice; vârsta însă, desgustul, statornicia, fixéză inima, o retrage dela neorândueli, o împacă chiar cu Sântele Taîne; dar unde sunt cei ce se convertesc? Unde sunt cei ce-și spăsesc păcatele prin lacrimi și canonisire?

Arătați-mi măcar în deprinderile vóstre niște semne cât de ușore de pocăință. Veți dăd: *canónele bisericei*; dar ele nu mai privesc persoane de óre-care rang, și obicinuința mai mai a făcut din ele niște datorii obscure și populare. Veți dăd pôte: *grijile, supărările pentru starea materială, ostenele funcțiunei*; desgusturile și incomoditatea vieței, dependința de cei mai mari și bunacuviință în slujbe? Dar nu cum-va ați voi să vă puneți păcatele în numărul virtuților? Să vă țină Dumnezeu sémă de niște ostenele ce nu le-ați suferit pentru dēnsul? Să vă descărcați asupra unei obligațiuni pe care v'a impus-o

ambitiunea, mândria și lăcomia voastră? Sunteți suferinți pentru lume, dar nu pentru Iisus Christos. Ce, înfine? *Neputințele cu care vă certă Dumnezeu?* inimi care vă supără? disgraziile și perderile ce vi se trimite din când în când? Dar primiți voi cel puțin aceste certări cu supusere? Óre nu, departe de a găsi în ele ocașiuni de pocăință, voi le întorceți în materie pentru noă pécate? Și chiar când ai fi credincios asupra tuturor acestor puncte, te poți numi pocăind? Este o datorie a unui suflet nevinovat să primescă cu supunere certările ce 'i trimite D-geu; să îndeplinescă cu curaj grelele datorii a stărei séle, să fie credincios legilor bisericeii; dar tu care ești pécatos nu datorești óre ceva mai mult? Și totuși pretinzi mântuirea! Pe ce drept? Ca să dici că ești nevinovat înaintea lui D-geu, nu poți, căci te-ar contradice conștiința ta proprie; ea sa ne convingă că ești pocăind, nu vei îndrăzni, căci te-ai osîndi prin gura ta însăși. Pe ce dar poți conta, o omule care trăești așa de liniștit? *Unde este lauda ta?*

Și ce 'i mai înfricoșat, este că în tóte aceste tu urmezi torentului; deprinderile tale suut obiceiuri mai a tuturor óminilor. Pote cunoști și mai pécatoși de cât tine; dar pocăinți adevărați cunoști? Trebuie să mergi să-î cauți prin munți și pustietăți; abia găsești, pîntre persoanele de rangul și starea ta, un mic număr de suflete a căror moravuri mai curate de cât cele obștești, 'și atrag privirile și póte că și critica lumei. Toți ceialalți merg pe aceiași cale. Véd pe fie-care că se lasă dupre vecinul séu, că copii moștenesc falsa siguranță a părinților lor, că nimine nu vețuește nevinovat și nimine nu móre pocăind. O véd și strig: O Dumnezeuule! dacă tu nu te-ai înșelat, dacă trebuie să se împlinescă tot ce ne-ai spus tu despre calea care duce la viață; dacă numărul celor ce ar trebui să péră nu te plécă să mai micșurezi ceva din asprimea legei tale,—ce-o să se facă óre cu acéstă mulțime nenumărată de fapturi care dispar în fie-care di de dinaintea ochilor téei? Unde sunt amicii noștri, vecinii noștri, stăpânii și supușii noștri cari au trecut deja din acéstă viață; care este sórta lor în împărăția morților? Și ce vom fi noi însine o dinióra?

Când o dată un profet se plângea Domnului că toți călcase aședeméntul séu în Israil, el 'i răspuse că *mai sunt încă șapte mi de óminii cari n'au plecat genunchile înaintea lui Baal*; era tot ce o înfrégă împărăție cuprindea curat și credincios. Dar óre ai putea tu și astădi, o Dumnezeuule, să mângâi gemetele servitorilor téei cu aceeași încredințare?!! Știu că ochiul téeu deosibește încă drepti în mijlocul nostru; știu că preuția are încă Fineeșii séi, magistratura — Samoili séi, armata pe ai séi Iosua, Curtea—Davidii, Estererele și Daniili séi, căci lumea nu trăește decât pentru aleșii téei, și dacă numărul lor ar fi în-

deplinit, totul s'ar nimici. Dar aceste fericite rămășiți ale filor lui Israil care se vor mântui, ce sunt ele în comparație cu nîsipul mării, adică cu acea mulțime nenumărată care se perd!!!

Veniți acum să ne întrebăm, fraților, dacă este adevărat că puțini se vor mântui! Tu ai spus-o Dumnezeu, și urmază să fie adevăr vecinic ceea-ce ne-ai spus tu. Și chiar dacă n'ar fi dis-o Dumnezeu, totuși noi am putea să ne încredințăm despre raritatea aleșilor și din adouă cauză, care nu este decât o dezvoltare a celei d'ântăi; anume, puterea obiceiurilor și a deprinderilor.

PARTEA A DOUA.

Puțini se mântuesc pentru că maximile cele mai obștește primite în toate statele, și în jurul cărora se pörtă moravurile mulțimei, sunt incompatibile cu mântuirea. Așa, deprinderile asupra întrebuintărei averei, asupra iubirei de glorie, asupra moderațiunei creștine, asupra datoriilor sarcinilor și condițiunilor, asupra aplicărei faptelor prescrise, a regulilor primite, aprobate sau autorizate în lume, contradic Evangelia, și pentru aceea nu pot conduce decât la mörte.

Nu mă voiü lăsa în amănunțimă care nu pot întra în cuprinsul unui discurs și care ar fi puțin seriose pentru amvonul Bisericei. Vă voiü spune numai că este un obicei stabilit förte în lume că cheltuelile să se măsoare cu averea și cu rangul, și că moștenirea dela părinți se pöte onorabil întrebuinta în oră-ce lux, fără a consulta în asemine rîsipă decât îngömfarea și caprițiul propriü. Dar moderațiunea creștină are regulile sale; dar tu nu ești stăpân absolut asupra averei tale, mai ales când miü de nenerociți sufer; și tot ce întrebuintezi tu peste necesitate și buna-cuviință, este o barbarie, un furt ce comiți contra săracilor. A! aceste sunt povești de ale cuvioșilor, dice lumea; în privința cheltueleur și a rîsipei, nimică nu este exagerat și condamna-bil, decât ceea-ce pöte ataca fondul și încurca afacerile.

Vă voiü mai spune încă și despre alt obiceiü înrădăcinat, că adecă ordinea nașterei sau interesele averei să decidă sórta nóstră și să reguleze averea statului sau a bisericei, precum și căsătoria sau viața retrasă. Dar alegerea ceriului, o Dumnezeu, pöte să-și aibă izvorul în niște legi ominești și într'o naștere trupescă? Dupre lume însă nu se pöte lua oră-cine și oră de unde, și este trist să se vedă alese, dupre rangü și naștere, niște persóne puțin demne.

Nu vă mai spun de obiceiul care domneșce și care vrea ca juniü de ambe sexele, care se cresc pentru lume, să fie-învęțați de timpuriü în toate artele proprii de a izbuti și a plăcea, și exercitați cu îngrijire într'o știință perdëtore de suflete, în care inima nóstră se naște dela sine învățată. Dar educația creștină recomandă retragerea, ruși-

nea, umilința și lepădarea de lume. Cine însă vrea să știe de acesta, lumea trăește cum se trăește, și mamele noastre chreștine nici nu se gândesc a-și face datoria.

Așa, tu ești tînăr încă, ești în toiul plăcerilor; n'ar fi drept să ți se oprască la această vrîstă aceea ce ș'au permis toți cei-lalți ca tine; anii cei mai copti vor aduce cu ei deprinderi mai seriose. Tu ești născut cu un nume; trebuie să ajungi la scopul tîu prin intrigă, lingușiri, corupțiune; trebuie să faci din noroc idolul tîu; ambițiunea cea atît de condamnată de regulele credinței, nu este de cît un sentiment vrednic de numele și nașterea ta. Tu, cutare, ești de un sex și dintr'un rang care te pune în fața lumii; nu poți dar să'ți faci alte deprinderi; Trebuie să nu lipsești dela petrecerile publice, unde se adună toți cei de o vrîstă și de un rang cu tine; să petreci zilele în aceleași nimicuri, să te expui la aceleși pericole; aceste sunt manieri și gusturi înăscute, și n'ai să te găsești tu să le reformezi. Eca învățătura lumii.

Dar permiteți-mi să vă întreb: Cine vă asigură în aceste căi? Care este regula ce le justifică în spiritul vostru și care vă permite această trufie, care nu corăspunde nici cu numele ce ați primit la sântul botez, și pôte că nici cu acele ce le-ați moștenit dela strămoși. Voi să fiți tîrâți de asimene plăceri, pe care nu le credeți nevinovate, de cît pentru că sufletele vóstre s'aũ prea obicinuit cu păcatul, în cît nu mai simțiți periculósele sale impresiuni? Tu, la acel joc necurmat care a devenit cea mai seriósă ocupațiune a ta? Să te lepedi tu de tóte legile bisericei, să duci o vieță molatică, animală, fără virtute, fără suferință, fără nici un esercițiũ religios! Tu să îndrăznești a solicita sarcina cea atît de grea a preoției, pe care dorindu-o numai pôte că te-ai făcut nevrednic de Dumnezeu? Să trăești tu ca un nemernic în propria ta casă, și să nuți dai ostenelă a cunoște vieța a acelei mulțimi de servitori cari atárnă de tine: Cred ei óre în Dumnezeu la care te închină; și 'și fac ei datoriile religiunei de care te ții și tu? Cine 'ți permite niște deprinderi atît de puțin creștine? Óre Evangelia lui Iisus Christos? Óre învățeturile sântilor părinți? Sau legile Bisericești? Căci pentru a fi în siguranță, trebuie o regulă: Care este regula ta? *Obiceiul*, éca tot ce poți să răspunđi; niminea nu vede în jurul seũ pe cineva care să se pórte altminterea; întrând în lume, noi găsim asemenea deprinderi stabilite; așa aũ trăit părinții noștri, așa am apucat și noi dela ei.

Eca tótă siguranța ta contra amenințărilor religiunei; niminea nu se sue până la lege; exemplul public este unicul chizeș al moravurilor noastre, nu se mai bagă de sémă că *legile popórelor sunt vane*, (1)

(1) Ier. 10, 3:

că Iisus Christos ne-a lăsat regule pe care nu le vor putea schimba nici timpul, nici vécurile, nici deprinderile ómenilor; *că ceriul și pământul vor trece*; că moravurile și obiceiurile se vor schimba; dar că aceste regule Dumneșteești vor rămânea pentru tot-déuna aceleași și neschimbate.

Ne mărginim a ne uita împrejurul nostru, și nu gândim că ceea ce se numește astăzi obiceiú era fără-de-legi îngrozitoare mai 'nainte de a degenera moravurile creștinești; și că dacă de atunci în cóce corupțiunea a căpătat teren și neregularitățile aú perdut din grozăvia lor (din cauza deprinderii), nu însamnă totuși că ele sunt mai puțin vătămătoare; scápăm din vedere că avem să fim judecați nu duple obiceiú, ci duple evanghelie, nu duple socotințele óminilor, ci duple exemplele sântilor; nu gândim serios că deprinderile care, din cauza slăbirei credinței, s'aú turișat pintre credincioși sunt abuzuri de care trebuie să ne cutremurăm, érá nu modele de imitat; că schimbând moravurile ele n'aú putut să schimbe datoriiile; că esemlul comun care le autorisă probéză numai ca virtutea este rară, érá nu că nelegiuirile sunt permise; într'un cuvânt, că pietatea și viétă creștină sunt fórte grele și amare, pentru a fi îmbrățișate de numărul cel mare.

Poftim de ne spuneți acum că nu faceți de cât ceea ce vedeți făcând cei-lalți; tocmai pentru acésta sunteți mai condannabili. Căci ar fi curios să vi se aprobe, ca un prejudiciú teribil, ca imitarea altora, să devină unicul motiv al activității vóstre creștinești? Ce? Nu este óre în Scriptură calea cea largă a mulțimei care conduce la mórte? Nu cei mulți compunú céta celor osîndiți? Nu faci de cât ceea ce fac ceialalți? Dar ast-feliú aú perit, înmormântați sub apele potopului, cei din timpul lui Noe; cei care s'aú închinat statuei în vremea lui Nabuchodonosor; cei care aú plecat genuchele lui Baal în timpul profetului Elie, și toți cei ce aú părăsit legea părinților lor în vremea lui Eleazar. Nu faci de cât ceea ce fac și alții! Dar tocmai dela acésta te oprește sânta Scriptură: *Nu vă conformați cu acésta lume coruptă*, ne dice ea ⁽¹⁾ Dar lume coruptă nu este micul număr al dreptilor, pe care noi nu-i imităm, ci este mulțimea căria urmăm. Nu faci de cât ceea ce fac alții! *Veí avea dar acciași sórtă ca și ei. Vaí ție torrent fatal al deprinderilor ominești.* striga o diniórá fericitul Augustin, *nu veí curma tu nici-o-dată cursul tée? Veí téri tu până la fine pe nenorocițiú fii ai lui Adam în prăpastia grozavă și nemărginită a perderei?* ⁽²⁾.

In loc de a se întreba fie-care: Care sunt speranțele mele? Doué căi sunt în Scriptură: Una largă, pe care trece mai tótă lumea, și care

(1) Romani 12, 2:

(2) Aug. în conf. lib. I cap. 16, No. 25.

duce la mórte; alta îngustă, pe care întră fórte puțină, dar care duce la viétă. In care parte sînt eú? Sunt óre și moravurile mele ca moravurile de rînd a celor de un rang, de o vrêstă, de o stare cu mine? Sînt eú cu numêrul cel mare? Nu sînt dar pe calea cea bună; mē perd; numêrul cel mare, în fie-care stare și condițiune, nu este ceata celor ce se mântuesc. Departe de a raționa ast-feliú, din contra fie-care 'și dice: Nu sînt de o mai rea condițiune de cât alții; tot așa trăesc toți cei de un rang și de o vrêstă cu mine, de ce să nu trăesc și eú ca dânsii? Pentru ce iubiților ascultători? Anume pentru acésta, că viétă de rînd nu póte fi viétă creștină; sântii aú fost în toți timpii ómenii extraordinari; ei ș'au avut moravurile lor deosebite; ei n'aú fost sânti de cât pentru că nu s'aú asemēnat celorlalți ómenii.

Aducețivē aminte că obiceiul prevalase în timpul lui Esdra, că mai tótă lumea se înjugase cu femeii streine; abusul era universal; 'lú practica deja și preuții și poporul. Dar ce face acest sânt restaurator al legei? Se i-a după esemplul fraților sei? Crede că o fără-de-lege comună este legitimă? Nu, ci chiamă numai de căpe toți dela abus la regulă; ia cartea legei în mână, o esplică pot porului sdrobit de umilință, și corege obiceiul prin sântul adevēr.

Urmăriți din veac în veac istoria dreptilor, și veți vedea dacă Lot se conforma căilor Sodomei, și nu se distingea întru nimic de concetățeni sei; dacă Avraam viețuia ca și toți contemporanii sei; dacă Iov se asemēna cu cei-lalți principii din națiunea sa; dacă Estera la curtea Asiriană se purta ca și celelalte femeii din palat; dacă era multe vêduve în Betulia și în Israil care se sémene cu Iudita; dacă nu se spune că dintre toți fiii căptivității numai Tobie era acela care fugea de societatea răilor. Vedeți încă că în vécurile cele fericite ale bisericeii, pe când creștinii era încă sânti, — străluciau ca stelele în mijlocul națiunilor corupte și deveniau priaveliște îngerilor și ómenilor, prin sântenia moravurilor lor; păgânii 'i și înfrunta pentru retragerea lor, pentru îndepărtarea lor de teatre, de circuri și de alte plăceri publice; ei se plâneau că creștinii iubesc să se distingă în tóte de concetățeni lor; că tind a forma un popor a parte în mijlocul poporului lor; că aú legile și obiceiurile lor particulare. In dată ce trecea cine-va în partea creștinilor, păgânii nu mai priviau pe unul ca acesta de cât ca pe un om perdut pentru adunările, obiceiurile și plăcerile lor. Vedeți în fine, că sântii, a căroră viétă și fapte aú ajuns până la noi, n'aú semēnat nici-o-dată cu restul óminilor.

Ne veți dice póte că aceste sunt particularități și escepțiuni și nici cum regule generale pentru tótă lumea: Sunt escepțiuni, în adevēr, dar dacă regula generală este de a se perde! dacă un suflet credin-

cios este în mijlocul lumii ca un fenomen singular, — ca o minune! Nu este obligată totă lumea a urma acestor exemple, dăci tu; dar ore sântenia nu este vocațiunea tuturor credincioșilor? Ore spre a se mântui cine-va nu trebuie să fie sânt? Ceriul trebuie să coste ore mai mult pentru unii, și nimica pentru alții? Avem noi ore o altă Evangelie, alte datorii de împlinit, alte promisiuni de așteptat, de cât sântii? Ah! pioșilor credincioși, care vă bucurați în ceruri de o împărăție pe care ați căpătat-o prin violență, și care nu este de cât prețul sângelui și a ostenelelor vóstre, pentru ce ne lăsarăți voi niște exemple atât de periculóse și nefolositóre, dacă există o altă cale mai comodă pentru mântuire? Pentru ce neați deschis voi o cale așa de aspră și neplăcută, dacă aveăți alta mai plăcută și mai bătută, pe care ați fi putut să ne o arătați, pentru a ne încuraja și a ne atrage. ușurându-ne cariera? O Dumneđeule! cât de puțin consultă ómenii rațiunea, în ceea ce se atinge de vecinica lor mântuire!

În urma celor dăse, iați frate nădejdea dela mulțime; căci numărul cel mare nu póte face să rămână crima nepedepsită; nu crede că Dumneđeul n'ar îndrăzni să pėrdă pe toți cei ce vețuesc ca și tine; căci ce sunt toți ómenii împreună înaintea lui Dumneđeul? Ore mulțimea pėcătoșilor a putut să'l înpedece de a perde tot trupul prin apele potopului; de a pogorî foc din ceriul asupra celor cincă cetăți infame; de a cufunda pe Faraon și totă óstea lui în marea; de a lovi cu mórte pe toți cărtitorii din pustie? Ah! Numai cei mari ai pămêntului pot să se impresioneze de marele număr al culpabililor, pentru că pedépsa devine imposibilă, sau cel puțin periculósă dacă greșala este prea generală. Dar Dumneđeul care sgudue pe necucernici de pe fața pămêntului, dupre cum se scutură praful de pe haine; Dumneđeul înaintea căruia popórele și națiunile sunt ca cum n'ar fi, — nu socotește numărul pėcătoșilor; el nu privește de cât fără-de-legile spre a le lovi, spre ale smulge din rădăcină.

Dar atât de puțin ómenii se mântuesc și pentru aceea, că învățămintele obștește primite sunt învățăminte ale pėcatului; puținii se mântuesc, pentru că maximile și obligațiunile cele necunoscute și respinse mai de toți, sunt cele mai neaparate pentru mântuire. Acésta este ultima cugetare, ca probă viderată și ca o mai mare lămurire a celor precedente.

PARTEA A TREIA.

Care sunt îndatoririle santei nóstre chemări? Care sunt promisiunile ce am dat toți la sântul botez? Ce am declarat atunci? Că ne lepădam de lume, de poftetele trupesti, de satana și de tóte lucrurile

lui; éca făgăduințele, éca statutul creștinului, éca condițiunile esențiale ale tratatului încheiat între noi și Dumneșeu, după care ni s'a promis viața eternă. Aceste adevăruri se par familiare, destinate numai poporului de jos; dar abus este a crede ast fel; căci nu se poate ceva mai sublim, și în același timp uitate mai de toți; regilor dar și celor mari ai pământului trebuie a le vesti necontenit. Dar Vai! ei sunt fii ai luminei pentru trebile veacului, și primele principii ale moralei creștine le sunt mai necunoscute de cât celor mai simple și vulgare suflete; ei ar avea nevoie de lapte și totuși ne cer o hrană vârtosă, cer să le vorbim limba înțelepciunii, ca cum am vorbi la niște ómenii perfecti.

Și așa, *mai întei* v'ați lepădat de lume în botezul vostru; această promisiune ați făcut-o lui Dumneșeu înaintea sântelor altare; biserica este garanta și păstrătoarea ei; și n'ați fost admiși în numărul credincioșilor și însemnați cu pecetea cea neștersă a mântuirii, de cât în basa credinței ce ați jurat Domnului că nu veți iubi nici lumea, nici tot ce iubește lumea. Dacă ați fi răspuns atuncea *désupra sântelor unde* ceea ce necontenit repetați acum, că nu găsiți lumea așa de neagră și înrăutățita precum o spunem noi; că în fond poate să fie iubită într'un chip nevinovat; că noi nu o descredinăm așa de mult pe amvom, de cât pentru că n'o cunoștem, și că dacă aveți a trăi în lume, apoi vreți să trăiți ca lumea; dacă, *dic*, ați fi răspuns așa, ah! biserica ar fi refusat să vă primescă în sânul ei, ar fi refusat să vă asocieze la speranța creștină, în societatea acelora ce au învins lumea; ea v'ar fi sfătuit să mergeți să trăiți pintre acei necredincioși care nu cunosc pe Iisus Christos, și unde fiind adorat domnul acestei lumi, li este permis să iubească și tot ce 'i aparține lui. Și éca pentru ce, în primele veacuri, catehumenii care nu puteau să se hotărască la lepădarea de lume și de plăcerile ei, amâna botezul lor până la mórte, și nu îndrăzniau să se presinte înaintea altariului și să contracteze prin taina renașterii niște angajamente a cărora înfindere și santitate o cunoștea ei, și pe care nu se simțiau încă în stare a le îndeplini. Voi dar sântetii obligați prin cel mai sânt dintre toate jurămintele ca să urîți lumea, adecă să nu vă potriviți ei; și dacă o iubiți și urmați plăcerilor și obiceiurilor ei, nu numai că sînteți inimizii lui Dumneșeu, după cum *dice* sântul Ión, dar și mai mult, — voi vă lepădați de credința ce ați jurat la sântul botez; vă lepădați de evangelia lui Iisus Christos; sînteți niște apostatați ai religiunii, și călcați în picioare cele mai sante și mai durabile făgăduinți ce poate face omul.

Dar, care este lumea pe care datorești tu să o urăști? N'aș avea ați răspunde de cât că este aceea pe care, dincontra, o iubești; și nu poți să te înșeli nici-o-dată în această privire; căci această lume este o

societate de păcătoși a căror plăceri, temeri, speranțe, îngrijiri, proiecte, bucurii, scârbe, nu se învârtesc de cât în jurul și asupra bunurilor și relelor acestei vieți. Acéstă lume este o adunătura de ómenii care privesc pămêntul ca patrie a lor, veacul viitor ca un exil, făgăduințele credinței ca un vis, mórtea ca cea mai mare dintre tóte nenorocirile; acéstă lume este o împêrăție temporală în care nu se cunoște Iisus Christos, în care cei ce'l cunosc nu'l glorifică ca pe Domnul; din contra 'l urêsc în învățătura sa, 'l desprețuesc în servitoriile se, 'l persecută în faptele sale, 'l neglijéză sau 'l înjură în tainele și în cultul se; în fine, lumea, pentru a o deosebi și mai bine, este *numêrul cel mare*. Éca acéstă lume pe care tu datorești să o înlăturî, să o urêști, să o combați prin exemplele tale; să fii vesel când te urêște și ea, când prin moravurile sale contrađice pe ale tale; acéstă lume trebuie să fie pentru tine o cruce, adecă un blestem, un obiect de gróză, și tu pentru ea să fii tot așa.

Dar óre este așa starea ta în raport cu lumea? Plăcerile sale 'ți sunt óre o povară? Scandalurile sale întristéză credința ta? Gemî tu aici pentru durata nemernicieii tale? Nu mai ai nimic de comun cu lumea? Ore nu ești tu însuși unul din principalii actori ai ei? Nu sunt legile sale și ale tale și maximile sale ale tale? Nu condamnî și tu ceea ce condamnă ea, și nu aprobî și tu ceea ce ea aprobă? Și chiar când ai rămânea singur pe pămênt, nu va putea đice cine-va că acéstă lume coruptă viețuește în tine și că tu o să lași modelul ei urmașilor tîi? Și când đic de tine, cū mă adresez mai către toți ómenii. Căci unde sunt cei ce lepădă de bună voe plăcerile, obiceiurile, învățăturile, speranțele lumii? Toți aũ promis, dar cine se ține de cuvênt? Auđim pe mulți că se plâng de lume, o acuză de nedreptate, de nerecunoștință, de caprițiũ; se revoltă contra ei, vorbesc cu aprindere de abuzurile și de greșalele sale; dar desaprobandu-o o iubesc, o urméză, și nu pot fără ea; plângându-se de nedreptățile sale, ei sunt țifnoși și cu greũ de înduplecat; ei simțesc relele sale tratamente, dar nu cunosc pericolele sale; ei o censuréză, dar unde sunt cei ce o urêsc? Din acésta, judecați însivê dacã mulți ómenii pot pretinde mântuirea.

Al doilea la sântul botez voi v'ați lepădat de plăcerile trupesti; v'ați îndatorit adecă să nu viețuiți dupre simțiri, să priviți până și lenevirea și moliciunea ca o crimă, să nu lingușiți poftele cele corupte ale trupului, să-l pedepsiți, îmblânziți, să-l rêstigniți; și acésta nu este o perfecțiune, este o promisiune, este ca prima d'între tóte datoriiile vóstre, este caracterul cel mai strîns legat de credință. Dar unde sunt creștiniii care să fie credincioși împlinatori acestor promisiuni?

In fine, voi ați pronunțat anatema satanei și tuturor lucrurilor lui. Dar care sunt acele lucruri, dacã nu acele care compun mai tot firul

și șirul vieții vóstre ; pompele, jocurile, plăcerile, priveliștile, minciuna căria el este tată, mândria a căria model este el, gelosiile și disputele a căroră el este meșterul. Dar vă întreb, unde sunt creștinii care să nu fi rădicat de mult anatema pronunțată în contra satanei ?

Etă în trecăt numai atâtea cestiuni deslegate. Ne întrebați încă dacă priveliștile și alte plăceri publice sunt nevinovate pentru creștinii. N'am și eū, la rândul meū, de cât să vă fac întrebarea : Sunt óre aceste opere a satanei saū a lui Iisus Christos ? Căci în religiune nu este cale de mijloc. Nu că dóră n'ar fi petreceri și plăceri care se pot numi inditerente ; dar cele mai indiferente plăceri pe care le permite religiunea și pe care le face necesare slăbiciunea naturei nóstre, aparțin întru cât-va lui Iisus Christos, în vederea ușurinței ce ele ne procură spre a ne putea aplica la datorii mai sante și mai seriose ; saū de plângem, saū de ne bucurăm, saū ori ce facem, trebuie a fi ast-feliū, ca să putem a o raporta lui Iisus Christos și a o face spre mărirea sa.

Așa dar, nu aveți de cât a decide duple acest princip care este obștește primit de morala creștină. Eī bine, puteți să atribuiți mărirea lui Iisus Christos plăcerile tétrului ? Póte óre intra Iisus Christos prin ceva în asemine distracțiunii ? Și mai 'nainte de a intra în teatru, ai putea tu óre să-l asigurī că ceea ce 'ți propui n'are să fie de cât spre mărirea sa și în dorința de a plăcea lui ? Ce ! Spectaculile așa precum le vedem noi astădī, mai criminale încă prin corupțiunea publică a nenocitelor creaturī care se urcă pe scenă de cât prin reprezentațiile necurate saū pasionate care le debutéză, aceste spectacule dic, pot fi opere a lui Iisus Christos ? Ar încuraja el óre o gură din care iesă arii profane și desfrênate ? Ar forma el sonurile unei voci care corumpe inimile ? Ar apărea óre pe scenă în persóna unui actor, a unei actriță nerușinată, — ómenī infamī chiar duple legile omenești ? Niște asemine blasfeme mă îngrozesc ! Ar președa Iisus Christos în adunările păcatului, unde tot ce se aude nimicește doctrina sa, unde otrava strēbate în suflet prin tóte simțurile, unde tótă arta țirtește a inspira, a deștepta, a justifica pasiunile pe care el le condamnă ? Dar dacă aceste nu sunt lucrurī a lui Iisus Christos în înțelesul ce am arătat, adecă lucrurī care să se pótă cel puțin raporta la el, sunt așa dar lucrurī a le satanei, precum dic Tertulian. Decī, tot creștinul trebuie să se abțină de ele ; și dacă participă, violéză prin acésta promisiunile ce a dat la sântul botez.

Eca fraților făgăduințele botezului nostru ; nu sunt numai niște sfaturī și practice pióse, precum am dic ; sunt îndatoririle nóstre cele mai esențiale. Nu se atinge aci de a fi mai mult saū mai puțin perfect dacă le negligem saū le obsetvăm ; întrebarea este : Suntem saū

nu creștini? Totuși cine le observă, cine le cunoște măcar? Cine se gândește să vină la tribunalul pocăinței spre a se acusa de necredincioșie? Adese-ori întâmpinăm greutate în a găsi ce trebuie să mărturisim duhovnicului; și după o viață cu totul lumescă, ni se pare totuși că n'avem nimica de supus. Ah! Fraților, dacă ați ști la ce vă obligă numele de creștin pe care 'l purtați; dacă ați înțelege sântenia stărei vóstre, deslegarea de toate fapturilor, care ea v'o impune; ura lumei, lepădarea de sine și de tot ce nu este Dumnezeu; viața după credință, neîncetata priveghere, paza simțurilor, într'un cuvânt, conformarea cu Iisus Christos cel răstignit; dacă ați înțelege aceste; dacă ați fi cu luare aminte și ați ști că, datorind a iubi pe Dumnezeu din totă inima, din tot sufletul și din totă puterea, — o singură dorință care nu se rapórtă către El vă pângărește; dacă ai înțelege-o, fii sigur că teai găsi ca un monstru înaintea ochilor seî. Ce, ai dice, obligațiunî atât de sante, și moravuri așa de profane? O priveghere necurmată, și o viață așa de fluturatică și desfrânată? O amore de Dumnezeu așa de curată, așa de perfectă și universală, și o inimă tot-déuna în prada a miî de poște streine sau criminale? Dacă acésta este așa, o Dumnezeule, cine se va mai putea mântui? Puțini, scumpii mei ascultători; și nu voi, fără numai dacă vă veți shimba; nici cei asemenea vouă, nici mulțimea.

Cine se va putea mântui? Vreți să o știți? Aceia numai care lucrăză mântuirea lor cu frică și cu cutremur; care trăesc în mijlocul lumei, nu ca ceea-laltă lume. Cine se va putea mântui? Acea femeie creștină care mărginită în datoriile sale casnice, și crește copii în credință și pietate; lasă Domnului alegerea destinului lor; nu împarte inima sa de cât între Iisus Christos și bărbatul seü; se împodobește cu rușinea și modestia; nu simte plăcere în adunările vanitóse, nu'si face o lege din deprinderile sburdatică a lumei, ci le corege prin legea lui Dumnezeu, și prin rangul seü și exemplele sale onoréază virtutea. Cine se va putea mântui? Acel credincios care, în desfrêul vremurilor nóstre, imiteză primarele moravuri ale creștinilor, care și are mânele nevinovate și inima curată; *care nu ș'a luat nici-o-dată sufletul seü în-deșert*; care, chiar în pericolele lumei ceî mari, se silește necontentit a se curăți și îndrepta; *care nu s'a jurat întru vicleșug vecinului seü*, și nu datorește nevinovata creștere a avereî sale la niscaî căi îndoelnice; care cu generositate răsplătește cu bine-faceri pe inamicul ce-i caută peirea, și nu este o pedică concurenților seî de cât numai în meritele sale; care este sincer, nu sacrifică adevêrul pentru un interes de nimica, și nu știe să placă ómenilor prin vinderea conștiinței; care este milostiv și face din casa sa și din creditul seü asilul fraților seî; din persóna sa, mângâerea celor întristați, din averea sa — binele sa-

racilor; supus în necasuri, creștin în injuri, penitent chiar în prosperitate. Cine se va putea mântui? Și voi, iubitorilor ascultători, dacă veți urma acestor exemple: Eca cei ce au să se mântue. Dar vedeți că niște asemenea nu compun numărul cel mare; până când dar vom trăi ca mulțimea, firește că nu putem pretinde mântuirea; căci, dacă așa precum trăim putem să ne mântuim, apoi s'ar mântui mai toți omini, fiind-că afară de un mic număr care se deda la excese monstruoase toți ceialalți nu fac de cât ceea ce facem noi; dar credința ne oprește de a crede că mai toți omini se mântuesc. Dacă prin urmare numărul cel mare nu se mântuește, este de totă credința că nici noi nu trebuie să pretindem întru nimica mântuirea.

Eca adevăruri care trebuie să ne facă să tremurăm; și aceste nu sunt niște adevăruri vagi care se spun tuturor ominiilor, care se nu se înțelegă pentru sine și să nu se reflecte asupra sa; căci nu este nimine aici care să nu pótă dice despre sine: Eú trãesc ca cei mulți, ca cei de rangul meu, de vrêsta mea, de starea mea; sînt pierdut dar dacã mor în acéstã cale. Și ce pôte fi mai propriu de a îngrozi pe un suflet care mai are cât de puțină grijă pentru mântuirea sa? Cu tóte aceste mulțimea nu tremurã; nu este de cât un mic număr de drepti care lucrã la o parte și cu fricã mântuirea lor; toți ceialalți sunt liniștiți. Se știe în genere că numărul cel mare se condamnă, dar cei ce au viețuit cu mulțimea se amãgesc că după mórte vor fi deosebiți; fie-care se pune în cazul unei exepții închipuite; fie-care gãcește favorabil pentru sine.

Pentru acésta mă opresc cãtrã voi, fraților, care v'ați adunat aici. Nu voi mai vorbi de restul ominiilor; vă consider ca cum ați fi singuri pe pãmânt; și éca gândirea care mă ocupã și mă spãimãntéazã. Presupun că acésta este ultima vóstrã órã și finitul lumei; Cã ceriurile se deschid desupra capetelor vóstre, Iisus Christos se aratã întru tótã slava sa în mijlocul acestui templu, și că voi nu v'ați adunat aici decât pentru a-lú aștepta, și ca niște criminali tremurândi cărorã urmézã să se pronunță saú o sentență de graciare, saú o hotãrire de mórte vecinicã. Degeaba vã flatați; voi veți muri ast-feliú precum sînteți astãdi; tóte acele dorinți de schimbare care vã încântã, vã, vor tot încânta pãnã la patul morței; acésta este o ispitã a tuturor vecurilor; așa că tot ce veți găsi atuncî în voi nou, va fi pôte numai un compt mai mare de cât acela care ați avea de dat astãdi; și din ceea ce v'ați găsi astãdi, dacã s'ar face judecata în acéstã clipã, mai puteți decide asupra aceea ce are să vi se întemple la eșirea din acéstã viețã.

Așa dar vã întreb, și vã întreb cuprins de grózã, nedeosibind în acéstã privire sórta mea de a vóstrã, și punêndu-mã în aceeași dispoziție în care doresc să fiți și voi; vã întreb dic, dacã Iisus Christos ar apãrea în

acest templu, în mijlocul acestei adunări, cea mai augustă din lume (1), pentru a ne judeca, pentru a face strașnica alegere a oilor din capre, credeți oare că numărul cel mare din câți sîntem aici ar fi dea dreapta sa? Credeți voi că am fi cel puțin egali? Credeți că s'ar găsi aici măcar de ce drepti, pe care Domnul nu putu să-i găsească o dînióră în cincî cetăți întregi? Vă întreb și voi nu știți; nu știu nici eu; numai Tu o Dumneșule cunoști pe acei ce sînt ai tîi. Dar dacă noi nu cunoștem pe aceia ce aparțin lui Dumneșule, știm cel puțin că păcătoșii nu sînt ai lui. Dar care sînt credincioșii adunați aici? Titlurile și vredniciile lumești nu trebuie ținute în nici o sémă, căci o să vă desbrace de ele înaintea lui Iisus Christos; care sînt ei? Mulți păcătoși care nu vor să se pocăiescă; încă și mai mulți de acei ce ar voi, dar care tot amână îndreptarea lor; și mulți alții care nici-o-dată nu se pocăiesc de cât pentru a cădea iarăși în păcate; în fine un umăr mare care cred că n'au nevoie de îndreptare. Éca partea comandantilor.

Osebiți aceste patru felii de păcătoși din această sântă adunare căci fiți siguri că vor fi osebiți și în ziua cea mare. Arătați acum dreptilor; unde sînteți voi? Rămășiți a lui Israil, treceți dea dreapta, grâu a lui Iisus Christos, alegeți-vă din paile destinate focului. O Dumneșule! Unde sînt aleșii tîi, și care a rămas partea ta?

Fraților aprópe sigură este pierderea noastră, și noi nu gîndim la acesta. Inchipuiți-vă că în această teribilă separațiune care se va face o dată, n'ar avea să se găsească în partea celor condamnați de cât un singur păcătos din această adunare, și că un glas ceresc s'ar auzi în acest templu asigurându-ne despre acesta, fără a-l arăta cine este; care din noi n'ar tremura gîndind nu cumva să fie el acel nenorocit? Cine n'ar alerga degrabă la conștiința sa, spre a se examina dacă prin păcatele sale nu merită cumva această osîndă? Cine din noi, cuprins de gróză, n'ar întreba pe Iisus Christos ca altă dată apostoli: *nu cumva ești sînt Dómnule* (Mat. 26, 22)? Și dacă s'ar lăsa vre un soroc cine nu s'ar pune cu tóte puterile să înlătore de asupra capulul seú această nenorocire, prin lacrimile și suspinurile unei sincere pocăinți?

Sîntem înțelepți, iubiți ascultători? Póte că pîntre toți cei ce mă ascultă nu sînt de ce drepti; póte să se găsească mai puțin; ce știu eu? O Dumneșule, nu îndrăsnesc să privesc cu un ochiú fixú adâncurile judecăților tale și a dreptăței tale; póte că nu se va găsi de cât unul; și nu vă pune pe gînduri acest pericol, scumpii mei ascultători? Cređi frate, că vei fi tu acel singur fericit, din numărul cel mare acelor ce vor peri; tu care póte ai cel mai slab temeiú de

(1) Massilon vorbia în catedrala Parisului și a întregii Francii, în fața Regelui și a tótă curtea sa, cea mai înaltă pe la acele timpuri.

a o crede ; tu asupra căruia tocmai ar trebui să cadă hotărîrea de mörte, chiar când n'ar avea să cadă de cât asupra unuia singur dintre pęcătoşii care mă ascultă ?

Dumnezeule mare, cât de puţin se cunoşte în lume asprimea legei tale ! Dreptii din toate veacurile s'aũ topit de fricã gândindu-se la severitatea şi la profunditatea judecăţilor tale asupra sörtei omeneşti ; s'aũ vedut sãnti pusnici, dupã o întrögã vieţã de pocãinţã, îngrozii forte de adevërul ce vë predic eũ astãdi, cã se cutremurã nemãngãeaţi pe patul morţei, întrebãnd neîncetat cu o vöce peritã deja pe fraţii lor : *Credeţi cã Domnul mă va milui ?* şi mai gata de a cădea în disperatie, dacã prezenţa ta, o Dumnezeule ! n'ar fi apucat să opréscã furtuna la moment şi să comande încã o datã vënturilor şi mării ca să se liniştească. Şi astãdi dupã o vieţã de rînd, luméţã, sensualã, profanã, fie-care möre liniştit ; şi servitoriul lui Iisus Christos (preutul) chemat, este obligat a nutri minciunösa pace a murindului, a nu-i vorbi de cât de nesfârşitele vistierii a milostivirei dumnezeesti, şi de a-l ajuta, aşa dicënd, cum să se amãgescã mai bine. O Dumnezeule ! ce pregãteşte dar filor lui Adam severitatea dreptãtei tale ? !

Şi ce să conchidem öre din aceste mari adevëri ? Cã trebuie să desperãm de mântuire ? Sã nu dea Dnmneđu ! Numaĩ necredincioi sul, spre a se linişti despre nelegiurile sale, se încercã a conchide cã toţi vor peri ca şi dãnsul. Apöi nu trebuie să fie acesta fructul acetei predicii ; ci numaĩ acela de a vë desamãgi de greşita idee cea atãt de comunã cã *putem face tot ce fac şi alţii*, şi cã obiceiul ar fi o cale sigurã ; acela, de a vë convinge cã pentru a ne mântui trebuie să ne distingem de lumea cea mare, să fim singulari, să vieţuim separaţi în mijlocul lumei, şi să nu ne asemënam mulţimeĩ.

Când Iudeii, duşi în robie, era să pãrãsescã Iudea şi să plece la Babilon, Profetul Ierimia, cãruia 'i poruncise Domnul să nu pãrãsescã Ierusalimul, li vorbi ast-feliũ : *Fii lui Israil, când veţi ajunge la Babilon o să vedeţi locuitorii acetei ţeri cum pórtã pe umerii lor Deii cei de aur şi de argint ; tot poporul se va prosterne pentru a li se închina ; dar voi, departe de a vë lãsa tãrãţi de nişte asemenea exemple necucernice, diceţi în secret : Numaĩ tie trebuie să ne închinãm stãpëne* (1).

Permiteţi-mi şi mie să sfîrşesc prin a vë adresa aceleaşi cuvinte. La eşirea din acest templu, din acest nou Sion, voi o se reĩntraţi în Babilon ; aveţi să vedeţi acei idoli de aur şi de argint, înainteã cãrora se vor prosterne toţi öminiĩ ; aveţi să întimpinaţi deşertele obiecte ale patimilor omineşti : averea, gloria, plăcerile, care sunt Deii acetei lumi şi pe cari 'i adörã mai toţi öminiĩ ; veţi vedea abusuri de care

(1) Cartea prof. Ierimia Vers. 4, 5, 6.

tótă lumea 'și permite, pécate pe care toți le autorisă, neregularitați din care deprinderea a făcut aprópe legi. Atunci iubiți ascultători, dacă voiți să fiți din micul număr al adevăraților israiliți, diceți în secretul inimei vóstre: **Numai ție trebuie să ne închinăm, stăpêne**; nu voim să avem amestec cu un popor care nu te cunoște; nu vom avea nici-o-dată altă lege afară de legea ta cea sântă; dei pe care 'i adoră acéstă mulțime nebună nu sunt dei, ci sunt lucru de mâni ominești, și vor peri ca și ómini. Numai tu ești nemuritoriú, o Dumneđeule! Și numai tu meriți să fi adorat: **Numai ție trebuie să ne închinăm, stăpêne**. Obiceiurile Babilonului n'aú nici un amestec cu legile sante a le Ierusalimului; o să te adorăm împreună cu micul număr al copiilor lui Avraam, care alcătuesc încă poporul tēu în mijlocul unui neam necredincios; vom întorce dinpreună cu ei tóte dorințele nóstre cătră sântul Sion. O să trateze (o să numéscă) slăbiciune singularitatea moravurilor nóstre; dar tericită este, Dómne, slăbiciunea care ne va stimula să putem lupta contra valurilor *esemplelor amăgitóre*. Și tu vei fi Dumneđeul nostru în mijlocul Babilonului, dupre cum ai să fi o dată și în sântul Ierusalim: **Numai ție trebuie să ne închinăm, stăpêne**. Ah! se va sfârși timpul robiei; o să-ți aduci aminte de Avraam și de David; o să eliberezí pe poporul tēu; o să ne strămuți în sânta cetate, și atunci ai să împărățești singur preste Israil și preste națiile care nu te cunosc. Atunci, tóte fiind distruse; tóte împărățiile, tóte sceptorile, tóte monumentele mândriei ominești fiind nimicite, și rămânând numai tu în eternitate, se va cunoște de toți că numai tu trebuie, să fi adorat că: **Numai ție trebuie să ne închinăm, stăpêne**.

Éca, fraților, fructul ce trebuie să trageți din acéstă predică; trăiți la o parte, gândiți necontenit că numărul cel mare se condamnă; nu socotiți întru nimic obiceul întru cât nu este autorisat de legea lui Dumneđeú; și aduceți-vé aminte că sântii aú fost în tóte veacurile ómini singulari. Și așa, după ce vă veți fi distins de pécătoși pe pământ, vă veți deosebi cu glorie și în eternitate. Amin.

† Innocent M. Ploesténu.

ANTROPOMORFISMELE SACREI SCRIPTURI

În limba teologică se numesc *Antropomorfisme* óre-care descriþiuni sau definiþiuni întrebuintate de Biblie pentru a ne reprezenta pre D-þeþ sub imaginii împrumutate de la om. Din acest punct de vedere, cuvântul divin atribue fiinþei fiinþelor sau corp, sau organe, sau membre, sau activitate omenéscă. Aþa când scriitorii sânti ne spun că *ochiþ* celui Etern sunt prea curaþi ca să vadă rēul (Avac I. 13); că *urechele* sale iaþ aminte la strigările nóstre (Psalm XXXIV, 17); că *gura* sa grăeþte cuvinte (Deuter, VIII, 3); că se *înnaþă* (Psalm. XLVII, 6); că se *pogóra* (Eþire XIX, 18); că *þade* þi se *þcólă*, ei se servesc de antropomorfisme (a). Ear de altă parte, când ei atribue lui D-þeþ afecþiuni sau pasiuni omenéþi, precum bucurie sau întristare, căinþă sau rîvnă, mânie ori resbunare (Fac VI, 6, 7; Rom. I, 18; II, 8; Levit XXVI 25. Deuter. XXXII, 35), atunci fac us de *antropopaþiþ* (b). Decí antropomorfismele se raportéþă mai cu sémă la comparaþiunile trase de la organele fizice ale fiinþei umane, pe când antropopaþiile se referă la cele trase de la sentimentele inimei þi de la afecþiunile spirituale ale sufletului. Dar îngenere, terminul de antropomorfismþ serveþte a desemna ambele moduri de a ne reprezenta Fiinþa divină, sub punctul de privire fizic ori moralu.

Până în present întrerpreþiþ sau încercat a le esplica þi a

(a) Antropomorfismu vine de la grecesul : 'Ανθρωπος om þi μορφή figura, formă.

(b) Antropopaþie vine de la 'Ανθρωπος þi πάθος afecþiune.

le justifica ȳicȳend cȳ D-ȳeũ le-a permis, dȳnd acȳstȳ formȳ de grȳire cuvȳntului sȳũ din scripturȳ, spre a se acomoda cu slȳbiciunea omului ȳn general, Ńi cu ignoranȳa poporului Iudaic ȳn particular. AŃa susȳin mai ales Filon ȳicȳend cȳ poporul Ebreũ era necultivat Ńi puȳin dezvoltat ca sȳ pȳtȳ ȳnȳelege un alt limbagiũ. De atunci mai toȳi teologii moderni sȳũ mȳrginit a repeta, sub o altȳ formȳ, argumentul filosofului Iudeũ din Alexandria, fȳrȳ ȳnsȳ a lua aminte cȳ antropomorfismele Ńi antropopaȳiile nu se aflȳ numai ȳn V. Testament, ci Ńi ȳn cel nou; nu numai ȳn economia umbrei Ńi a figurilor, ci Ńi ȳn cea a harului Ńi a luminei; nu numai ȳn revelaȳia cȳtre poporul necircumcis la inima Ńi la urechĩ, ci Ńi ȳn cea datȳ poporului alianȳei nouȳ (Rom. I, 18. Evrei XII, 23. Luc XI, 20. Iȳn I, 18. Efes. r, 2. V. V).

Astȳ-ȳi ȳnsȳ ȳn Germania, aceste antropomorfisme se privesc nu numai ca permise, ci chiar ca necesare. Nu se vede ȳntr'ȳnsele nu mai o simplȳ condescendenȳȳ din partea lui D-ȳeũ, ci se considerȳ ca nedispensabile Ńi neevitabile. D-ȳeũ a fȳcut pre om dupre chipul sȳũ; omul, prin urmare, nu pȳte a nu face pre D-ȳeũ dupre chipul omenesc. D-ȳeũ a *theomorfisat* (format D-ȳeeŃte) pre om, ear omul nu pȳte a nu *antropomorfisa* (forma omenesȳte) pre D-ȳeũ. AŃa a raȳionat filosoful Iudeu (Von den gottlichen Dingen th. 3); Ńi ȳncȳ adaugĩ : de este adevȳrat cȳ omul pȳrtȳ ȳn sine imagina lui D-ȳeũ, antropomorfismul este nese separat de cugetarea Ńi de limba omenȳscȳ; fȳrȳ antropomorfisme, ȳn religiune nu nu pȳte fi alta de cȳt negaȳiunea lui D-ȳeũ, orĩ feticismul.

Cȳ sufletul omenesc pȳrtȳ trȳsurile imaginei divine, nime nu o nȳgȳ; dar cȳ corpul omului ar exprima pȳnȳ la un ȳre-care punct fiinȳa lui D-ȳeũ, acȳsta nu se admite aŃa uŃor.

Ńi cu tȳte aceste, cȳnd scriptura afirmȳ cȳ D-ȳeũ a creat pre om dupre imagina sa, aratȳ ea unde-va ȳre cȳ ar trebui a restringe acȳstȳ declaraȳiune numai la sufletul omenesc, Ńi a nu o aplica de loc la corp? Fȳrȳ ȳndoire D-ȳeũ este spirit, curat spirit; el n'are ȳntindere nici dȳinuire, este necorporal Ńi nematerial. Dar corpul omenesc este el ȳre fȳrȳ nici un raport Ńi fȳrȳ nici o asemȳnare cu D-ȳeũ?

Nu reprezintă el nimic din ceea ce este în D-zeu? Ore să nu fie el expresiunea vizibilă aceluși ce este invisibil, forma celui ce este spiritual, și, prin urmare mijlocul cel mai bun de a servi ca înlesnitor la toate reprezentările noastre despre ființa, despre perfecțiunile, de viața și de activitatea Creatorului? Noi nu afirmăm nimic în acest punct particular și destul de important. Punem numai o problemă și lasăm ca și alții să reflecteze la dânsa

Etă și ideele unor din Părinții Bisericeii în această chestiune. Fericitul Augustin (de gen, ad lit.) dice : când se dice că omul s'a făcut după chipul lui D-zeu, trebuie a se înțelege că s'a făcut nu după corp, ci după inteligență ; În corpul omului însă sunt oare-care proprietăți ce-l disting de cel al bestielor, cum d. e. statură sa rădicată, care arată că el nu se cade ca animalele câmpului, a căuta numai lucrurile pământestii ; în adevăr corpul și pânțele lor cel înclinat la pământ le împinge la voluptăți cu totul grosolane. Tot această părere a avut-o și teologii scolastici. Ear Fotie (în Amflohiele sale, creștine XXXVI, și CCL) chipul lui D-zeu îl consideră la om în rațiunea, libertatea și domnia lui peste cealaltă natură. El vede până și tipul trinității în sufletul omene c. (a)

Dar să revenim la chestiune.

Încercați-vă acum a vorbi despre D-zeu și a ve reprezenta esența divină, fără a recurge la analogia omenescă, fără a usa de antropomorfisme sau antropopatii, și veți vedea că îndată cădeți în abstractiuni pure : idea unui D-zeu nefigurant ve fugă din minte ; ea se va reduce la o simplă noțiune fără consistență și fără realitate ; ea se va rezolvi în ceva eteric, ce dispăre. Ear această se întâmplă pentru că noi nu putem a ne redica la D-zeu fără a nu trece prin om, a cugeta la D-zeu fără a nu cugeta la om, nu putem separa idea de D-zeu de idea de om. Tot-ce este escelent în om, îl afir-

[a] Fotie dice : Din suflet ese cuvântul [rațiunea] conservând identitatea cuvenită firei ce l'a produs, și arătând substanța spiritului, ce în aceeași ord ne îl urmăze [chest XXXVI, § 4] și aiurea sufletul are în sine rațiunea și viața ; și mintea noastră cuvântul ear împreună cu cuvântul purcede spiritul nu născându-se ca cuvântul ci deapururea urmând lui [Chest. CCL].

măm în D-zeu și îl atribuim în gradul suprem; tot ce este rău sau defectuos în creatură, îl negăm în Creator și-i atribuim perfecțiunea opusă. Este imposibil a scăpa de această necesitate și a încerca o altă cale. E tâ pentru ce, sub pretextul de a ajunge la o idee pură despre D-zeu, dești și filosofi prin o exagerată abstracțiune, au perdit nu numai esența, ci chiar și noțiunea despre ființa supremă, reducându-o la un simplu ideal (Vacherot, Renan, Hegel). Voind mai mult a o onora, au dosonorat-o; și încercându-se a o face mai vie, au nimicuit-o.

Justificarea cea mai bună a antropomorfismelor, proba cea mai evidentă despre absoluta și neevitabila lor necesitate, se află în faptul înomenirii Fiiului lui D-zeu (a). Pentru ce D-zeu s'a pogorât la om, de nu pentru că omul nu putea a se sui la D-zeu? Pentru ce D-zeu s'a investit cu corp omenesc și cu suflet omenesc, și prin înomenirea sa ne-a descoperit pre Tatăl, de nu pentru a ne face posibilă cunoștința de D-zeu și iubirea lui D-zeu? De facto, întruparea Fiiului lui D-zeu este supremul antropomorfism; ea esplică toate antropomorfismele și antropopatiile Vechiului și N. Testament; le clarifică, le aprobază, le întreprită și le însuflețește cu viața sa. Christos nu este alta de cât D-zeul invizibil făcut vizibil, și accesibil omului, D-zeul etern manifestat în timp și în spațiu.

Apoi cum, înainte de arătarea Mântuitorului în lume, D-zeu s'ar fi revelat fără a împrumuta dela ființa omenescă formele sub care a voit a se face cunoscut ei, de ore-ce, pentru a mântui lumea, trebui să ie a supra sa întreaga umanitate, și numai în această umanitate, și prin această umanitate, să învețe, lucreze, sufere, să móră și să învieze?

În conformitate cu această, s'ar putea zice că, înainte de Iisus Christos, religiunea cea mai bună a trebuit a fi aceea, care fu cea mai avută în antropomorfisme, dar tot-o-dată, care posedă, despre cunoștința adevăratului D-zeu, corectivul cel mai puternic de toate representațiunile figurante ale divi-

(a) Hengstenberg. Die Anthropomorphismen des Pentateuch.

nității. Dupre această caracteristică, cine n'ar cunoște religinea lui Moise? Ea abondază în *antropomorfisme*, dar alături de ele, la fie-ce pagină a Pentateucului, se află ca contrapond doctrina *spiritualității* lui D-zeu. D-zeu este spirit; este interzis a 'l reprezenta prin vre-o iconă; idoli îi sunt în mare ură, și creatorul nu ar putea a se înjosi la nivelul creaturii sale (Eșire XX, 4. Deuter. IV, 12 și 15). Pentateucul cuprinde încă un număr considerabil de antropopatii; dar, sensul acestor imagini neevitabile ni se explică continuu prin doctrina *sanctității* lui D-zeu, care se află în pragul mozaismului, întipărit cu flacăre de foc pe frontespiciul edificiului. *Fii sânti, că eu sum sânt*; ast-fel este vocea solemnă care răsuna dela începutul Facerii până la finea Deuteronomului: în legi, în fapte, în amenințări și în judecățile lui Iehova. După niște declarațiuni așa de solemne, de numeroase, de repetate, de clare și positive, care om cu minte și de bună credință ar mai putea a se amăgi asupra adevăratei însemnări a antropomorfismelor biblice, și a atribui lui D-zeu membre corporale ori pasiuni impure? D-zeul biblic este un D-zeu ce se pune în contact cu creatura sa, pre care o învață cum un parinte învață pre fiul se; simpatisează la durerele sale, ca un amic la ale amicului se; se ocupă de norocirea ei, și voșce a o face fericită; este un D-zeu *uman*, în cea mai largă accepțiune a cuvântului. Pentru a 'l face cunoscut ast-fel, se cădea a grai de el cum a grai Biblia; alt-fel am fi avut un D-zeu fără inimă, fără suflet, fără măruntae, și o religione seacă, rece numai teorie, și curat metafisică; n'am fi avut nici D-zeu, nici religione. *Cel ce m'a vedut pre mine, a dis lius, a vedut pre Tatăl; nimeni nu cunoște pre Tatăl de cât Fiul, și caruia Fiul a voit a 'l descoperi* (Ión XIV, 9. Mat. XI, 27. Luc X, 22.)

Maș sus am dis într'un mod general că antropomorfismele biblice află corectivul și explicarea lor în doctrina spiritualității lui D-zeu, iar antropopatiile în cea a sanctității lui D-zeu. Am mai opinat încă, că scriitorii sântiți se cuvinea a ne vorbi despre D-zeu așa cum am făcut, afară numai dacă, împrumutând vorbire de scólă, n'ar fi voit a reduce cunos-

cința de D-zeu la niște formule abstracte, triste, mórte și fără nici o influență asupra inimei și a vieții. Acum voim a arăta acésta prin câte-va exemple particulare.

În capitol VI al Facerei, vers. 6 citim aceste cuvinte : „D-zeu se căi (îi paru reu) că a făcut pre om pre pământ, și s'a întristat în inima sa“ (a). Etă un loc, și analoge acestuia sunt mai multe în scriptură (Eșire XXXII, 14. Deuteron. XXXII, 36. I Impërat. XV, 11. II împer. XXXIV, 16. Ioe III, 14), unde căința (părere de reu, îndurarea) sunt atribuite Ființei nemutabile. Dar, prin declarațiuni nu mai puțin numeróse și tot așa de positive Scriptura afirmă că D-zeu nu se schimbă, și că este nemutabil în planurile și în voele sale. Așa, în numere (XXIII, 19) se dice : „D-zeu nu este ca omul să se mute, nici ca fiul omului să se témă de amenințare,“ și aiurea : „Sântul lui Israil nu se va întórce nici îi va părea reu ; că nu este ca omul să 'i pară lui reu“ (I Imper. XV, 29) ; și la Osie (XIII, 14) : compătımirea s'a ascuns dela ochii mei“.

Este óre contradicere între aceste două ordine de sentințe ? Nici cum. Dar este óre mijloc de a le împăca ? De ce nu ? Cele de al doilea sunt ȑise pentru a ne arăta în ce sens se cade a înțelegre pre cele d'intăi. Iar aceste nu se cuvine a redeștepta în spiritele nóstre nici o idee de nestatornicie, de mutabilitate, și de schimbăciune, ci numai a ne da a înțelegre că după cădere, D-zeu nu s'a mai uítat la om cu același ochiú ca mai nainte. După ce omul căduse, D-zeu se uită la dênsul și iată că el se depărtéză de scopul și destinația sa, el nu mai respundea privirilor Creatorului. Lui D-zeu îi pare reu, se întristéză și se reîntórce cu durere dela creatura cădută desfigurată și pângărită. Apoi, cum s'ar esprima acéstă impresiune divină și negrăită, alt-fel, de cât împrumutând dela psihologia omenéscă noțiunea căinței ? Voi, filosofi exacti și matematici stricti, căutați, în limba omenéscă un termin precis pentru a reproduce un sentiment, ce vé este imposibil de al analiza ; și după ce vé veți fi chinuit în deșert spiritul în

(a) La acomodarea sensului acestor citațiuni s'a avut în vedere și textul ebraic.

acastă cercetare neutilă, recunoșteți în fine că cuvântul dumnezeesc a vorbit mai bine despre D-zeu și despre om, de cât cum voi n'ați putut-o face nici o-dată în școlile vóstre, și că graiul Scripturei este singurul adevărat și singurul potrivit cu necesitățile nat. reii nóstre. Fără îndoire, D-zeu nu se mișcă ; nu póte a se întrista și este incapabil de durere ca și de părere de réu. Dar cine ar putea dice că el vede, că póte a vedea cu același ochi și cu același sentiment pre îngerul inocent și fericit, și pre omul căđut și miserabil? D-zeu este absolut fericit, dar nu și nesimțitor ; și când pretindeți că privirea păcatului și a suferinței, și spectaculul sânteniei și al fericirii il afecteză tot de o potrivă, atunci faceți din el o ființă nesimțitoare, indiferentă, necapabilă de a iubi și nedemnă de a fi iubită. Decī Biblia este de-o-dată mai umană și mai filosofică de cât sistemele vóstre de metafisică transcendentală.

D-zeu pre de alta parte, nu póte fi nici jalus, în sensul propriu al cuvântului, pre cum nici nu se căește ca omul. Dar are dreptul de a pretinde de la noi amorul cel mai absolut și ascultarea cea mai deplină. Dacă el ar putea consimți vedându-ne dând numai creaturilor inima, ce a făcut-o pentru ca lui să-i consacram cele êntăi și mai bune afecțiuni ale nóstre ar fi un idol nedem de omagiile nóstre. Decī tocmai acest sânt zel, curat de orī-ce patimă, întemeiat pe adevăr, și rezultatul necesar al perfecțiunei supreme, este acela ce scriptura l'a numit jalusia sa și rívna lui D-zeu. „ Cu cât un barbat este mai curat, și mai integru, a dis óre-cine, cu atâta se întărită mai mult vedându-și femea sa înclinând spre un crai ; de asemenea Domnul, carele s'a însoțit cu noi în veritate, manifesta în privirea noastră jalusia cea mai înfocată, de care se aprinde tot-dé-una, când noi, uitând de curăția unirei sante, ce este între noi și dēnsul, ne aprindem de pasiuni criminale “.

Este de insemnat că cuvântul Ebraic (Kana), de care se servesc scriitorii V. Testament, și termenul grec (ζηλοῦν) ce'l

întrebuințază scriitorii N. Testament, pentru a exprima jalu-
sia (rîvna) divină, nu cuprind nimic în sine ce ar putea des-
tepta idea unei pasiuni. Ele însemnă numai a fi ardent, a fi
zelos în cel mai mare grad, în scop de a mănținea drepturile
sale, de a susținea o cauză legitimă (a). „Deci, jalu-
sia, în acest sens, este o afecțiune onestă și lăudabila, care aprinde
inima unui bărbat fidel în vederea femeii sale devenită infi-
delă (b) „.

Nimic n'a scandalizat mai mult pe filosofi ca dese-
le locuri din V. și N. Testament, unde este vorba de mânia și
resbunarea (resplătirea lui D-zeu (Rom. I, 18, II, 8. Colos.
III, 6. Efes I, 6. Levit. XXVI, 25. Deuter XXXII, 35, 41,
43. Ebrei. X, 30, 31; XII, 29). Ear acesta se înțelege în
ochii filosofilor, răul moral, păcatul, nu are însemnarea ce
acest termen a primit în scriptură. Răul moral, păcatul du-
pre raționalist este o necesitate în creațiune sau o slabi-
ciune din partea omului; dar, nu este o violațiune a legii,
o ofensa către legislator, o desordine și o perturbațiune în
lumea morală. Pentru ce deci D-zeu s'ar irita de o greșală,
și s'ar aprinde de mânie pentru o bagatelă? La acesta res-
pundem cu un teolog German (c): „Mânia lui D-zeu este
produsul necesar al sanctității lui D-zeu pusă în contact cu
păcatul „.

Deci, departe de a încredința scriptura pentru revelați-
unea acestei mâni sante, se cuvine a o lăuda; singură numai
acesta este o probă de originea sa divină.

D-zeu, carele este sânt prin escelență, respinge răul îl u-
rește, nu l poate suferi și trebuie din necesitate a-l pedepsi;
apoi tocmai pentru a deștepta în consciințele noastre un sen-
timent analog de desplăcere, de spaima și de ură la vederea
răului. Biblia ne vorbește adesa și în terminii așa de energici
despre mânia lui D-zeu și resplătirea (resbunarea) din partea
lui. Un D-zeu în ochii cărui păcatul ar fi un lucru indiferent,

(a) Gesenius in I.

(b) Gerhard.

(c) Hengstenberg. Beitrage, 2-ter B.

n'ar putea fi adevăratul D-zeu; și o religiune, care n'ar predica ura lui D-zeu contra răului, ar fi o religiune falsă.

În fine, că nu se cade a vedea, în toate expresiunile de mânie și resbunarea divină, nimica împătimit, și omenesc, ne dau îndeajuns a înțelege multe alte declarațiuni ale scripturii, care îi servesc de corectiv. Așa, locul de la proverbe (XXV, 21, 22): „de este flămând dușmanul tău, dă-î de mâncat, de este însetat, dă-î de băut“; și aiurea la. Apost. Petru (I; II, 23): „carele (Christos) batjocurit fiind, n'a batjocurit; patimind, n'a amenințat, ci se supunea celui ce judecă drept (vezi și Rom. XII, 19, 20). Și la Levitic (XIX, 18): sa nu-ți resbuni cu mâna ta, și să nu ții manie asupra fiilor poporului tău; și vei iubi pre aprópele tău ca pre sineți. Eū sunt Domnul“.

Terminând întrebăm: póte fi óre contradicere în D-zeu? D-zeu carele singur se numește misericordios, îndurat îndelung-răbdător și mult îngăduitoriu (Eșir XXXIV, 6. Numer. XIV, 18); D-zeul lui Avraam, Isac și Iacov; D-zeu, carele din caritate (iubire) a făcut basa moralei sale; D-zeu, carele recomandă pretutindenea în cuvântul seń dragostea și condescendența către inimi; D-zeu carele, întrupat, s'a rugat pe cruce pentru gădii seń, ar fi putut óre cunoște și resimți într'un grad óre-care, patima omenescă a mâniei și a resbunării? Prin urmare, când ne declara că resbunarea lui îi aparținește, și că mânia sa o întinde din ceriū preste nedreptățile ómenilor se, cuvine a alunga din mintea noastră orî-ce idee de vre-o mișcare sgomotósă, violenta, desordonată și vinovată, și a nu vedea în acéstă de cât o indignațiune naturală și necesară, ce el simte contra răului, și obligațiunea morală, în care se află de a 'l desaproba și pedepsi. Dar urmând în acéstă privire inspirațiunile unei delicateți false, sa nu 'l golim nici de sânta sa manie nici de resbunarea cea înfricoșată. Căci consciința pécătosului nu se deștéptă de cât din diua, în care crede și șcie că D-zeu resplătește, și că trebuie a resbuna batjocurile făcute legei sale și ofensele către majestatea sa supremă. Iar inima credinciosului nu 'și alinéză

sentimentul de supărare, de animositate și de resbunare, de cât în proporțiunea, în care este convins, că guvernatorul moral al universului se însărcinează El însuși de a mântui drepturile adevărului atacat, și de a susține cauza dreptății deconsiderate pe acest pământ.

De sigur D-zeul nostru, D-zeul alianței noi, ca și cel al economiei legii, este : *foc consumator* (Evrei, XII, 23). Să nu o uităm nici-o dată. Căci Crucea care ne-a descoperit adâncimile amorului nefinit și dimensiunile nemăsurate ale misericordiei divine, a publicat încă mai clar și mai energic de cât legea veche, drepturile sacre, și neviolabile ale dreptății eterne.

(Dupre I. H. Grand Fierre, Essais sur le Pentateuque.).

G. Erbiceanu

NEMURIREA SUFLETULUI

Realmente cuprinsă în învățătura lui Moise.

Maî tot-déuna s'a împutat Pentuecului că în tr'însul nu se află învățătura de nemuirea Sufletului. Mohametaniî încã, din absența unui învățãmânt pozitiv a acestui subiect în cărțile Moșaice, aũ fost conchis că aceste ar fi fost falsificate de Iudei. Deistiî Anglesi, și dupre dênșii raționalaștii Germani, aũ cređut a afla în acest fapt proba că autorul Pentateucului n'a fost inspirat. Kant, tot din acéstã causã, a privit în mosaism numai o instituțiune civilã, și o religiune socialã mãrginindu-se a propune recompense pãmêntești și a amenința cu pedepse temporale pe cei abãtuți dela prescrierile ei. De Wette primia că Moise a învățat dela Egipteni doctrina nemurirei Sufletului, dar că a ascuns-o Iudeilor, pe de o parte, că nu le-ar fi putut-o preda fără mitologie, érá pe de alta, pentru că ea ar fi dat loc la cultul morților.

S'a dat multã muncã și ostenélã spre apãrarea revelațiunei contra atãtor atacuri, purcese din atâtea laturî diferite, și susținute din puncte așa de diverse. Trebuia a arêta că tăcerea maî complectã a lui Moise asupra nemurirei Sufletului nu era nici-cum o rațiune suficientã de a nega inspirațiunea scrierelor sale. Warburton este primul carele a intrat în luptã pentru a susține acéstã tesã. El făcu o operã întrégã pentru a combate obiecțiunea deistilor Anglesi (1). Plecând dela principiul afirmat de adversariî revelațiunei, că Moise n'a făcut usũ în legea sa nici de doctrina nemurirei Sufletului, nici de cea a vieței viitoare, căuta nu numai a escusa acéstã lipsã, ci încã a o face sã se întórne în profitul divi-

(1) La divine mission de Moise.

nităței religiunii Mosaice. Éta deci propozițiunea ce s'a încercat, în voluminósa sa operă, o a stabili: O religiune ce nu se întemeiază pe dogma nemurirei și a promiterii vieții eterne, trebuie din necesitate a avea de sprijin și de protec-tóre o prevedință divină specială; guvernământul instituit de Moise nefundându-se pe credința în o retribuțiune viitoare de pedepse și de recompense, n'a putut subsista fără o intervențiune divină estraordinară: Deci religiunea mosaică a avut pre D-zeu de susținător și de autor.

Michaëlis plecă tot dela același princip ca și Warburton, dar ajunsă la o conclusiune diferită. Moise nu învață dogma de vieță eternă, și el: deci legea sa nu este nici religi-ósă nici morală, ci numai civilă (1). Ear alții, ca Flatt și Steudel, a cugetat că dacă Moise într'adins a neglijat a da de basă învățământului seú doctrina nemurirei, acésta fu pen-tru că Evreii nu erau maturi de a primi o asemenea învățatură.

Se vede deci că mai până acum toți apologiști religi-unei lui Moise au admis principiul propus de deisti, că dogma pedepselor și a resplăților viitoare, care presupune pre cea a nemurirei sufletului, nu se cuprinde în Pentateuc. Acest, principiu însă este fals; prin urmare nu trebuie a ne mira dacă a condus pre partisanii seú la consecinți ne-admisibile.

Doctrina nemurirei sufletului este în princip, de nu în formă, cuprinsă în V. Testament. Totul o presupune, de și póte nicăiri nu se exprimă pozitiv. Ea este în basa tuturor adevărurilor profesate de legislatorul Evreilor, cu tóte că lui nu i s'a părut convenabil a o formula într'un chip precis. De importanță în religiune și morală este nu ca unele noțiuni abstracte să fie clar determinate, ca óre-care propozițiuni metafisice să fie lămurit formulate; ci mai cu sémă, se cade ca principiile cele mari și sentimentele nobile ce produc virtutea și nasc devotamentul, să fie întipărite în inimă și se pătrundă în consciință. Apoi, în sine doctrina nemurirei sufletului, separată de întregul sistem din care face parte n'are nici un caracter religios, și nici o valoare morală. Do-vadă Egipteni, cari credeau în nemurirea sufletului, dar la cari acésta credință n'avea nici-o influență practică, cum se vede din îngrijirea extremă de a îmbălsăma corpurile voind a perpetua într'un mod artificial partea materială a omului;

(1) Dissert. argumenta immortal. ex Mose synt. I.

dovada Persii, cari în această privire au viețuit din împrumuturile făcute dela revelațiune, și care nu i-a ameliorat de loc; dovada Grecii și însuși Platone, cari de și credea în nemurire, moralitatea lor n'a fost cu mult mai superioară. — O formula religioasă, seacă, rece, ori-cât de luminosă ar fi, nu cuprinde în sine nici o virtute regenerătoare. De aceea Cuvântul lui D-zeu, nu atâta prin aforisme cât prin fapte, săl vază și sânteste sufletele noastre.

Așa a înțeles-o și Moise. De aceea el nu s'a cugetat atâta a dogmatisa asupra chestiunei nemurirei, pre cât a prepara terenul, unde mai târziu, semënța ar fi putut fi aruncată cu fruct. N'a predicat direct, ci indirect, dogma vieței viitoare. Prin tot învățământul seü i-a depus semënța în suflete, și așa dela poporul Evreii credința în nemurire a trecut și la alte popore, ce au venit în contact cu densus. Apoi această lipsă de argumentare definită are loc și aiurea respectiv de alte adevăruri a le religiunei. Așa N. Testament nici cum mai mult de cât cel vechi nu probază într'un chip direct și pozitiv existența lui D-zeu, Providența, nemurirea sufletului și vieța viitoare; ci le admite pretudindenea ca cerinți a le conștiinței și ca axiome a le rațiunei practice. Dar pentru această putea-va cine-va dice că N. Testament nu învață aceste dogme? El avea alt lucru de făcut de cât a propune și a deduce o lungă serie de argumente metafisice în favórea adevărurilor religiei naturale; misiunea sa principală era de a ne descoperi marele mijloc de reconciliațiune cu D-zeu, de a ne deschide calea iertărei, și de a ne face cunoscute condițiunile salvărei. Deci crucea lui Christos presupune: păcatul, legea, D-zeu, sufletul, libertatea, responsabilitatea omenescă și judecata universală. Tot asemenea Moise, fără a se esplica formal asupra nemurirei sufletului a pus-o în lumina când a proclamat veritatea creațiunei lumei, când a descoperit perfecțiunile divine ale creatorului, când prin lege a deșteptat în suflet convingerea despre păcat, și când a predicat sanctitatea lui D-zeu și necesitatea espiațiunei. Prin punerea acestor base s'a stabilit fundamentul și s'a creat necesitatea credinței în o economie viitoare de pedepse și resplătiri.

Câte-va exemple vor fi de ajuns a arăta că, mai în tóte dogmele ce a învățat, și mai în tóte faptele ce a relatat Moise, să află cuprinsă, ca un efect în cauza sa, și o consecință în principiul seü, doctrina nemurirei sufletului. Pus pe urma unor atare deducțiuni, lectorul va vedea strălucind la fie-ce

pagină a Pentateucului, și a V. Testament în genere, dogma consolătoare și santificătoare despre viața viitoare.

Omul, se ține în cap. I, ver. 26 și 27 al Facerei, a fost făcut după chipul lui D-zeu; cel mai perfect dintre ființe și capul de operă al creațiunii, fu plăsmuit, pentru a comanda ca Domn peste toate creaturele de pe pământ. Preot al naturii întregi, sacerdoțiul său îl cheamă a aduce omagiu pentru toate ființele la picioarele tronului celui Etern. Dar o ființă creată după chipul lui D-zeu, carele se referă esențialmente la suflet, și acesta fiind spirit, ca și D-zeu, putea oare a nu poseda nemurirea? Dacă omul ar fi avut numai corp, dacă era numai pulbere cum ar fi fost format după chipul lui D-zeu, carele este spirit și nu materie?

Faptul creațiunii omului după chipul lui D-zeu atrage din necesitate și necontestabil consecința că omul are un suflet; că, în așa chip, el este primitor de o fericire ori nenorocire nesfârșită, și că, în cât privește partea sa esențială, — cea nematerială, — el n'ar puteaperi ori a se nimici; căci își are viața dela D-zeu, în D-zeu și prin D-zeu.

Mântuitorul însuși ne-a dat un alt argument în favoarea doctrinei despre nemurire în Vechiul Testament, când, răspundând Saducheilor ce negau învierea, le-a zis: Era de învierea morților ați cetit ce s'a zis voue de D-zeu grăind: Eu sunt D-zeul lui Avraam, și D-zeul lui Isaac și D-zeul lui Iacov? D-zeu nu este D-zeul morților, ci al viilor." (Mat. XXII, 31, 32). În adevăr, ce felu de D-zeu ar fi acela, ce s'ar ocupa numai de viața peritoare a miserilor muritori, și ar negligia cu totul de sufletul lor cel nemuritor? D-zeu carele este spirit, s'ar putea ține D-zeul unei ființe curat materiale, coruptibilă prin natura sa și destinată nimicirei? D-zeu, carele posedă viața în sine-și și carele are puterea și voința de a o comunica, ar fi creat — el oare niște ființe numai pentru ale face jucărie ale fragilității și victime ale distrugerei? Ar fi absurd, ar fi criminal de a cugeta acesta. Deci, de câte-ori în revelațiune, D-zeu se declară D-zeu a ori-și-ce există, el proclamă prin acesta chiar două lucruri de o potrivă certe, două fapte deopotrivă evidente: că această ființă este nemuritoare, și că el voește a o face participătoare de suprema sa fericire.

Suirea la ceriu a lui Enoh (Fae. V, 22 — 25) este o altă probă de oportivă uimitoare despre existența, în Pentateuc, a doctrinei de nemurirea sufletului și a vieții viitoare. Căci, după nararea Facerei acest eveniment istoric cuprinde în

sine trei altele de cea mai mare importanță, cât privește cestiunea ce ne ocupă :

1) Că Enoh a fost transmutat dela pământ la ceriū, ceea ce n'ar avea nici un sens, dacă autorul sântit nu admitea că acela era nemuritor; 2), că el s'a răpit la cer pentru a fi cu D-zeū, ceea ce ar fi contradictoric, dacă acela într'o di trebuie să înceteze de a exista; 3), că el câștiga cerul ca recompensă pentru viața sa piósă și sântă, ceea ce presupune că mersesă a se bucura lângă D-zeū de fructele credinței și a iubirei sale.

Cei ce ar voi a consulta și alte locuri și a deduce, pe calea de consecințe, lecțiuni sublime precum ne-a dat micul număr acelor ce le-am citat și ne-am încercat ale comenta, pot studia cu folos cele ce acum indicăm : Fac. II, 7; IV, 7; IX 5; XXV, 8; XLIX, 29, 33. Levitic. XVII, 11; XXIV, 15, 43. Deuteron. XII, 23.

Intre rațiunile ce ar servi a esplica pentru ce Moise nu s'a exprimat mai clar asupra nemurirei sufletului, și pentru ce el învăța această dogmă mai mult subînțelegându-o, de cât declarându-o pe față, s'ar putea arăta următoarele : 1) Evreii eșau din Egipt, unde preuții superstițiunei profesau o doctrină falsă asupra nemurirei sufletului. Deci dacă Moise ar fi intrat în amenunte mai mari în această privire, era de temut ca învățământul seū, ori-cât de escelent ar fi fost, să nu dea loc la grave neînțelegeri și ca Israeliții să nu fie confundat doctrină descoperită despre starea sufletelor după mórte, cu visurile Egiptenilor despre metempsihosă și despre continuarea locuirei sufletelor în mumii. 2) Era pôte mai potrivit pentru moment a dirige atențiunea poporului mai cu sémă asupra actelor justiției distributive a lui D-zeū dincóce de mormânt, în scop ca, când convințiunea poporului s'ar fi format asupra acestui subiect, să devină mult mai ușor a-i întórce luarea aminte către o ordine de lucruri nevisibilă, și apoi a'l chiema de a crede în doctrina resplăților eterne în viața viitoare.

(Dupre I. R. Grand — Pierre Essais sur le Pentateuque.

G. Erbicénu.

MEDITAȚII RELIGIOASE.

PĂRINTELE DE FAMILIE.

Maî 'nainte de a începe popóarele și împěraȚii să formeze staturî, și să întrunescă miî de familii prin o legătură comună, aceste familii alcătuia, în óre care privire, fie-care un mic stat, a cărui sceptru firește era dat în mâniale părintelui de familie, după a căruia mórte trecea la cel maî vrîsnic dintre urmașii seî.

Tótă îngrijirea pentru păstrarea, rađimulî și fericirea acestui mic stat, era pusă asupra firescului seî cap; el era însărcinat a trata în numele întregěi familii, precum și a'î apăra drepturile.

Incungiurat de cel maî mare respect, părintele de familie era ca un împěrat; și când comanda el, toȚi ai seî trebuia să-l asculte și să i să supună cu cea maî mare mulȥămire.

Vredniciea părintelui de familie tot-dé-una a fost respectată la tóte popóarele pămêntului; și chiar astađi nu fiinȥeză nici o naȥie, la care să nu se cunóscă și să nu se respecte drepturile legate de acest titlu. Și în adevěr, în tóte societăȥile, acéstă vrednicie este cea ântăia și cea maî naturală cu care póte fi onorat un cetăȥén. Legile tuturor țěrilor daŭ părintelui de familie drepturi și-î impun întatoriri, care 'l rădica la treapta de suveran în mica sa societate casnică. Chiar în ȥilele nóstre părintele de familie represintă pe toȚi ai seî și apăra drepturile lor; însărcinat cu îngrijirea pentru existenȥa și conservarea lor, el cere din partele ascultare și supunere;

se bucură de o deosebită privire în mijlocul concetățenilor sei, și în țările adevărat libere, el are drept de a'și da votul în adunările legislative, și în acele în care se aleg magistrații.

Acéstă rânduială, ființază din cele mai vechi timpuri, fiind-că nu este o născocire a óminilor saũ un rezultat a înțelepciunei lor, ci este lucrul naturei saũ mai bine ȃicând lucrul lui Dumneȃeu.

Acela dar care este îmbrăcat cu acéstă vrednicie, ar trebui să gândească cu serioșitate la ceea ce se cere din parte-i; cineva nu trebuie nici să primască cu ușurință asemenea răspundere, și după ce a primit-o să nu o batjocorască prin a bateri și rěutăți.

În câtă vreme omul este singur, el nu este legat către nimene; nu are a se îngriji de cât de sine.

Îndată ce nu este mulțămit cu starea în care trăește, el o leapădă; îndată ce patria nu mai are preț în ochii sei, el își caută alta. Nu este tot așa însă și cu părintele de familie. Mii de datorii nouă 'l leagă; dar aceste datorii sunt prea frumoșe și prea interesante pentru ca el să nu le ia asuprași cu plăcere. El împarte gândurile și dorințele sale cu femea și copii sei.

El datorește să fie pentru toți ai sei un părinte, un ocrotitor, un protector, un amic. Este adevărat, că câte o dată pozițiunea și trebile sale i se fac o povóra nesuferită; câte o dată el nu vede dela cei mai mari de cât dănsul de cât aspri-me și nedreptate; câte o dată ostenelele sale 'i procură mai multă supărare de cât folos.

Dar aceste lanțuri, pe care odinióra le ar fi aruncat cu dispreț, le pörtă acum cu curajũ, în interesul familiei sale; el primește ca parte a sa spiniă vieței, pentru-că alătura vede înflorind câte-va rose pentru femeaa și copii sei; căci el nu are mulțămire, plăcere și onóre de cât când vede pe ai sei mulțămiți, veseli și onorați. Fiind liber, póte că ar părăsi o țără în care domnește nedreptatea, o țără în care dările cele grele 'l duc la sărăcie. Dar o privire aruncată asupra familiei sale 'l leagă strîns de pământul nemulțămitoarei sale

patrii : ca o jertvă de bună voie, el se dă cu totul pentru onórea acelora, a căroră sórtă atêrnă de la el.

În acest chip, prin poziția sa în lume și prin datorințele sale ca cetățenu, părintele de familie merită cu mult mai mare respect de cât omul acela carele prețuește mai mult egoismul singurătăței de câtă sarcinile și dulceața stărei sociale. Patria mai mult contează în cel dintăi de cât în acela carele, în împrejurări grele, póte să o părăsescă și să 'și caute alta. În viața ordinară ajunge să se ȓică, că cutare este părinte de familie, și că îngrijește de existența și educația copiilor se, pentru ca cineva să 'l trateze mai deosebit și să aibă pentru dênsul un respect, câte o dată și fără de voe. Dar nu rare ori vedem, că se ne cinstește acéstă vrednicie atât de înalfă.

Când un om conduce rêu o slujbă publică, când se arată nedemn în profesiunea sa, cineva 'l jelește saú cel mult îl ocărește, fără al desprețui. Dar în protiva părintelui carele conduce rêu casa s'a, care nu îngrijește de femeea și copii se, saú îi face nenorociți, sufletul se revoltéază. Pe un asemenea părinte 'l pun în rêndul acelor ómeni, cari se ȓic *lepădătura societăței*. *Daca cineva nu știe sa-și conducă propria sa familie, cum va putea să cârmuésca biserica lui D-ȓeu*, ȓicea S. Pavel lui Timotheu. Putea-va unul ca acesta să capete încrederea mai marilor se, dragostea celor mai mici, stima și amiciția celor de o potrivă cu el ? Celú ce n'a știut să guverneze casa sa, către care chiar natura l'a legat, va putea óre să fie mai demn și mai zelos la împlinirea îndatoririlor cu care societatea l'a însărcinat ?

Care este dar părintele de familie adevêrat-înțelept și adevêrat-creștin ? Acesta este acela carele, plin de prudență, de dragoste și de statornicie, știe să facă să domnescă în casa sa rândueala, activitatea, ascultarea, curățenia năravurilor, și cucernicia, care sunt singura și cea mai tare temelie a fericirei casnice.

Rândueala ține locul ântăiú între virtuțile care se cere să domnescă în casa unui bun părinte de familie. El este

dator, în însușirea sa de părinte să reguleze și să conducă casa sa. Fie-care din persoanele ce alcătuiesc o casă este dator să cunoscă cercul datoriilor sale; este răspunzător de împlinirea lor.

Pentru a face să împărătescă rândueala în giurul seǔ, capul unei familii bine regulată dă celǔ întâiǔ esemplu de supunere legilor statornicite în casa sa, orǔ cât de grele și supărătoare le-ar afla câte o dată. Fie-care lucru se săvârșește aicea la timpul și locul seǔ și nu cere nici o excepție în favórea sa. Părintele de familie nu se sustrage numai pe sine dela împlinirea legilor la care este supus și ascultător micul statǔ.

Afară de ocupațiile meseriei sale, el se însărcinează cu interesele familiei, socotește veniturile și potrivit acestora statornicește și cheltuelile; soția se îngrijește de partea lăuntrică a economiei și soțul de partea dinafară; el adună banii trebuitori pentru ca ea să-ǔ întrebuinteze cu înțelepciune și cumpătare la cheltueala zilnică : în timp ce unul priveghéază pentru îndestularea nevoilor de față, altul se îndeletnicește cu cele ce se cer în viitor, Tot alǔ este datorința de a asigura sórta familiei sale pentru ziua acea nenorocită, când femeea luǔ póte să rămâe văduvă și copii orfanǔ. El gândește de vreme la educația și ștearea fiilor și a fetelor sale, pentru ca pacea inimei să nu 'ǔ fie turburată când-va; ca în ceasul morții să fie scutitǔ de tristele icóne a neîngrijirei sale. *Dacă cine-va n'are îngrijire de aǔ seǔ, dice scriptura și măi-cu-sémă de aceǔ din familia sa, unul ca acela s'a lepădat de credința și este măi rău de cât un necredincios* (1). Iată pentru ce fericirea casnică trebuie să aibă ca a doua temelie *activitatea*. Numai munca póte adăogi averea nóstră personală. și fără acéstă avere, firește nu póte fi nici o mulțămire curată aice pe pământ, nu póte fi o adevărată neatêrnare.

Părintele de familie este sufletul acestei activități.

Slujba sa este cea măi grea; îngrijirile sale — cele măi în

(1) 1 Tim. 5, 8.

tinse; el hrănește, îmbracă și crește pe ai săi; el plătește slugilor și lucrătorilor.

Când este trebuință de povățuire și sfat, toți țintesc la dânsul; când urmăză a se lupta împotriva restriștei, el se pune în fruntea familiei, dar simte și cea mai mare bucurie când poate dice privind rodirile ostenelilor sale: iată rezultatul silințelor mele, iată opera îngrijirilor și a necazurilor mele. Elă deprinde de cu bună vreme pe fii săi cu ocupații folositoare, a căroră numai obicinuința le va fi cea mai mântuitoare în totă viața lor, și poate că va ajuta la binele și fericirea familiei întregi.

Trândaviea este înjosită și de rușine chiar pentru fiul unui principe; căci lenea este mama sărăciei.

Dar acolo unde domnește dragostea către ocupație, trebuie statornicite recreații și ceasuri de odihnă. Un părinte de familie trebuie să știe prețui munca casnicilor săi căci numai ceea ce se face cu plăcere și din dragoste poate să fie bun și bine-făcător. Așa, un înțelept părinte de familie dă supușilor săi nu numai recreații nevinovate, dar adese-oră 'i primește să ia parte la serbările familiei; pentru a întreține hărnicia și curajul lor, el dispune din timp în timp, în casa sa, niste mici petreceri, care le face viața mai plăcută și serviciul mai ușor.

Capătând o dată încrederea, dragostea și respectul celor încredințați îngrijirei sale părintele de familie are tot dreptul de a cere din partea și ascultarea, pe care fără greutate o capătă din partea celor ce 'l încunjură. Fără ascultare, fără supunere nimica nu este trainic nici în staturi nici în familii.

Prin silă se poate dobândi numai o ascultare dinafarică, dar nu aceea supunere mântuitoare care vine din dragoste și a căriea fruct este prosperitatea. Acolo unde fiecare nu lucrăză de cât de frică, se face tare puțin și mai nimica. Când casnicii nu 'și împlinesc datoria de cât pentru ochii mai mareluși lor, acolo în locul adevăratei activități se furizează neîngrijirea, necredința și lenevirea; acolo sub o parută orândueală domnește neorândueala cea mai ruinătoare.

Dragostea dar și nu frica trebuie să fie temelia adevăratei ascultări. Numai dragostea poate priveghea ca nimica să nu se pierdă, nimica să nu scadă; numai dragostea plătește tributul respectului său adevăratei supunerii și ascultării. Astfel este ascultarea creștină, aceea pe care scriptura o recomandă tuturor servitorilor; pe această trebuie să o dorască și să o caute un înțelept părinte.

El trebuie să știe că dragostea și respectul nu se pot impune prin autoritate, ci numai prin merit. Poate cine-va să cumpere numai brațele unui servitor; inima lui însă rămâne slobodă chiar sub jugul sclăviei. Fie cine-va cât de puternică, și tot nu va putea să silască pe cel mai slab dintre oameni să-l iubească și să-i fie credincios; căci iubirea nu poate fi de cât prețul unei reciproce iubiri.

Intr'o casă bine regulată, supunerea filor către părinții lor trebuie să fie modelul a orî ce supunere. Vai de familia aceea unde fiii îndrăznesc a se revolta în contra voinței părinților lor! Dar ce! când se săvârșește o asemenea crimă, care sunt adevărații cauzatori ai ei? Oare nu este ea fructul unei rele creșteri; a unor rele exemple?

Ingăduirea cea preste măsură, prea multa dismerdare a unei mame, sau neîngrijirea unui părinte nevrednic de acest nume, nu sunt aceste oare întăia pricină a acestui nenorocit scandal.

Ori cât de nenumerate ocupații ar ocasiona cui-va meseria sa, totuși datorința de a 'și educa copii este cea mai sântă și cea mai neapărată. De nu poate a-i învăța însuși, ochiul său cel puțin să nu înceteze a-i priveghea în tot cursul educației lor. Supuși firește voinței sale, un singur cuvânt din gura sa va fi de ajuns pentru a-i deștepta, a-i resplăti sau a-i pedepsi. Părinților și mamelor, iubiți-vă copii cu totă duioșia ce natura a pus în inima voastră; dar *din leagăn încă cereți-le o ascultare ne prihănită*. Voi nu veți avea greutate de a o căpăta de la niște tinere ființe, încredințați în totul îngrijirilor vóstre, numai să nu îngăduiți ca ei să capete stăpânire asupra voastră. Cel întăi triumf al îndărătniciei unui copil este primul mugur a totă caprițiea și neascu-

tarea. Slăbiciunea părinților și a mamelor micșurează puterea lor, și crește mândria copiilor.

Ascultarea de bună-voe este din numărul acelor fapte bune, care se nasc mai degrabă din sentimentă și din deprindere, de cât din luare-aminte și înțelegere.

Nenorocirile ce pot să cadă asupra unei familii sunt de multe feluri, și urmările lor sunt adese-oră crude; bólele cele lungi, timpurile secetóse, rěsbóele, prigonirile, și altele, potă să rěstórne stâlpii norocirei casnice; calumnia, ura, pisma, atacă une oră un nume, o familie respectată; dar cea mai mare nenorocire, aceea care lovește în punctul cel mai delicat al inimei, este revolta saă stricarea morală a unui copilă din sinul familiei.

Dar principalul isvor a unei asemenea nenorociri este îngăduința cu care părinții sufer nesupunerea copiilor lor, saă esemplul cel rěu ce aceștia capătă de la dēnșii.

În acest chip cea întěiă lege a unei case creștine trebuie se fie *curățenia și simplitatea năravurilor*. Fără de acésta nu se póte aștepta pe pământ nici pace nici bine-cuvěntare. Parintele de familie póte cere cu asprime de la alții o purtare bună, dacă el mai întěiă va fi dat pildă bună.

Dar, fiind supus beției, spre esemplu, cu ce drept va putea el să înfrunte pe acel care prin néstěmpărare ajunge de ocară tuturor. Va îndrăsni el, fără muștrare de cuget, să-și ridice glasul împotriva desfrěnării unui copil al seă, când el însuși a călcat în picioré credința ce datoră soției sale? Cum va depărta de pe pragul casei sale gelosiea pe care el însuși a causat-o? Cum va căpăta respectul de la niște casnici cari se încrucesc de abaterile și nerânduelile sale? Dacă, ca un risipitor nebun, iubește mai mult plăcerile de cât munca, și o viață desfrěnată mai mult de cât o ocupațiune regulată; dacă perde în jocuri venitul care trebuia să-l întrebuințeze la nevoile familiei sale, cum va opri el abusul pe care singur l-a pricinuit, cum va putea să înfrěneze purtarea casnicilor seă, cari, ca și dēnsul, 'și întemeéză petrecerile și plăcerile pe ruinele norocirei și a fericirei lor?

Vai de casa aceea a cărăia cap dând el cel întěiă pil-

dă de o purtare rea, ajunge de batjocura celor care ar trebui să-î fie supuși! Vai de casa aceea în care firescul apărător a anorei tuturor lovește cel înteiu în propria sa onoare! Acolo nu se odihnește bine-cuvântarea cerească; ci zace un blestem ruinător. Vai de părintele de familie carele, uitându-se asupra sa însuși se vede mai jos și mai umilit de cât femeea și copiii sei.

Simplitatea și curăția năravurilor, o purtare ne prihănită, onestitatea, cumpătarea, fac să se pogore fericirea cerului în asilul virtuților casnice. Când furtunile amenință dinafară, când greutatea vremilor înghite mai cu totul averea unei familii creștine, dacă pacea inimii împărătește în locuința sa, dacă virtutea este aici tare și sigură ori cât de mare ar fi asprimile sorței, ele nu vor fi nici odinioară de nesuferit, lovirile sale cele mai cumplite vor amorți înaintea acestei gândiri mângâitoare :

„Nenorocirea noastră nu vine de la răutățile noastre; această lovire este pentru noi o cercare ce ni se trimite de sus; poate să ajungem și mai săraci de bunurile pământești, de aceste bunuri peritoare; dar avem o comoră pe care întemplerile nu ne o pot răpi, acesta este pacea cugetului, plăcerile unei iubiri mutuale, încrederea în D-zeu, și mângâerile nemurirei.“

Ceriul fie bine-cuvântat! Noi vedem încă familii în care domnește acest spirit tot-dé-una liniștit carele rămâne neclintit în mijlocul furtunilor vieții. Mai ființeză încă de acele familii a căroră cap vrednic de respectat aflându-se în mijlocul lor ca un mare jărtfitor, aduce D-zeului sevă darurile virtuților sale și a celor încredințați îngrijirei sale.

Ce priveliște mai învățătoare poate fi de cât aceea a unui părinte de familie carele se roga în mijlocul copiilor sei și a servitorilor sei? Și când unul din membrii acestei societăți creștine este culcat pe patul morții, ce poate fi mai duios și mai mângâietor de cât acea gândire care însoțește ultima *diua bună*? „Noi nu ne despărțim decât pentru puțin timp; mâna care ne-a unit aicea jos, și care ne-a povățuit prin

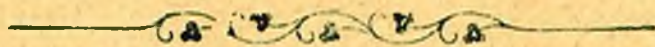
întunericul acestei vieți, este îndestul de puternică pentru ca să ne mai unescă odată dincolo de mormânt, pentru a nu ne mai despărți nici odinioară.“

Iată icóna părintelui de familie adevărat creștin; El împărățește prin dragoste, el guvernează prin înțelepciune. Ordinea, activitatea, ascultarea, simplitatea năravurilor, sunt îngerii păzitori ai casei sale; ei răspândesc înlăuntru și afară bucuria, îndestularea, mulțămirea și bine-cuvântările cerești.

O voi părinților de familie! comparați purtarea voastră cu această icónă ce vi se presintă. Intrebați-vă înșivă: Óre am făcut tot ce 'mă a stat prin putere pentru a asigura o fericire trainică ființilor încredințate îngrijirei mele? Iubesc ei óre din fundul inimei curățenia năravurilor? Aú acea dragoste către fapta bună, acea religiositate statornică, înaltă și activă, care se arată în tótă purtarea și conversația, și care susține pe om în mijlocul nenorocirilor?

Aú ei acea dedare și iubire către Dumneđeú părintele nostru comun și datătorul tuturor bunurilor pământești și cerești? Răspundeți consciinței vóstre; dați-vă sémă înaintea acestui judecător care citește în fundul sufletului vostru

† Innocent M. Ploestenu.

PEDEPSA NEDREPTĂȚEI PĂRINȚILOR

ASUPRA FIILOR

Eșire XX, 5; XXXIV, 7. Numere XIV. 18. Adversarii revelațiunii în toate timpurile au protestat contra declarațiunilor scripturei, care amenință pre fiii celor impioși cu pedepsele lui D-zeu. Ei în doctrina pedepsirei păcatelor părinților asupra fiilor, au vădit un atac adus primelor legi ale justiției, și au conchis că o carte ce cuprinde ast-feliu de învătăminte n'ar putea avea de autor pre D-zeu. — Responsul n'au lipsit la această obiecțiune, și pentru a o resolvi, s'a făcut recurs la mai multe ipotéză; dar din nefericire defensorii cuvântului lui D-zeu n'au reușit tot-déuna în mijlócele ce au încercat de a redica dificultatea, de care este vorba, Așa, Grotius (1) nu s'a sfit de a afirma că amenințând pre Erei de a pedepsi faptele lor impie în peróna descendenților lor, D-zeu s'a servit de dreptul seú de stăpân. Puterea lui D-zeu este nemărginită, suveranitatea sa absolută; ființele neraționale și creaturele raționale, corpuri și suflete, lucruri și vieță, totul îi aparține și dispune de dênsele, dupre cum îi place. Decí el póte pedepsi pre cine-í place, când-'i place și cum 'i place, fără că noi să avem dreptul de a controla actele înaltei sale justiții. Așa raționa teologul Olandez.

Dar lectorul a înțeles deja, credem, că Grotius a confundat aici două lucruri bine distinse: Independența lui D-zeu relativ de legele omenești, și libertatea sa respectiv de legile chiar ale ființei sale. Că D-zeu este liber, cine se mai îndoește? Că este independent de ideile nóstre de justiție și de formele judecațiilor nóstre, cine ar putea nega? Dar din aceea

(1) De jure belli et pacis vol. II.

că el n'are trebuință a ne consulta pentru a lucra, din aceea că El nu recunoște altă autoritate de cât a sa, și că nu depinde de cât de sine-și, rezultă óre că póte, că se cade a lucra fără a se restinge la o regulă óre-care, ci supunându-se numai la legea arbitralului și a caprițiului?

Nouă nu ne datorește cu nimic, acéstă este necontestabil; dar în schimb, El își datorește mult șiie însuși. Deci, ceea ce 'și datorește este de a fi drept, adecă, dea conforma tot-déuna tóte actele guvernământului, seú cu regulele justiției eterne; ceea ce 'și datorește, este de a pedepsi pre culpabil și numai pre cel culpabil, și a nu face să cadă când-va pedépsa asupra inocentului, ci să cadă tot-déuna asupra celui ce și-a atras-o și o merită. Cel mai înalt grad de libertate consistă în cea mai strictă aplecare, în cea mai compactă supunere la legea adevărului și la regula ordinei.

Warburton, carele s'a întins fórte asupra chestiunei ce ne ocupă (1), a propus o soluțiune diferită de a lui Grotius, cu tóte că prin principiul seú intră în cea a teologului ce am combătut. Dupre dênsul, este nedrept a pedepsi pre copii pentru greșelele părinților lor; dar acest act, ce în sine ar fi nedrept, perde caracterul seú odios prin faptul că se basează pe o lege, ce este o parte întregitoare dintr'un contract făcut de D-đeu cu poporul Evreú, și primit de acesta. Așa, alianța, seú mai bine đicênd tractatul, este acel ce a sancționat o măsură, care în sine este nejustificabilă. In fine, acéstă lege, adauge — el, nu era permanentă, ci temporară, transitorie; ea avea de scop de a suplini provizoriú doctrina despre vieța viitoare, care în Pentateuc nu este espres spusă. — Combătênd pre Grotius, credem că am combătut și pre Warburton; căci ceea ce în sine este nedrept, nu póte deveni drept prin un tractat seú alianță; circumstanța, locul și oportunitatea n'aú putut face nicî-o-dată ca réul să fie bine, și nedreptatea să devină dreptate.

Doctorul Hengstenberg urmând în acest punct pe urmele parafrazei haldaice a lui Onkelos. a lui Ionathan, Gerhard,

(1) Mission divine de Moise, Tom. III.

Steudel și ale altora, cugetă că amenințările ce cetim în Eșire sunt condiționale, și că ar trebui a sub-înțelege ori adaugi aceste cuvinte: *dacă fiii vor continua păcatele părinților lor* (1). — Acéstă esplicațiune este naturală, prea naturală; vom adaugi încă că este de tot naturală, dar păcătuește prin escesul simplităței. Dacă s'ar primi ea ar crea o tautologie fără sémen, acăreea sens ar fi acesta: D-đeú pedepsește pre părinți și pre fii: Pre părinți, de sunt nefideli legei sale; ear pre fii, de nu sunt mai fideli de cât părinții lor. Și până când óre face — el ca fii rebeli să resimțescă efectele dreptei sale mâni?

Până la atreea și a patra generațiune, adecă în cursul unui timp destul de lung, dar totuși limitat. Când însă ómeni se revoltă contra lui D-đeú și desprețuesc legele lui, óre îi pedepsește numai până la a treea și a patra generațiune? Justiția sa óre nu-ı urmărește și ı lovește până în a doua-đecea și în a suta generație și chiar până la finitul lumei, pretutindenea și tot-déuna?

Apoi, s'ar putea óre admite că, pentru a aduce pre părinți la ascultarea de D-đeú, Moise le-ar fi propus ca motiv considerațiunea că fii lor aú să fie pedepsiți de vor merge pe urmele lor? Dar acésta este prea evident, și n'ar fi putut fi, în nici un cas, o rațiune suficientă de a întórce pre părinți dela calea nedreptăței, ori a împietăței; căci nu depindea de dênșii ca fii lor să păcātuéscă séu nu, să fie vițioși séu virtuoși. Să mai adăogim încă că nici cum în calitate de ómeni sunt fii amenințați a suferi urmările păcatelor părinților lor, ci mai cu sémă în calitate lor de descendenți, de succesori, și de ereditari. Decı acéstă, considerațiune mai ales, că adecă părinții îndepărtându-se dela D-đeú își fac rău nu numai lor, ci prepará o sórtă nenorocită și fiilor lor, este aceea ce Domnul a voit a o presenta părinților pentru aı obliga să vegheze asupra lor și a familielor lor, înfricoșindu-ı că de alt-feliú vor atrage asupra fiilor lor pedepsele cele mai cumplite.

(1) Heimsuchung der Schuld der Vaeter an den Kindern.

Acest sens pare al indica și Fotie ⁽¹⁾, când dice că D-zeu cunoscând iubirea de fii a iudeilor, pentru ai opri dela păcate, îi amenință în progenitură, — obiectul cel mai scump al amorului lor. Prin urmare explicațiunea propusă cu restricțiunea de mai sus, nu poate fi admisă; mai cu seamă că amenințarea este generală, adesea repetată și nicăirea Moise nu amintește de o excepțiune în sensul celei propusă de Hengstenberg. Ea ar fi în contradicere chiar și cu contextul, care nu permite a ne îndoi că pedepsa fiilor n'ar fi impusă lor în calitatea lor de descendenți, și nici cum de simpli ómenî, la rândul lor căduți în aceleași păcate ca și părinții lor.

Dupre noi însă este un mod mai rațional și mai potrivit Scripturei a rezolvi dificultatea; ear acesta este de a restringe pedepsele anunțate asupra fiilor celor impii la relele temporale, la urmările naturale ale păcatului, la pedepsele naționale și la desordinele morale, întru cât își au sorgintea în o educațiune nereligioasă seú în exemple demoralisátore ⁽²⁾. Care era, în adevăr, scopul amenințării? Acela de a face pre capii familielor să înțalégă de ce importanță era, nu numai pentru dênșii, ci și pentru descendenții lor, principiile ce profesau și vieța ce duceau. Pioși, atrăgeau asupra lor și a posterității lor bine-cuvântarea lui D-zeu; impii, aveaú a arunca, chiar după mórtea lor, familiile lor în cele mai cumplite nenorociri. Dar care sunt óre aceste rele? Ore perderea mântuirii? Ore perđarea eternă? Nici cum; în acéstă privire cuvântul lui D-zeu este pozitiv: „Sufletul ce păcătuește, „acela va muri; fiul nu va purta nedreptatea tatălui seú, și „tatăl nu va purta nedreptatea fiului seú; dreptatea dreptului preste dênșul va veni, și nelegiuirea celui nelegiuit va „fi preste dênșul (Iezek. XVIII, 21).“ — Prin urmare, este vorba în cazul nostru de penalități positive; de pedepse aplicate espres? Nici cum mai mult; ci de pedepse naturale,

⁽¹⁾ Fotie în Amfilohiele sale CCLXIII) mai dice! Că amenințările asupra generațiunei a treea și a patra auată misericordia și îndelunga răbdarea lui D-zeu, care se varsă abia asupra strănepoților neascultărei, neascultătorî și păcătoși fiind și ei la rândul lor.

⁽²⁾ Michaelis a înțeles amenințările Decalogului la relele temporale (Mos. recht. t. V. § 229); ear Flatt le-a aplicat la urmările naturale ale păcatului (Magazin st. III).

consecințe ordinare a legelor naturei și pre care, fără o minune, providența nu le-ar putea împedea. Nu cum-va este vorba de penalități personale, meritate și suportate de individe? De loc nu; ci mai cu seamă de catastrofele naționale, de pedepsele aplicate asupra popórelor, ca popóre; asupra societăților, ca societăți. Sunt unele viții, óre-care desordini, ce pot arunca în miserie familii întregi, în timp de mai multe generațiuni.

Așa: Bólele, fruct al depravațiunei; miseria, rezultat al purtării rele; desfrânare, efect al exemplelor rele. Aũ fost pentru Israel circumstanțe în care nereligiositatea sa, revoltele sale și păcatele aũ atras asupra-ı bătăi înfricoșate. Domnul i le-a anunțat mai dinainte și fu fidel amenințarei. La ordinul seũ, inamicul a apărut; s'a aruncat asupra Iudeei ca un vultur pe prada sa; a distrus, a jefuit și a ars cu foc; a junghiat pre copil și pre june, a confundat în furórea sa pre inocent cu cel culpabil; adus în slăvie nenumărați captivi, și mult timp după mórtea părinților culpabili, fii inocenți aũ suferit tristele consecinți ale impietăței acelor ce le-aũ dat dila.

S'ar putea merge și mai departe și a dice că adesa, pra adesa, părinții destrămați fac copii destrămați, părinți impii cresc fii impii, părinți vițioși produc fii vițioși; și când acești din urmă mor în nepenitență și împetrire de conștiință, liberi însă și prin urmare responsabili de starea lor morală, este permis de a imputa o mare parte din miseria lor la autorii dila lor, cari, ca o causă secundară, aũ contribuit la perderea lor. Dar în acest cas, fii nu sunt pedepsiți *din causa*, ci *în urmarea* păcatelor părinților lor (1).

De alt-feliu, aici este un mister, acăruia vèlũ nu va putea fi nici-o-datã deplin rēdicat în acéstã viéță. Ceea ce se póte dice, ceea ce istoria învétã, ce tótã istoria poporului Evreũ o confirmã, ce istoria umanitãței întregi pune în evidentã, este cã greșelele părinților aũ adesa cele mai grave consecinți pentru viitorul fiilor lor; este cã fericirea fiilor în

(1) Precum sunt acei fii de Români, ce rămân nebotezați, și creștinați pentru că așa aũ voit și dispus părinții lor ateı.

acéstă lume și salvarea lor în eternitate se légă intim cu pietatea și credința părinților lor; precum de asemenea, miseriile lor temporale și suferințele lor în ceea-laltă economie a vieței depinde de deșertăciunea și nereligiositatea acelor ce sórtă 'i-a însărcinat cu grijă educațiunei lor. Cugetare înaltă, ce se cade a împlea de cea mai vie îngrijire inimile tuturor părinților și a tuturor mamelor! Acésta este ideea, noi nu ne mai îndoim, ce D-đeu a voit a o întipări și perpetua în cuvântul seú, când a scris cu degetul seú acéstă amenințare înfricoșată: „Eú sum D-đeu tare și zelos, carele respălătesc păcatele părinților asupra fiilor, până la al treele și al patru-lea neam, acelor ce mă urăsc (Eșire XX, 5).“

Așa, fizicește și socialicește mai tot-déuna, și moralicește câte-o-dată, providența divină justifică cuvintele Decalogului. Fizicește, prin trasmiterea ereditară a vițielor rușinóse ori a bólelor nesuferite; socialicește, prin revoluțiuni înspăimântátóre, a căror rezultate desastrose ating și lovesc generațiunile viitóre, care nu le-a provocat, dar care, cu tóte aceste, le sufer efectele; ear moralicește, prin tristele rezultate asupra moralității și a sórtei fiilor, crescuți în o educațiune neglijentă și plină de exemple scandalóse. Aici se află o ordine divină ce D-đeu nu o ar putea rumpe, o încatenare de cause și efecte, ce el nu o póte nimici, o lege a împărătiei sale, de la care sântul sântilor nu voește a se sustrage, dar de care se servește câte-o-dată pentru a face să strălucéscă minunele grației sale. Legea domnește și justiția își are cursul seú; dar misericordia planéză preste dênsele, și iertarea intervine adese acolo, unde ofensa seú greșala fusese prea mare.

„Vaí lumei de scandale; căci este necesar să vină scandalele; dar vaí omului aceluia prin carele vine scandalul. „(Mat. XVIII. 7).“

(Dupre I. H. Grand-Pierre, Essais sur le Pentateuque. Paris).

G Erbicénu.

NOTE ȘI MEDITAȚII ASUPRA PSALMILOR ⁽¹⁾

NOTE LA PSALMUL I-ii

Acest psalm este ca o prefață a psalteriului, el este fără titlu și fără indicațiunea autorelui; dar fără îndoială este al lui David, și interpreții convin la acesta Profetul face aici elogiul acelor, cari mediteză legea. D-lui și descrie fericirea lor. El arată din contra, cât este de tristă sorta inamicilor acestei sfinte legi; pregătire convenabilă pentru a face pre credincioși să se ocupe cu lectura și cântarea psalmilor, acărora obiect principal este, de a face cunoscute folósele legii Domnului.

PRIMUL VERS.

Fericit bărbatul, carele naŭ umblat în sfatul necredincioșilor, și în calea păcătoșilor naŭ stătit și pre scaunul perđătorilor naŭ ședut.

In acest vers este un felii de gradațiune, a urma consiliul nelegiuților, a sta în calea păcătoșilor, a șidea pre scaunul deriđitorilor, adică a învăța ca ei.

(1) Estrase din Migne. *Cursus completus scripturae sacrae.*

După genial limbei sante, s'ar traduce : *Fericirea omului etc.* și acesta este ca un titlu, un soi de anuciū, care face pre lector atent.

Nelegiuiții, de care vorbesce aici profetul, sunt propiū, și după forța textului. ómenii neliniștiți, nestatornici, și această idee caracterizează foarte bine pre inimici religiei. Ei n'au principii fixe; se ocupă numai cu acoperirea adevărurilor religiei revelate, ei nu au decât un obiect, care este, de a distruge și de a nu stabili nimic.

Inștiințăm dar pre lectorii noștri, că in stilul ebraic, nelegiuiți sunt de ordinar aceia ce numim noi *rēi*, de aici vine că la ei *drepti* și *pēcătoși* sunt acei ce 'i numim noi *buni* și *rēi*.

In loc de scaunul perđărei, textul ebraic ȓice *scaunul derēditorilor*; ceia ce se unesce cu sensul grec și vulgata, căci cei mai îndărătici, cei mai perduți, dacă ni este permis, între nelegiuiți sunt acei ce'și bat joc de legea Domnului, și de credincioși, cari o practică.

MEDITAȚIUNI

Profetul ne dă aici tabloul progresului nelegiuierei și al desfrănării. Mai întâi plécă urechia la cuvinte nelegiuite și desfranate; se obicinuește apoi a gândi saū a viețui conform cu ceia ce au auzit; ajung în fine până a dogmatiza, până a răspēdi otrava unei morale corupte: și pentru a reuși in proiectul ce ș'a format de a face discipoli, ea tonul glumeț, fie in materie de doctrină, fie in aceia ce atinge principiile moravurilor. Urmeȓe cineva căile nelegiuiților saū ale desfrănaților de profesiune și va videa, că au mers pe calea ce o descrie aici Profetul.

Fericit este acela, care indepărtēȓă aceste primejdi! Dar fără a fi din numărul nelegiuiților declarați, a pēcătoșilor scandaloși, a ómenilor, cari se pot numi calamități publice, fie-care trebuie a se întreba pre sine, și a ȓice in secretul inimii sale: N'am urmat eu óre sfaturile părtașilor lumii, n'am imitat exemplul lor, saū pentru a scăpa de glumele lor, saū pentru a satisface înclinațiunile mele cele rele? Nu m'am dus nici odată in societățile vėtămătore, n'am plecat óre urechia la cuvintele lor desfranate, saū se fi cetit cărți pline de ma-

xime, contrarii religiunii și Evangheliei? Am fugit de avariție, ambițiune, voluptate : trei dorinți așa de condemnite în sântele cărți? Dupe această cercetare, care din noi nu va striga cu Profetul Daniel : Ah Dómnne am păcătuit, am mers în căile nedreptății ; n'eam rătăcit în tot felul ; n'am împlinit legea ta, am uitat că numai ea ne conduce la fericire ? !

VERSUL II

*Ci în legea Domnului voia lui și în legea lui
va cugeta ziua și noaptea.*

Trebuea a arăta calea fericirii după ce a făcut-o cunoscută pe cea contrară. Profetul ne spune în al doilea vers, că calea care conduce pre om la fericire, este de a iubi legea Domnului, de a fixa aici înclinațiunile sale, și de a *medita ziua și noaptea*.

Nu este de ajuns de a se feri de păcat ; este necesar de a împlini faptele prescrise de legea Domnului : această credință nu poate fi de cât fructul dragostei, ce va avea pentru sântele porunci ale Domnului, și meditațiunea ce o va face în aceste, nu câte o dată și prin intervale, dar ne încetat, constant și chiar *ziua și noaptea*. Această instrucțiune nu interdică îngrijirea de alte afaceri, cu care este însărcinat ea face să se înțeleagă numai, că trebue a avea dorință de a servi Domnului, ori unde am fi și în toate situațiunile vieții, voința de a împlini aceste precepte, mai ales cea mai mare, care este dragostea. Moisi a ordonat Israiliților de a nu perde din vedere legea Domnului ; cea mai mare parte dintre ei se mărginiră la niște acte esteriore, la practice, care nu influența nici decum asupra setimentelor. Profetul recomandă aici ocupațiunea interioară, care este meditarea legii ; și pentru a face mai înțeleasă gândirea sa, el se servește în textul său de un verb, care însemnă *a vorbi în sine*, prin urmare acest vers anunță meditația și rugăciunea inimii.

MEDITAȚIUNI

Este prea însemnat că Profetul pune în capul sântelor sale cântări o instrucțiune destinată a arăta ómenilor calea, care conduce la fericire. El știea, că fericirea este ceia ce interesează cu deosebire inima omului ; că toți ómenii aspiră la fericire, și că se amăgesc numai în alegerea mijlócelor de a

ajunge la fericire. El învață dar a destinge aceste mijlăce; adecă a iubi legea Domnului și a o medita.

Iată o doctrină, pe carea tótă filosofia păgână n'a cunoscut'o. Înțelepții Athenei și ai Romii au înțeles, că tóte studiile lor trebuiau a tinde spre a face pre om fericit; dar se rătăcea în căutarea acelia ce 'i putea stabili în aceea stare de fericire și de pace; ei se muncea asupra acestui punct, și tot-deuna fericirea scapă de urmărirea lor. Profetul cu un cuvânt decide questiunea. Și Is. Chr. venind se perfecționeze legea, el începu de asemenea importanta chemare cu care era însărcinat, prin a arăta ómenilor în ce consistă fericirea. Mai înteiú intimidéază spiritile punând în numărul fericitilor pre cei sêraci, pre cei ce plâng, acei ce sunt persecutați pentru dreptate etc. Dar el făcu să se guste acéstă morală, desfășurând articolele legii, arătând folósele a căror principiú era ea, și recompensele rezervate acelor ce o observa cu credință.

Calea fericirei, este decí fidelitatea în legea divină: astfel Profetul voeste ca să se ocupe neîncetat, se o mediteze chiar *ziua și nóptea*. Sântii împliniră acéstă datorie după literă. Ei nu lucrau ziua de cât cu scop de a plăcea lui D-șeu prin observarea exactă a legii; ei consacra o parte din nópte în meditarea legii, și când infirmitatea naturei 'i obliga a se liniști, inima lor priveghia pentru lege, adecă, erau tot-deuna gata a intra în exercițiul lor pentru lege; dispozițiune, care făcea atâta elogiú, atât înțelepciunii lor, cât și sânteniei. Prin aceia ei 'și procura fericirea, acea comórá prețiosă, care n'o întrece tóte bogățiile lumii.

VERSUL III

*Și va fi ca un pom răsădit, lângă isvórele apelor,
carele rodul seú va da în vremea sa și frunza lui nu va cădea
și tóte câte va face, vor spori.*

Sunt unele versiuni care fac din versul acesta două. Acésta se întâmplă des în cursul psalteriului. Impărțirea versurilor în text nu este

din timpurile primare. Cărțile erau scrise pe rând, fără împărțire, nici interval. Se făcu, în urmă împărțirea versurilor, pentru a ușura lectura acestor opere. Biserica o introduse în psalmi pentru comoditatea cântărei.

În versul acesta este o comparațiune prea frumoasă. Omul care pune plăcerea sa în legea Domnului, și care o meditează neîncetat, va fi ca un arbore plantat de lungul apelor. Acestui arbore nu-i lipsește nici-o-dată mедуva; este tot-deuna îmbrăcat cu frunze, și dă la timpul său fructe minunate și tot aceia ce promite primă-vară ajunge în toamnă la o maturitate perfectă.

Textul ebru pune *diviziunile apelor*, pentru a se înțelege șanțurile sau părauțe, ce se tac prin livezi și grădini, pentru a umedeți toate părțile terenului. Versiunea noastră (Greaca) înțelege același lucru prin *isvorul apelor*.

Sunt interpreți, cari traduc a doua parte a versului *tot aceia ce va produce etc. omului ce observă legea*, se pare că se conservă mai bine toate cererile alegoriei, raportând și această parte la arbore. Se face mai des aplicațiunile la omul just.

Tot aceia ce face în această viață, prosperă pentru eternitate, a cest fruct nu-i lipsesce nici odată și ajunge tot-deuna la maturitate.

De bună sémă, această *prosperitate*, de care vorbește profetul, privește la viața viitoare. Un Israelit credincios legii nu era scutit pentru acesta de întemplierile vieții: câte persoane sante din vechiul Testament fură în prada nenorocirei! Prosperitățile temporale erau promise națiunei, dacă e a constantă în observarea legii Domnului; dar particularii luați a parte, puteau fi persecutați, calomniați, reduși în sărăcie; și speranța lor, și silința lor, ca și printre creștini era în promisiunile vieții viitoare. Va trebui a repeta mai des această observațiune în cursul psalmilor, pentru că câți-va autori au arătat prea greșit și prea îndrăsnețu, că nu s'a făcut nici o mențiune în sfintele cântări de viața eternă și de fericirea cerescă.

MEDITAȚIUNI

Acastă comparațiune, a arborelui plantat de a lungul apelor amintesce naturalmente, unui spirit credincios și nutrit de lectura cărților sfinte, aceia ce apostolul dice despre adevărații servitori ai lui Iisus Christos! *Ei sunt întemeiați și înrădăcinați în dragoste* (1), *Ei sunt udați de această apă vie*

(1) Ephes 3. 17.

care curge până în viața de veci (1). În toate zilele ei cresc în putere și frumusețe; acum prin rugăciune, care este alimentul lor esențial, acum prin sântele taine, și mai ales prin divina Eucharistie, acăria efect propriu, este de a face viii, după cuvântul lui Iisus Christos însuși. Dar cine poate concepe feconditatea unui spirit astfel udat de apele salutare ale harului? El dă fructe la timpul seü, sau mai bine nu încetă de a da, pentru că cum dice Profetul, merge din virtute în virtute. Dar aceste fructe nu se vor cóce de cât în viața viitoare, pentru că această viață muritoare și trecătoare este tot-dé-una espusă la vijeliä, și că în pământul cel mai bun, și cu cea mai bună cultură, tot-dé-una sunt espuși pericolului.

VERSUL IV.

6. Nu așa necredincioși, nu așa : ci ca praful ce 'l spulberă vântul de pe fața pământului.

Profetul opune sórta necredincioșilor la acea a dreptilor. Sunt două stări cu totul diferite. Drepti sunt plantați și înrădăcinați; ear necredincioși se asemănă prafului ce 'l spulberă vântul și 'l răsipesce. Acastă comparațiune zugrăvesce ușurința gândurilor lor, nestabilitatea proiectelor lor, răutatea speranțelor lor.

În textul ebreü, este simplu: *nu așa necredincioși*. Repetițiunea: *nu așa*, nu se găsesce. Ea este în Septuaginta și póte că aü putut'o ceti în exemplarele de care s'aü servit. Este sigur că ea nu altereză textul, ba încă 'i dă forță.

De asemenea în textul ebreü este, *ce 'l spulberă vântul*, fără adausul *pe fața pământului*. Este vedut că aceste cuvinte nu altereză nici-decum textul, și că 'i servesce mai mult de lámurire sau de ornament. Pulberea, pe care vântul o răsipesce, este desigur, răsipită pe fața pământului. În loc de praf se crede că textul Ebreu aduce *posderia*, nisce fire de iarbă fărămate mărunt, și servesce de un cuvânt, care însamnă cója grăuntelui, care este spulberată de vânt, când se vëntnră grâul. Ieronim traduce acest cuvânt prin praf nu numai în versul acesta, dar și în psalmul 35, în trei părți din Isaia, în una din Osea. și în Sophonie. De unde se póte încheia că are aceiași însemnare. Dar orî cum ar fi, diferența este prea mică sau mai bine nulă pentru sens, pentru că amëndouë cuvintele fac aceiași imagine.

(1) Ioan 4 14.

MEDITAȚIUNĚ

Acest vers bine meditat, voesce cu totul a decredita pre inimicii religiunei. Ne considerând chiar de cât varietatea și nestatornicia sistemului lor, ce se póte imagina mai frivol?

Aceste opiniuni se succed și se rásipesc ca vârtejurile de praf, pe care vijelia le sfáramá unul dupá altul. Adevérurilor vechi și consolante, necredincioșii opun îndoeli și presupuneri, ipotesele imaginare, care nu lasá omului de cât sentimentul réutáților sale, fárá speranță, nici mângáere.

Dar daca se va mái examina și conduita lor, în cea mái mare parte dintre ei, nu este de cât o țeseturá de nestatornicie, procedári bizare, pretențiunii nebune; ei sunt tânguitori, jaluzi, desprețuitori; dáu importáta la tóte absurditáțile, ce 'și imagineae contra religiunei, și aruncá principiile respectabile pe care se rađima ea. Nu đic nimic de amáruntimele vieții lor.

Acei cari le cunosc în fond pot spune, dacá țin la probitatea lor și sunt de bună credință: de vor voi, ale încredința aceia ce aú mái scump, copii averea, secretele lor; în fine ce sunt ei la urma urmei? Cum sunt ei judecați când nu mái sunt în viață?

Noi scim ce aú scris necredincioșii faimoși în secolele trecute, fárá a mái vorbi de acei ce aú viețuit în đilele nóstre. Dar dacá mă raport la st. Profet, ce ne vorbesce aici, înțeleg cá la judecata lui D-đeu, ei sunt ca pleava ce spulberá, când se desparte de gráú. St. Inainte mergátor al lui Iisus Christos s'a servit de aceiași comparațiune și el adaugé, cá acésta pleavá nefolositóre *va fi aruncatá în focul de veci.*

Cu tóte acestea se nu márginim reflexiunile nóstre ia necredincioșii de profesiune. Profetul vorbesce asemenea de pécátoși de acei cari desonoréze credința lor prin neregulara vieții lor.

Suntem noi plantați în câmpul Bisericei, cași pomi roditori, cárii dáu fructul în timpul recoltei? Nu ne asemánám mái mult cu praful saú pleava ce o spulberá vântul?

Nu sunt în viața noastră alternative continue de dorinți inspirate de plăcere, și căderi regretabile cauzate de pasiunile noastre?

În momentul morții noastre, în aceea trecere de la cele vremelnice la cele vecinice, nu ne vom găsi óre mai demni de a fi aruncați în foc, cași plantele șterile, de cât a fi puși în sînul lui Avraam, cu acei ómeni virtuoși, precari eam cunoscut și carii vor condamna prin credința lor în lege, nestatornică și răceala noastră?

(Va urma).

ERORI DE CORECTAT LA DISCURS APOLOGETIC

pe luna Iunie sunt :

pag.	rând.	ERORI	CORESŪ
431	24	și eram în mijlocul lor. .	și eram pângărit în mijlocul lor.
432	28	dreptatea canónelor. . . .	dreptarul canónelor.
"	35	se cuvine a fi mult mai superiori,	a fi dupre cuviință mult mai superiori,
435	23	ar fi cine-va multămit..	s'ar cuveni a fi cine-va multămit
436	10	mai exact ⁽³⁾ , observăm..	mai exact ⁽³⁾ . Observăm

BISERICA ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTĂ PERIODICĂ ECLESIASTICĂ

APARE O DATĂ PE LUNĂ

„Predică Cuvântul“
II. Tim. IV. 2.

DIN ISTORIA BISERICEI ROMÂNILOR

MITROPOLIA UNGRO-VALACHIEI

CONDICA SÂNTĂ

(Urmare, Vești No. 7, anul IX-lea, pag. 466).

XCVI.

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝ-
ΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩ-
ΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

† Ἱερώτατε μητροπολίτα οὐγ-
γροβλαχίας, ἐπέχων καὶ τὸν τέ-
πον Καισαρίας Καππαδοκίας, ὑπέρ-
τιμε, καὶ ἔξαρχε πλαγηνῶν, ἐν
ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητέ ἀδελφέ
καὶ συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν με-
τριότητος κύρ Κοσμᾶ. Χάρις εἴη
σου τῇ ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ
θεοῦ. Ἔδος ἀρχαῖον τῇ ἐκκλησίᾳ
τοῦς ἀνεπιλήπτους, καὶ ἀξίους τῆς
ποιμενάρχικῆς ἀξίας προχειρίζου-
σαι ἀρχιερεῖς καὶ τῶν πάλαι ποτὲ
διαλαμψασῶν ἐπαρχιῶν, καὶ πα-
ρικιῶν, καὶ ἐπὶ ψιλῶ μόνῳ ὀνό-
ματι χειροτονεῖν καὶ προδιβάλλειν
αὐτοὺς εἰς τὸ θεῖον ὄντως, καὶ
μέγα τῆς ἀρχιεροσύνης ἀξίωμα.
Τούτου χάρις κατ' ἀξίωσιν αὐθεν-
τικὴν τοῦ εὐσεβεστάτου, ὑψηλο-
τάτου καὶ εὐγενεστάτου αὐθέντου

NEOFIT CU MILA LUI
D-DEU ARCHIEPISCOP
AL CONSTANTINUPOLEI
ROMEI NOUĂ ȘI PATRI-
ARCH ECUMENIC.

Inalt Prea Sântite Mitro-
polite al Ungro-Valachie, lo-
coșitorule al Cesariei Capado-
ciei, prea onorate și ecsarche
al laturilor în s. Duch iubite
frate și coliturgisitorule al
Smereniei noastre, D. Cosma.
Char să fie cu Prea Sântia ta
și pace dela D-đeū. Obiceiū
vekiū are Biserica, de a în-
nainta la trépta archieriei pre
cei curați și vrednici de dem-
nitatea archieréscă și pentru
eparchiile și parochiile, ce aū
strălucit când-va în vekime și
a-ī chirotonisi și înainta pre
ei la demnitatea cea în adevēr
sântă și mare a archieriei și
numai cu simplul lor nume.
Pentru acésta, conform cu în-

καὶ ἡγεμόνος μεγαλοπρεπεστάτου
πάσης Οὐγγροβλαχίας υἱοῦ ἐν
Χριστῷ τῷ θεῷ, ἡμῖν λίαν ἀγα-
πητοῦ καὶ περιποθέτου, κυρίου κυ-
ρίου Ἰωάννου Μιχαήλ Κωνσταν-
τίνου Σούτζου ββδ. γνάφοντες γνώ-
μη κοινῇ καὶ ψήφῳ συνοδικῇ καὶ
συναινέσει προτρεπόμεθα διὰ τῆς
παρούσης ἡμῶν, καὶ παρέχομεν
τῇ ἱερότητί σου ἀδειαν, ὅπως τῇ
συγκαταθέσει καὶ ἀδείᾳ τῆς εὐσε-
βεστάτης αὐτοῦ ὑψηλότητος με-
τάπεμπτον ποιήσης τὸν ὀσιότα-
τον ἀρχιμανδρίτην καὶ καθηγού-
μενον τοῦ αὐτόθι ἐν Βουκουρεστίῳ
ἱεροῦ μοναστηρίου Σαρχνταρίου
κὺρ Δωρόθεον καὶ προσκαλεσά-
μενος ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει
σου, οὓς ἂν βούλοιο ἀρχιερεῖς ποιή-
σης μετ' αὐτῶν τὰς κανονικὰς ψή-
φους αὐτοῦ ἐπιψηλῶ ὀνόματι τῆς
πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης ἀγιωτά-
της Μητροπόλεως Τραϊανουπό-
λεως, δι' ἱεροῦ ὑπομνήματος κατα-
γραφομένου ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι
τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως σου
καὶ ἔχον τοὺς συμφηριστὰς ἐκεί-
νους συναδελφοὺς ἡμῶν ἀρχιε-
ρεῖς καὶ συλλειτουργοὺς χειροτο-
νήσης ἀρχιερέα τὸν ῥηθέντα εὐ-
λαδέστατον ὑποψήφιον κὺρ Δωρό-
θεον τῇ ἐπικλήσει καὶ χάριτι τοῦ
παναγίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ τελε-
ταρχικοῦ πνεύματος καὶ ἀναδεί-
ξης κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπο-
τύπωσιν ἱερώτατον μητροπολίτην
ἐπὶ τίτλῳ καὶ ψιλῶ ὀνόματι ὡς
εἶαιαν τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψά-

vrednicirea domnăscă a prea
piosului, prea înălțatului și
prea nobilului Stăpân și Dom-
nitor prea încuviințat al
totei Ungro-Valachiî fiul
nostru în Christos Dumnezeu
prea iubit și mult dorit, D. D.
Ioan Michail Constantin Suțu
voevod, (noi) scriindu-ți în
basa opiniunei comune și a
votului și consimțimentului
sinodal, îți permitem prin pre-
senta noastră scrisore și dăm
prea sântiei tale voie, ca cu
consimțimentul și voia prea
piosei Săle înălțimî să trimiți
după prea cuviosul archiman-
drit și egumen al mânăstirei
de acolo din București Sărin-
darul, D. Dorotei, și kîemat
fiind în prea sânta ta Mitro-
polie, cu archierei, ce vei voi,
să tragî sorții lui canonicî
pre numele simplu al prea
santei Mitropoliî a Traianu-
polei, cea a înflorit altă dată
în vekime, (făcend) ase înscrie
pentru sântă amintire în con-
dica sântă a prea Santei tale
mitropoliî, avend de coalegē-
tori pre acei archierei, con-
frați ai noștri și coliturgisitori,
să chirotonisesci pre menți-
onatul și prea piosul ales, D.
Dorotei, archiereu cu kîema-
rea și darul prea sântului,
făcătorului de viețā și începē-
torul tuturor serviciilor Duch
și să-l proclamî dupre pre-
scripțiunea bisericăscă Mitro-
polit cu titlul și cu simplul
nume al Mitropoliei Traianu-
polei, cea strălucită când-va

σης μητροπόλεως Τρῳανουπό-
λεως. Οὕτω ποιήσον κατὰ τὴν
κανονικὴν διατύπωσιν ἀνυπερβέ-
τως τῇ συναινέσει καὶ τοῦ Σεοσε-
βεστάτου καὶ ὑψηλοτάτου αὐθέν-
του. Ὁθεν εἰς διηνεκῇ ἐνδείξιν
ἀπεστάλη τῇ ἱερότητί σου ἡ πα-
ρούσα ἡμετέρα πατριαρχικὴ καὶ
συνοδικὴ ἐπιστολὴ ἐν εἴδει ἐκδό-
σεως. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη
μετὰ τῆς ἀρχιερωσύνης σου.

✠αψγα Δεκεμβρίου δ.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν
Χριστῷ ἀδελφός.
† Ὁ Κεσαρίας Γρηγόριος καὶ ἐν
Χριστῷ ἀδελφός.
† Ὁ Ηρακλείας Μεθόδιος καὶ ἐν
Χριστῷ ἀδελφός.
† Ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος καὶ
ἐν Χριστῷ ἀδελφός.
† Ὁ Μπρούσης Ἀνθιμος καὶ ἐν
Χριστῷ ἀδελφός.
† Ὁ Ἐφέσου Σαμουήλ καὶ ἐν Χρισ-
τῷ ἀδελφός.
† Ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος καὶ ἐν Χρισ-
τῷ ἀδελφός.
† Ὁ Τουρνόβου Καλλίνικος καὶ ἐν
Χριστῷ ἀδελφός.
† Ὁ Λαρίσης Μελέτιος καὶ ἐν
Χριστῷ ἀδελφός.
† Ὁ Σερρών Ματθαῖος καὶ ἐν Χρισ-
τῷ ἀδελφός.
† Ὁ Ἄρτης Μακάριος καὶ ἐν Χρισ-
τῷ ἀδελφός.

în vekime. Ast-felū fă dupre
dispozițiunea canonică și fōră
de a împedeca consimțimântul
prea piosului și prea înăl-
țatului Domnitor. Și pentru
dovadă perpetuă ți s'a trimis
prea sântiei tale presenta nōs-
tră epistolă patriarchală și si-
nodală, spre a o avea ca ecdo.
Iar charul lui D-ḡeū să fie cu
archieria ta.

1791 Dekemvrie 4.

† Al Constantinupolei și frate în
Christos
† Al Kesariei Grigorie și frate în
Christos.
† Al Iraciei Metodie și frate în
Christos.
† Al Nicomediei Atanasie și frate
în Christos.
† Al Brusei Antim și frate în Chris-
tos.
† Al Efesului Samuil și frate în
Christos.
† Al Kizicului Agapie și frate în
Christos.
† Al Tûrnovei Calinic și frate în
Christos.
† Al Larisei Meletie și frate în
Christos.
† Al Serelor Matei și frate în
Christos.
† Al Artei Macarie și frate în
Christos.

NOTE.

³⁵⁹⁾ Actul acesta este scris pre pagina adoa a foiei 64.

³⁶⁰⁾ Scrisoarea actului este cea grăceă rondă și cu abreviațiuni.

³⁶¹⁾ Nu putem să nu notăm eufimismii și îngrijirea cea mare a Pa-
triarchului Neofit pentru alesul Dorotei, care, vorbind drept, n'a fost
ales, ci de-a dreptul numit. O asemenea îngrijire de stil cetitorii noș-
tri au mai vădut numai cu ocasiunea alegerei lui Neofit, dascălul lui
Constantin Mavrocordat, devenit Mitropolit al Ungro-Vlachiei.

XCVII.

Ἐπειδὴ ἐκλείποντος προστάτου
καὶ ἀρχιερέως γνησίου διὰ τὰς και-

Fiind-că pentru împrejurările
timpului lipsesce stăpânul și ar-

ρικὰς περιστάσεις ἀπὸ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Τραϊανουπόλεως, ἐδέησεν ἤδη θεοῦ εὐδοκούντος χειροτονηθῆναι μητροπολίτην κανονικὸν ἐπ' ὀνόματι ταύτης, ἡμεῖς οἱ Παρευρεθέντες ἐν Βουκουρεστίῳ ἀρχιερεῖς προτροπῇ τοῦ Παναγιωτάτου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Νεοφύτου, συναινέσει τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμῶν ἀδθέντου κυρίου κυρίου Ἰωάννου Μηχαῆλ Κωνσταντίνου Σούτζου ββδ. εἰδῆσει τε τοῦ ἐνταῦθα ἀρχιερατεύοντος πανιερωτάτου μητροπολίτου κυρίου κυρίου Κοσμά, συνελθόντες ἐν τῷ κατὰ τὴν ἀγιωτάτην αὐτοῦ μητρόπολιν πανσέπτῳ ναῶ τῶν ἁγίων ἐνδόξων, καὶ θεοστέπτων βασιλέων, καὶ ἰσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλενης καὶ ψήφους προβαλλομενοὶ εἰς εὐρεσιν ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεξαμένου τὴν ἀρχιερατικὴν ἐπωνυμίαν τῆς ῥηθείσης μητροπόλεως. Πρῶτον μὲν ἐδέμεθα τὸν πρωτοσυγκελλον τῆς Μητροπόλεως ἐν ἱερομονάχεις κὺρ Γερμανδς, β' τὸν πρωτοσύγκελον τῆς αὐτῆς καὶ ἡγούμενον τοῦ Διάλλου μάρε κὺρ Νικίφορον καὶ γ' τὸν πανοσιώτατον ἀρχιμανδρίτην καὶ καθυγούμενον Σαρανταρίου κὺρ Δορόθεον, ὅστις καὶ τῶν ἄλλων ἀξιώτερος καὶ δοκιμώτερος ἐκρίθη τοῦ τοιοῦτου ἀξιώματος τῆς ἀρχιερωσύνης. Ὅθεν κατεστρώθησαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῷ δε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς αὐτῆς μητροπόλεως ἐν ἔτει σωτηρίῳ ρσψγ' δ' Ἰανουαρίου δ'.

chiereul propriu dela prea sânta Mitropolie a Traianupolei, a trebuit acum cu buna voință a lui D-deu să se chirotoniască Mitropolit canonic pre numele ei, noi archiereii, cari ne aflăm în București, cu învoirea Inaltei sale Sanctități Patriarchul ecumenic, D. Neofit, cu consimțimântul prea înaltului nostru Domnitor D. D. Ión Michail Constatin Șuțu voevod și cu cunoscința archiereului de aici, Inalt Prea Sântitul Mitropolit D. D. Cosma, întrunindu-ne în prea strălucitul templu din prea sânta lui Mitropolie a sântilor, mărișilor și încununașilor de D-deu împērați și întocmai cu apostolii Constantin și Elena și am pus înaintea noastră sortiș, spre a se afla persoana conrespundătoare pentru primirea numirei archieresci a menționatei Mitropolii. Și întâi am pus pre protosinkelul Mitropoliei cel între ieromonachi D. German, al doilea pre protosinkelul aceliași Mitropolii și egumenul Délului mare, D. Nikifor și al treilea pe prea cuvisosul archimandrit și egumen al Sărindarilor, D. Dorotei, care, de cât cialalt, s'a judecat mai vrednic și mai probat pentru această demnitate a archieriei. Pentru care s'a și aședat numele lor în această sântă condică a acestei Mitropolii. În anul Mântuirei 1792 Ianuarie 4.

Al Râmnicului Filaret.

= † Al Buzăuului Dositei.

= † Al Stavrupoliei
Grigorie.

† Al Mirelor Matei.

† Al Tebaidei Meletie.

† Al Sidei Grigorie.

NOTE:

³⁶² Actul acesta este scris pre pagina întâia a foiei 65 din condica sântă

³⁶³ Scrisórea actului sémănă cu cea a ecodosului Patriérhului Neofit, afară de numele lui Nikifor și a lui German, care sunt scrise mai pre urmă și de o altă mână.

XCVIII.

ΔΟΡΟΘΕΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΥΠΟ-
ΨΗΦΙΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΩΤΑΤΗΣ ΜΗ-
ΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΡΑΙΑΝΟΥΠΟ-
ΛΕΩΣ ΗΚΕΙΑ ΧΕΙΡΙ ΠΡΟΕ-
ΤΑΞΑ.

DOROTEI CU MILA LUI
D-DEU ALESUL PREA SAN-
TEI MITROPOLII A TRAI-
NUPOLEI CU MÂNA PRO-
PRIE AM ISCALIT.

(Urmézá simbolul credinței prescurt și confesiunea tradițiunei bisericesci, din care noi reproducem partea de pre urmă cu iscălitura în facsimile):

... Πρὸς τούτοις καὶ ἅ κέκτηται
προνόμια ὁ πατριαρχικὸς θρόνος
καθομολογῶ διαφυλάττειν κατὰ
πάντα τρόπον ἀπαρεγγεῖρητα, ἐστ'
ἂν τὸν παρίγειον τοῦτον πνύην ἀέρα.
ϠαψϞδ Ιαννουαρίου γ̃.

Lângă aceste și câte prerogati-
ve a câștigat tronul patriarchiei
mărturisesc, că le voi păzi în tot
modul neatinse, în cât voi respira
aerul acesta al pământului.
1792 Ianuarie 3.

Δοροθεῖς ἑλεω θεου ὑποψηφιος
της ἀγιωτατης μητροπολεως
τραιανουπολεως ηκεια χειρι προεταξα

NOTE :

³⁶⁴) Actele aceste sunt scrise pre pagina adoa a foiei 65.

³⁶⁵) Scrisórea actelor este identică cu cea a actelor de mai sus ;
adecă grécă rondă cu abreviațiuni.

XCIX.

Ἐπειδὴ ἐκλείποντος προστάτου
καὶ ἀρχιερέως γνησίου διὰ τὰς και-
ρικὰς περιστάσεις ἀπὸ τῆς ἀγιωτά-
της μητροπόλεως Μυρέων, ἐδέησεν ἡ-
δὴ Θεοῦ εὐδοκούντος χειροτονηθῆναι
μητροπολίτην νόμιμον καὶ κανονικὸν
ἐπ' ὀνόματι τῆς αὐτῆς μητροπόλεως
δι' εὐλογους καὶ θεαρέστους αἰτίας,
ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἐν Βουκου-
ρεστίῳ τῆς ἐκλαμπροτάτης ἀθθεν-
τίας τῆς οὐγγροβλαχίας συναδελφοὶ
ἀρχιερεῖς, προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τοῦ

Fiind-că lipsia stăpânul și ar-
chiereul propriu dela Mitropolia
Mirelor pentru împrejurările vre-
milor, a trebuit acum, cu bună-
voința lui D-deu, să se chirotoni-
siască Mitropolit legal și canonic
pre numele acestei Mitropolii pen-
tru cause bine-cuvântate și plă-
cute lui D-deu, noi confrății ar-
chiereῖ, cei ce ne aflăm în Bu-
cureștiῖ prea luminateῖ Domniῖ a
Ungro-Valachieῖ cu permisiunea

παναγιωτάτου και σεβασμιωτάτου δεσπότου του οικουμενικού Πατριάρχου κυρίου κυρίου Σοφρονίου μετά της εν Κωνσταντινουπόλει ένδημούσης περί την αυτού παναγιώτητα θείας και ιεράς όμνηγέρεως των παναγιωτάτων αγίων αρχιερέων και συναινέσει του ύψηλοτάτου και θεοσεβεστάτου ήμων αύθέντου και ήγεμόνος πάσης ουγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Ιωάννου 'Αλεξάνδρου 'Υψηλάντης βοεβόδα, είδήσει τε και γνώμη του ένταύθα αρχιερατεύοντος παναγιωτάτου και θεοπροβλήτου μητροπολίτου αγίου Ουγγροβλαχίας και συναδέλφου ήμων κυρίου κυρίου Γρηγορίου, συνελθόντες εν τω κατά την άγιωτάτην αυτού μητρόπολιν πανσέπτω ναώ των αγίων και ένδόξων, βασιλέων και ίσαποστόλων Κωνσταντινου και 'Ελένης και ψήφους κανονικούς προβαλλόμενοι εις εύρεσιν αξίου και αρμοδίου προσώπου του αναδεξαμένου την αρχιερατικήν αξίαν και επωνυμίαν της αυτής μητροπόλεως Μυρέων, πρώτον μόν ένθέμεθα τον πανοσιώτατον αρχιμανδρίτην κϋρ Δορόθεον, αγιορίτην και δεύτερον τον πανοσιώτατον αρχιμανδρίτην Γρηγόριον 'Ιτακλιάνον και γϋον τον πανοσιώτατον αρχιμανδρίτην μητροπόλεως κϋρ Φιλάρετον. "Οστις και των άλλων αξιώτερον εύρέθη του τούτου μεγίστου αξιώματος της αρχιερωσύνης. "Οθεν κατεστρώθησαν και τα όνόματα αυτών εν τωδε τω ιερω κώδικι της αυτής μητροπόλεως έν έτει σωτηρίω καφϋστ Νοεμβρίου κζ̄.

și învoirea Inalt Prea Sântitului și mult stimatului stăpân, Patriarcul icumenic, D. D. Sofronie cu sânta și divina adunare cea din Constantinupola Prea sântiților archierei ceī de pre lōngă Inalt Prea Sântia sa și cu consimțimēntul prea Inălțatului și iubitorului de D-δεū Domnitorului și stăpânului nostru al tōtei Ungro-Valachii, D. D. Ioan Alexandru Ipsilant voevod, cu sciința și cunoscința a archiereului local, Inalt Prea sântitul și înălțatul de D-δεū Mitropolit al Ungro-Valachiei și a confratelui nostru, D. D. Grigorie, întrunindu-ne în prea strălucitul templu din prea sânta lui Mitropolie a sântilor și măriților împērați și întocmai cu apostoliī, Constantin și Elena și propunēnd sorții canonicī, spre aflarea persōnei vrednice și proprii pentru a primi demnitatea archierei și numele acestei Mitropolii a Mirelor, întâi am pus pe prea cuviosul archimandrit D. Dorotei aghioritul, al doilea pe prea cuviosul archimandrit Grigorie din Itaclia și al treilea pe prea cuviosul archimandrit al Mitropoliei, D. Filaret, care dintre ceialalți s'a găsit mai vrednic de o asemenea prea mare vrednicie a archierei. Pentru care s'a și așezat numele lor în acéstă sântă condică a Mitropoliei, în anul mântuirei 1776 Noembrie 27.

= † Al Ungro-Valachiei Grigorie.

= † Fost al Ierapolei Serafim.

= † Fost al Grevenilor Chrisant.

= † Al Rodopei Paisie.

= † Al Pogonianeii Antim.

= Al Buzeluii Cosma.

= Kesarie episcopul Râmnicului.

NOTE:

³⁶⁶ Actul acesta este scris pre pagina întâia a foiei 67.

³⁶⁷ Scrisórea actului este cea grécă rondă.

C.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ
ΥΠΟΨΗΦΙΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΩΤΑ-
ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΜΥΡΕΩΝ
ΟΙΚΕΙΑ ΧΕΙΡΙ ΠΡΟΕΤΑΞΑ.

FILARET CU MILA LUI
D-DEU ALESUL PREA SAN-
TEI MITROPOLII AMIRELOR
CU MANA PROPRIE AM IS-
CĂLIT.

(Urmézá simbolul credinței și confesiunea tradi-
țiunei bisericescî, din carea noi reproducem partea
de pe urmă cu iscălitura în facsimile):

...Πρὸς τούτοις καὶ ἅ κέκτηται
προνόμια ὁ πατριαρχικὸς καὶ οἰκου-
μενικὸς θρόνος, καθομολογῶ δια-
φυλάττειν κατὰ πάντα τρόπον ἀπα-
ρεγγεῖρητα εἴη τ' ἂν τὸν περίγειον
τοῦτον πνύην ἀέρα.

καψδστ. Νοεμβρίου λ.

... Lângă aceste și câte pre-
rogative are căscigate tronul pa-
triarchal icumenic, mărturisesc,
că le voi păstra neatînse, cât
îmi va presta, de a răspira aerul
acesta pămêntesc. 1776 Noem-
vrie 30.

Ϣ ϣ ϣ α ι ω η κ ϣ ι ϣ ϣ ϣ
ε ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ
Με ϣ ϣ Με ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ
χ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ

NOTE:

³⁶⁸ Amêndoë aceste acte sunt scrise pre pagina a doa a foiei 67.

³⁶⁹ Scrisórea actelor este cea grécă rondă, semină cu actul de
maï sus.

CI.

1780 Ο ΑΓΙΟΣ ΡΙΜΝΙΚΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΟΣ ΙΑΝΝΟΥΑΡΙΟΥ Θ'
ΕΤΕΛΕΥΤΗΣΕ.

Ἀποδόντος τὸ κοινὸν χρέως τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου ριμνίκου: κυρ Καيسάριος καὶ τῆς ἐπισκοπῆς χηρευσάσης γνησίου ποιμένος, συσκεφθέντων τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου, καὶ Θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μπουζαίου μετὰ τῶν ἐγκριτοτέρων ἀρχόντων ἐξελέξαντο τὸν Παν. ἅγιον Μυρέων, κυρ Φιλάρετον ἱκάνον τῆς ποιμαντορίας τῆς ῥηθείσης ἐπισκοπῆς, καὶ ἀνανεχθέντος τοῦ πραγματος τῶ οἰκουμενικῶ Πατριάρχῃ κυρ Σωφρόνιον ὑπὸ τοῦ ὑψηλοτάτου εὐσεβεστάτου, καὶ μεγαλοπρεπεστάτου ἀσθέντου πάσης οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου Ἰωαννου Ὑψηλάντη βοεβόδι, ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Παναγιότης του ἡ καταστρωθήσα αὕτη ἐπιστολή:

NOTE:

³⁷⁰ Acéstă notă este scrisă pre pagina întâia a foiei 68.

³⁷¹ Scrisórea notei este cea grécă rondă cu asvêrliturî.

1780 PREA SÂNTITUL
KESARIE AL ROMNICU-
LUI A MURIT LA 9 IA-
NUARIE.

Plătindu-și obștesca datorie iubitorul de D-zeu Episcopul Rômnicului, D. Kesarie, și episcopia rămânând veduvă de episcopul propriu, s'a consultat Inalt prea Sântitul Mitropolit și iubitorul de D-zeu episcopul Buzelui cu boerii cei mai notabili și aũ ales pre prea Sântitul al Mirelor, D. Filaret, (persónă) demnă pentru păstoria numitei episcopii și raportându-se lucrul Patriarchului icumenic, D. Sofronie, de către Prea Înălțatul, bine-credinciosul și marele Domnitor al Ungro-Valachei, D. D. Ioan Alexandru, Ioan Ipsilant voevod, s'a emis de Sanctitatea Sa acéstă epistolă, cea aici este ecspusă:

CII.

ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝ-
ΤΙΝΟ ΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩ-
ΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

Ιερώτατε μητροπολίτα οὐγγροβλαχίας, ὑπέρτιμε, καὶ ἐξάρχε πλαγηνῶν, καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τῆς

SOFRONIE CU MILA
LUI D-ZEŪ ARCHIEPIS-
COP AL CONSTANTINU-
POLEI, ROMEI NOUE ȘI
PATRIARCH ECUMENIC.

Prea Sântite Mitropolit al Ungro-Valachiei, prea onorate și ecsarce al laturilor și

Καίσαριᾶς Καππαδοκίᾶς ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφέ, καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος κύρ Γρηγόριε, χάρις εἶη σου τῇ ἱερώτητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ θεοῦ. Ἐπειδὴ ἀνηνέχθη ἡμῖν παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου, καὶ ὑψηλοτάτου, καὶ χριστιανικωτάτου ἀρίστου ἡγεμόνος τῆς οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Ἀλεξάνδρου, υἱοῦ ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ ἀγαπητοῦ ἡμῖν, καὶ λίαν περιποθήτου, ὅτι τῆς ὑποκειμένης τῇ μητροπόλει σου ἐπισκοπῆς ῥιμνίκου, ἀπροστάτου διαμεινάσης, προσκαλεῖται διὰ κοινῆς συμφηφορίας, καὶ κανονικῆς ἐκλογῆς εἰς τὴν γνησίαν ταύτης ἀναδοχὴν, ὁ τιτουλάριος μητροπολίτης Μυρέων κύρ Φιλάρετος, ὡς ἄξιος καὶ πεπαιδευμένος εἰς ἐπιστάσιαν λαοῦ καὶ ἐρωτήθημεν παρὰ τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος, εἶγε ἔξεστιν ἐκ τιτουλαρίου Μητροπολίτου μετατεθῆναι αὐτὸν εἰς ἐπισκοπὴν, ἀπαντῶντες ἀποκρινόμεθα εἰς πλάτος τῇ αὐτοῦ ὑψηλότητι, παρέχοντες ἀδείαν τῆς τοιαύτης μεταθέσεως. Γράφοντες δὲ ἐντελλόμεθα τῇ σῇ ἱερότητι, ὅπως ποιήσης τὴν τοιαύτην μετάθεσιν, καὶ ἀποκαταστήσης γνήσιον καὶ νόμιμον καὶ κανονικὸν ἀρχιερέαν, καὶ ἐπίσκοπον τῆς χηρεύουσης ταύτης ἐπισκοπῆς σου ῥιμνίκου λόγῳ μεταθέσεως, τὸν τιτουλάριον Μητροπολίτην Μυρέων κύρ Φιλάρετον καὶ ἐγχειρίσης αὐτῷ ἐπιστάσιαν λαοῦ καὶ ἀπὸ ἐπωνυμίας εἰς πράγματα αὐτὸν καταστήσης, ἐπὶ τῷ γεωργήσαι τὴν ἄρουσαν ταύτην τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀποδείξαι τὸν ἐν αὐτῇ τῇ ἐπισκοπῇ χριστεπώνυμον

locotitorule al Cezariei Capadociei, frate în s. Spirit prea iubit, și coliturgisitorule al modestiei noastre, D. Grigorie, char să fie cu sântenia ta și pace dela D-ḡeū. Fiind-că ni s'a raportat de către bine-cinstitorul și prea înalțatul și prea mult creștinul Domnitor al Ungro-Valachiei, D. D. Alecsandru, fiul nostru cel în Christos D-ḡeū prea iubit și mult dorit, că episcopia Rômnicului cea supusă Mitropoliei tale, a rămas fōrē de stăpân și se kiamă prin votul comun și alegerea canonică, spre primirea acesteii regulate succesiunii, Mitropolitul titular al Mirelor, D. Filaret, ca cel ce este vrednic și învățat în conducerea poporului și am fost întrebat de către Înălțimea sa, decă este posibil, ca din Mitropolit titular săse strămute la o episcopie și noi răspundēnd, scriem pre larg înălțimei sale, și dăm voie pentru o asemenea strămutare. Decī scriind, poruncim prea sântiei tale, ca să faci o asemenea strămutare și să stabilești pre titularul Mitropolit al Mirelor, D. Filaret, archiereū și episcop autentic, legal și canonic al episcopiei ceii vēduve a Rômnicului cu rangul de strămutare și să-ī încredințezi lui conducerea poporului și în (conformitate) cu numele să-l întroduci în realitatea lucrului, spre cultivarea țarinei acestia a lui Christos și să faci pre popo-

λαὸν τοῦ κυρίου ζηλωτὴν καλῶν
ἔργων κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον.

Οὕτω ποιήσον, καὶ μὴ ἄλλως ἐξ
ἀποφάσεως. Ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις
εἴη τῇ σῇ ἱερώτητι.

αψπ. Μαρτίου γ̄.

† Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν
Χρῶ ἀδελφός.

rul cel cu numele de creștin
din această episcopie a Dom-
nului gelos în faptele bune
dupre divinul Apostol. Așa să
faci și nu alt-feliu din pretecest.
Iar darul lui D-zeu să fie cu
sânția ta.

1780 Martie 3.

† Al Constantinupolei și în
Christos frate.

NOTE :

³⁷² Acest ecdos patriarhicesc este scris pre pagina întâia afoiei 68.

³⁷³ Scrisórea actului este cea rondă grécă cu asvêrliturî și se-
mină cu scrisórea notei de mai sus.

CIII.

Де време че сфѣта епископїе а Рымникѣлѣи
аѣ рзмась фзраде алы ей адевзрагз пзсгору
дждѣши ѡбщѣска даторїта феричитѣлѣ кѣрь
Кесарїе, кѣ порѣнка прѣ сфинцитѣлѣи архїе-
пископз а Цариградѣлѣи ши а гоагей лѣмїи
патрїар кѣрїѡ кѣрь Гофронїе, ши кѣ воїа прѣ
лѣминатѣлѣи ши блгочестивѣлѣи домнь а гоа-
гз оуггровла хїе Іѡаннь Алѣксандрѣ Иѡиланть
воевѡдз, ши кѣ блгословенїе прѣ сфинции сале
пзринтѣлѣи Митрополитѣлѣи цзрїи кѣрь Гри-
горїе, амь лѣтрагз лѣ сфѣта митрополїе а
Бѣкѣрѣшилор, оунде сз прззидѣще храмѣлѣ
сфинцилорь слзвицилѡрь ши лѣтокма кѣ а-
постолї лѣпзрацилѡрь Костандїнь ши Блѣна
ка сз фачемз алецере пѣнтрѣ пзсгору ла ачас-
гз епїѣ ши амь пѣсь лѣтжю пе кѣвїѡсѣлѣ ар-

ХІМАНДРИТЬ 'А СФІТЕЙ МЗНЗСТІРІ ДѢЛВЛВІ
 КҮРЬ ГРИГОРІЕ, 'АЛДОИЛѢ ПЕ КВВІОСДЛ 'АРХІМАН-
 ДРИТЬ 'А СФІТЕЙ МЗНЗС БИСТРИЦІЙ КҮРЬ ШЕ-
 ФАН ШИ 'АЛ ТРІИЛѢ ПЕ СФИНЦІА СА ФРАТЕЛЕ МВ-
 РЕШН КҮРЬ ФІЛАЛЕТЗ, КАРЕ САЪ 'АЛЕСЗ МАЙ ДЗС-
 ГОЙНИКЗ ШИ МАЙ ДЕ ФОЛОСЬ 'А ФІ ПЗСГОРЮ ШИ
 'ЕПИСКОП ЛА 'АЧАСТЗ 'ЕПІАРХІЕ, ДРЕПТЗ 'АЧАСГА ЛИ
 САЪ СКРИСЬ ШИ НВМЕЛЕ ЛВРЬ 'А ТРАЧАСТЗ КОНДИКЗ.

= † Al Ungro-Valachiei Grigorie.

= † Al Dristei Kiril.

= † Al Sardei Meletie.

Handwritten signature in Cyrillic script.

= † Al Lichnelor Daniil.

Handwritten signature in Cyrillic script.

† Cosma episcopul Buzelui

Handwritten signature in Cyrillic script.

= † Fost al Ierapolei Serafim.

Handwritten signature in Cyrillic script.

† Fost al Grevenilor Chrisant.

Handwritten signature in Cyrillic script.

= † Al Pogonianeî Antim.

Handwritten signature in Cyrillic script.

= † Al Rodopei Paisie.

= Ioan Văcărescu adveatul Bisericeii celei mari și mare spătar.

NOTE:

³⁷⁴ Acest act al alegerii lui Filaret în calitate de episcop al Rômnicului este scris pe paginile 68 și 69.

³⁷⁵ Scrisoarea actului este imitația tiparului, cu prea puține abreviațiuni, pe care noi le-am conservat în reproducere.

³⁷⁶ Acesta este un act de alegere canonică în totă regula, având și întreita alegere, cea prescrisă de canone. Cu toate acestea actul este făcut în neregulă; fiind că un arhieru și încă cu titlul de mitropolit nu se poate alege în virtutea canoanelor episcop, ci numai în virtutea unei legi; și apoi alegerea acesta se mai opune și dispozițiunii patriarcale, de a se strămuta Filaret la episcopia de Rômnic. O dată introdusă neregula cu strămutarea unui Mitropolit la o episcopie, cei în drept au crezut, că fac o alegere canonică, când ea în realitate este o simplă numire politică, cu bine-cuvântare patriarhală...

³⁷⁷ Datele biografice cu activitatea pastorală a lui Filaret se pot vedea în Jurnalul „Bis. Ort. Rom.” an. V, pag. 315—327 și 443—463.

‘Ο ῥηθεις ῥιμνίκου κὺρ Φιλάρετος μετὰ τὴν ἀποδίωσιν τοῦ κὺρ Κοσμά μετετέθη εἰς μητροπολίτην κατὰ τὸ μαψ ὅ ἀπὸ Χριστοῦ ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὕψ: αὐθέντου Ἰωαννῆ Μιχαίλου Κωνσταντίνου Σούτζου βοεβόδα πατριαρχεύσαντος τοῦ κυρίου Νεοφύτου ὡς ἔμπροσθεν ἐκ τῶν καταστροφέντων ἐπιστολῶν εἰς πλάτη δείκνυται κατὰ κοινὴν ἔγγραφον παράκλησιν ὄλων τῶν τότε ἀρίστων μεγάλων ἀρχόντων.

Numitul (episcop) al Rômnicului D. Filaret, după mórtea D. Cosma, a fost strămutat, ca mitropolit la anul dela Christos 1792 în luna Septemvrie, în zilele prea Înălțatului Domnitor Michail Constantin Suțu Voevod, fiind patriarch D. Sofronie, dupre cum se arată pe larg din epistolele, înșirate mai sus, și în urmarea rugămintei comune și scrise a boerilor celor cu deosebire mari de atunci.

NOTE:

³⁷⁸ Nota acesta este scrisă pe pagina a doua a foiei 69.

³⁷⁹ Scrisoarea notei este cea grécă rondă cu abreviațiuni.

(Va urma)

Genadie Craiovénu.

PLANUL PROVIDENȚIAL

IN

STATORNICIREA RELIGIEI

Dumnezeu, ȃic Părinții bisericeii, dă némului omnesc niște lecții potrivite cu diferitele sale vârste, așa precum un părinte duios, învățând pe un copil are în privire gradul de capacitate a elevului seú. El face ca lucrările harului să mérgă cu același pasú, cu care merge și natura, pentru a arata că el este dătătorul și al unuia și al alteia. Acesta este punctul de la carele trebuie să pornim, pentru a înțelege planul după care urméză vecinica înțelepciune, prescriind óminilor religiea.

Acest plan cuprinde în sine trei mari epoce care sunt relative la diferitele vârste ale umanității.

În veacurile vecine creației némului omnesc, omul fiind, așa ȃicând, într'un feliú de pruncie, n'avea încă alte legi decât acele naturale, n'avea alte guvernăminte decât acele a părinților și a bėtrânilor. Așa, D-ȃeu a descoperit Patriarhilor o religie casnică, puține dogme, un cult simplu și o morală a cărei principii era săpate în fundul inimei. Șeful familiei era tot-o-dată și pontiful natural al acestei religii primitive.

Eșită din gura creatorului, ea trebuia să trecă de la părinți la fii printr'un feliú de lecții de educație.

Tradiția casnică, practica cultului zilnic, marșa regulată a universului și glasul conștiinței se reuniau pentru a învăța pe oameni a nu se închina de cât unui singur D-zeu.

Acastă primară legătură a societății, pe lângă legăturile de sânge, era în destul de puternică pentru a uni deosebitele ramuri ale uneia și aceiași familii, și de a forma pe încetul societățile cele mai întinse.

Acastă idee despre religia primitivă nu este a noastră; ea este trasă din cărțile sante.

Eclesiasticul, după ce a vorbit despre crearea celor dintei părinți ai noștri, adaugă: *D-zeu 'i a umplut de lumina înțelegerii, li-a dat știința spiritului, a pus în inima lor sentimentul, li-a arătat binele și răul; a făcut să strălucască în inimile lor ochiul său, ca ei să vadă măreția lucrurilor sale.*

Li-a prescris regulile pentru purtare și 'i-a făcut păstrători a legii vieții. A făcut cu deșău o legătură vecinică, au fost onorați cu niște lecții eșite chiar din propria sa gură; Dumnezeu li-a dis: Fugiți de totă nedreptatea; și a poruncit fie-căraia dintre ei să privegheze asupra aprópelui său.

Insă religia descoperită de Dumnezeu devine un jug pe care omul se simte îngreuiat de al purta; dacă nu îndrănește al scutura cu totul, se silește cel puțin a-l face mai ușor de purtat.

Neglijența părinților, răutatea fiilor, pisma, interesul, frica, patimi nedrepte și întunecate, fac să se întrerupă puțin câte puțin practica cultului comun și să se uite tradiția casnică. Omul își face pre atâtea deități pre câte făpturi sunt în natură; și în cultul ce le dă nu urmăză de cât capriției sale. Indată s'au făcut atâtea religii pre câte și popóre.

Fie-care au dorit să 'și aibă deii sei tutelari. Acastă desbinare fatală este una din principalele cause ce au întârdieat mai mult progresul civilizației.

După mai multe veacuri un mare număr de oameni se reuniră, începură a urma dupre legile și obiceiurile comune, începură a forma un popor, o republică, o împărăție. Dar aceste nații născânde, tot-déuna în descredere una către alta, ramaseră într'o stare de resbel; ele nu se apropiea de cât pentru a se prada și a se dărâma una pe alta; tot streinul era socotit de dușman. Implântate o dată în această rătăcire, cum putea ele să se corégă?

Ce trebuia să se facă pentru ca să reinvie descoperirea dată o dată primarilor noștri părinți?

Dumnezeu a dat Evreilor o religie naturală, încorporată cu legile și constituția republicei lor, sau mai bine zicând destinată a o întemeia. Relativă cu climatul, cu geniul acestei nații, cu primejdiile de care era încungiuată, ea era făcută nu pentru un popor civilizat, ci pentru un popor care mergea către civilizație. Pentru a vedea dar înțelepciunea și trănicioșia acestei religii trebuie să o privim din punctul de vedere al interesului politic și al folosului național a poporului Evreu.

Etă idea ce ne dă încă tot același sânt scriitor: *Dumnezeu a dat fie-cărei nații câte un șef, érá pe sine s'a rezervat pentru Israil. El a luminat căile lor, întocmai precum și sórele luminează peste tótă natura; ochii seí n'a încetat a privighea tóte lucrările lor; nedreptațile lor nici odiniórá n'au șters cu totul alianța ce El făcuse cu ei.*

Omul se rătăcise făcându-și zei diferitele părți ale naturei; Dumnezeu dădu naturei o lovire înfricoșată, pentru a arăta óminilor că el este Domnul ei. — Inspăimântéază pe Egipteni, pe Hananeí, pe Asirieni, pe Evrei, prin mií de minuni neauđite. *Eú voú aplica, dice el, judecările mele asupra zeilor Egiptului.* Declară că face minuni nu pentru Evrei numai, ci pentru a face cunoscut tuturor popórelor că el este Domnul.

Dumnezeu nu schimbă nici odiniórá; dar omul schimbă necontentit. Cu cât el uită și nu cunoște lecțiile creatorului seú, cu atâta este necesar ca acest bun Párinte să i le renóască, să le facă mai întinse și mai uimitóre.

În rătăcirile óminilor, nimica nu este uniformă; adevérul este unul, rătăcirile se schimbă în nesfírșire; un popor neagá aceea ce un altul afirmă, opiniile unui secul se șterg cu totul în secul următoriu. Câte o dată filosofii au învățat că sunt atâția zei pre câte ființi în natură; altă dată a întárit că nu-í nici unul. Într'un timpú ei au confundat divinitatea cu sufletul lumei; în alt timp au cređut că Dumnezeu era făcétorul lumei, dar că nu se amestecă în guvernarea sa. Unii ni-au acordat un suflet, alții ni l-a refuzat; aceia combátea pentru libertatea ominéscă, aceștiea pentru fatalitate; cutare sectă credea în viața viitóre, cutare o combátea. Cei mai vechi au învățat pe ómeni o morală destul de curată, dar sucesorii lor o corupseră sau o săpară din fundament. Pretutindenea se raționa despre religie, dar nicăiri nu se atingea de ea de frică ca să nu o facă mai rea

Poporul urma orbește legile conducétorilor lor și tradiția stramoșéscă; pretutindinea fabule, contradicéri și neregularități.

În mijlocul acestei nopți profunde, o rază de adevăr strălucește într'un unghi al universului; aici se arată o religie curată; ea se pogoră în linie dreaptă de la cel întâiu om, prin urmare de la creatorul; ea se continuă într'c singură ramură de familii succesive. Când era gata a se stinge, Dumnezeu se arată din nou și se face audiat: El vorbește ca un suveran al naturei: Evreii spăimântați tremură și ascultă în tăcere.

Se cerea să-i deosebescă de toate popoarele lăsate în rătăcire și să-i supună la o lege aspră. — De două-deci de ori ei voesc a scutura jugul și tot de atâtea ori sunt siliți a-lu re-lua; și atunci când se părea mai supuși acestui jug, ei înțeleg dogmele cu totul altminterea, corump morala și schimbă sensul făgăduințelor Dumnezești.

Cu toate acestea Dumnezeu rămâne credincios întru împlinirea lor; în momentul pe care l'a însemnat mai de 'nainte, cuvântul se întrupat se arată printre omini investit cu toate caracterile dumnezești. Vestit prin profeți, așteptat de către cei drepti, precedat de minuni, născut din sângele cel mai nobil din lume, El primește numele de *Mântuitor*; admirabil prin învățătura sa, înfricoșat prin minunile sale, respectabil prin virtuțile sale, vrednic de iubire prin binefacerile sale, El predică *impărația cerurilor*. Dar această lumină luminează întru întuneric. El rămâne necunoscut, respins, condamnat, chiar de către poporul pe care venise să-l învețe și să-l mântuască. El mure, învie, se înalță la ceruri, poruncește și preface întorcerea lumii la credința sa. Această predicare să îplinește; christianismul este statornicit; el ființază de nouă-spre-dece veacuri cu toate silințele ce întrebuintează necredetorii din totă lumea de a-lu combate.

Îtă tabloul religiei: Cine-va nu pôte să nu cunoască într'ênsa mâna inteligenței ce a tot puternice și vecinică, care cu o căutătură cuprinde toți seculi, vede toate revoluțiile la care a să se supună creaturile sale, și de la cel întâiu minut însemneză planul ce are a urma în toate timpurile.

Pentru a o cuprinde noi avem trei semne ce nu se pot despărți. În istoria religiei pe carea ni o presintă sântii scriitori, vedem:

1) Un șir de fapte, care urmază unele după altele fără întrerupere. Șirul generațiilor și a evenimentelor ne conduce de la Adam la Noe, de la Noe la Avraam, de la acesta la Moisi și de la Moisi la Iisus Christos.

Facerea și căderea omului, Potopul de a totă lumea și îm-

prăștierea popórelor, chemarea lui Avraam și pređicerile în favórea urmașilor săi, sunt trei mari epoce la care se rapórtă faptele mijlocii și care pregătesc de departe descoperirea dată prin Moisi.

Acéstă ne face să privim venirea lui Mesiea și întórcerea păgânilor, ca termenul la care țintesc tóte aceste mari pregătiri. Étă un plan general, un plan urmărit, carele ni arată că nimic nu s'a întemplat prin hazard și că nimic nu s'a scris fără de cuvânt; pe lângă aceste, să fie bine știut, că aceste nu sunt niște țesături de anale mincinoase, precum vedem la alte popóre, și pe care unii dintre filosofi găsesc de cuviință a le prefera.

2) Un șir de adevăruri, dovedite prin aceleași fapte, totdeuna potrivite cu nevoile și starea în care se află neamul ominesc. În întâia epohă, totul țintește să statornicéscă dogma de căpitenie, *ca este un singur Dumneđeș făcétor tuturor lucrurilor*, a căruia provēdință dirige tóte întemplările și carele ca un stăpânú absolut guvernéză lumea făcută de el din nimica. În adoua epohă totul vine a dovedi că tot acest Dumneđeș este *fundatorul societăței civile*, și dispunétorul sórtei tuturor popórelor, pe care El le forméză saú le rēstórnă, le înalță saú le umilește, le luminéză saú le lasă în orbire, după plăcerea sa: În atreia epohă scopul principal al descoperirii este de a ne convinge că Dumneđeș este încă și *autoriul sântirei omulú*; că mântuirea nu este o urmare numai a voinței nóstre; dar mai ales a harulú lui Dumneđeș și a meritelor Rēscumpératoriulú nostru.

El operéză cu un cuvânt sub ochii popórelor care juca rolul cel mai însemnat în lumea cunoscută. Dumneđeș nu descoperia niște dogme nouē, dar vestia niște planuri nouē.

Credința lui Moisi și cea a Evreilor era aceeași, ca a lui Adam și Noe; decalogul este codul moralei naturale; cultul vechiú fu păstrat; dar Dumneđeș 'l făcu mai întins și mai pompos; în o societate luminată trebuia și o preoție; seminția lui Levi fu însărcinată cu acéstă dregătorie. Tradiția națională era oraculul cu care Evreii trebuia să se consulte; de câte ori s'aú depártat de acéstă tradiție, ei aú căđut în idolatrie; când voia să fraternizeze cu vecini lor, ei se dedeaú în același timp la vițiile și rătăcirile acestora.

Dar Dumneđeș nu lăsa să se uite acea ce El a fost decretat de a face în veacurile urmátóre.

Prin gura Profetilor El vestia viitóra chemare a tuturor națiunilor la cunoștința sa și a cultulú seú. Religiea Iudaică

nu era de cât o pregătire către o descoperire mai întinsă și mai generală, pe care Dumnezeu voia a o da nemului omnesc, atuncea când el va putea fi capabil a o primi.

Au venit timpul când Fiul lui Dumnezeu se arată în lume pentru a vesti, sub nume de Evanghelie sau *noutate bună*, o Religie universală. Descoperirea precedentă a avut de scop de a forma pe pământ un imperiū sau o republică; Iisus Christos predică *împărăția cerurilor*. O Monarhie universală înghițise pe toate cele-lalte; toate popórele luminate devenise supuși aceluiaș suveranū. Artele, științele, comerțul, cuceririle, comunicațiile statornicite, au fost dispus pe toate popórele de a fraterniza și a se reuni într'o singură Biserică. Fiul lui Dumnezeu trimite pe Apostoliī seī să predice Evangelia la toate națiile; *va fi o turmă și un păstor*, dice el. Dacă acest plan nu ar fi venit din ceriū, totuși el ar fi cel mai frumos din tot ce s'ar fi putut proecta vre o-dată pe pământ.

Ominiū nu erau așa de grosolanī și așa de proști ca în veacurile precedente, și de aceea și semnele misiunii Mântuitorului n'au fost minuni înspăimântătoare, dar niște trasuri de bunătate. Moravurile în acest timp erau mai dulci dar mai voluptóse; trebuia dar o morală aspră pentru a le corege. O filosofie curiosă și cutezătoare nu lăsase să subsiste nici un adevăr; trebuia misterii pentru a o confunda și pentru a repara atentatele sale. Obiceiurile vieței civile dobândise mai mult respect și demnitate; se cerea un cult nobil și măreț. Cunoștințele circula de la un popor la altul; tradiția universală sau ortodocsia era basa pe care trebuia a se funda tot învățământul. Acesta este în scurt constituția creștinismului.

Cristianismul este cel mai de pe urmă tras al unui plan format de către providență din cea mai profundă eternitate, — coróna unui edificiū început de la creație; el s'a înaintat cu secolii și nu s'a arătat ceea ce este, de cât în momentul când ziditorul a pus asupra sa cea mai de pe urmă mână. Ast-feliū Apostoliī ne fac să observămū că cuvântul cel vecinic, carele este venit a învăța și a sânti pe ómini, este acelaș care i-a creat. Fericitul Augustin, în cartea sa intitulată *Cetatea lui Dumnezeu*, privește adevărata Religie ca o cetate sântă, a căreia construcție s'a început tocmai de la creație, și nu se va fini până când toți locuitoriī ei se vor întruni în ceriuri.

Acest plan sublim n'a putut să fie creat în spiritul unui om; el cuprinde toate veacurile; aceia chiar cariī, în cele din-tăiū timpuri au alergat să-lū esecute, nu l'a cunoscut. Numai

Iisus Christos ni l'a descoperit. Sântul Ión la începutul Evangeliei sale, sântul Pavel în epistola către Galatani și în cele dintăiū capete a epistolei către Evrei, 'l aũ desvilit în tótã întinderea și chiaritatea sa. Christianismul este Religiea înțeleptului, a omului ce a ajuns în vârsta bărbătéscă și la cea mai perfectã cócere.

Autoriul Eclisiasticului, care a reprezentat așa de bine cele dintăiū două epoce a descoperirei, nu putea descrie pe a treia; el a precedat aceste epoce cu mai mult de două sute de ani; dar rógã pe Dumneđeũ de a aduce întru împlinire făgăduințele și pređicerile vechilor Profeti, *pentru ca să se cunóscã, đice el, credincioșia celor ce aũ vorbit în numele tãu, și pentru a se face cunoscut tuturor nașilor cã toți seculi sunt prenti înaintea ochilor tãi.*

Un semn neîndoelnic a lucrãrei Dumneđești este *satornicia și uniformitatea*; acest caracter strălucește în naturã, nu mai puțin și în religie. Dumneđeũ n'a descoperit óminilor, într'un timp, ceva care să fie contrariũ cu aceea ce s'a descoperit în alt timp, dar în diferite epoce el li-a descoperit adevăruri pe care ei încă nu le știea. Credința Patriarhilor n'a fost nici-decum schimbatã prin învățatura lui Moisi; simbolul creștinilor, de și mai întins, nu stã însă nici-decum în opoziție cu acela al Evreilor. Codul de moralã, dat lui Adam, se aflã în decalog; tot acesta a fost rennoit, explicat și confirmat de către Iisus Christos; dar acéstã religie perfectã și ne-trãmutabilã dela nașterea sa, fiind lucru al înțelepciunii divine, adese ori a fost desfiguratã prin orbirea și patimile omului.

Ast-felũ de la cea ântêia cunoștință despre un singur Dumneđeũ, făcitorũ al totului și dela primara făgăduință făcutã omului pécãtos, întinderea și chiaritatea descoperirei merge tot-deauna adãógându-se, după măsura cu care omul devine capabil de niște lecții mai întinse și mai perfecte, până la arătarea în deplin a charului și a adevărului prin Iisus Christos. Prin descoperirea primitivã, legea naturalã nu se face cunoscutã de cãtu ca necesarã pentru norocirea familiilor și pentru formarea societãșilor. În timpurile Patriarhilor Dumneđeũ îngãdue niște mici abusuri, pe care cu trecerea timpului trebuia să le opréscã, dar care atunci erau cu neputință de înlăturatũ, și care cu tóte acestea nu puteau să producã aceleași urmãri rele, ca la popórele cele mai bine civilisate. Legea lui Moisi leapãdã o parte din acele abusuri; dar dreptul ginșilor, sau dreptulũ unei nașii în privire către o

alta este încă foarte puțin cunoscută. Era de neapărată trebuință ca Evreii să rămână izolați și în starea de separație, în care toate popoarele viețuiau pe atunci.

Numai evanghelia, cu principiile ei cele mari de morală socială, de o *charitate universală*, de umanitate, numai ea, dă, a dezvoltat și a sântit toate drepturile omenești; și de aici poate cunoaște cineva și mai mult înțelepciunea providenței, care nu dă fiilor săi de cât niște lecții conforme cu capacitatea lor, și nu cere de la ei virtuți de câtă potrivite cu gradul cunoștinței lor.

3). Un lanț de greșeli și de rătăcirii în care au căzut omini neascultători și nesupuși; greșeli care tot-deauna vin de la unul și același izvor, revolta în contra autorității dumnezeiești. Sub legea naturală, acei care s'au depărtat de la tradiția casnică, au căzut în politeism și au rămas cu îndărătnicie în rătăcirea lor ei s'au închinat făpturilor, erau nu făcătorului; închinarea lor n'a fost decât un haos de profanații. Ast-fel este încă starea popoarelor la care n'a străbătut până acum lumina descoperirii Dumnezeiești. În timp de șapte-deci de veacuri și mai mult, nici un progres a rațiunii omenești n'a fost capabilă a-i scoate din acest înfricoșat abis. Sub legea Mosaică, când Iudeii au călcat tradiția lor națională s'au, confundat în idolatrie ca și toate celelalte popoare vecine, au adorat lucrul mânilor lor și au devenit așa de orbi, încât nu se mai cunoștea că Dumnezeu i-a educat vre odinioară. În sânul creștinismului ori care se abate de la tradiția universală, cade în eresie, care nu este de cât o filosofie contrară adevărului, și cine raționează mai departe, nu rămâne îndelung timp aici ci trece cu repejune de la deism la *materialism*, și la *pironismul* absolut; sau adoră pe Dumnezeul lui Spinoza, sau nu adoră nimic.

Vom vedea îndată totă țesătura urmărilor care duc la acest abis; vom vedea că cursa nici-o dată n'a fost zărită nici chiar de către acei ce se află încetușăți în ea.

Printre toate geniile mari, care atacă atăzi religia, se află oare măcar unul care să se fi apucat să restorne planul general al descoperirii, sau care să fi făcut niște puternice obiecții pentru a-l dărâma? Nici unul. Auzindu-i s'ar părea că religia este o nimică în societate și că nu se stie de unde a venit; că Iisus Cristos a venit pe pământ fără a fi prevestit sau asteptat; că cristianismul ar fi rezultatul ideilor

unuî simplu omü, care ș'a închipuit că este destinatü de a schimba fața universului.

In cărțile nóstre sfinte creștinismulü nu este tot ast-feliü reprezentat. *Iisus Cristos* dic apostoliü seü, *nu este numai de astăzi, ci carele a fost erü și astăzi, acelașü și în veacü.* (Evr. XIII, 8.) *El era în sfaturile celü vecinic mai 'nainte de alcätuirea lumei* (I Petru I, 20).

Acesta este mielul junghieat de la întemeerea lumei (Apoc. XIII, 8) Lucrul ce el a sêvârșit descopere *taina cea din veac ascunsä întru Dumneșeu,* și face să se înțelégă de toți înțelepciunea apucăturilor sale și a vecinicelor sale scopuri. (Efes. III, 9 și 10). Iisus Christos a făcut din Vechiul și Noulü Aședemêntü o singură religie. Așa dar, cu dreptate susține Fericitul Augustin că creștinismul a esistat dela facerea lumei; și Bosuet afirmă fórte drept că religia este aceeași dela începutul lumei.

A voi să dovedéscă cineva adevritatea și divinitatea creștinismului, fără a avea în privire cele douë epoce a revelației care l-a precedat, acésta ar însemna a-ï răpi una din cele mai puternice ale sale dovedü; ar însemna a judeca numai dupre un unghiü al unü tablou, fără a se uita la totü tabloul; ar însemna, cu alte cuvinte, a pune religia nóstră în cumpênă cu cea a Indienilor și a Chinezilor. Nu, ea începe cu origina lumei; și trebuie să trăéscă pe cât va trăi și lumea. Cele-lalte nu sunt de câtü niște pete care întunecă și desfiguréză planulü general, saü celü multü niște umbre care nu servescü de cât a face ca mai bine să se arate trasurile luminei

Precum religia casnică a Patriachilor n'a trebuit să ființeze de câtü până la timpul reîntrunirei popórelor în-prăștiéte pentru a forma niște corpuri de nație, așa și religia națională a Evreilor n'a trebuit a se mântinea de cât până la epocha în care popórele, mai bine civilisate, ar fi capabile de a compune o societate religiósă universală. Urmărind șirul istoriei, se vede că chiar acéstă constituție a creștinismului aü împedicat pe popórele Europei de a recădea în barbarism. O a patra descoperire generală este decü cu neputință; ea nu ar mai fi potrivită nici unei vârste a naturei ominești. In cât timpü lumea va fi civilisată, ea trebuie să fie creștină : ea nu póte să fie civilisată decât prin Evangelie. Iisus Christos a cuprins în planul seü tótă trăinicia lumei, când a făgăduit sântei sale Bisericii că va rămânea cu dênsa până la sfîrșitul veacului. Cu mult mai 'na-

inte de Moisi, Mesiea aŭ fost vestitŭ ca un legislator carele trebuia sã reunescã popóarele ; nici o profetie nu ni a vorbit despre unŭ *noŭ trimisŭ* ; și când însuși Dumneđeŭ bine-voește a ne învăța în persónã cine póte fi capabil a ne da niște lectii mai bune ?

Iisus Christos a primit de la părintele seŭ cea mai în-naltã stãpênire peste toate lucrurile, totul aŭ fost creat prin tr'ênsul și pentru dânsul ; nimicã nu esistã decãt într'ênsul ; împërãția sa în ceriŭ este vecinicã și nu va înceta pe pãmênt pãnã când va pune pe toți inimiții seși sub picióarele sale.

† Innocent M. Ploestenu.

NOTE ȘI MEDITAȚII ASUPRA PSALMILOR

NOTE LA PSALMUL I-ii

(Veđi. No 8, anul al IX-lea, pag. 641)

VERSUL V

*Pentru acésta nu vor învia necredincioșii la judecată, nici
pécătoșii în sfatul dreptilor.*

Profetul voesce se spue în ântăia parte a versului, că necredincioșii nu vor avea nici o încredere, nici o speranță în prezența suveranului judecător. Câți va interpreți se servesc de verbul *a învia* în ambiu termenii ai frasei, așia că sensul ar fi : că necredincioșii nu vor învia pentru a primi aceiași judecată, și a fi în aceiași adunare cu dreptii. Acésta traducere pôte fi admise : cu tóte acestea, fiind că textul ebreu are un verb, care însemnă *a se scula* sau *a sta drept*, se pare că trebuie ase ținea sémă de acésta însemnare ; prin urmare ar trebui să se traducă *de asemenea necredincioșii nu se vor arăta stând drepti la judecată*, adică că nu vor fi într'o stare de încredere ca dreptii.

De almintrelea, psalmistul vorbesce de necredincioși și pécătoșii, sar părea că sunt douë gândiri în versul seú. Necredincioșii nu vor sta, adică nu se vor arăta cu încredere la judecata D-lui, și pécătoșii nu vor fi în adunarea dreptilor.

MEDITAȚIUNI

Este o urmare admirabilă a descrierii, ce face profetul dreptilor și păcătoșilor. Cei dântăi, asemenea cu pomi roditori vor purta fructele mântuirii, și la judecata d-lui vor sta drept, adică cu încredere înaintea judecătorului tuturor națiunilor. Păcătoșii asemenea prafului, vor fi spulberați de suflarea justiției divine, și în ziua judecării se vor arăta smeriți, ca perduți; nu dór că nu vor subsista pentru a îndura pedépsa cuvenită crimelor lor; dar acésta esistetă va fi pentru ei o stare de mii de ori mai tristă de cât nimicirea. În stilul scripturii, a nu fi la judecată, este a fi nimic, pentru că D-đeii vede numai dreptatea, ear nu și păcatul. El pedescesce păcatul, nu ca un obiect real și esistent prin sine însuși, dar ca o privațiune a justiției, ce trebuie a fi în om.

Acéstă imagină a păcătoșilor, cari n'aũ nici rang, nici pretențiunii la judecata lui D-đeii, este un lucru inspăimântător pentru acel ce are credință. Mirele dice feciorelor nebune *că nu le cunoște*. Iată aceia ce face nenorocirea și desperarea lor. Dar cum va cunoște Domnul pre nerecunoscători, cari nu laũ cunoscut, cari aũ stins lumina, prin care putea a 'l cunoște? Este surprindător, că nu se găsesc în adunarea dreptilor; acești ómenii deștepți și gata a bine-cuvênta, a lăuda, glorifica pre acel ce 'l recunoscea ca bine făcătorul lor, pre care 'l așteptau ca pre judecătorul lor; acei ómenii încărcați de fructele mântuirii, cu care harul eaũ îmbogățit; acei ómenii dintre cari unii fură credincioși a conserva inocența botezului lor, și alții fură plini de curaj pentru a espira prin pocăință rătăcirile tinereții? Dacă judecările lui D-đeii sunt nepétrunse, aceasta nu este în separarea, ce saũ făcut între drepti și păcătoși. Celor dintăi li se dă rêsplătirea, pedépsa 'i ascéptă pre cei de al doilea; și unii și alții aũ fost fórte autentic prevestiți de sórta ce 'i aștepta.

VERSUL VI

Că scie Domnul calea dreptilor și calea necredincioșilor va peri.

Profetul va se dică aici, că D-zeu aprobă și 'i este plăcută conduita dreptilor, dar acea a păcătoșilor nu va fi considerată, nu va avea nici un merit în fața sa.

Acésta espresie *calea păcătoșilor va peri* este însemnată, ea echivalază cu acésta : *calea păcătoșilor nu va fi cunoscută nici de cum D-lui.* Decî, dice forte bine sântului Augustin asupra acestui vers *a fi neciut de D-lui, este a peri : precum a fi cunoscut de D-lui, este a trăi.*

MEDITAȚIUNI

Invățăm de aici același adevăr, ce Iisus Christos la declarat prea clar și prea adeseori. Că sunt două căi, acea a dreptilor și acea a păcătoșilor : cea dintâi strîmtă și grea, pentru că trebuie a combate pre toți inimicii mîntuirei, a doua largă și prea frequentată, pentru că este a lumii care urmăze după pasiunile sale.

Acea conduce la viață și acésta la mórte. Aceia este obiectul bucuriei Domnului, și acésta nu este considerată în fața sa.

Acest cuvânt a profetului că *știe D-lui calea dreptilor*, trebuie se 'i mîngâe chiar în acésta viață. Ei nu sunt cunoscuți de lume, și adeseori lumea judecă prea rău de purtarea lor ; dar Domnul 'i cunosce, el pătrunde tóte motivele acțiunilor lor, El 'i apreciază dreptului tot meritul. Cât este de favorabilă, acésta cunoscînță a lui D-zeu, spiritului adevărat crestinesc și révnitor ! Prea adeseori el nu se cunosce pre sine însuși ; uită victoriile, ce leaŭ raportat contra inimicilor mîntuirei sale ; el crede că n'a făcut nimica, care merită atențiunea D-zeului seŭ ; dar acest judecător suprem ține compt de totul, de un pahar de apă dat în numele seŭ, de un ban aruncat în cutia bisericeii, de umilita rugăciune a vameșului proșternut la intrarea templului.

Calea păcătoșilor va peri. Acest contrast este sfășiatoriŭ.

Ei vor fi lucrat p^ote mai mult de c^{at} dreptii, ei s'or fi consumat b^{at}r^{an}etele pentru a pl^{ac}ea lumii, pentru a linguși pre cei mari, pentru a îmbog^{at}i familiile lor, pentru a aduna com^orele sciinței. Mulți vor fi fost sc^{ar}biți, vor fi intimpinat mai multe greut^{at}i, vor fi disimulat mai multe respingeri, încercat mai multe contradic^{er}i de c^{at} pusnicul cel mai cre^dincios; și la tribunalul suveranului judec^{at}or, totul va fi per^dut pentru ei, pentru c^{at} ei nu a^u avut de c^{at} înțelepciunea lumei, pentru c^{at} ei vor fi sem^{an}at în (carne) trup, cum dice Apostolul; și acel ce s^{em}ănă în corp, culege con^{ru}ptiunea.

PSALMUL II-lea

Acest psalm este de sigur a lui David, pentru c^{at} apostolii și discipulii lui Iisus Christos recunosc^u formal și precis, c^{at} acest profet este autorul. El pri^{ve}sce pre Iisus Christos; pentru c^{at} ac^{es}ta o declar^ă chiar Faptele apostolilor. Mai mult înc^ă; st. Paul aplic^ă de trei ori lui Iisus Christos aceste cuvinte ale psalmului: *Tu ești fiul me^u, e^u ast^ă-zi team n^{as}-cut.* Se mai ad^ăog^ăm mărturisirea înv^{et}atilor Iudei din evul-medi^u precum: David Kimchi și Solomon Iarchi, cariⁱ viețuia^u în secolul al trei-spre-decelea, c^{at} vechii profesori ai sinagogii a^u înțeles acest psalm a fi a lui Mesia. Nu vorbesc de sfinții P^{ar}inți, cariⁱ toți se unesc esplic^{and}ul pentru Iisus Christos.

Este de mirare, c^{at} unii din moderni v^{ed} aici pre David sa^u ca obiect unic a psalmului, sa^u ca figur^ă a lui Mesia, astfel c^{at} aplicațiunea ce s'ar face lui Iisus Christos ar fi mistic^ă sa^u alegoric^ă. Pe de o parte însă sar îndep^{ar}ta de esplicarea apostolilor și a discipulilor lui Iisus Christos și pe de alta ar fi

a viola o mare parte din versuri, atribuindule lui David. Acésta observare va fi mai simțită în cetirea versurilor acestora.

VERSUL I II

Pentru ce saũ întărâtat némurile și noródele aũ cugetat cele deșarte ; stătutaũ de față împěrații pãmântului și boearii saũ adunat întru una, asupra Domnului, și asupra unsului lui.

Textul Ebreu dice propriũ ; *pentru ce naționile aũ făcut sgomot*, se vede că versurile nóstre aũ același sens. Naționile în tulburare se sbuciumă ca valurile unei mări agitate.

Pentru a esprima comploturile rěutăcióse ale popórelor, conjurate contra lui Mesia, textul se servese de un cuvânt ebreũ, care însemnă, *îndeșert, în zadar* : de unde vine *raka*, în jurie pe care o opresce Iisus Christos ; ea însemnă un om de nimic, rěu, desprețuit, nefolositor la nimic.

Știm de la Apostoli și de la discipoli lui Iisus Christos, că prin terminul *némuri* trebuie a se înțelege Iudei. În adevěr și unii și alții conspirară contra persónei lui Iisus Christos, și unii și alții persecutară pre propoveduitorii Evangheliei și ai Bisericei lui.

Nu este nimic mai frumos și mai instructiv, de cât maniera cu care Apostoli și discipoli împreună amintese acésta prevestire a profetului rege, după minunea făcută de st. Petru și st. Ion cu slăbănogul de la ușa templului : capi sinagogei se tulburară ; ei ar fi voit se și resbune contra lui Petru și Ion, dar se temeaũ de norod, care era convins de veritatea minunei : se mulțamiră decĩ a lăsa pre cei doi Apostoli ; și aceștia povestind în adunarea credincioșilor cele ce sa petrecut, toți strigară ca cu o voce : *Dómne, tu care aĩ făcut ceriul și pãmântul marea și cele ce sunt întrênsa ; care prin gura robului tãu David aĩ dis : pentru ce saũ întărâtat némurile și noródele aũ cugetat cele deșarte ? Stătutaũ de față împěrații pãmântului și domnii saũ adunat asupra Domnului și asupra unsului lui.*

Nu se vede aici nici cel mai mic semn de raport saũ aplicație la David și la complotul inamicilor seĩ. Din contra David proroceste în puterea inspirațiunii st. Spirit, el vorbesce în numele Domnului și ca servitor al lui D-đeu, care anunță pre alt Christos ear nu pre el, alte naționii și popóre ear nu pre inimiciĩ seĩ. Acésta observare va fi confirmată și întărită prin alte versuri ale psalmului.

MEDITAȚIUNI

Mesia venind în lume trebuia se combată trei feluri de inimiți, idolatrii, învătătorii mincinoși ai Sinagogii, ómenii sclavi pasiunilor lor. Nu este de mirare că acești inimiți deosebiți saũ sculat contra persónei și a doctrinei sale. Dar când vedura că puterea lui D-đeu era în el, că porunceca ca stăpân al naturei, că în gura sa era cuvinte de viața, că venea să răspândescă bine facerile sale întregului neam omenesc, n'aũ fost de cât o orbire extremă, care să se opue la atâta binefacere.

Profetul đice că ei formară comploturi nefolositoare saũ absurde. Ce pretindeaũ ei óre? A se lupta chiar cu D-đeu, de care Iisus Christos arătat s'a trimis? Dar *nu este*, đice st. Spirit prin gura Înțeleptului, *nicĩ înțelepciune, nicĩ prudentă, nicĩ sfat improtiva Domnului*. Dacă ar fi cugetat câtuși de puțin, ar fi trebuit să se teamă de resbunarea aceluĩ ce înviađa morții, care temăduesce bolnavii, care alungă demonii, și care a eșit singur din mormânt.

Se vede de aici, la cât esces duce pasiunea, când este extremă. Profetul se servește de terminul *a se tulbura*, pentru a zugrăvi violințele sale, și este adevărat că marea nu se tulbură așa de teribil, leiĩ nu rēcnesc așa de puternic, ca o pasiune puternică, care stăpânește sufletul, care 'l transportă, care stânge în el tóte principiile virtuții și tóte luminile rațiunei.

VERSUL III

Se rumpem legăturile lor și se lepădam de la noi jugul lor

Apostolii și credincioșii adunați în Ierusalim, după minunea făcută cu ologul tãmăduit la ușia templului, đic că Irod și Pilat saũ adunat cu némurile și cu poporul lui Istrail contra lui Iisus Christos. Pilat și Romanii, Irod și Iudeii alergară la mórtea lui Iisus Christos și fiind-că profetul privesce la timpurile posterioare, adică la cele ántăi secole ale Bisericei, s'a adevărit în acéstă epochă, pentru

că totă synagoga și mai toți principii pământului se uniră a persecuta pre apostoli, discipoli lor și pre toți cei ce îmbrățișară Evangelia. Biserica stabilită în mijlocul persecuțiilor, câte atacuri n'au încercat neconținut în ceiați secolii !

Câțiva interpreți, prea favorabili pentru acésta rabinilor moderni, esplică dicând, că sunt comploturile ce le formară Filistenii contra lui David, când 'l vedură uns și recunoscut de rege de toate triburile lui Istrail. Ce e dreptul acesti interpreți creștini nu esclud raportul către Iisus Christos.

Ei cred numai, că sunt două sensuri literale în psalmi, sau că sensul literal privesce pre David, ear sensul alegoric pre Iisus Christos. Dic că acésta esplicățiune este favorabilă rabinilor moderni, căci cei vechi nu se îndoiaș, că profetul a avut în vedere numai pre Mesia. David Kimchi unul din cei mai declarați contra cristianismului, convine aici, și pot cita parafrasa haldaică, (opera unui Ebreu), care dice că regii și puterile pământului său adunat să se scóle în contra lui D-șeu, și pentru a combate pre Mesia.

Kimchi, care a venit în secolul al trei-spre-șecilea, a voit se escludă pre Mesia, cu totă autoritatea învățătorilor vechi ai națiunei sale. El avu recurs la acésta luptă a Filistenilor contra lui David, și 'și propune în privința acésta o obiecțiune puternică, pe care o resolvă prin o subtilitate : în adevăr, dice el, capii Filistenilor nu avură nici o dată numele de *regi*, dar simplu de *domni* sau *satrapi*; numai puțin mândria lor 'i facură câte o dată se ea numele de *regi*; și în resbelul contra lui David, fiind aliați cu regii vecini, Profetul ne spune de ei în general, că regii și principii său adunat împreună contra lui. Trebuie ca acei din interpreții creștini, cari raportă psalmul la David, se adopte acest respuns, ori cât de slab este el. Kimchi cu drept cuvânt dice, că capii Filistenilor nu fură nici o dată regi, și ar fi putut se adauge că nu se vede, în totă scriptura, de cât pre Achis calificat cu acest nume. În resbelul ce acest popor mic făcu lui David, după ungerea sa la Hebron, nu său vorbit, nici de regii Filistenilor, nici de regii vecini, cari se fi luat parte, cu atât mai puțin comploturi între aceste diverse popóre și Istraeliții contra lui David. Cu toate acestea, acest din urmă articol, trebuia se 'l dovidéscă interpreții creștini, pentru a satisface locul capitolului al patrulea din faptele Apostolilor, căci dacă sunt două sensuri literale în psalm, trebuie ca istoria lui David, asupra căria cade înteiul sens, se aibă toate caracterile, care se întêlnesc în istoria lui Iisus Christos la care se rapórtă sensul al doilea. Se mai adăogăm, că ideea lui Kimchi și a interpreților, cari adoptă o parte a opiniunii sale nu se impacă cu șirul psalmului, cum se va videa.

MEDITAȚIUNI

Acei ce sunt cei mai dispuși a scutura jugul religiunii sunt cei mari și bogatii pământului. Causa este vedută. Ei au pasiuni mai violente de cât cei mici și seraci. Iisus Christos și ucenicii se fură combătuți mai ântăiū de capi sinagogei și de regi națiunilor. El învătă pre ómeni umilința, abnegațiunea, cumpătarea, dragostea crucii. Acéstă doctrină sfăramă tóte pasiunile omenești. Nu se putea suferi o lege, care reprima până și dorințele, o persecutară; și acesta este triumful creștinismului, care a fost primit și îmbrățișat pretutindenea cu tóte prejudiciile contrare.

Dacă David ar fi fost unicul object al psalmilor, nu ar fi fost greū, ca popórele vecine se fi căutat a se sustrage de la jugul unui principe așia de resboinic, ce li 'l impunea.

Acéstă atârnare ar fi fost desonorantă și impovorătoare; dar legăturile, cu care Mesia voia se lege lumea erau plăcute; jugul seū era ușior; și pentru aceiea psalmistul întrebă cu mirare, pentru ce regi și principii pământului au conspirat contra unei dominațiuni așia de bune, așia de folositoare și necesară. Dar aici era strigătul rațiunei și al religiunei. Pasiunea are alte principii, și de aceste principii se povățuesc o mare parte din ómeni. Ei privesc Evangelia ca un jug, care captivéză rēutățile lor; ei nu ved în Mēntuitorul de cât pe un stăpân aspru și rēū; sunt destul de nedrepti pentru a urî ordinea, destul de mândri, că se se supue ei, destul de inimiză lor 'și, pentru a se aprinde contra acelor ce s'ar încerca se'i desamăgescă. Cu tóte acestea, după cum asigura Profetul, în đadar tind a rumpe legăturile legii Domnului și ale Mesiei sale; nu este cu putința a scăpa de puterea lor. Pēcătoșii sunt sclavi, cari scutură legăturile lor, dar cari nu pot ale sfărâma. Curând saū mai târđiū dreptatea divină 'i va chema la tribunalul seū pentru ale impune jugul de fer, ce vor purta ângerii căđuți în eternitate. Acéstă o declară Profetul în versurile următoare.

VERSUL IIII

Cel ce locuesce în ceriuri va rîde de dênșii și Domnul va batjocori pre ei.

Cred că sunt două persoane indicate în acest verset; cea întâi este *a celui ce locuesce în ceriu*, adică D-zeu Părintele, conform formulei de rugăciune ce Iisus Christos nea învățat: Tatăl nostru, carele ești în ceriū. A doua persoană este a Domnului său D-zeu Fiul, cuvântul lui D-zeu, și în adevăr parafrasa haldaică traduce aici prin cuvântul lui D-zeu. Ceia ce mă face a recunosce aici două persoane, este urmarea psalmului. Se vede aici că a-lăși, de care se dice în acest vers; *că va batjocori pre ei, se dice în versul următorii, că întru mânia sa va tulbura pre ei, că el este pus de dênșul împărat preste Sion, muntele cel sfânt al lui, vestind porunca Domnului, că domnul ea dis lui: Fiiul meu ești tu, eă astăzi team născut.* Acastă dovadă mi se pare prea tare. Dar dacă aceste cuvinte ale versului, *Domnul va batjocori pre ei*, indică pre Mesia, se pôte trage de aici o dovadă despre divinitatea sa: căci el este numit Adonai nume care nu se dă în scriptură de cât Creatorului. Ebreii aū făcut această observare, adăogând că acest cuvânt punctuat cu cameț și însemnând pre Creatorul, se găsesce de o sută trei decii și patru de ori în vechiul Testament. Urméză deci de aici, că Mesia este D-zeu Creator. Acastă dovadă nu este a rabinismului pur; ea este fundată pe cercetarea, ce cei mai mulți iscutiți în limbă, aū făcut în tóte părțile unde cuvântul Adonai era întrebuintat; Ei aū vėđut, că acest cuvânt în aceste părți, însemna numele lui D-zeu Creator; prin urmare ei laū însemnat cu un punct, pentru a nu se crede că ar însemna alt ceva de cât D-zeu creatorul. Ori cine știe bine limba, și care ar fi făcut această cercetare ar fi putut face aceiași observare ca rabinii.

S'a dis în acest vers, că *D-zei va råde de ei*, cea ce nu trebuie a se lua într'un sens de rând și după maniera ómenilor, carii pun în derâderile lor mai mult mândria de cât rațiunea. Profetul ni dă a înțelege, că D-zeu este prea înălțat mai sus de cât inimicii săi, pentru a fi expus la furia ior, că nu se teme de urmările complotului lor și că are putere a 'și rėsbuna când va voi.

MEDITAȚIUNI

D-zeu a arátat în intemeierea Bisericei sale, că tóte silințele ómenilor nu pot nimic servi contra lui. Idololatria a devenit ridiculă; îndărătnicia Iudeilor uriciósă; desfrânarea

moravurilor desprețuită. Crucea, care era un obiect de despreț și de scandal pentru ebrei, a fost pusă pe tronul regilor.

Mai ales în momentul morții, D-zeu 'și râde de acei ce său rădicat contra lui în timpul vieții lor. *Ai desprețuit dice el prin gura Înțeleptului, toate sfaturile mele; n'ai băgat în seamă certările mele; va veni timpul meu, și eu'mă voi râde de tine în timpul morții, când cei răi, de care te temi vor veni asupra ta.* D-zeu este etern și inimicii sântului se nume trec ca flórea câmpului. În acel moment decisiv, unde tótă gloria lumescă se eclipsézá, D-zeu arată, că ține în mâna sa destinurile tuturor ómenilor; că nici o putere nu este în stare a opri cursul învingerilor sale; că știe a *întâlni* pre inimicii se, cum se exprimă în alt loc profetul, când vor intra în ne-ființă pentru a se scăpa de loviturile sale.

O Dómne, știi că ești incapabil de a 'ți bate joc ca ómenii; că nu intră nici o pasiune în triumful ce 'l porți asupra adversarilor învinși și rásipiți; dar înțeleg în același timp că sunt pătrunși de supărare și desperare, ca și cum i-ai insulta în nenorocirea lor. Tu râdi de întreprinderile lor nesimțitoare pentru că le restorni fără silință și descoperi absurditatea rescolei lor. Atunci numai, ómenii sunt convinși de nebunia lor și deseserați de a nu putea intra în căile înțelepciunei.

VERSUL V. VI.

Atunci va grăi către dênșii întru iuțimea sa, și întru mânia sa va tulbura pre ei. Eră eu sunt pus împérat de dânsul preste Sion muntele cel sfânt al lui, vestind porunca Domnului.

După acest text al Vulgatei și al Septuagintei aceeași persoană ce se numesce *Domnul*, și care 'și va râde de inimicii se (v. 4), este tot aceeași care va vorbi în mânia sa și care 'i va tulbura (v. 5). Aceiași, care dice, că este pus rege pe muntele Sionului, și ca se vestéscă porunca Domnului (v. 6). Deci este evident, că acéstă persoană este Mesia, și că tóte acestea se rapórtă la timpurile, când acest Mesia se va arăta în lume. Textul ebreu conține aceste cuvinte; *am uns pre Regele meu pe Sion muntele cel sânt al meu*: pe urmă versul 7 începe prin acéstă, voi vesti porunca și după acéstă cetință trebuie a înțelege pre D-zeu Părintele în vers 4, 5, 6; dar în vers 7 Mesia vorbește, pen-

tru că numai El poate dice : *Domnul a Țis către mine : Fiul meu ești tu ;* în fond sensul acestor două cetinți nu este diferit ; și rezultă deopotrivă și din unul și din altul, că David nu poate fi obiectul acestui psalm, pentru că n'a fost uns de rege pe muntele Sionului, ci în Hebron, cum se dovedește din cartea regilor și cea întâi Paralipomen. Alt feliu nu s'a Țis nicăeri, că David a domnit pe muntele Sionului. Tot-dé-una la Hebron și în Ierusalim au fost pus scaunul dominațiunei sale, înse Mesia este reprezentat pretutindenea domnind în Sion, pentru că acel munte era figura Bisericeii.

Presupun cu toate aceste că Septuaginta și Vulgata au fost autorizate a traduce *eii am fost pus împărat pe Sion muntele cel sânt al lui*, căci cuvântul ebreu, ce se traduce prin *inunxi* (am pus, conține absolut aceleași litere, care conrespund cu *inunctus sum* ; diferența nu este de cât în puncte, care nu exista în timpul celor șapte-deci și în privința finalelor sau pronomelui, care sunt la întâia persoană în textul ebreu de astă-Ți, și pe care cei șapte-deci au pus'o la a treia persoană, se poate dice, sau că sunt litere paragorice, așa de dese în sânta scriptură, sau că acești interpreți au vădut în vre un loc un *Vau* în loc de *jod*, două litere, care se asemănă mult. Este de crezut că acești vechi traducători au avut esemplare mult mai bune de cât ale noastre (a).

Lecțiunea Septuagintei și a Vulgatei mi se pare preferabilă, pentru că leagă mai bine versurile. În adevăr de la finele versului al patrulea până la al 9-lea inclusiv, după acestea este vorba numai de Mesia: urmarea și legătura sunt vădute mai ales în versurile 6 și 7 ; căci se citește așa : *Eră eii sânt pus împărat de densusul preste Sion muntele cel sfânt al lui, ca se vestesc porunca Domnului*, acăr parte principală este : *Domnul a Țis către mine : Fiul meu ești tu, eii astă-Ți team născut etc.* ear nu ca în textul ebreu de astă-Ți, adică punctuat cum 'l avem noi ; D-Țeu Părintele dice vers 6 ; eii *l'am uns* sau *pus rege peste sântul meu munte al Sionului* ; pe urmă în vers 7 vorbește Mesia ; *voi vesti decretul* ; Domnul mi'a Țis : *tu esci fiul meu* etc. această trecere de la persoană lui D-Țeu Părintele la a lui Mesia est pré nepotrivită. Dar, încă odată, această deosebire nu atinge întru nimic interpretarea esențială a psalmului, mai ales că nu se vede altul de cât Mesia, ear nici de cum David la care nu poate conveni de cât forțând textul.

Nu pot termina aceste note, fără a ține compt, de o observare ingenioasă a lui Teodoret. El dice, că trebuie a ponctua ast-feliu versul 6 : *Ear eii sunt pus rege de el, peste Sion muntele cel sânt al lui, predicând*

(a) P. Hubigant urmând Septuaginta traduce : *Ear eii sunt pus împărat de densusul pe Sion muntele cel sânt al lui.*

preceptul lui. Cuvântul său este, că Mesia n'a fost stabilit rege numai pe muntele Sionului, dar peste tot ce este vădut, cu toate că numai din muntele Sionului el a vestit porunca Domnului, căci sa a scris în Isaia că *legea va eși din Sion.* Acastă punctuațiune a lui Teodoret nu este primită nici în edițiunile grecești, nici în Vulgata, dar este de cređut tot odată.

D-deu a pus pre Is. Chr. cap Bisericei, a căria figură era muntele Sionului, și care trebuia se fie într'o di leagănul său, pentru a întinde de aici imperiul său până la marginile lumii. Acest Mântuitor divin, învăța însuși pre apostolii săi înainte de înălțarea sa, că *trebuia să se predice în numele său pocăința la toate neamurile începând de la Ierusalim.*

Calitatea sa de rege este unită esentialmente ca aceea de predicator pentru că el este rege, ca se guverne de Părintele și voește se supue lui pre supușii săi. Cu deosebire împărăția sa consistă în a învăța pre omeni, și ale vesti voința și mila lui D-deu, și ai învăța se face, ca D-deu se împărătească peste dênșii în conformitate cu voința sa. Pentru acăsta caracterul particular al acestui rege, cum a di el însuși, este de a vesti Evanghelia la cei săraci.

MEDITATIUNI

Mesia este tot deodată și melul lui D-deu, și leu din tribul lui Iuda. Acei cari nu vor voi a se supune legilor plăcute ale acestui divin miel, vor fi sfășiați de acest leu ne învins. Persecutori și religiunii, adese ori a îndurat, din acăsta viață, efectele urii sale. Ierusalimul vinovat de deicide, a fost dărămat din temelie, și poporul său sa răsipit în toate părțile lumii. Dar în viața viitoare resbunarea lui Mesia se va arăta în totă întinderea sa. *Infricoșat este,* di ce apostolul, *de a cădea în mâna D-deului celui viu.* Timpul misericordiei va fi trecut, va fi împărăția dreptății sale, și ea se va face nu numai în contra inimicilor publici ai religiunii lui Iesus Christos, dar încă în contra păcătoșilor, fără a escepta pre cei mai secreți, și contra acelor chiar, căroră nu li sa imputat nimic din partea lumii. Va fi de ajuns pentru condamnarea lor, că a călcat legea lui D-deu numai într'un singur punct, și mórtea 'i-a surprins vinovați și nepocăiți.

Iesus Christos este împăratul împărățiilor; el are drept de

a porunci tuturor monarhilor și la toate popóarele. Cu toate acestea el ȃice cã împãrãția sa nu este din lumea acãsta, pentru a arãtã cã el nu împãrãtește dupã maniera principilor temporali, cã nu ea tribut, cã nu adunã trupe pentru a face cuceriri, cã nu este încunjurat de lingușitori și curtisani; cã legile și maximile sale nu tind de cãt a stabili printre ómenii credința și speranța bunurilor viitoare; cã recunósce de adevãrați supuși ai seí numai pre acei ce au inima scutitã de deșertãciunile lumii; umilința, bunãtatea, rãbdarea, dragostea cãtre D-ȃeu și cãtre aprópele sunt basa legislațiunei sale. Din Sion a vestit voința Pãrintelui seí, și de aici s'a respãndit invãțãtura, împãrãției lui D-ȃeu, de aici au plecat miniștrii acestui împãrat mare pentru a cuceri pãmântul, nu prin arme, dar prin puterea sãntului Spirit, prin minunile ce le au fãcut, și prin sfințenia vieții lor. Sionul a fost lepãdat pentru cã a desprețuit pre acest stãpãn bine fãcãtor. Dar toate inimile blãnde au devenit tronul în care a stabilit locuința sa, unde varsã bine-facerile și pune fundamentele unei fericiri eterne.

VERSUL VII

Domnul a ȃis cãtre mine : Fiul meú ești tu eú astã-ȃi team nãscut

Acest loc este citat de trei ori în noul Testament; adicã la faptele apostolilor, 13, 33 și în Epistola cãtre Ebrei, 1, 5, și 5. 5. În întâiul loc se pare cã sãntul Paul, care vorbesce în acest loc înțelegem învierea lui Iisus Christos, care este numitã în scripturã o renaștere. Dar al doilea loc voi arãta în datã, cã e vorba de generațiunea eternã a lui Iisus Christos.

În al treilea, apostolul face mențiune de preoția lui Iisus Christos, dar nu aduce acest text ca o dovadã pentru acãstã preoție; el declarã numai care este acel ce la chemat la preoție, și ȃice cã este același care a ȃis : *Fiul meú ești tu eú astã-ȃi team nãscut*. Cum cã acest loc este cu privire la nascerea mai nainte de veci și învierea lui Iisus Christos este un adevãr întemeiat pe acest principiu, cã și textul póte avea douã sensuri literale, aplicate la aceeași persónã, dupã deosebitele puncte de vedere din care se considerã. Astfeliú locul din Isaia : *El a luat asupra sa pãcatele nóstre, și însuși au purtat durerile nóstre*, se înțelegem literalmente de relele nóstre morale și de pãcatele nóstre, pentru care Iisus Christos a suferit; în st. Mateiú

este asemenea de înțeles literalmente de infirmitățile corporale, ce tămăduea Iisus Christos. Textul versului al 7 al acestui psalm : *Domnul a Țis către mine tu ești fiul meu, eu team născut astă-Ți*, poate deci a se raporta literalmente la generațiunea eternă, și la învierea lui Iisus Christos.

Dar mi se pare sigur, că în cel dintâi capitol al Epistolei către ebrei (v. 5). Apostolul vorbește de generațiunea eternă și nu de învierea lui Iisus Christos. El avea se dovedească ebreilor că Iisus Christos este cu mult mai superior de cât îngerii, și le Țice : *Căruca din îngeri a Țis D-Țeu vre-o dată ? Tu ești fiul meu, eu astă-Ți team născut ?* Dacă apostolul ar fi înțeles învierea lui Iisus Christos Ebrei ar fi putut răspunde, că acest argument este afară din chestiune, și că nici o dată D-Țeu n'a Țis, nici ar fi putut Țice vre unuia din îngeri : *Fiul meu ești tu eu astă-Ți team născut*, pentru că nici unul din îngeri n'ar fi putut fi în cazul de a înviea, nici unul din ei nefiind supus morții, și nu urma de aici, că Iisus Christos este superior îngerilor, fiind-că a învieat. Se obiecțază două lucruri : mai întâi, că poate fi vorba în locul Apostolului, și prin urmare în al profetului, de generațiune sau de nașterea temporală a lui Iisus Christos. La care este ușor de răspuns, că prin aceea st. Pavel n'ar fi putut argumenta tesa sa Ebreilor, pentru că îngerii fiind creați în timp, au fost numiți *fiu lui D-Țeu*, după cum se vede în cele dintâi două capitole a le lui Iov, și D-Țeu ar fi putut Țice în momentul creațiunii lor. *Voî sunteți fiu mei eu astă-Ți v'am născut*. Trebuie a însemna bine, că puterea argumentelor ce întrebuinteȚă st. Paul, în cel dintâiu catol către Ebrei, pentru a arăta superioritatea lui Iisus Christos asupra îngerilor, consistă în aceea, că D-Țeu n'a Țis, nici că a putut se Țică îngerilor, ceia ce a Țis lui Iisus Christos și de Iisus Christos. De exemplu : *Scaunul tȚeu D-Țeule este etern . . . din început, tu Dómne pământul l'ai întemeiat, și ceriurile sunt lucrul mâinilor tale . . . ȘeȚi deadrępta mea până ce voî pune pre vrăjmașii tȚei așternut piciorilor tale etc.* Nimic de acestea nu s'a Țis, nici că sa putut Țice îngerilor ; trebuie deci a fi astfel și cu textul profetului, care după Ebrei, privea pre Mesiea. *Tu ești fiul meu eu astă-Ți team născut*. Trebuie se arate o filiațiune, o generațiune superioasă naturei îngerilor ; și astfel este numai generațiunea eternă.

A doua obiecțiune este, că textul profetului și prin urmare acel al Apostolului Țice : *eu astă-Ți team născut*, deci, Țice, acest cuvânt *astă-Ți* în textul Ebreu, grec și Latin însemnă o Ți anumită și nu eternitatea. Răspund că așa este, când acest cuvânt *astă-Ți* se raportă la creaturi numai, chiar cele mai escelente din toate, care sunt îngerii ; dar nu este tot astfel când D-Țeu vorbește de fiul se

unic; astfel că acest cuvânt nu poate conveni altuia, ori-cine ar fi.

În adevăr dacă termenul *astă-dî*, era luat în această parte ca o di anumită, determinată, făcând parte din timp Ebrei ar fi fost în drept de a răspunde Apostolului, că puteau să fie și îngerii, și D-deu le ar fi putut dice în momentul creațiunii lor. *Eū astă-dî team născut* răspuns la care st. Paul n'ar fi avut de replicat. Trebuie dar pentru forța raționamentului său, ca termenul *astă-dî* se însemneze în acest loc eternitatea, care este o durată tot-dé-una prezentă, fără trecut nici viitoriu. *Acela dice* prea bine un autor (Robertson), *căruia D-deu voește se'i dică tot-dé-una, eū astă-dî team născut, are o generațiune, o procesiune eternă de la D-deu, adică că din cauza lui D-deu care are în sine viață, el are asemenea viață în sine, fără început nici finit.* Și acesta dicea Iisus Christos Iudeilor: *Precum are Părintele viață întru sine așa a dat și Fiului se aibă viață în sine.* Viața părintelui este *astă-dî* a părintelui, și acel *astă-dî* este eternitatea părintelui. Dacă Tatăl dă viață fiului, 'l naște *astă-dî*, și fiul este născut din totă eternitatea. Mize pare că acest argument este demonstrativ ca cuvântul *astă-dî* se însemneze *eternitatea*.

Apostolul ne dă aici adevăratul sens al textului lui David. Dacă în versul al cincelea a celui dintâiu capitol din Epistola către Ebrei acest text însemnă generațiunea eternă, trebuie ca se fie astfel și sensul textului lui David, pe care apostolul 'l citează și pe care se rașimă. Se va dice poate că după cum dice textul *eū astă-dî team născut*, în st. Paul la vers 5 al primului capitol, din Epistola către Ebrei, însemnă generațiunea eternă și nu învierea lui Iisus Christos; că astfel profetul, în al doilta psalm, nu trebuia se vorbescă astfel de cât de această generațiune și nu de învierea lui Iisus Christos; că este cu toate acestea adevărat și convine cu același text citat din David, că însemnă învierea lui Iisus Christos la al trei-spre-șecilea capitol din fapte. Dar această dificultate este prea ușoară, st. Paul s'a mărginit citând textul lui David, în primul său capitol din epistola către Ebrei, la generațiunea eternă, pentru că n'avea trebuință de cât de acest sens pentru a înălța pre Iisus Christos mai pre sus de îngerii; și în capitolul 13 al faptelor, el ea același text din punctul de vedere al învierii lui Iisus Christos, pentru că era vorba de acest obiect în synagoga din Antiohia unde vorbea el atunci. Gândirea sa nu era de a esclude generațiunea eternă a lui Iisus Christos, dar nu insista asupra acestui punct, pentru că nu era vorba de el. Tot asemenea în întâiul capitol al epistolii către Ebrei nu esclude învierea lui Iisus Christos dar o tace, pentru că nu dovedese direct superioritatea lui Iisus Christos asupra îngerilor; care era chestiunea actuală. Cât despre psalmist, inspirat de D-deu cași Pavel, a

avut în gând, generațiunea eternă și învierea lui Mesia. Astfel, principala și cea întâi privire era asupra generațiunei eterne ca temeiul, izvorul și principiul învierii acestui D-zeu om.

Unii autori dic, că dacă era vorba, în psalmul lui David, precum și în Epistola st. Paul de generațiunea eternă, trebuia se fie *eū te nasc* și nu *eū team născut*. Dar acești autori nu cugetă, că aceste cuvinte *eū team născut astă-đi* sunt precedate de aceștea : *tu ești fiul meu*; expresiuni, care dau a înțelege și care presupun că acest fiu esista deja; -decī dacă acest fiu esista, trebuia se dică, *eū team născut* și nu *te nasc*. Prin urmare acest fiu este reprezentat ca esistând deja, pentru că nu putea se'i vorbescă, dacă nu esista; și acēsta este o mare dovadă, că locul ce ne preocupă însemnă generațiunea sa eternă.

Este folositor pentru acei ce se interesază de religiune, a cerceta cum Socinienii esplică acest loc al psalmistului și al apostului. Pot cita aici pre unul din cei mai noi și cei mai hotărâți a nega trinitatea persónelor divine și divinitatea lui Iisus Christos. Când a ajuns în comentariul seū asupra noului testament, la întâiul capitol al Epistolei către Ebrei și la versul : *Tu ești fiul meu eū astă-đi team născut*, el mărturisesce că Iudeii înțelegea locul despre Mesia : că, după ideia comună a acestui popor, numai Mesia trebuia a fi numit pur și simplu, *fiul lui D-zeu*, că autorul Epistolei către Ebrei se servește de textul lui David, ca de un argument ad hominem, adică, fundat pe propria doctrină a Iudeilor; că termenul *astă-đi* însemnă eternitatea și nemurirea lui D-zeu, în care dice el, nu este de cât un *astă-đi* curat.

Iată doveđi însemnate, și astfel precum lear înțelege scriitorul cel mai ortodox. Dar acesta declară în urmă că nu trebuie a crede, că precum fiul omului este om, tot astfel Fiul lui D-zeu este D-zeu; că se pot numi Fii ai lui D-zeu acei pre cari D-zeu 'i înălță la vre o dignitate, sau 'i destinază la întreprinderi mari și se întâmplă chiar în toate ȳilele printre ómeni, că cei mai bătrâni numesc pre cei mai tineri, copiii lor, ori *fi*. Este ușor de a videa, că acest autor nu făcea cas nici de doctrina Iudeilor, nici de modul de a judeca al autorului Epistolei către Ebrei, căci dice că st. Paul nu este Apostol, dar un Iudeu elinist, care nu știea mai bine ebreesce de cât acei căroră el li scriea. Afară de aceste imputațiuni, așa de false, dic că acest Socinian raționază însuși prea rău asupra locului ce ne preocupă. 1° Dacă Iudeii dădeaū numai lui Mesia, nume de *Fii al lui D-zeu*, nu puteaū se'l confunde cu cei alți *fi al lui D-zeu*, care nu aū purtat acest nume, de cât din cauza calităților sau a faptelor lor strălucite; sau mai bine, acești Iudei nu puteaū se deie propriu a acestor ómeni numele de *fi a lui D-zeu*, pentru că după idea lor, cu

care se unesce acest Socinian, nu se putea da numele de fiu a lui D-zeu de cât numai lui Mesia. Astfeli, când acel ce le scriea, numea pre Christos *fiul lui D-zeu*, și le arăta că Iisus Christos este Mesia, el înțelegea o *filiațiune*, o generațiune, cu totul alta de cât acelor alți oameni distinși prin meritul și prin demnitatea lor, fără care n'ar fi dis nimic bun acelor ebrei. 2° Obiectul primului capitol al Epistolei către ebrei este de arăta, că Mesia este mult mai superior de cât îngerii. Deci, dacă acest Mesia n'ar fi fost fiu alui D-zeu după mărturia acestui autor al Epistolei, de cât numai ca alți oameni distinși prin faptele și calitățile lor superioare, toate dovețile conținute în primul articol nu ar folosi nimic, pentru că Ebreii puneau pre îngeri mai presus de oameni, ori cum ar fi fost ei. Astfeli, când li spunea că D-zeu a dis lui Mesia. *Tu ești fiul meu ești astă-dzi team născut*, voia ale vorbi de o *filiațiune* și de o generațiune, care nu putea conveni de cât unor supuși, cari nu puteau fi de cât oameni 3° Fiind că Socinianul privește pe *astă-dzi* din Epistola către Ebrei, ca o durată a lui D-zeu însuși, sau eternitatea sa, trebuie ca acel despre care sau scris: *Tu ești fiul meu, ești astă-dzi team născut*, se fie un fiu alui D-zeu născut din eternitate și prin urmare D-zeu ca și Tatăl.

MEDITAȚIUNI

Mesia vestește porunca, sau legea Domnului, și cel dintâi articol al acestei legi, este că Mesia este *născut* mai înainte da veci: generațiunea eternă, care este basa religiunii, vechi și nouă. Nu ne putem îndoii că profetii n'au cunoscut acest mare adevăr, pentru că ei au vorbit; David, în acest psalm ne dovedește. Dar corpul națiunii n'avea noțiuni așa de distincte ca ei, și i era deajuns a crede și a spera în Mesia, care va împărăți asupra lor și peste tot pământul. Creștinii au învățat acest mare mister al lui Iisus Christos, și apostolii și Biserica sa silit în toate timpurile a i învăța. Numai puțin și infernul a făcut toate silințele pentru a l combate. Din cei două secolii a creștinismului se rădică o mulțime de eretici, inimici ai divinității lui Iisus Christos și a generațiunii eterne. In cele din urmă timpuri, au mers și mai departe, au represintat pre Iisus Christos ca simplu om; și ce iscusință n'a întrebuințat, pentru a șterge texturile din scriptură, pe care

se razimă acest articol fundamental al credinței noastre.

O D ȕeul meu, știu ceva din artificiile inamicilor tȕi și te bine-cuvintez, cȕa mai facut se cunosc, cȕa nu este de cȕat o rea credinȕă în interpretaȕiunile lor. Mȕrturisesc, o divinule Mesia, cȕa fȕără divinitatea și generaȕiunea ta eternă n'ăi fi putut rȕscumpȕara genul omenesc, nici a stabili între D-ȕeū și om acea legȕtură intimă, care face fericirea noastră.

Fȕără acȕstă dogmă așia de preȕioasă, nu mai vȕd nici putere în tainile tale, nici eficacitate în sacrificiul teū, nici majestate în iconomia religiunei tale, nici autoritate în legile tale, nici stabilitate în biserică, nici șir în Scripturi, nici speranȕă pentru cea laltă viaȕă, nici raȕim pentru inimile ce voesc a te iubi. Totul pȕiere cu acest adevȕr esenȕial. Dar, Dȕmne, acest adevȕr este ca și tine neschimbȕcios, etern și imprescriptibil. Cerul și pȕmȕntul vor trece ear tu vei fi tot dé-una în sinul *Pȕrintelui*, care ȕi-a ȕis din veci: *Tu eștȕ fiul meu, eū astȕ-ȕȕ team nȕscut.*

VERSUL VIII. IX.

Cere de la mine, și voi da ȕie nȕmurile moștenirea ta și biruinȕa ta marginile pȕmȕntului. Pascevei pre dȕnșȕ cu toiag de fier, ca vasele olariului vei zdrobi pre dȕnșȕ.

Porunca Domnului se întinde și la aceste două versuri; D-ȕeū Pȕrintele a ȕis Fiului seū Mesia; cȕa el este Fiul seū și cȕa la nȕscut mai 'nainte de veci. Dar acest Fiū, el 'l consideră ca Mesia, adicȕă îmbrȕcat în natura umană; și în acȕstă calitate de D-ȕeū om, el 'i ȕice: *Cere de la mine, și 'ȕi voi da ȕie nȕmurile moștenirea ta etc.* Acest termen, *cere de la mine*, aratȕa proaducerea meritelor și a sȕngelui acestui Mesia, ce trebuia se o facȕ pentru mȕntuirea lumii. Rugȕciunea cea mai demnă și cererea cea mai eficace, care a fost fȕcută lui D-ȕeū vre-odatȕ. În virtutea acestei rugȕciuni acest Mesia a obȕtinut stȕpȕnirea peste tȕte naȕiunile, și a intins puterea sea pȕnȕ la marginile lumii. Iatȕ sensul adevȕrat a versului ȕntȕiū. Nu va putea conveni lui David, care n'a avut naȕiunile de moștenire, nici a intins dominaȕiunea pȕnȕ la marginile pȕmȕntului. El a supus cȕteva popȕre vecine Palestinei: dar aceste cuceriri nu rȕspund la forȕa expresiunilor, de care se servește aci profetul. Unde se gȕsesce ȕre, ȕice un autor engles, cȕa el a cerut nȕmurile spre moștenire, și dominaȕiunea sa pȕnȕ la marginile pȕmȕntului? Unde se gȕsesce, cȕa el a guvernat

saŭ a bătut cu toiag de fier regiile popórelor? Că lea sfărămat, ca pe un vas de lut? Unde s'a scris că mâna acestui principe (presupus Fiul lui D-đeu în acest sistem) va fi teribilă, și că vor fi fericiți acei ce se încred în el? Aceste cestiuni fac mai ridicule opiniunile acelor, cari admit chiar un dublu sens literal, din care întâiul ar cădea asupra lui David.

Eu cred că al doilea din aceste versuri se raportă la inimiile Domnului și a Mesiei, și acei, cari la începutul psalmului sunt reprezentați că *tulburatți de necas* și formând comploturi contra celui etern și contra Cristosului seŭ. Prin ei trebuie ca Mesia se începă esercițiul puterii sale: El 'i va governa cu toiag de fier și-i va sfărăma ca pe un vas de pământ, și viitorul a adevărit în catastrofa Ierusalimului. Textul ebreu traduce; *vei sfărăma*, în loc de: *vei pasce*; dar afară că rădăcinile ebraice a amânduror verburilor sunt așa de asemenea, că se pôte lua una în locul alteia, Apocalipsul, care evident face alusiune la acest loc al psalmistului, đice ca Septuaginta și vulgata: El va governa cu o vargă de fier etc. Prin urmare este același sens și de o parte și de alta; acel care guvernă cu toiag de fier, lovesce cu același toeag etc. st. Ieronim care traduce din ebreesce, đice: *Pascevei pre dênșii cu toeag de fier* (pasces eos in virga ferrea).

Versul 9 privesce asemenea la judecata, ce Mesia va face la finitul lumii păcătoșilor. Pentru care st. Spirit, descriindune în Apocalips, cea de pe urmă catostrofă a lumii și resbunările, ce Mesia va face atunci asupra acestor inimiile, aduce acésta profetie a psalmistului cu detalii minunate.

Trbuie a observa, că espresiunea *reges eos*, saŭ cum traduce st. Ieronim *pasces eos*; înseamnă: *pascevei pre ei*. Acésta espresiune ne dă o idee frumoșe depre caracterul puterei, ce are Iisus Christos asupra tuturor principilor și asupra popórelor. Prin calitatea sa de Mesia, el este păstorul, căruia toți trebuie să se supue ca niște oi blânde. Dar acei ce vor refusa a asculta vocea lui, vor schimba fața și toiagul păstoral, care trebuie să fie pentru apărarea și mântuirea lor un toiag de fier, cu care 'i va bate.

St. Spirit ne învață în altă parte a Apocalipsului, că Iisus Christos, va da servitorilor seii fideli acésta teribilă putere cu care va zdrobi pre inimiile seii. Orî cine, đice Mântuitorul, va învinge și va stărui în faptele ce am poruncit, 'i voi da putere asupra națiunilor. El le va governa cu toeag de fier, și vor fi sfărămați de el ca un vas de lut, după cum am primit însuși de la Tatăl puterea ce le voi comunica. În ps. 149, Profetul face mai multe versuri spre a celebra acésta glorie, ce D-đeu o păstrează sfinților.

MEDITAȚIUNI

Guvernământul lui Mesia este un guvernământ bun, pentru că temelia lui este dragostea, acésta e principul și isvorul. Dar nu este nimic mai rău de cât dragostea desprețuită și iritată prin acest dispreț. Iisus Christos care iubesc așa de mult pe ómeni pe cât sunt pe pământ, și care cere dela ei dragoste reciprocă, pe care o înalțiá așa de mult, va fi armat cu toiag de fier contra acelor cari nu vor voi a'l iubi și vor fi voit mai bine dragostea lumii. El 'i va sfărâma, pentru aceia, ca vasele de lut; și ce vor putea opune puterii sale ?

În acésta viață, el zdrobește inima celor ce greșesc, dar cu varga pocăinței sincere și profunde; zdrobire a inimei tot-dé-una unită de încredere, și care mângâe sufletul așa de mult, că toate plăcerile lumii nu l'ar putea mângâia astfel. Sântul nume al celui prea Înalt, locuesce în ceriú, dice Isaia, și în inimă înfrântă și smerită pentru ca se 'i deie viață.

În virtutea rugăciunei lui Mesia, noi am devenit moștenirea și stăpânirea sa. Dar orî ce moștenire, orî ce stăpânire, trebuie se fie cultivată; fără acésta devine mai mult împovorătoare de cât folositoare aceluî ce o posedă. Fie-care din noi trebuie decî se esamineze, care este starea sufletului seú, și ce îngrijire are el de dânsul pentru a 'l face demn de atențiunea stăpânului ce 'i aparține. *Tu ești câmpul lui D-đeu* dicea apostul, *tu ești zidirea lui D-đeu, tu ești templul lui D-đeu*. Iată moștenirea, ce D-đeu a dat Fiului seú. Părintele și Fiul aú pretins ca acest câmp se fie producătoriú, ca acest edificiu se fie solid, ca acest templu se fie sânt. Dacă acest câmp, este acoperit de spinî, dacă edificiul este ruinat, dacă acest templu a devenit un loc profan, va cunosce óre Iisus Christos moștenirea sa, nu se va înarma óre cu toeag de fier, pentru a o nimici ?

VERSUL X. XI.

*Și acum împărați, înțelegeți, învățați-vă toți, cari judecați pământul.
Slujiți Domnului cu frică și vă bucurați lui cu cutremur.*

Se pare că de aici profetul începe vorbirea; de la al 6-lea vers înclusiv a vorbit D-zeu sau Mesia. Este cu putință ca D-zeu se continue încă cuvântarea, însă lucrul este indiferent. Trebuie a observa că cuvântul se adresază în general tuturor regilor și judecătorilor pământului, ceea ce dovedește, că profetul a avut în vedere timpul, când toate puterile pământului vor fi chemate la adevărata lumină, care este Evangelia.

Este evident că aceste două versuri și cele următoare nu privesc nici de cum la timpurile lui David. Psalmii acestui profet nu erau cunoscuți afară din limitele celor două-spre-dece seminții: Se poate și dice numai, că principii și judecătorii lui Istrail puteau profita de această instrucțiune generală.

MEDITAȚIUNI

Se vede aici două lucruri, acărora acord este necesar: Trebuie a servi lui D-zeu cu temere amestecată cu încredere și trebuie a se bucura în el cu cutremur. Apostolul dicea Filipenilor, *lucrați mântuirea cu frică și cu cutremur* dar el adăuga *Bucurați-vă în Domnul*. El le dicea să se teme de D-zeu, pentru că este aproape, dar el 'i sfătuea în același timp de a nu se tulbura. Totă viața creștină este cuprinsă în aceste instrucțiuni. Se nu perdem din vedere nici odată dreptatea și îndurarea dumnezească; una inspiră temerea și alta susține încrederea, care este principiul credinței interioare. O femeie virtuoso dicea odinioară: *Dragostea de D-zeu îndemnă a merge érá temerea de D-zeu face se cate unde merge.*

VERSUL XII. XIII.

Luați învățatură, ca nu când va să se mânie Domnul, și se periți din calea cea dreptă. Când se va aprinde degrab mânia lui, fericiți toți cari nădăjduesc spre dânsul.

Sensul acestor două versuri, în versiunile noastre, este încă o sfătuire, amestecată cu amenințări și promisiuni. Imbrățișați, dice profetul, doctrina lui Mesia, preveniți prin aceea resbunarea Domnului;

nu v \ddot{e} espune \mathring{t} i a perde calea, care conduce la dreptate și la fericire. Ura acestu \mathring{i} D- \mathring{d} e \mathring{u} m \mathring{a} niat este \mathring{i} nfricoșată; ea nu p \acute{o} te fi \mathring{i} ndep \mathring{a} rtată, pentru c \acute{a} viața este scurtă, c \acute{a} nd se va ar \mathring{a} tă \mathring{i} n fața sa, fericit este acel ce va pune \mathring{i} ncrederea \mathring{i} n el. S'ar putea traduce : *c \acute{a} nd se va aprinde degrab m \mathring{a} nia lui.*

\mathring{i} n textul ebre \mathring{u} se cetesce : S \mathring{a} ruta \mathring{t} i pre Fiul (*osculamini filium*) și ac \acute{e} sta cetința este cu totul favorabilă divinității lui Mesia. C \acute{a} c \mathring{i} acest Fi \mathring{u} pre care voește profetul se 'l \mathring{i} nbrățișeze, este același c \mathring{a} ruea a \mathring{d} is D- \mathring{d} e \mathring{u} Tatăl; *Tu ești fiul meu, e \mathring{u} astă- \mathring{d} i team n \mathring{a} scut.* Dec \mathring{i} \mathring{i} ndată adaugă profetul; *ca se nu \mathring{i} ntre \mathring{i} n m \mathring{a} nia sa etc.* Se vede c \acute{a} acest Fi \mathring{u} alu \mathring{i} D \mathring{d} e \mathring{u} este acela de ac \mathring{a} rui m \mathring{a} nie trebuie se ne temem, acela ac \mathring{a} ruea m \mathring{a} nie se *aprinde degrab*, acela \mathring{i} n care trebuie a pune \mathring{i} ncrederea; espresiuni, care nu sunt nici odată \mathring{i} ntrebuințate \mathring{i} n scriptură, de c \acute{a} t numai c \acute{a} nd e vorba de D- \mathring{d} e \mathring{u} și puterea sa supremă. Este \mathring{i} nsemnat c \acute{a} \mathring{i} n acest text nu se c \mathring{i} tesce : *pentru ca se nu se m \mathring{a} nie Domnul*; cuv \mathring{e} ntul *Domnul* nu este : aceia ce arată c \acute{a} s'a vorbit numai de Fiul, și c \acute{a} pre acesta trebuie se 'l serutăm sau c \mathring{a} ruea trebuie sene \mathring{i} nchinăm.

Nu se c \mathring{i} tesce deasemenea \mathring{i} n textul ebre \mathring{u} : *Ca se nu perdeți calea, sau ca se nu periți rătăcind calea*; dar se \mathring{i} nțelege c \acute{a} este calea cea dr \mathring{e} ptă, și prin urmare *calea justiției sau a m \mathring{a} ntuirii.*

Se obiecteză contra lecțiunei, *imbrățișați pre fiul*, c \acute{a} cuv \mathring{e} ntul *Bar*, ce se traduce prin Fiul este chaldeean : ceia ce se dovedesce prin \mathring{i} ntrebuințarea, ce se face de el \mathring{i} n Evanghelie : *Bar-Ion* (fiul lui Ion), *Bar-Tholomeus* (fiul lui Tholomeu), *Bar-Timeus* (fiul lui Thimeu), etc. Dec \mathring{i} , se \mathring{d} ice, nu trebuie a socoti c \acute{a} David s'a servit de un cuv \mathring{e} nt chalde \mathring{u} , dar mai bine de *Ben* care este ebre \mathring{u} , și care \mathring{i} nsemnă fi \mathring{u} . Ac \acute{e} sta obiecțiune nu are val \acute{o} re : se g \mathring{a} sesc și alte cuvinte \mathring{i} n psaltire, fie c \acute{a} aceste cuvinte se \mathring{i} ntrebuințau de ebre \mathring{i} , sau c \acute{a} au fost \mathring{i} ntroduse \mathring{i} n urmă la revisia psalteriului, sub Ezdra, cum se crede \mathring{i} n de comun. Se mai adăugăm, c \acute{a} cuv \mathring{e} ntul *Bar* se mai g \mathring{a} sesce \mathring{i} n Proverbe, cu t \acute{o} te c \acute{a} ac \acute{e} sta carte sa scris curat ebreesce.

Lecțiunea Septuagintei și a Vulgatei, nu este așa de energică ca a textului, dar ea nu este contrară : c \acute{a} c \mathring{i} ace \mathring{i} cari \mathring{i} \mathring{i} nbrățișază adev \mathring{e} rata doctrină, \mathring{i} mbrățișază prin urmare pre Fiul lui D- \mathring{d} e \mathring{u} , care a vestito, după versul 6; și am \mathring{a} ndou \mathring{e} versiunile n \acute{o} stre, au \mathring{i} n fav \acute{o} rea lor parafrasa haldaică, care \mathring{d} ice asemenea *primiti doctrina*. St. Ieronim a cunoscut lecțiunea *osculamini filium*; cu t \acute{o} te acestea el traduce *adulate puré* adăug \mathring{a} nd la rădăcina *Barar*, care \mathring{i} nsemnă *purger* a curăți; și cei șapte-deci a g \mathring{a} ndit astfel; c \acute{a} c \mathring{i} ei traduc prin $\pi\alpha\iota\delta\epsilon\acute{\iota}\alpha$, *correctio*; t \acute{o} tă corecțiunea tinde a curăți \mathring{i} nv \mathring{e} țătura sau moravurile. Ori cum ar fi, dac \mathring{a} lecțiunea ebreă este frumoșe, trebuie a mărturisi cel puțin c \acute{a} aceia a versiunilor n \acute{o} stre nu este de condamnat.

MEDITAȚIUNI

În aceste două versuri este prescurtarea moralei Evanghelice : ea consistă în a primi doctrina și a urma exemplelor fiului lui D-zeu. Acei care se rătăcesc de acesta, sunt în cel mai mare pericol de a se pierde ; și numai acel ce se încrede în Iisus Christos este fericit în lumea acesta și în cea-ălaltă.

Acest frumos cântec este plin de învățături proprii pentru toate timpurile și potrivite la toate în prejurările. Nimeni nu este, care se nu 'l pótă aplica la pasiunile sale. Aceste pasiuni sunt cu adevărat inimiții lui D-zeu și ai lui Iisus Christos Fiul său. Ele se tulbură neîncetat contra legii și contra Evangheliei. Dar trebuie ale supune prin principiile credinței, prin idea mării lui D-zeu și a lui Iisus Christos, prin temerea de înfricoșata judecată, de care este amenințat tot păcătosul. Trebuie a avea neîncetat în spirit porunca Părintelui etern, care ne'a dat pre Fiul său unic pentru a ne judeca grósnic, dacă ne vom rătăci din calea cea dréptă, și ca să ne facă fericiți de vom pune încrederea în el.

Acest psalm este citat de 6 ori în noul Testament ; ceia ce face să se vadă unirea celor două legi și întinderea luminii de care fu luminați profeti. Ceva ce ne face a cunoște încă că acești ómeni ai lui D-zeu fură creștini, înainte de aparițiunea creștinismului. Ei vedură făgăduințele de departe cum dice Apostolul, și practică ră legea Dragosteii ; lege tot așa de veche ca și lumea, și așa de esențială ca și raporturile, care leagă creatura raționabilă cu creatorul.

Archim. Ger. Timuș.

Periodul întunecat în istoria Românilor

Sórta politico-religiósă a Românilor pre teritoriul ocupat de dînşii, pënë la fundarea domniatelor Moldovei şi a Valachiei.

(Urmare, veđi No. 8, Anul al IX, pag. 578)

II

„Tradiţiunile populare, đice D. Golubinski, mai la tóte pórele servesc de basă a istoriei reale politice şi bisericesci, care tradiţiuni câte o-dată sunt produsul întregului popor, iar alte ori produs numai al unei persóne (a).

Cu ast-feliu de tradiţiune începe şi istoria creştinismului la Români, semănat pre pământul românesc, din care o parte intra în vekia Scitie (b), de către Apostolul Andrei. Tradiţiunea despre călătoria în părţile Scitiei este de o vekime mare. Origen, Eusevie al Cesariei, Atanasie cel mare, Ioan Gură de aur, scriitorul apusan Eucherie al Lionului († 449) şi alţi mulţi părinţi mărturisesc, că Apostolului i-a căđut sorţul pentru pustietăţile Scitiei. Scriitorii posteriori au căutat să determine mai de aprópe locurile predicei apostolice. „Tu, S-te Andree, đice Nikita al Paflagoniei, ai căscigat prin sorţ Răsăritul, ai călătorit la Iberi, Savromaţi, Tavri, Şciţi şi tóte laturele şi oraşele, ce se află pre laturea despre Méđă-nópte şi despre Méđă-đi a Pontului Eucsin (c). Cu timpul

(a) Истори́я русской церкви Т. I. Part. I pag. 1.

(b) Scitia veke era mărginită la Méđă-đi cu Dunărea şi kiar munţii Balcani, la Răsărit cu lacul de Azov şi Donul, la Apus puţin mai de parte de riul Prut, iar la Méđă-nópte era fără margini. Археограф. Атласъ европейской ройской. Подоцкаго. Записки одеск. общ. истор. древн. N 1).

(c) Max. Biblioth. Patr. veter. T. XXVII, orat. II. Tot acésta spune şi Nikifor Calist, Hist. eccl. cart. II, cap. XXXIX. Eus. Pamfil. an 315.

aceste mărturii, nu destul de determinate despre locul predicii Ap. Andrei, au dat motiv popórelor mai posterioare, ca să apropieze această predică fie-care la teritoriul, locuit de dînsele. Aşa avem tradiţiunea poloneză şi rusescă despre călătoriile Ap. Andrei prin Polonia şi Rusia; şi tot ast-feliu de tradiţiune au şi Români (a). Critica a limpedit cele două tradiţiuni, şi mai ales pre cea rusescă, mulţumită D. Golubinski, şi duple opiniunea noastră, şi tradiţiunea românescă este de aceeaşi natură. Şi în adevăr, acum s'a dovedit, că Ap. Andrei n'a predicat pre laturea de dincóce a Dunărei, dar afară de Scitia europeană, despre carea noi am vorbit mai sus, era şi o Scitie asiatică, care se întindea pre malul despre Răsărit şi Méđă-đi a mării Negre până la marea Caspică. Mărturiile lui Dorotei al Tirului şi Sofronie al Palestinei, precum şi acelor, ce 'i repetesc pre dînşii, arată Scitia asiatică, ca locul, unde Ap. Andrei şi-a desfăşurat activitatea sa (b). Consciinţa unei asemenea idei a început în timpurile de pre urmă a străbate şi tractatele istorico-ecclesiastice românesce. Ne având încă o basă solidă istorică şi pre lóngă această nevoind a renunţa la ideia, plăcută egoismului popular, duple care ar voi a se enumera între popórele, ce au primit creştinismul dela învăţăceii lui Christos, unii istorici au prescriis introducerea creştinismului la Români, kiar învăţăceilor nemijlociţi ai Ap. Andrei. Aşa crede autorul cărţei „Martirii crucei din ambele Dacii, pre care noi o avem aici înainte. Duple opiniunea lui, în timpul venirei Ap. Andrei pre malul drept al Dunărei, au trecut la dînşul din Dacia traiana trei Daci In, Pin şi Rim, pre cari Apostolul i-a luminat cu învăţătura Evangheliei şi i-a trămis în ţera lor pentru predicarea creştinismului. Aici ei în mijlocul activităţii lor misionare au primit cununa martirică (c). Lipsa datelor, relative la venirea Ap. Andrei pre laturea dreptă a Dunărei, şi îndoiala despre originea dacică a lui In, Pin şi Rim, ne face, ca să ne

(a) E prea adevărat sunt multe şi la Români tradiţiunile despre Apost. Andrei, iar în Moldova unele sunt legate şi de strigoii. Aceste tradiţiuni şi poveşti, dacă s'ar aduna, şi s'ar studia în mod comparativ cu cele slavone ar fi de folosul cel mai mare şi pentru istorie. (N. Trad).

(b) Golubinski ист. р. и. Т. I, Part. I, 10, 33 — 35, Ce se atinge de mărturiile, citate de noi, ale lui Nikita al Paflagoniei despre predica Ap. Andrei la Méđă-nópte şi Méđă-đi a mării Negre, apoi ele, duple opiniunea lui D. Golubinski, n'au valóve istorică (ibid. pag. 10). Un studiu critic asupra predicii Ap. Andrei se găsesce în jurn. М. Н пр. 1877. cart. I şi II.

(c) Petrescu. Martirii crucei pag. 43—45. Această opiniune o afirmă şi P. S. Porfirie în tractatul „Пронов. въ Болгари и Молдовлахси pag. 29. Накко. истор. Бес-кар. Т. I, pag. 271.

referim cu rezervă și asupra acestei opinii. De aceea, cel mai bun istoric contimpuran al Bisericii românești, Arch. Enăcenu, în opera sa „creștinismul în Dacia” se ferește de opiniunea, relativă la predicarea S. Ap. Andrei pe latura dreaptă a Dunărei, ca cea ce nu se referă în mod direct la istoria Bisericii române (a).

Negând Românilor onóra, că au primit creștinismul de la Ap. Andrei cel întâi kiemat, noi nu putem să li negăm și acea importanță, că ei trebuie să fie numărați între popórele, care au primit creștinismul în secolul al II-lea.

Dupre cum se știe în anul 105 al erei nóstre, Traian a declarat Dacia de provincie romană și a luat mai multe măsuri pentru romanisarea locuitorilor rămași, între care măsuri rolul principal l'a avut colonizarea provinciei cucerite cu locuitori romani, cari au curs în aceste locuri timp de 150 ani; adecă pêne la Aurelian. Noi am arătat mai sus sistema politice romane, dupre care cuceririle trebuie să slujască, ca centruri de civilizație. Dcă nu este îndoială, că limba latină, datele, ordinea și sociabilitatea romană au lăsat urme adânci între locuitorii Daciei lui Traian, atunci trebuie să recunóscem și aceea, că principiul fundamentul al civilizațiunei nouă — creștinismul, a străbătut în aceste locuri încă de pre timpurile colonizării. Și în adevăr, din scrierile apostolice ne este cunoscut, că încă în zilele vieții învățăcelor lui Christos, religiunea cea nouă avea mulți adepți kiar în Roma. Ap. Paul a scris o anumită epistolă către creștinii romani, unde dice, că „credința lor s'a răspândit în tótă lumea (b). Mai mult, același Apostol mărturisește despre partisanii creștinismului pre lóngă palaturile Cesarilor. La începutul secolului al II-lea a câștigat o mulțime de urmași, dupre cum se constată din istoria persecuțiunilor; o mulțime de legionari și curteni, între cari și fica lui Traian, toți aceștia erau creștini în secret. Dcă acum luăm în băgare de sémă acea mulțime de Romani, cari au fost strămutați preste Dunărea, atunci cât de mare trebuie să fi fost între dânșii și numărul

(a) Noi am citat și mai sus opera păr. Enăcenu, studentul Academiei de Kiev, eșit la 1865, care operă a fost publicată în anul 1879. Multe merite are acéstă operă, dar nu puține și lipsuri. La cele de pre urmă vom cita lipsa de sistemă în eespunerea materiilor și de aici dese repetițiuni ale acelorași lucruri. Se putea accepta dela autor mai multă obiectivitate în eespunerea materiilor. (Apoi autorul acestui tractat adaugă): „Opiniunea mea primitivă asupra acestei opere a fost modificată de către cenzură”. (Aceste dupre D. Lașcu, autorul acestui tractat. Astă-đi însé am revenit asupra predicării Ap. Andrei în Scitia și a învățăcelor lui Sciți. Acesta pentru că se confirmă de un sinacсар dela 1249, găsit în mónăstirea Sinaia No. trad).

(b) Rom. I, 8.

creștinilor? Și apoi, cum să nu ne învoim și cu părerea, că la kîemarea guvernului roman, aŭ venit spre colonizarea unor locuri pustiéte locuitori din tóte părțile, și mai ales aŭ trebuit să răspundă la acéstă kîemare acei locuitori, cari nu se puteau împăca cu ordinea de lucruri veke, și cari aveau speranța, că departe de centrul administrativ, ei puteau cu mai multă ușurință a dispune de convincțiunile lor religióse; adecă creștinii? In tot casul, este de notat, că cu seculul al II-lea încep un șir de date despre creștinismul din Dacia lui Traian. Cele întâi date în acéstă privință aparțin St. Clement, papa Romei (a) și lui Tertulian. „In care altul a cređut popórele, întrébă Tertulian, decă nu în Christos, care a venit? Cine altul a putut să cuceréscă pre nomadii Getuli și Mauri, marginele ecstreme ale Spaniei, diversele ginți ale Galilor, ascundătorile Bretonilor, neaccesibile Romanilor, dar ocupate de către Christos, de asemenea pre Sarmați și pre *Daci*? In tóte aceste locuri se aude numele lui Christos, care acum a venit și împărătesce?” (b). Tot de o asemenea cuprindere sunt mărturiile părinților posteriori și învățători ai Bisericei, ca Ieronim, Atanasie cel mare și alții. Dar creștinismul, adus în Dacia de către coloniștii romani, cari la început și formaŭ contingentul cel mare ai creștinilor, se înțelege, că el trebuie să fi fost adus aici nu dela Răsărit, dupre cum presupun unii istorici, cu D. Golubinski în frunte (c), ci dela Apus; fiind-că, în decursul seculului al II și kiar al III-lea, Biserica răsăriténă a Bizantiului în sensul strict al vorbeii încă nu

(a) Христiанство въ Россii до Владимiра. Арх. Макариа pag. 41.

(b) Cursus complet. T. II pag. 6111 Tertuliani advers. Iudaeos cap. VII. E de notat aici întrebuintarea pluralului: „Dacorum.“ In acest timp ecsista numai Dacia lui Traian

(c) Кратк. очерк. церкви 346—347. Câte-va pagine mai sus (332—333). se citește în opera de mai sus: „In decursul celor patru secole primitive a ecsistenței naționalității lor (Românilor) celei nouă, adecă dela seculul al III-lea péné la VII-lea s'a petrecut așa numita „marea strămutare a popórelor;“ și fiind-că țera lor dupre pozițiunea ei din necesă a trebuit să serviască de prima stațiune pentru fiecare popor cuceritor, ce intra în imperiū și doria a se îndrepta spre Misia și Tracia...; de aceia ei, locuitori aborigeni, neputând a se organiza într'un mod durabil, séu aŭ trecut dela un jug sub altul, séu s'aŭ ascuns de sabia veneticilor în munții lor... Recunoscându-se cu modul acesta, că Români aŭ locuit dela seculul al II-lea pre malul despre Mădă-nópte al Dunărei, respectabilul autor. din nevoința, se vede, a recunósce creștinismului Românilor o origine apusénă, cade într'o încercătură mare, când pune creștinarea Românilor în seculul al IX-lea, după primirea creștinismului de către Bulgari. Ore in timpul celor șapte secole, când aŭ trăit Români la Dunărea, n'aŭ putut să primiască creștinismul cu tóte relațiunile cele varié cu imperiul, despre care noi acum scim? Ne aducem aminte, că Goții d. e., cari aŭ trăit în aceleși locuri, s'aŭ creștinat numai într'un secul. Kiar Cahani Hunilor, dupre mărturia lui Atanasie bibliotecarul (In Byzant XIX, XXIII), aŭ călătorit la Constantinopol pentru primirea creștinismului, în timpul lui Iustinian și Iraclie.

ecsista și prin urmare ea nu se putea ocupa cu propagarea creștinismului. Așa cred istoricii cei mai buni și neîmpătimiți (a), și această o confirmă și faptele posterioare ale vieții ecleziastice a Românilor dela Dunărea, petrecute pănă la primirea creștinismului de către Bulgari. Mărturiile cele mărginite, nu numai directe, dar și indirecte, nu ni permit, de a judeca în privința organizațiunei vekî bisericescî a creștinilor din Dacia lui Traian. Dar nu este îndoială, că și aici au fost comunități creștine și Biserici, cu o ierarhie organizată într'un mod séu altul. Preuți romani au ecsistat aici de mult, dupre cum mărturisesce S. Teofan, Patriarchul de Constantinopol (b). Mai mult, monumentele agiografice ne-au conservat numele unor martiri, cari au confirmat cu sângele lor credința lui Christos. Din aceștia cităm pre S. Mercurie (221—250) și pre S. Sava (248—275).

Amintirea S. Mercurie se serbeză la 24 Noemvrie. El era fiul unui Scit romanizat, cu numele Gordian, care a servit în calitate de ofițer în una din legeónele romane, aședate în Dacia traiană, și care pentru serviciile lui primise dreptul de cetățen roman. Dupre ecsemplul părintelui, Mercurie a intrat în serviciul armatei și aici el a desfășurat calități militare particulare. Din ofițer ordinar al legeónei Martenses, el în curênd a ajuns asociatul cel mai apropiét al imperatorului Decie Traian (249—252), care a petrecut cea mai mare parte în Panonia, locul nasterii lui și în Dacia, și care acum era ocupat de ideia respingerei barbarilor, cari inundase chotarele despre Méđă-nópte și Răsărit ale Imperiului. Zelul în credință și dragostea, cu care creștinii primitivi căutaă a propaga doctrina cea nouă între cunoscuții lor, au vădit pre S. Mercurie de creștin ascuns. Orî cât de greă era pentru Decie, omul cel mai grosolan și mai predat ocupațiunilor militare, de a se despărți de cel mai bun duce, cu tóte aceste simțul fanaticismului religios a învins sentimentul amicitiei, și Mercurie a fost condamnat la mórtea tăerei capului, lucru ce s'a ecsecutat în Capadocia, unde au transportat pre sân-

(a) Rogalskiego Dz. Ks. Nad duna'sk. 26. Enăcénu 6. Kantimir Descrierea Moldovei pag. 151, Filaret Scriban, Ist Bis. Românilor. Petrescu, Martiriî crucei și alții.

(b) Martiriî Crucei, pag. 31. Накко Ист. Бесер. Part. I, 481. comp. Macar. Христ. до Влад. pag. 67. Noi vom vedea mai jos, că P. S. Macarie cu n drept sustine, când afirmă, că predica acestor preuți a fost făcută la Goți, iar dela aceștia a trecut creștinismul la strămoșii Românilor.

tul martir la finele secolului al II-lea și începutul celui al III-lea (a).

Puțin mai pre urmă a suferit un alt martir, Sava, supranumit Stratilat, adecă oșténul, și cu alți 70 de companioni ai sei dupre legeóna. Acéstă împrejurare în legătură cu cele, ce ne sunt cunoscute despre S. Mercurie, confirmă pêne la evidență opiniunea nóstră, emisă mai sus, că legionarii romani și cu coloniștii au fost cei întâi creștini și propagatorii doctrinei evangelice în Dacia. De altă parte biografia S. Sava este interesantă și pentru cuvântul, că ea probéză destul de bine ideia, acum în discuțiune, că, cu fundarea Daciei aureliéne, fórte puțini au mers după administrațiunea romană pre laturea dréptă a Dunărei, și au preferit a rămânea în vekile lor locuințe.

Sava, fiul unei mame creștine, a primit prima educațiune în spiritul creștin și în conformitate cu cerințele timpului și cu obiceiul pământului, și apoi el a intrat în armată. Biografia lui nu ni face cunoscută legeóna, în care a servit Sava, dar din datele aceliashi biografii se cunoșce, că Sava făcea parte din reservele garnisónelor Daciei și aceste reserve, o dată aședate, ele formañ armatele, însărcinate cu paza chótarelor imperiului. Așa, pre timpul răsboiului lui Aurelian cu Perșii, Sava cu armata, comandată de dînsul, a apărat patria sa în contra barbarilor cotropitori. Cu tótă bărbăția apărării lui Sava, succesul a fost în partea barbarilor mai numeroși și în anul 274, dupre cum se știe, administrațiunea romană din Dacia lui Traian, a trecut pre malul drept al Dunărei. Cu acéstă ocasiune s'au făcut cunoscute privirile religióse ale lui Sava. Ca creștin, nemulțemit personalminte de Aurelian pentru persecutarea creștinilor, el ura administrațiunea romană, atât pentru netoleranța religiósă, cât și pentru asuprairea claselor de jos ale societăței de către cele de sus, care asupraire mai ales era simțită la ecstremitățile imperiului. De aici este ușor de înțeleș, că el întâi personalminte nu putea avea dorința de a trece pre malul drept al Dunărei, și apoi a căuta, ca să înduplice și pre alții, în speranța, că administrațiunea barbară nu putea fi mai rea, de cât cea romană. Biografia ni spune, că de aceleși idei cu Sava s'au găsit încă șapte-

(a) Mart. Crucei, pag. 55. Сергий Полн. Мѣс. Востока Part. II, pag. 371 Rămășițele sântului acum se află în Cesaria și aduc vindecare la mulți suferinși.

zeci de persoane, care erau tovarășii lui de arme (a). Nu este greu de înțeles cu ce a fost recompensat Sava de către Aurelian pentru sentimentele și convicțiunile lui religioase; și, din ordinul imperatorului, Sava cu tovarășii săi a fost aruncat noaptea în Dunărea, după mai multe torturi (b).

Cu fundarea Daciei aureliene, 274, pe latura dreaptă a Dunărei, unde au trecut o sumă de indigeni romanizați ai Daciei traiane, datele istorice despre viața bisericească a strămoșilor Românilor de astăzi se înmulțesc. E de observat, că cu totă întreruperea foarte desă a relațiilor dintre locuitorii ambelor laturi ale Dunărei, deși, noi am văzut, malul nordic al Dunărei „de jure” era considerat tot-deuna, ca o parte a imperiului de Răsărit, totuși relațiile eclesiastice au existat între amândouă Daciile, a lui Traian și Aurelian, și anume ele s'au stabilit în aceste timpuri și au durat mai multe secole. Încă pe la finele secolului al III-lea malul stâng al Dunărei era supus puterii episcopului de Sardica (Dacia mediteranea) (c).

După douăzeci de ani dela fundarea Daciei lui Aurelian, adică pe la 296, în urmarea înmulțirii creștinilor, și cu toate circumstanțele nefavorabile, în Dacia și în împrejurimile ei, se fundează mai multe episcopii. Așa, în Panonia de jos, unde creștinismul a străbătut o dată cu Romanii, și a conlucrat nu puțin la romanisarea populației locale (d), s'a format episcopia de Sisania: La episcopia această aparținău nu numai creștinii din Panonia II, dar și creștinii, ce locuiau malul stâng al Du-

(a) Istor. bis. a lui Meletie, pag. 47. Martiriul Crucei, pag. 32. Le Quien, Oriens Christ. 301. În Sardica a înflorit o episcopie creștină încă de pe timpul lui Mare Aurelie (161—180). Episcopul de Sardica, Melit, deși fără succes, a intervenit pe lângă Galerie pentru încetarea persecuțiunii în contra creștinilor.

(b) Martiriul crucei, 64—65.

(c) Ibid. 66. La Archim. Sergie (Полн. Мѣсяц Востока, Part. II, pag. 106) la 24 Aprilie citim: „Sântul martir Sava Stratilatul (got) și cu dînsul șaptezeci ostași în Roma † 272.” Aceste se opun la cele afirmate de noi mai sus. Că această indicațiune a calendarului nu este fundată, se vede din biografia sântului, (noi am avut această biografie în limba română) precum și din unele stichii și condace, unde se dice pe față, că râul Dunărea este locul morții S. Sava. „Și în, înkisore fiind înkis, cu foc ars, cu multe munci muncit, pe lemn pironit, fiind cu multe rane rănit. Răbdătorule de kinuri, în ape ai primit cu mulțemire fericitul sfârșit rămânând tu neskimbat”. Stich. la Dómnă strigat-am (Min. 24 Aprilie). Apoi S. Sava n'a fost nici got; fiind-că creștinismul se vede la Goții mult mai târziu, după cum vom vedea la locul respectiv, și anume aproape un secol mai pre urmă de sfârșitul martiriului (372). Mai mult, origina S. Sava se vede din faptul, că mama lui Sava era creștină, iar tatăl lui se bucura de drepturile cetățeniei romane. Amândouă aceste dovezi se împacă cu greu, când seim, că Goții se ved pre malurile Dunărei nu mai înainte de anul 215 dela Christos (Соколов pag. 17). Din contra, este mai natural se vedem în S. Sava un decoboritor dintr'o familie dacică, care, din calcule politice, era bine privită de către administrațiunea romană. Păcat, că dicționarul cuvintelor dacice, ajuns până la noi, este foarte sărac, iar nume personale în dînsul sunt și mai puțin.

(d) Успенскій Первыя славянскія Монарх. на сѣверо-запад. pag. 6.

nărei, din Dacia lui Traian, anume actuala Transilvanie (a). Primul episcop al acestei eparchii a fost S. Quirint, care, după cum se vede kiar după nume, era de origine romană și în timpul persecuțiunii lui Liciniu, 310, a fost aruncat în râul Sava. Indată după fundarea episcopiei de Sisania, se vede o a doua episcopie în Remeziana. În biografia celui întâi episcop al Remezianeii, S. Nikita, descoperim o sumă de date privitoare la creștinismul dela începutul seculului al IV-lea la Români. Cu toate că persoana S. Nikita și datele biografice nu ni sunt încă în totul cunoscute, noi ne lăsăm în unele amărunțimi.

S. Nikita, amintirea căruia se serbiază la 15 Septemvrie, s'a născut pre timpul împărăției lui Constantin cel mare și s'a educat în țera Goților, dincolo de râul Dunărea, πέραν τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ (b). Activitatea lui noi o cunoșcem după datele, care se cuprind în poema de laudă, scrisă în cinstea lui Nikita, de către Paulin episcopul de Nolandia (c). Din această poemă noi cunoșcem, că Nikita s'a dus la munți și aici a predicat Evangelia la Beși, Geti, „și la unii și ceia-lalți Daci“ (uterque Dacus). Fiind-că la începutul seculului al IV-lea aceste popore ocupați amândoë laturele Dunărei, apoi unii istorici presupun, că predica lui Nikita și-a avut locul pre latura dreptă a Dunărei, adecă în Dacia lui Aurelian și în cuvintele „uterque Dacus“ ved indicațiune la locuitorii Daciei mediteraneae și ripensae. Alții, și aceștia sunt cei mai mulți, recunoscând predicarea lui Nikita în Dacia lui Aurelian, admit, că el a predicat și în patria lui, Dacia lui Traian, actuala Moldovă și Valachia, unde el a fundat episcopia Daco-Română la Milcov cu patru mōnastiri (d). Cu această opini-

(a) Enăcenu, Crest. în Daci, pag. 26. Acastă episcopie în seculul IV a format eparchia Savei, carea se întindea între Sava și Drava.

(b) Πορφύριῳ. Προποῦς ἐν Βουλγαρίᾳ, Μολδοβλαχίᾳ pag. 30. Tot așa vorbesc în biografia S. Nikita și Curopalat.

(c) De reditu in Daciam carm. XXX:

Nam similis ursis animisque duri
Et sua Bessi nive duriores
Nunc oves facti ducete gregantur
Pacis in aulam.

Quasque cervices dare servituti
Semper a bello indomiti negarunt
Nunc jugo veri domini subactas
Sternere gaudent

Ad tuos fatus Scythae mitigatur
Et sui discors fera te magistro
Pectora ponit. Et Getae currunt.

Et uterque Dacus
(Соколовъ ag. 22).

(d) Воввим-то часіе (sec. IV-lea) Nicetas, който мianovval sie apostolem Dacovv zalozyl biskupstvvo Milcovv vv Multanach. Rogalskiego I, pag. 12 comp. Πορφύριῳ проп въ Болгар. Молд-Влах. pag. 31. Scriban, Cogălnicenu.

une ne unim și noi pentru cuvintele următoare. Prologul menționează de Goți, între cari a trăit și S. Nikita, precum și cuvântul de laudă despre Besi, Geți, Sciți și Daci. Unde a predicat el creștinismul? El nu avea necesitate de a-l predica la Besi, fiind-că atunci ei erau creștini. „Sălbaticii Besi și mulțimea cojocarilor (pellicorum), dice fericitul Ieronim, cari o dată sacrificau ómenī, au skimbat sacrificiul cu cântarea cea dulce a lui Christos și fiind-că ei au aceeași credință cu noi, puțin luptă contra noastră (a). Pre lângă aceste, S. Nikita a vorbit și a scris numai în limba latină (b), iar Besii în aceste vremuri aveau serviciul în limba proprie (c). Este și mai greu de admis, că predica S. Nikita a fost desfășurată la Goți. Este știut, că Goții încă din secolul al III-lea s'au despărțit în două: Visigoții, s'au Goții de Apus ai Daciei și Ostro-Goții, s'au Goții de Răsărit, ai Pontului și ai Tauridei. Istoricii cei mai buni și mai noi (d) afirmă cu multă dreptate, că creștinismul Goților din secolul al III-lea cu o eparchie deosebită, în capul căreia se afla Teofil, cel ce a luat parte la sinodul din Niceia, trebuie să priviască pe Goții de Apus și nu pe cei de Răsărit (e). Ce se atinge de Goții apuseni, (ai Daciei), apoi primele cunoștințe despre creștinismul dela aceștia, și acesta arian. se referă la timpurile lui Ulfila. Acesta în anul 341 a fost sântit episcop al Goților de către episcopul arian, Eusevie al Nicomidiei, și un timp a avut un mare succes între compatrioții săi, dar la anul 348 pre timpul persecuțiunii lui Atanaric, Ulfila a trebuit să trecă Dunărea și să se adapostiască cu turma sa în împrejurimile Nicopolului de astăzi (f). După acest eveniment, alte încercări serioase de creștinare a Vest-Goților pe malul stâng al Dunărei nu sunt

(a) Филаретъ св. южи. Славянъ, la 24 Iunie

(b) Иречек. pag. 64. Соколовъ 22.

(c) Соколовъ 102.

(d) Waitz. Leben des Ulfilas; Bessel Leben des Ulfilas und die Bekchrung der Góthe.

(e). Dintr-o istorică rusă această opiniune a afirmat-o P. S. Macarie în opera „Creștinismul până la Cnezul Vladimir“ După opiniunea lui eparchia lui Teofil se afla în Goția, adică „în Dacia veche, s'au actuala Valachie și cu preferință în Besarabia“. Autorul rădică existența eparchiei până la secolul al V-lea. D'că această este așa, atunci istoria Bisericii române câștigă, dar în realitate lucrul a fost alt-fel.

(f). După Socrat (cart. IV, cap. 38) și Sozomen (cart. VI, cap. 37) Vest-Goții cu Ulfila în frunte, au cerut dela imperatorul Valent permisiunea de a trece Dunărea și a se așeza în interiorul imperiului, spre a scăpa de încălcările barbarilor, Hunilor (376); de altă parte ei au trebuit a primi și confesiunea de care se ținea Valent. La skimbarea confesiunii pre Ulfila l-a înduplecat arianii Eudocsie și Actie. După alte sorginți, o parte a Vest-Goților cu Fridigern a primit arianismul în urmarea ajutorului, primit de la arianul Valent contra lui Atanaric.

cunoscute și cu kipul acesta, lipsind datele pozitive, noi nu putem să punem pre episcopul ortodox, Nikita, în numărul propagatorilor creștinismului la Goți, de asemenea nu trebuie să-l considerăm și ca pre creștinătorul Sciților. Poema se exprimă în mod nedeterminat, Scythia, și în Europa erau două Sciții-cea mare și cea mică. Ca să înțelegem aici prin Sciția mică pre Dobrogea, acesta nu se poate; fiind că în acest timp aici era o episcopie deosebită cu reședința în orașul Tomi (a). Ce se atinge de Sciția mare, apoi această numire se întrebuintează nu în sens etnografic, ci geografic. Și anume, Sciția însemna nu o localitate, locuită de un popor oarecare, și dela dînsul avîndu-și numele, dar o lature, ce cuprindea o parte oarecare de pămînt și care era locuită de diferite popoare (b).

Și așa S. Nikita, rădicat fiind de către dascalul său, episcopul Tomei (al Goției) la rangul de episcop al Remezianei (c), nu s'a mulțemit cu activitatea administrațiunei eparchiale, ci, duple ecsemplul dascalului său și duple dătinile timpului, și-a pus de scop a se ocupa cu predica, și pentru acesta s'a dus în Dacia lui Traian, unde relativ pre acele timpuri erau mai mulți păgâni. Aici el la primul pas a trebuit să se întâlnească cu locuitorii indigeni-dacorumâni, cari și după retragerea Romanilor n'a încetat a trăi în mase compacte. Ca dovadă, că S. Nikita pre aceste timpuri a fost în Dacia, avem și faptul, că el nu iesa parte la nici unul din sinódele, ce și-a avut locul în a doua jumătate a secolului al IV-lea cu ocasiunea turburărilor arianice. Mai mult, el n'a luat parte nici la sinodul din Sardica (347), deși orașul Remeziana era aproape de Sardica și făcea parte din Mitropolia acesta. Prin urmare S. Nikita trebuie să fie numit apostolul Românilor în acel sens, că el a contribuit la întărirea creștinismului de pre teritoriul Românilor, care încă nu era destul de răspândit. Și cu acesta avem și posibilitatea acelu adevăr, că de la S. Nikita a trebuit să primiască creștinismul și acei conducători de popoare, cari se afla în Dacia și a căroră număr era destul de însemnat. Este foarte probabil, că între neofiții lui Nikita tre-

(a). Ж. М. Н. Пр 1878 Янв. 102, studiul D. Vasilievski, despre „Ioan Gotul“.

(b). Голубинский ист. русск. церкви. Part. I. pag. 35.

(c) Remeziana oraș nu departe de vechiul Naiss și actualul Niș. Atlasul Sprunersa și în Suplem. Tom. I Oriens Christ. Le Quien. D. Socolov în ist. Bulgariei (pag. 101) afirmă cu greșelă „că Remeziana și Naissus este acelaș oraș cu două numiri.“

bue să fi fost și Goți, fiind că biografia sântului afirmă, că pentru creștinarea Goților, conducătorul lor Atanaric, pre la 372, l'a predat morței (a). Succesorul S. Nikita în predicarea Evangheliei în Dacia a fost Teotim, care, duple mărturia lui Sozomen, a câscigat numirea de „divinitatea Romanilor“ (b). Alte sciri despre episcopia S. Nikita din Dacia traiană nu avem pêne acum, dar este probabil, că, din cauza turburărilor arianice, întărindu-se Mitropolia din Sardica, cea ortodocsă, ea a luat asupra-și și îngrijirea creștinilor din Dacia și apoi aici a început năvălirea cea neîntreruptă a barbarilor, care făcea imposibilă orî ce comunicație a creștinilor de pre ambele laturî ale Dunărei și de aici și lipsa de sciri positive despre sôrta episcopiei S. Nikita.

Maî în același timp cu martirisarea S. Nikita în Dacia traiană (Goția) aș suferit și alți martiri, maî ales după ce Vest-Goții aș primit arianismul, iar între Regii Frigidern și Atanaric s'aș început luptele de preponderență. Intre acești sânti primul loc trebuie să-l ocupe S. Sava gotul.

El s'a născut în Dacia traiană și încă din frageda copilărie (*ἔτι νήπιος ὢν*) a creșut în Christos și a lucrat mult împreună cu preutul Sansala la întărirea creștinismului în patria lui. Acéstă activitate a lui Sava a provocat nemulțemirea lui Atanaric, care era un vrăjmaș, neîmpăcat nu numai al Romanilor, dar și al creștinismului. Din ordinul lui Atanaric S. Sava a fost prins și după martirizarea cea maî mare a fost aruncat în rîul Mussova din Valachia la 12 Aprilie 372 (c). Relicviile sântului s'aș descoperit îndată și împreună cu epistola proiestosului Bisericei locale aș fost trimise proiestosului Bisericei din Capadocia-Marelu Vasilie. In acéstă epistolă, publicată prin „Acta Sanctorum (April. II, 86) pre lîngă descrierea suferințelor sântului, care, în viêtă era „cântăreț la una din Bisericile Goției“, găsim și un „consiliu al presviterilor“ acestor Biserici; acésta ne îndreptățește să credem, că maî întăi în Dacia erau maî multe Biserici

(a) Petrescu, Mart. Crucei pag. 107. „Арх. Сергий“ Поли. Мясѣц Вост. Part. II. pag. 201. La cest din urmă citim : „sfârșitul lui presupun a fi fost în Moldova, seú în Valachia . . . adecă în Basarabia“. Relicviile lui se află în Constantinopol.“

(b) Порфирий проп. въ Булгар. и Молдо-Валах. pag. 31.

(c) Поли Мясѣц. Сергий. Part. II, pag. 97, 107. Порфирий проп. въ Болг. и Молд-Влах. pag. 30. Martirii, crucei 93—98. Unii pun mórtea S. Sava la 363, dar fără temeiu. (Eca vekia numire a Buzeului nostru; și acéstă numire, credem noi, vine dela daco-romanicul musa, seú musai—repede, de-odată. N. Tr).

și că aceste Biserici erau în relațiuni continue, deși circumstanțele politice ale timpului în toate privințele erau nefavorabile.

Câți-va ani mai pre urmă, adecă pre la 375, în timpul imperatorului Grațian (375—383), în orașul Constantiola (Dafne), ce se află la gurile Argeșului (Ardis) în Valachia, aș suferit 26 Martiri. In Constantiola, în partea sud ostică a Valachiei se afla una din Bisericile cele mai vekî ale Daciei și în acele timpuri de restriște ea slujia nu numai ca centru al creștinătăței, dar și al naționalităței locuitorilor. In Biserică ei se adunaș mai în tôte ȝilele pentru serviciul divin și sfătuindu-se între dînșii, de asemenea ajutându-se materialicesce, ei se susținéu unul pre altul. Și aici trebuie să fi fost în us frăția și iubirea, care deosebia pre creștiniș primelor secole. Serviciul divin, ținut în limba latină, a contribuit la întărirea elementului latin din Dacia traiană, și a făcut, ca relațiunile dintre ambele laturi ale Dunărei să fie neîntreprupte. Tôte aceste se vede, că erau cunoscute regelui Vest-Goșilor, care în timpul serviciului a ars Biserica și cu dînsa pre creștiniș, aflători aici; kiar a poruncit, că să fie aruncat în focul Bisericei un creștin, ce aducea prinóse. In numărul celor, ce aș suferit martiriul cu acéstă ocașiune, aș fost doi *preuți*, un *monach*, patru copii și 19 civili. Pre acești martiri pre nedrept îi numesc Goși, decă prin acéstă numire trebuie să înțelegem naționalitatea lor și nu locuința. Pre lóngă aceste, noi scim, că Vest-Goșii erau creștiniș arienî, iar numirile acestor martiri dovedesc o origine latină. Și în adevăr, în numirile de Verca=înkinătorul, Viră=barbatul, Sila=tăcutul, Vathusia=esențialul, Terma=caldul etc. nu avem nimic gotic. Amintirea acestor s-șî martiri se serbézá în ȝioa de 26 Martie, iar rămășițele lor aș fost adunate de către principesa creștină Gaotha și strămutate în drépta Dunărei; despre unii în Kizic, iar dupre alții în Dorostol (a).

Dela finele jumătăței întâia a seculului al IV, timpul luptei celei mai crâncene dintre Arienî și ortodocși, aș ajuns pêne la noi date istorice, care atestă nu numai ecsistența creștinilor în amândoă Daciile, și luptele lor pentru credința, dar și ecsistența de Episcopî cu episcopiile lor, care în respectul eclesiastic erau supuse archiepiscopului din Roma.

Așa noi cunóscem, că în anul 347 séu 348 episcopul Osie

a) Сергин Полн. Мясѣцъ 8, 9, 77. Т. II. Порфиріи 31. Martiriș Crucei 100—103. Noi nu menționăm aici de martiriș seculului al IV din Dacia aureliană, Quintilian, Dada și Maesimin, Ermil și Stratovin (13 Ianuarie) Emilian, Irinei Pulion, Quiric și alții. Veđi Acta Martyrum Sincera Ruinart. (T II 419—428. T. III 163—170).

de Cordova trimite o enciclică către creștinii din Libia, unde el numără pre episcopii, cărora trebuie să li se supună în respectul religios creștinii ortodocși. Intre acești episcopi sunt numiți Kiriac al Misiei, Silvestru și Protogen al Daciilor și alții (a). Protogen al Sardiceii, ca reprezentat al Bisericii dacice a luat parte la toate luptele bisericești ale timpului. La sinodul I ecumenic (325) lui i s'a impus datoria, ca să comunice tuturor episcopilor Daciei, hotărârile sinodului (b). Tot acest Protogen a jucat un rol însemnat la sinodul din Sardica (347), care a fost convocat din inițiativa imperatorului de Apus Constans, pentru împăcarea arienilor cu ortodocșii. Acastă împrejurare dovedește, că Mitropolia din Sardica și episcopiile din prejur nu atârnaă de Constatinupol, unde imperatorul Constantie (361) cu episcopii din partida lui erau pre partea arienilor. Acăsta se dovedește și din dispozițiunile sinodului. Așa canónele 3—5 stabilesc, că episcopii, nemulțemiți cu judecata episcopilor din prejur, să apeleze la Roma (c). Sunt foarte interesante iscăliturile episcopilor de sub actele sinodului. Dupre dînsele noi putem cu aprocsimațiune judeca despre numărul eparchiilor dacice din acăstă vreme. Așa din Dacia mediterană la acest sinod au fost prezenți, afară de Protogen, Gaudentius de Naisso, din Dacia ripensă Vitalis de Aquis, Calvus de Castro martis, Valens de Scio (d). Și așa în Dacia lui Aurelian, la 274, dupre cum am văduț, era concentrată totă naționalitatea română în jurul Mitropoliei de Sardica și aici se aflaă episcopiile de Nais (astăđi Niș), de Castra-martir, Scio și Acvisa.

Dupre nisce sciri isolate noi cunoscem ecsistența încă a doă episcopii din Dacia. Cunoscutul ritor Prisc ni spune, că pre la 441 Hunii, avēnd permisiunea, în basa tractatelor cu imperiul, de a visita orașele de pre laturea dréptă a Dunărei, ei în timpul unui bâlcii mare și avēndu'și armele ascunse, s'au furișat în orașul Margo și l'au prădat cumplit (e). Când imperatorul Teodosie a cerut socotélă lui Atila despre călcarea

(a) Enăcénu, Creșt. în Dacia pag. 31.

(b) Le Quien Oriens christ. T. II, pag. 302.

(c) Zonarae in canones commentarii pag. 365—366.

(d) Le Quien T. II, pag. 302—308. Pre lōngă aceste iscălituri găsim sub-semnăturile episcopilor Dardanieii-Parequorius de Scupis și Macedonius de Ulpianis, ai Macedoniei și ai Traciei, și alții. Cu toate aceste de aici lipsese catalogul episcopilor arieni, și pentru acăsta nu este cu putință a avea numărul tuturor eparchiilor creștine din amādoă Daciile.

(e) Orașul Margo [acum Dubrovița séu Culița] se află la vărsarea rîului Morava [vek. Margus] în Dunărea. Pre laturea opusă era orașul Ad-Margum. Veđi Бородский Пумишкѣ [an. 333] public. de V. H. Nitrovo. pag. 10.

tractatelor, el i-a răspuns, că acesta s'a făcut pentru răsbunare, că episcopul Margului având dreptul, de a trece pre pământul lui, a despoiat mormintele Regelor huni și a luat cu sine tesauerele, aflate acolo. Până când ș'aă avut locul aceste pertractări, locuitorii orașului Marg și ai împrejurimilor, fiind siliți de prădăciunile Hunilor, s'aă adresat la imperatorul, ca să predea pre episcop, decă el este vinovat și pre dînșii să-i apere de prădăciuni. Simțindu-se Episcopul pre sine vinovat și voind, ca să preîntimpine hotărîrea guvernului, el s'a dus la Atila și cu condițiunea cruțării vieței, el i-a promis să-i predea orașul Marg, lucru ce s'a și întâmplat (a).

Acastă narațiune merită atențiunea noastră, nu numai pentru afirmarea ecsistenței unei episcopii în Marg, dar și pentru aceia, că locuitorii din stânga Dunărei erau în relațiuni cu frații lor din Dacia lui Aurelian. Aici nu o dată treceaă episcopii din drépta Dunărei, între cari se vede și persóna episcopului de Marg, care în respectul moral nu prea are destule merite. Altă episcopie se afla în Pantalia, nu departe de Sardica, unde se afla episcopul Evangel, despre care face mențiune Le Quien în cronica Marcelina, pre la anul 516 (b).

Participarea episcopilor Daciei în actele bisericesci generale nu se mărginesc numai cu sinodul din Sardica; ei aă participat și la alte sinóde locale ale acestor timpuri. Așa episcopii Daciei și ai Panoniei, afară de Ursaki al Singidonului, Valent al Mursei și Fotin al Sirmiului, aă luat parte la sinodul din Roma (342) din timpul papei Iulie II și aă apărat simbolul de Nicea (c), în óre-ce episcopii de Răsărit s'aă adunat în Antiochia și aă ținut sinod cu același scop. Cu puțin mai târziu, și anume pre la începntul jumătăței a doa a seculului al IV-lea, la Apus, în Arimin s'a ținut un sinod ortodocs, unde între alți episcopi aă luat parte și episcopii Daciei și ai Traciei (d). Tot acum s'a petrecut și reîntórcearea lui Ursake și a lui Valent la ortodocsie, făcută prin *cerearea de ertăciune dela arhiepiscopul seă*, Papa Iulie și dela S. Atanasie, ca cel ce fusese atăcat de dînșii.

[a] Le Quien T. II, pag. 308. Enăcénu, pag. 41.

[b] Le Quien T. II, pag. 380.

[c] Δοσίθεος. ἱστορ. τῶν ἐν Ἱερουσ. πατριαρχουσάντων cart. II, cap. V, §. 8.

[d] Idem. cart. III, cap. X, §§. 6—9.

ISTORICUL

Bisericeii sântului Nicolai domnesc din Iași.

Cam pre la finitul deceniei întâi a jumătăței a doua din secolul al 15-lea se sui pre tronul Moldovei eroul cel mare și nebiruit Ștefan al 15 lea Voivod, carele prin bărbăția și curagiul seii cel neînfrânt a aruncat spaimă teribilă în toți dușmanii sei.

Vecinii seii lacomi de a pune mâna și a răpi pentru tot-déuna țara cea scumpă și neprețuită pentru domnul seii, de altă parte Turcii, cari deveniră a fi spaima întregiei Europe și pre cari nu-î putură o-pri în mersul lor contropitor armatele întregiei creștinătăți, fură crud loviți de spada neînvinsului Ștefan.

Brațul seii nebiruit îi aruncă de decii de orii de pre pământul scumpei lui Moldovi și cadavrele lor acoperiră pământul Moldovei de la Resboeni până la Dunărea și din Carpați până în Nistru. Insuși sultanul Mohamet al II-lea, care veni în persoană cu espedițiunea sa în contra lui Ștefan, fu bătut și alungat cu Turcii seii preste Dunărea.

Spaima și terórea cuprinse cu desăvârșire pre Turcii, așa în cât ei nu mai cutezaū să ridice armele lor în contra lui Ștefan.

Dar nu erau numai Turcii vrăjmașii lui Ștefan cel mare, ci pre lângă dênșii adese-orii se resculaū cu armele în contra Moldovei, când Ungurii, când Leșii, când Cazacii, când Tătarii; însă toți aceștia și găsiră o mórte sigură, udând cu sângele lor mánósele câmpii ale Moldovei.

Mândria Ungurésca precum și fala leșasca fu îngropată în țara lui Ștefan.

Decii de miū de Leși și Ungurii, de Cazacii și de Tătarii nu se mai întórse pre la vetrele lor.

Chiar însași țara muntenescă sau Valahia nu remase nesimțitoare de armele lui Ștefan.

Tóte aceste fapte mărețe fac obiectul istoriei naționale și noi nu vom vorbi despre ele nefiindu-ni acesta scopul, ci ne vom opri asupra unui singur fapt istoric adică: asupra bisericei sântului Neculaî domnesc din Iași, carea s'a zidit, între multele alte monumente istorice, de Ștefan cel mare cam pre la finitul vieței lui. Căci mai că nu lipsea vre un resboiū, care să nu fie eternizat prin vre-o biserică; așa între multele biserici făcute de acest mare Domn al țerei există în Iași până astăzi de aproape 400 de ani biserica sântului Neculaî domnesc, biserică măreață cu trei altare. Altariul principal este al st. Neculaî; la intrarea în st. Neculaî din drépta se află altariul s-tei Varvare, ear din stânga, altariul s-tului marelui martir și Arhidiacon Ștefan.

Astăzi acéstă biserică în zilele Maestăței sale Carol I, Rege al României, din inițiativa Inaltului seū guvern s'a pus în restaurațiune și nu ni lipsește încrederea, că acéstă restaurațiune o va face Guvernul Maestăței sale în întregul ei, spre a eternisa și mai mult memoria acestui mare și iubit eroū al țerei adică: restaurațiunea se va face nu numai asupra altarului s-lui Neculaî, ci și asupra celor-lalte două altare a s-tei Varvare și a s-lui Ștefan.

Dacă se întreabă, ori de este acéstă biserică zidită de Ștefan cel mare în forma ei în care se află astăzi adică: cu trei altare, respunsul nu póte fi mai sigur, de cât acel ce ni-l dau isvórele istorice.

Aceste isvóre începând dela cele mai vechi și anume dela Grigorie Ureche, care cel întâi vorbește în cronica sa despre biserica s-lui Neculaî, și până la cele mai nouă din timpul nostru, se vede într'ênsele óre care tăcere despre cele două altare, vorbind numai de s-l Neculaî, ca și cum n'ar mai fi altele alipite la el.

Numai două sau trei isvóre din timpul de astăzi spun, că s-tul Neculaî este zidit de Ștefan cel mare, cu trei altare spre a mulțami lui Dumnezeu pentru biruința ce a câștigat într'un an în trei resbóie consecutive.

De unde aū luat ei acésta, nu știm. Dar dacă cercetăm mai de aproape lucrul fără vre-o părtinire óre-care, aflăm, că biserica s-lui Neculaî în mod indubios este zidită de Ștefan cel mare în anul 1491 (adică cu un an mai târziu de cât biserica domnescă din Vaslui): după cum se vede acésta din inscripțiunea pusă de Ștefan în anul zidirei bisericei, și care se află în perețele bisericei; că pe locul de dinaintea bisericei și până la clopotnița actuală s'a făcut cu timpul o zidire, care apoi s'a transformat în două altare lipite de biserica s-lui Neculaî.

Se vede, că acéstă zidire servea la început numai de pridvor

saū antreu al bisericeī și se făcuse acéști zidire în intervalul de timp, care desparte pre Ștefan cel mare de Antonie Ruset Vodă. Cum că întru adevăr lucrul stă astfeliū, se pôte videa din istoria Domnului Moldovei Antonie Ruset, unde se spune, că acest Domn a făcut reparație bisericei s lui Neculaī, acoperindu-o și făcânduī și un zid de piatră împrejur, ear pridvorul bisericei l'a zugrăvit preste tot „apoī și biserica aū zugrăvit pre din lăuntru“; prin urmare în timpul de aprópe 200 de anī de la zidirea bisericei și până la reparația ei de Antonie Ruset nu se făcuse transformarea antreului bisericei în altare, așa dar acéști transformare a avut loc, în timpul ce urméză după Antonie Ruset.

Când anume s'a făcut și de cine nu se pôte ști nici din istorie, nici din tradițiunea gurală. Ba dincontra tradițiunea dice : că aceste altare s'aū făcut de Ștefan cel mare odată cu biserica s-lui Neculaī.

Probabil că acéști transformare s'a făcut cam pre la începutul secolului al 18-lea, când a început a se întinde influința grecésă preste acéști țară; și pentru ca se nu se delature cu totul slavismul din biserică s'a rënduit, ca într'un altar se se servésă grecește în altul românește și în al treilea rusește. Serviciul în limba rusésă s'a conservat până astădi în altariul s-lui Ștefan.

Cum că întru adevăr antreul bisericei saū pridvorul s-lui Neculaī nu era prefăcut în altare în timpul lui Antonie Ruset, și nici nu s'a prefăcut de acest Domn al țarei, se vede din împrejurarea că acest Domn și a făcut mormântul său unde avea se se îngrope, tocmai în locul unde astădi se face sta Proskomidie, acéști se cunóște din inscripțiunea grécă aflată pre baldochinul aședat pre mormântul lui Antonie Ruset, carea în românește se esprimă cu aceste cuvinte : „Minunatul Antonie Ruset... înțeleptul, mormântul său (το μνημα του) : s'a acoperit, lucru de mare cuviință“. Apoī inscripția continuă românește așa : *ТОТЪ ФЕДИНГСАЛЪ ДОМНЪ ДЕ МОЛДАВІА АНТОНІИ РУСЕЦЪ ШАВ АЛЕС АЧІА* (1). După cum se vede din istoria lui Antonie Ruset pre care ni a lăsat'o cronicariul Neculaī Costin reese, că acest Domn aū făcut numai o reparație bisericei slui Neculaī. Acéști reparație a constat întru aceia, că a întocmit clopotnița care era stricată, a acoperit biserica care era descoperită, a zugrăvit biserica pe dinăuntru, a zugrăvit pridvorul bisericei lui st- Neculaī preste tot, de unde se vede, că până atunci nu era zugrăvit preste tot. Și a făcut și alte multe lucruri trebuitoare pentru biserică; de unde urmésă că acéști zidire a pridvorului actual datésă mai dinainte de Antonie Ruset.

[1] Vedī : Notițe istorice și archeologice de prea sântitul Episcop al Romanului Melchisedec, tipărită în București anul 1885 pag. 154.

Tăcerea scriitorilor despre cele două altare adause mai în urmă se poate explica numai prin faptul, că transformarea a avut loc în lăuntru antreului, fără a suferi vre-o schimbare forma zidirei în afară, cu care lumea era deprinsă acum mai de demult. Dacă schimbarea din lăuntru s'ar fi făcut odată cu zidirea dinafară, ar fi atras atențiunea lumei, mai ales faptul singular, de a exista în țară unica biserică în care se făcū trei liturghii de o dată în ceiași zi.

În Iași sunt patru biserici cu hramul st. Neculaï. Întăia se numește st. Neculaï de pe trada socola, adoua st. Neculaï din Ciurchi, a treia st. Neculaï cel sărac saū și st. Neculaï cel de sus, ear a patra este biserica noastră despre care vorbim și are următoarele numiri : st. Neculaï cel bogat (pronumit bogat, sau pentru mulțimea altarelor, saū pentru că era înzestrat de Domniï țerei cu averi, saū pentru mulțimea lumei ce vine întrê'nsa la serviciul divin, saū pentru mulțimea venitului ce producea de la credincioși, saū în fine pentru splendórea serviciului divin și pentru mulțimea personalului ei, prin care întrecea chiar pe Mitropolie), se mai numește st. Neculaï domnesc, st. Neculaï de lângă palat, st. Neculaï de jos, st. Neculaï cel mare, biserica domnescă, fórté rar și numai de un restrâns număr de ómenï se numește st. Neculaï cel cu trei altare. Este posibil, că acest fapt să provină și dela însemnătatea și onórea cea mare ce se dá s-lui Neculaï de tóte popórele slave, cărei înriurinți n'aū rămas nici Româniï mai pre jos, ci aū cedat credinței, tot așa după cum cedase și la întroducerea limbei slavone în biserică.

Un alt fapt fórté caracteristic pentru spiritul poporului român privitorū la credința lui este următorul: În biserica s-lui Neculaï domnesc se află din timpuri necunoscute o icónă pre care e zugrăvit st. Martir Mina, cunoscut lumei pentru multele miracule ce face, tāmăduind bóle de tot feliul și dând tot feliul de adjutore, tuturor celor ce alérgă la dênsul cu credință. Fără témă de a mi se împuta óre-care bigotism, mărturisesc, că am vëdut cu ochii mei, cum bolnavi fórté periculoși, părăsiți de ajutoriul doctorilor, fiind condamnați la o mórte sigură, venind la icóna s-lui Mina, unde după o durată de câte-va zile de rugăciune, se înturnaū senătoși, ca toți senătoșii, pre la casele lor.

În tóte zilele decī de credincioși se adună séra și diminéta spre a face rugăciuni s-lui pentru ajutoriul lor. Acest fapt a înriurit așa de mult asupra poporului, că multă lume ieșană acum numai dice : mă duc la biserică la st. Neculaï domnesc, saū bogat etc, ci dice : mă duc la biserică la st. Mina; ce se atinge de poporul de rând de prin satele din Moldova de sus, apoi nici nu știe, dacă este vre-o biserică în Iași, care se se numéscă st. Ne-

culai domnesc, saŭ bogat, etc, dar știe fôrte bine, cã este o bisericã în Iași, care se numește st. Mina, unde se fac rugãciuni zilnic pentru însenãtoșarea bolnavilor, pentru norocirea celor nenorociți, pentru aflarea pagubilor, pentru descoperirea furilor, etc.

Iatã dar cã prin faptul introducerei icônei s-lui Mina în biserica s-lui Neculai, a început cu încetul a prepondera, saŭ a trece renumele s-lui Mina preste al s-lui Neculai, rãmãind pentru poporul de rând în uitare adevãatul hram al bisericeii.

Spre a nu da loc la bãnueli de acele, prin care ni s'ar atribui o rea voințã, denaturând faptele istorice, am cređut de cuviințã a cita textual cãteva locuri istorice, pre care le-am putut avea la dispozițiune și care vorbesc despre biserica s-lui Neculai domnesc din Iași. Iatã acele locuri:

1). Grigori Ureche dice: Cã dupã ce Ștefan cel mare în anul 6983 a bătut pre Turci la podul înalt la Vaslui și mai pre urmã a bătut pre Radu-Vodã, a bătut și pre Cazaci, cari intrase în țerã cu hatmanii lor Lobodã și Nalivaico. „Și de acolo s'aũ întors „Ștefan Vodã, și aũ descãlecat târgul Iașii, și în lauda lui Dumnezeu aũ început a zidire biserica lui sfântu Neculae; și de acolo aũ mers la scaunul seũ, la Suceava, cu mare pofalã și biruințã dela singur Dumnezeu de sus, eșinduĩ înainte Mitropolitul „cu toți preoții, aducânduĩ sfânta Evanghelie și cinstita Cruce în „mãnele sale ca înaintea unui Impãrat și biruitoriu de limbã pãgãne de l'aũ blagoslovit “ (1).

Aici e de observat, cã Cronicariul este indus în eróre în privința anului zidirei bisericeii s-lui Neculai, el dice, cã Ștefan ar fi zidit acẽstã bisericã în anul 6983, adicã în anul mântuirei 1475, pre când noi vedem, cã în inscripțiunea pusã de Ștefan în zidiul aceștei bisericeii stã sãpat în piatrã data 6999, adicã anul mântuirei 1491, prin urmare acẽstã bisericã e ziditã cu 16 ani mai târziu de cum ni o spune Cronicariul Urechi.

Acẽstã observațiune o făcuse deja fôrte de mult Simeon dascalul, cãci la pagina 169 a acestor Cronice se gãsește o notã a lui, care sunã așa: „Intru acest an, 6999, sã știi cetitoriule, cã aũ „zidit Ștefan Vodã biserica lui sfântu Neculai din târg din Iași. „De nu cređi cautã la velãtul ce scrie deasupra ușei bisericeii, ear nu cum scrie înapoi “.

2). Marele logofãt al Moldovei Neculai Costin, carele a trãit pre la finitul secolului al 17-lea și la începutul sec. al 18-lea, descriind domnia lui Antonie Ruset Vodã dice: „De la Galați aũ mers

[1] Veđi letopisițele Moldovei și Valachiei ed. II, tom. 1. pag. 162 și 163. ti . în Buc. de D. Mihail Cogãlnicenu, an. 1872.

„(:Antonie Ruset:) până la Tâmpesți dingios de Tecuci pre Bâr-
 „lad, de acolo aŭ luat Siretiul și pre la târgul Frumos aŭ intrat
 „în Iași în luna lui Decemvrie (:an. 7184:) și domnind preste iarnă
 „cu pace; ear de primăvară s'aŭ apucat se lucreze la biserica lui
 „sântul Nicolae de lângă curtea cea domnescă, că era biserica
 „descoperită și clopotnița stricată. Deci cu tótă osirdia s'aŭ apu-
 „cat și aŭ tocmit clopotnița, și aŭ istovit și zidiul prin prejurul
 „bisericeii la veleatul 7185, și aŭ făcut și o cișmea, adică fântână
 „în zidiul bisericeii despre pórta cea mare a curței domnești, a-
 „ducând apă pe oluri de departe la care aŭ fost ispravnic Abaza
 „Cluceru, și aŭ zugrăvit preste tot pridvorul lui sântul Nicolae,
 „apoi și biserica aŭ zugrăvit pre dinlăuntru, și aŭ trimis în țara
 „leșască de aŭ adus sfeșnicele sale cele mari de aramă și alte
 „vase multe de argint aŭ făcut, și cari sunt și astăzi în sântul
 „Nicolae. Așijderea aŭ făcut și cerdacurile cele înalte despre casa
 „Domnescă cea mică cu multă cheltuială ca la Czarigrad, și 'și
 „aŭ fost făcut și gropniță în sântul Nicolae în întru, dară n'aŭ
 „avut parte ca aceea în care gropniță s'aŭ fost mai pe urmă în-
 „gropat Cantimir Vodă cum se va arăta la rândul său.“ (1).

Din cele istorisite de Neculaï Costin se vede că Antonie Ruset a făcut numai reparație bisericeii s-lui Neculaï și pridvorului, dar nu a zidit el nimica la pridvorul bisericeii, căci acesta era deja zidit de alți Domni mai înainte de el.

Póte că acéstă zidire prefăcută mai pre urmă în două altare, dătéză din timpul lui Alecsandru Lăpușnénu, care mutând scaunul Domniei dela Suceava la Iași a mutat și Mitropolia țerei din Suceava în Iași la biserica s-lui Neculaï domnesc, pre la anii 1564 — 1566, și nefind destul de încăpétóre biserica marelui Ștefan spre a cuprinde în sinul său lumea, precum și pre curtea domnescă cu garda sa, care vinea la biserică cu Domnul său, s'a vădut silit a face adăugirea acésta dinaintea bisericeii s-lui Neculaï. Din inscripțiunea românescă aflată pre o crestelniță de argint în biserica s-lui Neculaï, dată bisericeii de Antonie Ruset la an. 1678, se dovedește în mod pozitiv, că acéstă biserică a servit de Mitropolie și de reședință Mitropoliților țerei de la strămutarea capitalei de la Suceava la Iași până în timpul Domniei lui Duca Vodă. Iată acea inscripțiune:

„ИЧАСТА КРЕЩЪЛНИЦА ДАТЪ О АВ АНТОНІЕ РУСЕТ ВОЕВОДА ДИИ МИЛА
 АСИ ДЪМНЕСАВ ДОМНВА ЦАРАН МОЛДОВЕИ ЛА СВЪНТА МИТРОПОЛІЕ ВНАДЪ
 ПАТЕ ХРАМВА СТИ НИКОЛАЕ АН ІАШ ПЕНТРЪ ПОМАНА СА ВЛЪТЪ КЪРЪС. А. ОТ
 ХЪ КЪХОН (1678) МѢЦА МАРТІЕ КЪ ДНИ “.

[1] Veđi letop. Țerei Mold. tom. II. ed. II. pag. 14. tip. în Buc. de D. Mihai Kog an 1872.

3). Ión Neculcea vorbind despre Antonie Ruset dice: „Acesta, „dacă aū venit în scaunul domnesc, fiind bun și milostiv, s'aū apucat „a face lucruri dumnezești, biserici se'î rămâie pomană; aū dres „clopotnița la sfântul Nicolaî și aū șindrilit preste tot, și aū făcut „zid împrejur, și aū zugrăvit pristolul precum se vede, și aū adus și „apă pre ole, până în zidul acestei biserici, care pre urmă s'aū astu- „pat, netocmindu-o nime“ (1).

Nici din istorisirea cronicariului Niculcea nu putem trage concluzia, că Antonie Ruset ar fi făcut vre-o zidire nouă la st. Neculaî, afară numai de un zid împrejurul bisericeî, care zid în parte se află și astăzi. Eū cred, că dacă Antonie Ruset ar fi făcut cele două altare lipite de biserica marelui Ștefan, duple cum se află astăzi, atunci acest fapt de adaus al unei zidiri nouă pre lângă o biserică atât de însemnată, nu ar fi putut trece așa de lesne din vederea cronicarilor noștri, spuindu-ni despre un zid și nu despre zidirea a două altare nouă. Negreșit că mai mult interes presintă zidirea unui lacaș dumnezeesc, de cât zidirea simplă a unui gard.

Drept este, că atât archimandritul Neofit Scriban, în mica sa broșură, intitulată: „*Scurtă istorisire și hronologie despre Mitropolia Moldovei*“ tipărită în Paris an. 1857, Iunie 18, cât și prea sântitul Episcop de Roman, Melhisedec, în cartea sa intitulată, *Notițe istorice și arheologice*, tipărită în București an. 1885, spun, că Antonie Ruset Vodă făcând reparație bisericeî lui Ștefen cel mare, a zidit clopotnița și cele două altare din nou în anul 1676.

Noi însă din cele ce ni spun cronicariî citați mai sus, nu putem face această afirmare.

Póte că prea sântiile lor aū avut la dispozițiune și alte documente pre lângă cele ce ni istorisesc cronicariî noștri; dar noi din causă, că nu vedem notate acele documente, care ni ar spune, că în adevăr Antonie Ruset a făcut cele două altare, nu putem primi această afirmare, pentru că nici cel mai iscusit comentator n'ar putea deduce această zidire din tecstele citate mai sus în originalul lor.

„4). Gheorghii Șincai de asemenea scrie: *Éră Ștefan V. Vodă, „după ce s'aū înturnat dela gonirea Cazacilor, aū descălecat târgul „Iașilor, și aū început a zidi biserica sântului Nicolae, carea custă „și până astăzi în orașul Iașilor lângă curtea domnescă“.* (2)

De sigur că Șincai s'a folosit în scrierea sa de Grigorie Urechi,

[1] Veđi letop țerei Mold. tom. II, ed II, pag. 210, tip. în Buc. de D. M. Kog. an. 1872.

(2) Veđi Hronica Romanilor de G. Șincai tom. II, pag. 63, tip. în Iași 1853.

pre care 'l citéză textual. Dacă istoricul Șincai ar fi vizitat în persoană biserica s-lui Neculai domnesc, ar fi vădut, că la st. Neculai mai sunt încă două altare. Tăcerea sa despre acest fapt arată, că el nici nu auđise măcar despre un așa lucru, căci atunci ar fi vorbit ceva despre biserică mai mult și ar fi căutat să deslege acest fapt istoric.

5). D-l Dimitrie Gusti, în geografia țărilor române, ȑice: „Biserica s-lui Neculai cel mare sau biserica domnescă, pentru că în ea se ung (:miruesc:) Domniī la întronarea lor. Ea este zidită de Ștefan cel mare la 1474, după trei biruinți, care le-au câștigat tot într'un an, la Racova asupra Turcilor, la Râmnicul Sărat asupra Muntenilor și la Grumăzești asupra Cazacilor. Biserica are trei altare, al st. Nicolae, al st. Varvare, și al st. Ștefan. Pe turnul acestei biserici încă se păstrează mărimea stânjânului gospod.“ (1).

Din acest citat noi vedem, că D-l Gusti deși în mod greșit, totuși caută a da explicația faptului existenței a trei altare. El este greșit și în privința anului zidirei, puindu-o cu un an mai înainte chiar de cât Grigorie Urechi. Acesta provine de acolo, că D-l Gusti a socotit anul dela 1 Septembrie și nu dela 1 Ianuarie, după cum se dovedește din mai multe documente din timpul lui Ștefan cel mare. Veđi despre acesta cartea prea sântitului Melhisedec, la pag. 133, intitulată „*Notițe istorice și archeologice*“, și în mai multe locuri din aceeași carte.

6). D-l Dimitrie Frunzescu, în dicționarul său, ȑice: „Biserica st. Nicolae zidită de Ștefan cel mare la 1474, temelie sa este de piatră și mărimea sa este destul de încăpătoare, de-a-supra are mai multe turnuri și înuntru are trei altare, în care se săvârșește s-ta liturghie pre rând“ (2).

Observăm că și D-l Frunzescu este greșit în privința anului zidirei bisericei; în loc de a pune anul de pe inscripția bisericei 6999-1491, a pus, ca și D-l Gusti, anul din cronicar.

„7). D-l Ropală, în istoria sa, la pag. 48, ȑice: Ștefan cel mare „pentru a mulțami lui Dumnezeu și spre aducere aminte a celor trei resbele purtate cu succes în același an, făcu la Iași biserica st. Neculai cu trei altare“.

Din aceste locuri istorice espuse până aici, nu putem trage altă concluziune, de cât că Ștefan al V-lea cel mare, Domnul Moldovei, a zidit (:după cronicari:) în anul 1475 biserica s-lui Neculai domnesc

(1) Geografia țărilor române de Gusti, tip. în Iași.

[2] Dicționar topografic și statistic al României art. Iași, pag. 240, tip. în Buc. an 1872, de D-l Frunzescu.

din Iași; însă adevăratul an al zidirei bisericei este acel din inscripție 6999—1491; că în intervalul aproape de 200 de ani dela Ștefan cel mare și până la Antonie Ruset s'a făcut în fața bisericei lui Ștefan o nouă zidire lipită de biserică, care ținea loc de pridvor sau antreu al bisericei, că acest pridvor în urma lui Antonie Ruset s'a transformat în două altare complete, stând de o parte și de alta, ca două bisericuți separate numai prin altarele lor și că în urmă istoricii români de astăzi necunoscând adevărata origine a acestor altare și căutând a explica existența lor le-au pus ca făcute de Ștefan cel mare o dată cu st. Neculaî.

Acastă aducere înainte a istoricilor noștri nu pôte fi luată ca ceva istoric, ci mai mult ca un rezultat al sentimentelor lor naționale pentru acest mare eroi al Moldovei. Era pe de altă parte ni arată ușurătatea cu care se încercă a da explicațiune unor lucruri pre care nu o cunosc.

Cu toate aceste ar fi de dorit, ca în istorie, precum în orî ce altă știință, să nu prepondereze decât numai adevărul basat pe temeieri sigure și lipsite de orî ce părtinire sentimentală. — Prin aducerea înainte de fapte imagine, lipsite de orî ce temei real, se face cel mai mare rău țerei și națiunei române în genere, dându-se prin această cea mai puternică armă în mâna dușmanilor nemiului românesc, cari neconțin prin felurite chipuri caută a ni nega când originea, când neîntrerupta continuitate pre pământul Daciei de pre rîpa stângă a Dunărei.

Adevărul, dar numai adevărul ne pôte susține și pune la adăpostul atacurilor celor mai violente.

În decursul timpului de la Ștefan cel mare și până astăzi, biserica sa a primit schimbare în mai multe locuri, așa ferestrele bisericei, care erau făcute la început, după forma zidirilor din acele timpuri, strâmte și puțin lungărețe, s'au astupat și s'au făcut alte ferestre mai înalte și mai largi; tot ast-feliu a fost cu ușile, cu turnul și cu clopotnița bisericei. Pute-va cine-va conchide dela forma de astăzi a bisericei s-lui Neculaî la forma arhitecturii bisericilor din secolii XIV și XV? Negreșit că nu. Acesta ar pute-o face numai un necunoscătoriu cu totul de desvoltarea și progresul arhitecturii.

Un alt fapt mai bătătoriu la ochi este forma zidirei bisericilor creștine greco-orientale din provinciile supuse sub dominațiunea turcască.

Acolo se ved în mare parte bisericile vechi zidite în pământ. Pute-va cine-va de aici deduce, că bisericile creștine greco-orientale se zidea în pământ în întrégă biserica ortodoxă de orient dela anul 1453 încôce, când Bizanțul cade cu totul sub dominațiunea turcască și dar jugul cel apăsător al Turcilor strivește fără milă populațiunile

creștine de sub dominațiunea lor, prădându-le averea, despoind templele și prefăcându-le în giami turcești?

De sigur că adevăratul istoric va căuta să esplice acest fapt excepțional în biserica orientului, nu în modul de desvoltare a arhitecturii acelor timpuri, ci într'o cauză cu totul alta, adică în téma ce avea de Turcii, de a nu fi călcați, prădați și uciși fără de veste în un moment dat. Se întorsese asupra bieților creștini mai acele timpuri triste și pline de nenorociri din cele trei secole ale biserice primitive!

Preotul I. Fotea.

SANTA SCRIPTURA

Cheea spre înțelegerea vechiului Testament

PUNCTUL AL TREILEA (1)

*Din ce semne se poate recunoște Iisus Christos în lege, a că-
riea El este finitul? Ce reguli trebuie să urmăm pentru a des-
coperi pe Iisus Christos și biserica sa sub vălurile de care
sunt acoperiți în vechiul Testament?*

Dumnezeieștile Scripturi sunt ca un instrument foarte ar-
monios; dar nu totul în acest instrument este de o potrivă
răsunătoriu; totul în El lovește ochii de o potrivă, dar nu
totul lovește și urechea de o potrivă. Tóte însă staă aici în-
tr'o strînsă legătură; și părțile care nu dau nici un son se
țin necesarmente de acele care servesc armoniei. Trebuie nu-
mai să le distingem cu îngrijire, spre a nu pretinde a avea
un son acolo unde nu trebuie să fie. Trebuie dar să știm deo-
sebi în dumnezeieștile Scripturi ceea ce nu este susceptibil
de cât de un singur sens, de ceea ce poate avea mai multe sen-
surī. Iisus Christos este în adevăr finitul legēi; dar trebuie
să'l știm găsi și cunoște în lege. Pentru acēsta noi ni propu-
nem a aduna și a expune aici cele mai importante și mai fo-
lositoare reguli.

I-a Regulă

Prima regulă pentru a descoperi pe Iisus Christos în căr-
țile vechiului Testament, regulă sigură și fără greșală, este

(1) Acest punct este continuare a Articolului publicat în Numerele trecute 7 și 8; pag. 467 și 558.

ca să luăm de conducători pe sântiții scriitori ai noului Testament; și să vedem pe Iisus Christos pretutindene unde 'l-au vădut și ei. Atunci spiritul profetilor ne va descoperi înțelesul cuvintelor ce el le-a fost dictat; căci numai spiritul lui Iisus Christos ni poate descoperi pe Iisus Christos. Așa, spre exemplu, nu vom întimpina nici o greutate spre a ști care este *fecióra* de care vorbește Isaia în capitulul VII al profetiilor sale, sau cine este acest fiu demn de a fi numit *Emmanuel*. Sântul evangelist Matei ni a spus-o (Mat. I, 22 și 23), și ni-a dat în mână cheea duple care putem esplica acel capitol plin de obscuritate, precum și altele care urmază după el. Nu putem să ne înșelăm căutând pe Iisus Christos sub aceste văluri întunecóse. Numai trebuie să avem grijă a conserva adevărul istoriei și al evenimentelor temporale care acoperă această augustă profecie. Să avem abilitatea de a trage perdeaua și a nu o sfășia.

II-a Regulă

O a doua regulă, care de și nu atât de infailibilă ca cea dintâi, este totuși de o mare importanță, adică de a lua de conducători, după scriitorii noului Testament, pe sântii părinți ai bisericeii, și să vedem pe Iisus Christos unde 'l-au vădut și ei, mai cu sémă dacă se acordă toți sau cel puțin mai toți în a'l recunóște. După sântii apostoli, primii esplicatori ai dumnezeștilor Scripturi sunt sântii părinți, carii, de și n'au în scrierile lor infailibilitatea scriitorilor inspirați de Dumnezeu, totuși sunt plini de acelaș spirit care în-de-comun vorbea prin gura lor. Așa, noi nu trebuie să căutăm aiurea de cât în taina întrupării *minunea nouă* ce trebuia să facă Dumnezeu pe pământ (Ierem. 31, 22). Părinții și cea mai mare parte dintre interpreții creștini, se unesc în socotința că acea *femeie* care, duple acel profet, avea să *încapă un om*, este sânta fecióra purtând în pântecese seú pe Dumnezeescul prunc, care, prin divinele sale perfecțiuni, era încă din copilărie un om plin de forță. A pretinde împreună cu interpreții moderni (Groțius, Castalio, Sanctius, Oleaster) că această profecie n'ar însemna de cât că femeile vor căuta ómeni spre a se însoți cu ei, ar fi a se rătăci și a perde din vedere adevăratul obiect al acestei profetii. Căci ar fi absurd a reduce la acest înțeles de nimica acea *minune nouă a lui Dumnezeu*. Și óre n'ar fi mai cuviincios ca să ne ținem în această privință

de socotința comnă a părinților, ba chiar și a Iudeilor? căci și aceștia au recunoscut în acel *om plin de forță*, pe Mesia.

III-a Regula

Cătră aceste două prime regule, trase din autoritatea sântilor scriitori și din mărturia sântilor părinți, urmază acelea care se trag din chiar fondul textului sacru. Și mai întâi *noï trebuie să vedem pe Iisus Christos în dumnezeștile Scripturî, când ni'l arata óre-care caractere care nu se potrivesc de cât lui*; căci de altminterea am înjosi niște asemenea auguste calități atribuindu-le altuia, și am silnici textul dându'i un alt obiect. Așa, spre exemplu, porunca ce a dat Dumnezeu lui Isaia ca să vorbească Iudeilor într'un chip întunecat și în stare de a'i orbi, ca să pecetluască cartea (Isaia 6, 10; 8, 16), și de a păstra înțelegerea pentru fiitorii discipuli, ne previne că Iisus Christos nu este fără óre care voaluri în vechiul Testament, dar că acestea sunt așa de delicate și transparente, în cât cine-va rămâne mai uimit în fața celor ce se zăresc de-desupt, de cât în fața celor ce servesc de acoperământ. Sunt unele voaluri mai dese și mai întunecóse, în cât se pare că ascund de tot ceea ce acoper, dar aceste sunt foarte scurte, și lasă și ele óre-care trasuri în stare de a descoperi pe Iisus Christos, chiar și atunci când restul s'ar potrivi mai bine unui altuia; și atențiunea este necesară cu deosebire asupra unor asemenea locuri.

Așa în psalmul 17, *Iubite-voiă Dómnne*, nu se vede de o dată Iisus Christos, ci se pare că are de obiect numai victoriile lui David. Cu tóte aceste sântul apostol Pavel îl atribue lui Iisus Christos (Rom. 15, 9); și în adevăr, *credința și supunerea păgânilor* (psalm. 17, 43 și urm.), precum și *necredința și pedépsa Iudeilor*, sunt preșise aici așa de clar, în cât numai singur acest tras ar fi de ajuns ca să se descopere în tot restul psalmului sensul misterios care 'l conține, chiar și când n'am avea autoritatea apostolului, carea ne asigură, nici socotințele sântilor părinți care confirmă și desvoltă acéstă interpretare.

IV-a Regulă

Când expresiunile Scripturei sunt prea tari, prea generale, prea auguste, și când ele în raport cu subiectul care se pare că'l au în vedere, sunt exagerate, este de sigur că un altul

este acela pe care sântul Duch l-a avut în vedere și căruia convin cu exactitate toate acele expresiuni; căci cuvântul lui Dumnezeu este cuvânt al adevărului, este ca aurul lămurit până de șapte ori (psalm 11, 7), și în el nu se poate găsi nimeni defectuos sau de prisos. El este regula celor mai exacte cuvântări; și când cineva crede că vede în el excese, acesta este un semn că nu-l înțelege și că-l substituie un obiect străin. Intrebuițarea acestei regule este de o foarte mare întindere. Ea este cheea mai multor pasaje de care s'au împedecat spiritele ușoare, pentru că nule cunosc adevăratul înțeles. Ea conservă Scripturei respectul ce i se datorește. Ea descopere nu niște simple socotinți, ci prin o demonstrație simțită descopere însăși Evangelia și adevăratele bunuri ascunse sub niște promisiuni care nu pot fi adevărate de cât în sensul spiritual. Se știe tot ce a predis Isaia pentru *întorcerea Iudeilor din captivitatea babilonică* (Isaia 40, 1 și urm.), pe care o descrie cu expresiunile cele mai pompoze. Dar evenemântul, descris în cărțile lui Esdra și a lui Neemia, nu se petrece tocmai așa de minunat. Trebuie dar de necesitate ca expresiunile lui Isaia să aibă un alt obiect de cât acela a întorcerei din Babilon, și ca el, sub acele figuri, să fi descris *libertatea și bunurile spirituale pe care ni le-a procurat Iisus Christos*, acele mai cu seamă pe care le păstrează El pentru aleșii săi în eternitate.

Sântul Petru și sântul Pavel au aplicat lui Iisus Christos înviat aceste cuvinte ale psalmului 15: *Nu veți lăsa sufletul meu în iad* (psal. 15, 10) și nu veți permite ca cel curvios al tău să vadă stricăciune; și ei au demonstrat că aceste cuvinte nu pot să se potrivească de cât lui după adevărul exact; pentru că David, după trup, se prefăcuse în țărână de mai multe veacuri, și sufletul său era reținut împreună cu a celorlalți drepti în cele mai de-desupt ale pământului, de unde au fost eliberate la învierea Domnului. Precum vedem, acești doi apostoli mai cu seamă, ne-au învățat, prin exemplul lor, cum trebuie să înțelegem dumnezeieștile Scripturi. Ca și deșii trebuie să înțelegem și noi literal tot aceia ce se poate înțelege literal fără a jigni atribuțiunile lui Dumnezeu sau orice-care adevăruri revelate; și să conchidem fără frică că ceea ce nu se potrivește literalmente lui David sau poporului lui Israil, convine propriu și direct lui Iisus Christos și bisericii sale, și nu poate fi adevărat de cât sub acest punct de vedere.

V-a Regulă

S'aū observat deja că *sunt în Scriptură*, și mai cu sémă în profetiū și în psalmi, *locuri care nu sunt susceptibile de un sens istoric*, de un sens mărginit la istoria Iudeilor. Atunci a voi să le dăm ast-feliū de sens, ar însemna că nu știm ce va să ȳică un sens imediat, am fi contra regulilor ce servesc a descoperi sensul Scripturilor, și mai cu sémă contra celor douē regule ce preced. *Sensul care se numește imediat, trebuie să fie în de-comun urmat și susținut*; nu trebuie să'l luăm în ore-care locuri și să'l părăsim în multe altele. Nu trebuie să'l credem posibil, atunci când îl vedem întrerupt prin obstacule care nu se pot înlătura; nu trebuie să'l dăm ca întemeiat pe literă, când litera însăși îl combate. Sensul imediat nu se diferă de acela căruia servește de voal, de cât prin sublimitate și maiestate; el este mai puțin profund, dar adevărat; el nu umple tótă energia textului, dar nici 'i este opus; el conduce către o profecie mai augustă, dar nu' i este un obstacol. El prepară spre înțelegerea misterilor, și nu abate nici orbește spiritul. Consultând aceste regule, vom vedea îndată că Solomon și căsătoria sa cu fiica regelui Egiptului nu pot fi obiectul imediat al psalmului 44, nici al Cântărei cântărilor, și că în aceste bucăți noi trebuie să vedem pe Iisus Christos și biserica sa, căci cum s'ar fi reprezentat Solomon ca fiind Dumnezeu însuși, ședând pe un tron veșnic? Cum am putea noi să slăbim sensul acestui text, când sântul apostol Pavel s'a servit de el (Ebr. 1, 8), pentru a proba că Iisus Christos este Dumnezeu? Acela de care vorbește acest psalm, este un principe înarmat contra inamicilor seī, un principe căruia profetul 'i dă o *sabie*, un *arc*, *săgeți*, și care cucerește El însuși imperiul seū. Dar din aceste semne se pôte ore recunoște Solomon, despre care se scrie că tot timpul a domnit în pace, și care în adevăr n'a cucerit nimica prin sabie? Invingătoriul de care vorbește Profetul supune fiilor seī tot universul: Solomon din contra pierde de ce seminții din cauza nerecunoștinței către Dumnezeu. Este dar prea viderat că ar face niște silinți zadarnice, și s'ar împotivi sântului Duch, cel ce ar căuta aici un alt sens de cât cel profetic și un alt obiect afară de Iisus Christos.

VI-a Regulă

Scriptura nu este opusă ei-însăși. Ea nu laudă într'un

loc ceea ce desprețuește într'alt loc ; nu privește ca o fericire vrednică de drepti, ceea ce în multe locuri li se refuză recunoscându-se ca parte a celor nedrepti. Nu lingușește nici o patimă, ci vrea se le vindece pe toate. Scriptura este tot-deuna inimică avariției, ambițiunei, răsbunării, moleșiei și lucului. Trebuie dar să fim încredințați că toate promisiunile care n'au de obiect de cât o fericire temporală, că toate expresiunile care sunt în stare a inspira iubirea de argint sau de desfătări, precum și toate descrierile ce întâmplătorii au în vedere o mărire curat omenescă, nu sunt în Scriptură de cât icône a unor bunuri mai solide și mai reale, de cât figurii a împărăției spirituale a lui Iesus Christos și a fiitórei glorii a dreptilor. Ar însemna că se declară cine-va Iudeu, dacă ar combate sensurile mai sublime și mai înalte, pe care niște ómeni luminați le dau unor lucruri care ar fi zadarnice și chiar periculóse, când s'ar privi numai superficial. Pe de altă parte, fiind-că aceste promisiuni sunt generale, ele ar trebui să se împlinescă în toate timpurile și pentru toți dreptii. Ar trebui dar ca toți ómenii virtuóși să nu fie lipsiți de cele necesare vieței ; să nu suferă nici-o-dată nici fómee, nici sete, și că mai curând sau mai târziu să fie superiori tuturor inimicilor lor. Dar ce să se facă atunci cu dreptii vechiului Testament și cu martirii noului Testament cari au suferit tot-feliul de rele, pe când inimicii lor se bucura de o viață dulce și liniștită ? Cu cât vom lua dar aceste promisiuni mai literal, cu atâta ne vom scandaliza mai mult, vedând că ele nu 'și-a avut mai nici-o-dată efectul lor între adevărații servitori a lui Dumnezeu, ci din contra le vedem la dispozițiunea contrariilor Evangheliei. Afară de aceea, însași Scriptura ni conduce către interpretațiunile spirituale, amestecând anume cu scop promisiunile unei dreptăți și a unei sanctități perfecte, cu acele care se pare a nu favoriza de cât sensurile ; căci viderat este că dreptatea și charul pot fi figurate prin bunurile temporale, dar că ele nu pot fi nici-o-dată figurii a unor bunuri inferióre lor. *Vă voi da aur în loc de aramă, și argint în loc de fer, aramă în loc de lemn, și fer în loc de pétră. Voi face că va împărăți pacea preste voi și dreptatea vă va guverna. Nu se va mai auzi vorbindu-se de violență pe teritoriul vostru ; și tot poporul vostru va fi un popor de drepti.* Écă o pildă despre modul cum interpretéază Scriptura însași bunurile fiitóre, anunțate sub figura celor temporale.

Acéstă regulă este cu atâta mai importantă, cu cât se gă-

sesc astăzi interpreți cari ar voi să ne asigure că promisiunile unei fericiri temporale se vor împlini literal în timpul fiitórei convertirii a Iudeilor; sistem contradis de chiar preceptele Evangheliei, aplicabile de o potrivă tuturor creștinilor, fie dintre Iudei, fie dintre păgâni. Căci adevărul acesta, că precum a trebuit ca Iisus Christos să sufere, și așa să între în gloria sa, adevărul acesta dic, trebuie să se aplice și fie-cărui credincios; trebuie să trecem toți prin multă întristare în împărăția lui Dumnezeu. Calea crucei dar este unica cale către ceri, atât pentru Iudeu, cât și pentru gentil.

VII-a Regulă

Când în Scriptură se întimpină lucruri care, prin simpla istorisire, nu se potrivesc cu mintea noastră cea mărginită, sau cu ideea ce avem despre persoanele care le au făcut, viderat și sigur că sub această scórță este vre-un misteriu, pe care trebuie să ne silim a' l străbate, sau cel puțin trebuie să' l respectăm, dacă nu ne simțim destul de apți și norociți spre a' i descoperi sensul.

Așa, noi suntem înduioșați vedând pe Agar și Ismail isgoniți din casa lui Avraam, și ne mirăm de puțina provisie ce un om așa de bogat și așa de darnic a dat unei mume exilate și unui copil desmoștenit, pe sare 'i trimite în pustietate să péră de fόμε și de sete. Nimica mai de mirare ca aceste circumstanțe, în care cine-va vede ușurătate, nemilostivire și chiar nedreptate din partea unui om așa mare ca Avraam. Dar după ce sântul apostol Pavel trage perdéua care acoperea misteriu ascuns în această istorisire, se vede îndată că graba lui Avraam de a alunga pe slujnică și fiul ei represintă înțelepta măsură a apostolilor de a nu lăsa ca frații mincinoși și blasfemători să petrecă la un loc cu credincioșii cei plini de recunoștință și de dragoste către Iisus Christos; în severitatea acestui patriarch vedem asprimea lui Dumnezeu însuși, care alungă din casa sa pe sinagoga cea trufașă împreună cu fiul ei. Sarcina pusă pe spatele Agarei înséamnă însărcinarea imprudentă și nefolositoare a sinagogei cu niște observații legale care o apasă spre pământ și pe care Iisus Christos le-a desființat. Pânea și apa, în așa mică cantitate, sunt proba cea mai viderată că ea a părăsit o casă îmbelșugată și că este condamnată a peri de fόμε și de sete, pentru că n'a primit pe acel ce este pânea vieței și apa care face să nu mai înseteze cine-va în veac. Agar și fiul ei mergând în

pustiū fără conducătoriū, fără drum, fără plan, ostenindu-se fără nici un folos, ne învață că națiunea iudaică, lepădându-se de Evangelie a pierdut lumina, înțelepciunea, speranța și fructul a totă activitatea sa. Nimica nu este mai miserabil de cât Iudeul și nimica mai pustiū de cât Iudeea. Templul, preuția, Ierusalimul, Regatul, însăși țera, totul li s'a răpit. Agar și Ismail rătăcesc de mult timp în jurul unei fântăni fără să o vadă. Iisus Christos se arată Iudeilor în toate scrip-turile; raza crucei sale strălucește în toate părțile; ei sunt în mijlocul împărăției sale, și întunericul lor li-o ascunde încă. Agar și Ismail mor de sete în apropierea acestui isvor. Tre-bue ca Dumnezeu însuși să trimită un ânger care să deschidă într'un chip minunat ochii Agarei, spre a o face să vadă o fân-tână așa de vizibilă și atât de necesară. Indată ce o vede, ea adapă din ea pe fiul ei, și Ismail devine forte, mare și drept, se stabilește cu putere și glorie și divine părintele mai multor principii. Dacă unele din aceste circumstanțe ar fi lipsit, fi-gura ar fi întunecat adevărul în loc de a'i servi de imagine. Trebuia ca Avraam să se pórte într'un chip neuman în pă-rere, spre a se purta luminat și profetic. Trebuia ca Moisi să nu omită nimica care ar fi esențial misterului, deși se arată injurios pentru Avraam. Spiritul ominesc nu s'ar fi pogorît în niște detalii atât de puțin însemnate, dupre slabele lumini ale rațiunei sale. Spiritul ominesc ar fi spus orî prea mult, orî prea puțin; și trebue să recunoștem și aci că o mână superióră purta mâna lui Moisi, și că o înțelepciune infinită căriea totul este present, însemna cele mai mari evenimente fiitoare sub cele mai slabe împrejurări a unei istorii petrecute cu mult înainte.

VIII-a Regulă

Sunt în Scriptură alte lucruri care nu bleséză slaba noastră rațiune, dar care sunt așa surprindătoare și așa de viderat misteriose, în cât ar trebui să fie cine-va nesimțitoriū, spre a nu se încerca să le descopere motivul, scopul și secretul care se cuprinde în ele. Litera însăși ne deschide atunci calea către spirit. Așa, singură numai istoria lui Iacob ni presintă mul-țime de exemple de feliul acesta. Pentru ce Iacob merge într'o țeră (Facere 28 și urm.) în care Avraam oprise cu stric-tețe pe Eliazăr de a duce pe Isaac fiul seū? Eliazăr însemna îngrijirea ce trebuia să aibă Dumnezeu de biserică sa prin tri-mișii seī, și Iacob representa venirea lui Iisus Christos în per-

sónă. A trimis pe profeții seî, a venit și el însuși. A chemat de departe mirésa sa, și apoi a venit însuși să o caute. Pentru ce Iacob, eșind dintr'o casă bogată, se pune pe drum desculț, fără servitoriū, fără nici o comoditate pentru ălătorie? Cine nu simțește că nimica nu este natural din tóte aceste, și că tóte aceste împrejurări erau necesare, spre a figura pe acela care fiind unicul fiū al părintelui, Domnul tuturor bunurilor și infinit bogat prin sine însuși, s'a făcut pentru noi sêrac, s'a umilit până la nemernicia nóstră, a luat chipul robului, pentru a ne elibera, a voit să se arate mai slab, mai sêrac, mai mic de cât noi, spre a ne ridica până la el și a ne îmbogăți; și care a venit să ni dea în schimbul nevoilor și miseriilor nóstre, abondența și fericirea sa, luând el însuși ceea ce era al nostru și cedându-ne privilegiile sale? Pentru ce este silit Iacob să dórma în mijlocul unei câmpii și să'și pună o pétră drept căpătăiū? Dumneđeū dăduse pămêntul pe care dormia Iacob lui Avraam și lui Isaac; și însuși Iacob fusese stabilit stăpên preste el prin aceste cuvinte a lui Isaac: *Facă Dumneđeū ca să poseđi pămêntul, pe care 'l locuești acum ca strêin, și pe care l-a promis Dumneđeū lui Avraam* (Facere 28, 4). Dar nimine nu știea că el este stăpên; nici un oraș nu'l recunoștea, nici un sat nu voia să atêrne de dênsul. El era în mijlocul regatului seū ca un strêin. Totul este interđis lui Iacob, de și tóte 'i aparțin; acest moștenitoriū al promisiunilor și al lumii întregi n'are unde să'și plece capul. Așa fu tratat și Iisus Christos; tóte națiunile 'i erau promise, universul era operă a sa, întréga lume era imperiul seū, totuși el a vețuit în ea fără sgomot și fără autoritate, ba încă și fără să aibă un loc de adăpost. *In lume era, și lumea prin el s'a făcut, și lumea nu l-a cunoscut; a venit la el și ai seî nu l-a primit. Vulpile aū visuniū și paserile ceriului cuiburī, érá fiul omului n'are unde să'și plece capul.*

Pentru ce stabili Dumneđeū o scară de comunicare între ceriū și pămênt pentru Iacob? Pentru ce o umplu el cu ângerii seî cari nu se ocupaū de cât a ști și a raporta noutățile sale? Și El însuși rázemat pe prima tréptă, pare că uitase lumea întréga și nu se ocupa de cât de acest unic om. Cine nu vede în acéstă împrejurare icóna dreptului prin escelință, care, umilinduse până a lua corp ominesc, n'a părăsit sînul părintelui seū, ci a devenit o legătură între ceriū și pămênt, un mijlocitoriū între Dumneđeū și ómenī. Pe capul lui se sue și se pogórá ângerii; însuși Iisus Christos o declară, când dice: *Adevêr, adevêr, dic vouê, că veți vedea ceriul deschis și*

pre îngerii lui Dumnezeu suindu-se și pogorându-se preste Fiul omului (Ioan 1, 51). El este, în somn, adecă în mórtea sa, unicul obiect al atențiunei lui Dumnezeu, care nu vede ómni-nii de cât în el. El este în sërăcia sa isvorul tuturor bine-cuvântări lor; și în timp ce apare înjosit, mai umilit de cât îngerii, el este Domnul lor, și ei se grăbesc a-î servi ca miniștri ai sei. Tótă urmarea vieței lui Iacob este plină de circumstanțe minunate și demne de a fi studiate.

IX-a Regulă

Limba sântului Duch este une-orî așa de ușoră în cât pentru a o înțelege n'ar fi necesitate de cât de o mică băgare de sémă. Se întempla acésta mai cu sémă când circumstanțele unei istorii aũ un raport așa de viderat cu Iisus Christos, în cât nu mai póte fi îndoéla că țelul lui Dumnezeu însuși a fost de a le face să represinte misteriile Fiului său și conduita sa în respectul bisericéi sale. Și anume acest concurs de eveneminte este care forméză un tablou perfect; în cât trebue să stabilim ca regulă nestrémutată că, în asemenea locuri, nu spiritul ominesc este care găsește un asemenea raport între figură și adevăr, dar că spiritul lui Dumnezeu însuși, cel ce a dictat sântele Scripturi, este cel ce face să se simțescă că vechiul Testament este pređicerea celui noũ; și că Iisus Christos nu se arată așa viderat în unele locuri de cât pentru că este căutat în tóte părțile vechei Scripturi. Așa, istoria lui Iosif este din numărul acelora în care se pare că mai mult se vede Iisus Christos însuși, de cât Iosif — înainte mergătoriul său. El devine urit fraților sei, pentru că le mustră pécatele, și pentru lauda ce capătă dela tatăl său pentru propria sa virtute. El caută însuși pe frații sei, cu tóte că aceștia nu răspund dragosteii sale de cât prin ură. Este vëndut de ei și haina lui se stropește cu sânge; dar ese viu din grópa în care a fost închis, și împărățește peste gentili, cărora a fost cedat de ingrata sa familie; el este uítat de frații sei, dar Iacob, care figuréză aici pe toți sântii patriarhii, plânge absența sa. Frații sei îl recunosc în fine și i se închină, și mântuitoriul Egiptului devine și a lui Israil. Cine nu remâne uimit vedënd atâta aseménare, și așa de perfectă! Tot asemenea conformitate găsim între starea Israeliților în Egipt și între starea creștinilor în vieța temporală; Dumnezeu a voit ca tóte acele împrejurări să fie o figură, o pređicere, un amanet, a celor ce va face el pentru noi. Fiii lui Israil sunt captivi, și gemũ

sub jugul cel greu al domnului acestei lumi și al Dumneșului acestui véc, care se silește prin toate chipurile a'î ținea supuși la lucrări grele și rușinoase — de pământ și de noroiu, neluând aminte nobleța originii lor și promisiunile prin care Dumneșu 'i chiamă la libertate și la împărăție. Ei giunghie de-cu-séră mielul pascal cel fără prihană (1 Cor. 5, 7; Ión 19, 6; 1 Cor. 5, 7 și 8), a cărui carne o mănâncă cu toții, fără să fi zdrobit nici unul din ósele lui; ei îl mănâncă cu lăptuci amare și cu azime, stând în picioare ca streini și călători; ne mai aparținând Egiptului, și ne așteptând de cât fericitul semnal care trebuie să'î facă să éasă din țera robiei. Ei nu sunt feriți de mânia lui Dumneșu și a ingerului estermator, de cât în virtutea sângelui aceluiasi miel, cu care sunt ordonați să ungă pragul de deasupra al caselor în care locuiau. Biserica, prin mi de minuni îndoite, este eliberată în fine de jugul lui Faraon, carele a fost înecat în aceleși ape, prin care ea s'a mântuit. O auđim cântând cântarea de libertate pe malul mării Roșie, dar n'a ajuns încă la termin; îi mai rămâne lungă cale de făcut și multe ispite de suferit. Un nour misterios o acopere și îndréptă pașii seî în pustie; toți fii ei mănâncă aceiasî mâncare spirituală, și béu aceiasî beutură duhovnicésă; mănâncă pâne cerésă și béu din apa isvorită din pétra spirituală, care este Iisus Christos (1 Cor. 10, 3 și 4). Crucea, reprezentată printr'un lemn, li îndulcește amarăciunea suferințelor. Crucea, reprezentată prin șérpele de aramă, li servește de refugiú contra mușcării șerpilor. Sunt în fine introduși în pământul făgăduinței, prin un eliberator, care pórtă numele de *Iisus*. Acest dumneșesc eliberator împarte moștenirea prin sorți celor ce vor fi luptat cu credință sub comanda sa; atunci nu vor mai avea trebuință de mană, pentru că pământul nou li va procura o hrană nouă. Atunci Dumneșu li se va arăta fără vél și li se va comunica în chipul cel mai imediat și mai intim.

Ar trebui să fie cine-va cu totul lipsit, nu numai de credință, dar și de rațiune și de dreptate, spre a nu recunóște degetul lui Dumneșu în aceste minuni, dintre care unele sunt imaginea celor-lalte. Un minut nu trebuie să ne mai îndoim a aplica aci maxima generală a sântului apostol Pavel, că Istoria Chreștinilor este descrisă în cea a Iudeilor (Veđi 1 Cor. 10, 1—12).

X-a Regulă

Afară de acest princip general, care servește de lumină credincioșilor în cetirea vechiului Testament, se însamnă în particular de sântul apostol Pavel că *structura cortului și tot ce se întrebuintă la servirea sa, nu era de cât o schiță, o copie a unui original escelent*. De aici urmază că noi nu trebuie să le privim de cât în raport cu acel sublim model pe care Moisi l-a vădut pe munte, și care nu era de cât iconomia misterului lui Iisus Christos, archiereul bunurilor viitoare, singurul mijlocitor între Dumneșu și ómeni, singur demn a șterge păcatele prin versarea sângelui seș; numai el capabil a intra în sanctuaru, adică în ceriuri și a introduce în ele și pe acei ce speră într'ensul și cari nu fac împreună cu el de cât unul și același corp, al căruia densus este capul. Sântul Pavel, în epistola către Ebrei, a tras vëlul care ni ascundea o parte din aceste raporturi; dar l-a lăsat asupra unei părți a tabloului, și cei ce au profitat de cele ce li s'a descoperit, se silesc, urmând principiilor sale, să descopere și restul. Ei reșesc, dupre cum binevoește Dumneșu, să'i lumineze; unii vëd un lucru, alții vëd altul. Dar principul stabilit de sântul apostol Pavel rãmâne neclătit; regula ce el ni a dat-o este sigură. Preuția, cortul, jertvele, legea în țerimoniile sale, representaũ lucruri divine. *Ele contribuesc* (Ebrei 8, 5) a representa *un cult care constă din figurî și umbre ale celor cerești, așa precum a dis Dumneșu lui Moisi, când voia să facă cortul* (Eșire 25, 40): *Vedî de fă tóte dupre modelul care ți s'a arătat pe munte*. Trebuie să mergem dar până la adevër, până la original, până la misteriiile cerești, căci numai așa vom înțelege cele ce cetim în Eșire, Leviți și în cele mai multe cărți ale Scripturei. Scriptura compară diferitele părți ale *cortului* cu lumea vëdută, și nevëdută care sunt supuse dominațiunei lui Iisus Christos. Ea face să se considere acest univers ca întrarea cea dinafară a templului, și care este încă lăsată profanațiunei necredincioșilor și necucernicilor. Al doilea cuprins, sau despărțitură, care se numește *sânta rëspunde ceriului celor fericiți*, a căriea intrare nu este deschisă de cât preuților, spre a oferi în ea perpetuu tãmiea rugăciunilor lor și parfumul laudelor lor, pe altariul de aur care este înaintea tronului lui Dumneșu. Prin *sânta sântelor*, apostolul vrea să înțelegem locul cel mai eminent

al ceriului, unde Dumnezeu concentră perfecțiunile sale și unde reunește toate trasurile frumuseții, puterniciei și gloriei sale. Acolo este adevăratul sanctuariu al cărui vecinic arhieru este Iisus Christos. Acolo intră el nu o dată pe an ca Aaron și lăsând după sine perdéua închisă; ci o dată pentru tot-déuna, în totă strălucirea slavei sale, și desfăcând perdéua ca să lase liberă intrare și tuturor credincioșilor care-l urmăză. Așa dar, toate țerimoniile prescrise în cartea Leviților numai întru atâta erau folositoare întru cât se privia ca figură ale *marelu sacrifiu de pe cruce*. Pe acest mare sacrifiu trebuie dar să-l studiem noi în cartea mai sus citată; fără acesta, ea nu ni-ar presenta nici un interes serios.

XI-a Regula

În studiul sensului profund și misterios care se cuprinde în vechile Scripturi trebuie să nu pretindem a găsi în mijlocul acestor obscurități o evidență pe care nici sântul Duch n'a voit să ni-o îngădue; căci limba profetilor n'ar mai fi obscură și misterioasă, dacă ar presenta tot-déuna lumina evidenței. Nu trebuie dar să pretindem a demonstra totul. Autoritatea lui Iisus Christos și a apostolilor, mărturia constantă și unanimă a tradițiunei, analogia credinței și justeța raporturilor, sunt singurele probe care trebuie să servescă spre a justifica veritatea alegoriilor. Sensul alegoric nu poate proba prin el însuși nici o dogmă, nici un adevăr, nici un fapt; dar acest fapt, acest adevăr, această dogmă, fiind stabilite pe probe sigure, pot servi de fundament unei alegorii a cărei veritate va fi justificată prin justeța raporturilor.

Nu este dar tot-déuna obligat cineva să adopte explicații date de persoane dotate cu lumină și pietate și care observă, duple datorie, analogia credinței de care vorbește sântul apostol Pavel, adică o proporție între descoperirile ce fac și între adevărurile revelate. Totuși este un favorabil prejudiciu pentru aceste explicații, când prin ele se explică ore-care locuri din istoria sântă, sau ore-care profetii cu privire la Iisus Christos și biserica sa, într'un mod simplu, natural, ușor, în care totul se întreține și se lăgă, în care totul depinde de un singur desnodământ și unde totul se deslăgă fără greutate, și fără a se simți nevoea ca pentru fie-care incident să recurgă la un nou răs-

puns. Acéstă simplitate și acéstă legătură sunt cele mai distinse caractere ale adevărului, și trebuie să respectăm explicațiile în care ele se găsesc. Se poate dar fără nici o sfială stabili acéstă regulă, că acele explicațiuni sunt de ordinar adevărate, care sunt mai verisimile. Fundamentul acestei reguli este, pe de o parte, însăși revelația care ni spune că *Iesus Christos este finitul legei* și că el este figurat în ea în mii de chipuri; și pe de altă parte, acest princip al rațiunei și al bunul simț, că adică : ceea ce descopere perfect raporturile între Iesus Christos și obiectul care'l figurază, nu este de cât interpretarea părței ascunse a figurei. Așa, este ușor a descoperi în corabia lui Noe (Facere 6 și urm.) toate caracterele și toate privilegiile bisericeii creștine. Necesitatea de a intra și a rămânea în ea până se va face judecata lumii, este nu numai chiară, dar simțită. Cine nu intră este înecat; orî cine ar părăsi-o mai 'nainte de retragerea apelor, adică mai 'nainte de trecerea acestui vécú de corupțiune și încercare, s'ar îneca nu mai puțin. Când Noe ese din ea, toți ómenii sunt deja morți și judecați. Și corabia este unică ca și biserica. În timpul lui Noe nu se află decât acest vas care să scutéscă de înecare; numai în acesta putea să mai trăéscă cine-va. Nici barcă, nici luntre, nici scândură, nici un mijloc altul nu fu salutar. Ghibăcia, forța, esperiența, toate erau nefolositóre. Munții cei mai mari avură aceiași sórtă ca și văile; și figura fu așa de complectă, pentru ca să rídice ereticilor și shismaticilor tótă speranța mântuirei afară de adevărata corabie, în cât este de mare mirare cum acest esemplu și acéstă lecțiune înfricoșată nu 'i-a oprit dela cutezanța lor. Unitatea interióră a bisericeii nu putea să fie mai bine reprezentată de cât prin pacea profundă în care trăiră atunci ómenii și animalele; prin supunerea tuturor acelorași ordine. Nimică nu putea să exprime mai apriat aceea ce dice sântul apostol Pavel, că în *Iesus Christos nu este sclav, nici liber; nu este Scit, nici barbar, nici Iudeu, nici păgân* (Col. 3, 11). Universalitatea bisericeii, care cuprinde tot pămêntul, era în adevăr reprezentată prin acea corabie care conținea în sine lumea întregă; visibilitatea sa, ca singurul obiect care să se pótă atunci distinge, este admirabil reprezentată prin corabia rădicată între ceriú și pămênt. S'ar putea întinde și mai departe acest paralel, dar socotim că este de ajuns pentru înțelegera regulii stabilite.

XII-a Regula

Sunt în Scriptură un număr óre-care de locuri fórte potrivite pentru a împrăști prin ele obscuritatea care acopere pe altele, și a arăta pe Iisus Christos și Evangelia, fără a-î reprezenta într'un chip distinct. Cele mai principale sunt acele prin care Dumneđeú desprețuește orî ce cult exterior, ca nefolositor și chiar ca fiindu-î urît; în care socóte de nimică calitatea de israelit dupre trup, și în care dă posterității lui Avraam numirile de rasă a Chanaanului și popor al Sodomei; în care declară că el nu cere nici proaducere, nici jertve, ci numai o inimă dréptă și mâni curate; unde el promite o petrecere vecinică pe muntele cel sânt, fără a pretinde nici tăerea împrejur, nici orî ce aliație cu casa lui Iacob, nici vre-o curățire legală. Aceste locuri, care sunt de o consecință infinită, și pe care trebuie să le observăm cu cea mai mare îngrijire, esplică tótă legea, și fac să se vadă că ea nu este decât o pregătire și o așteptare cu privire la Iisus Christos, a cărui char unicul póte schimba pe óminî, ne fiind în stare nici un mijloc altul nici să-î convertéscă, nici să-î împace cu Dumneđeú. De ar fi voit jertvă, ț-ași fi dat, dice David adresându-se către Dumneđeú (Psalm. 50, 17.); dar arderile de tot nu le vei bine-voi. Cu ce drept David, culpabil de adulteriú și de omor, îndrăznește să se scutéscă de a oferi lui Dumneđeú jertve pentru păcatele sale? De unde știe un păcătos născut sub lege și supus tuturor observanțelor sale, că arderile de tot nu sunt plăcute lui Dumneđeú? Cine l-a luminat să vadă că sacrificiile iudaice sunt neputincióse și că trebuie să li se substitue un sacrificiú interior, spiritual, evangelic? Duhul umilit este jertva plăcută lui Dumneđeú; inima înfrântă și smerită Dumneđeú nu o va respinge (Ps. 50, 18).

In psalmul 49 se cuprinde aceéși învățatură. Dumneđeú declară Iudeilor (vers 9): *Nu pentru jertvele tale te voiú mostra, căci eú nu vęd înaintea mea, pururea, decâtú numai tot-arderile tale. Și mai departe (vers. 10, 13): Nu vréú să primesc nici vitei din staulile tale, nici boi din ocólele tale; nu ți voiú spune că mi-î fóme; căci lumea și tot ce se află în ea sunt ale mele. Și dacă Dumneđeú privește sacrificiile legale ca nefolositóre și chiar ca injurióse mării sale, ce devine tótă legea dată prin Moisi? Ce se face cu preuția lui Aaron? Ce se face cu cortul mărturiei și cu templul care 'i-a succedat? Unde sunt sərbătorile și cultul public? Tótă confiența Iudeului dispare. Aceste locuri și mai multe de aces-*

tea anunță pe Mesia tot ca și profețiile care prespună venirea sa. Ele declară că totul este nefolositoriu fără dânsul. Ele descoperă falsa justiție și promit pe cea Evangelică. Acastă regulă n'are exepție, și nu se va amăgini nime nică-o-dinióră dacă va vedea pe Iisus Christos pretutindenea unde legea, jertvele și țerimoniile sale sunt privite ca neîndestulătoare pentru curățirea de păcate.

XIII-a Regulă

Sunt încă niște prediceră ale profeților, care prin aceleși trasură și prin aceleși espresiuni, repesintă eveneminte foarte diferite și chiar separate prin lungi intervale de secole, dintre care unele sunt imaginea și gagiul celorlalte; încât aceste profeții, împlinite o dată, se repetă în Scriptură, și măi-cuséma în Apocalips, ca nouă și privind viitoriul. Viderat că asemenea profeții, pe lângă primul sens împlinit, aș și al doile, ne împlinit încă. Esemple de felul acesta sunt nenumerate. In psalmul al doile, Dumneșeu declară fiului său că va zdrobi pe inimiciș seș cu un toég de fer și-'i va sfărâma ca pe vasele olariuluș (vers 7). Iisus Christos a aplicat acésta asupra Iudeilor, inimicilor seș, când li-a desființat preuția și împărăția, în timpul lui Vespasian și Tituș. Tot așa a făcut cu păgânii cariș aș persecutat biserica măi multe secole, răsturnând din temelie imperiul roman. Dar, după acésta îndoită împlinirea, Apocalipsul (19, 15) rechiamă încă acésta profeție, ca cum n'ar fi împlinită, și Iisus Christos va întrebuinta încă o dată toégul seș de fer contra inimicilor bisericeș, la finele lumeș.

XIV-a Regulă

Nu numai Ore-care cuvinte detașate pot fi susceptibile de diferite împliniri, separate prin lungi intervale de timp, în curgerea vécurilor, dar câte-o-dată capitule întregi, și unele-dăți măi multe capitule împreună. Așa făgăduințele făcute fiilor lui Israil și a lui Iuda n'aș avut de cât o a doua împlinire foarte imperfectă în stabilirea bisericeș; vor primi o a treia împlinire încă măi perfectă în fiitóra con-vertire a Iudeilor; și în fine, vor avea o a patra și ultima împlinire în fericita eternitate. Aceste sunt ca patru puncte verticale în jurul cărora se învêtesc cea măi mare parte a profețiilor. Primul punct întrunește tot ce are raport cu scór-

ța (litera) Scripturei; cele-lalte trei aparțin sucului interior al sântelor cărți. Să facem aplicare: Se va putea ușor simți că o profetie care la prima vedere se pare a nu anunța de cât împărățirea lui Cyrus și restabilirea Iudeilor după captivitatea babilonică, convine cu mult mai bine împărăției spirituale a lui Iesus Christos și statornicirii biserice sale; că mai multe trasuri se potrivesc și mai bine cu chemarea fiitoare a Iudeilor, și că în fine totă măreția promisiunilor nu poate avea întreg efectul ei de cât în eternitate. Așa, nu numai că litera Scripturei nu poate fi esplicată în afară de împlinirile spirituale, dar ea le reclamă și încă pe rând, unele după altele, făcând să se vadă că toate sunt necesare pentru perfectul adevăr al cuvântului lui Dumnezeu. Profetia lui Ioil ni presintă ea singură una din cele mai puternice probe în favoarea adevărului acestui princip. Acastă profetie dupre literă privește viderat împărăția lui Iuda bântuită de o mulțime de insecte, și mai apoi de o armată înfricoșată care pustiește totul; după care Dumnezeu promite a restabili casa lui Iuda și anunță sbucnirea resbunărilor sale contra inamicilor poporului seŭ. Dar existența în această profetie a diferite sensuri misteriose, acoperite sub vëlul literei, este probată prin chiar expresiunile profetului, prin mărturia formală a sântului apostol Petru, prin alăturarea profetiei lui Ioil cu cea a sântului Ión din Apocalips, și prin mărturiile unanime ale tradițiunei. Căci expresiunile sunt prea tari și ideile prea generale, pentru a o mărgini la *primul sens* ce ni presintă litera. Apoi S. Petru ni descopere în această profetie vërsarea darul sântului Duh asupra apostolilor, după înălțarea Domnului. Și nici prin acest *al doilea sens* nu răspunde ea paralelei celor trei nenorociri ce anunță, cu cele trei nenorociri anunțate de sântul Ión: plaga de lăcuste, irumperea unei armate înfricoșate, și judecata suveranului judecătoriŭ (dupre Ioil), saŭ misiunea celor doi marturi (dupre S. Ión). Precum vedem, acest paralel ni conduce la al treilea sens adică până la renoirea ce va opera Dumnezeu pe pământ prin convertirea Iudeilor. Dar nici acest *al treilea sens* nu răspunde total măreției profetiei; și așa tradițiunea ne învață a recunoște în această profetie și *al patrulea sens*, care este a doua venire, judecata universală și perfecta fericire a aleșilor în eternitate.

XV-a Regulă

In stilul misterios al profețiilor, Ierusalimul reprezintă biserica lui Iisus Christos, și casa lui Iuda este icóna poporului creștin. Acest princip ni este recomandat de întreaga tradițiune și este cheea mai a tuturor profețiilor.

În adevăr sântii părinți încredințându-se că în limba profetică *Ierusalimul* figură biserica, căria aparțin toate făgăduințele, au vădut în *infidelitățile fiilor lui Iuda* imagina infidelităților de care său făcut vinovați însuși creștinii. În *pedepsile* cu care pedepsia Dumnezeu necredincioșia fiilor lui Iuda, ei au vădut simbolul pedepselor prin care va pedepsi o dată Dumnezeu necredincioșia poporului creștin. În *cele două case, a lui Israil și a lui Iuda*, ei au vădut figura celor două popóre cu care Dumnezeu a făcut alianță. În *fii lui Israil*, separați de fiu lui Iuda, cari au meritat să fie lepădați de Domnul, și cari vor fi rechiamați o dată, părinții au recunoscut portretul Iudeilor necredincioși, cari depărându-se de discipulii Mântuitorului, și meritând să fie lăsați în rătăcire, se vor converti la finele vécurilor. În *mincinoși* profeti a lui Israil și a lui Iuda, părinții au vădut imagina ereticilor cari au bântuit atâtea secole biserica creștină. *Saracini* și *Turci* au devenit, pe rînd, în privința creștinilor aceea ce fură odinioară în privința Israelitilor și a Iudeilor *Asirieni* și *Chaldei*, adică instrumente a răsbunării dumnezești. Ar fi ușor de a merge câtă de departe cu acest paralel, care cuprinde cea mai mare parte a profețiilor, pentru că literalmente ele mai toate au de obiect cele două case a lui Israil și a lui Iuda. *Cuvântul enigmei* fiind dar cunoscut o dată, totul se desvoltă naturalmente.

XVI-a Regulă

Principalele obiecte ale profețiilor presentând o mulțime de raporturi esențiale între vechiul popor și poporul nou, este de cea mai mare nevoie ca aceste raporturi să se cunoscă bine; căcă o dată cunoscute ele devin cheea tuturor profețiilor. Așa, profeti ni vorbesc adese-oră de ispitele și suferințele lor, și în mai multe circumstanțe ei au figurat pe însuși Iisus Christos; aceste se observă în persóna lui David, Isaia, Ierimia, Osie, Iona, Zacharia.

Marele promisiuni, care privesc pe Cyrus, nu-și primesc întrăgă împlinirea lor de cât în persóna lui Iisus Christos, a cărui figură era Cyrus. Muștrările și amenințările profetilor contra lui Israil și a Samariei, cad asupra Iudeilor necredincioși din timpul lui Mesia și a Bisericei sale. *Prerogativele* care disting pe *Iuda și Ierusalimul*, sunt acele care distingea mai întâi pe poporul Iudeu, dar care mai în urmă a distins mai-cu-sémă pe poporul creștin și Biserica lui Iisus Christos. Fiii lui Iuda preveniți să nu imiteze necredinșia fiilor lui Israil, represintă păgânătatea creștinată pe care 'i sfătuește sântul Pavel să nu imiteze mândria și necredința Iudeilor. Asemenea, Biserica este prevenită să nu imiteze pe Eretici și Schismatici. Intreprinderile lui Senacherib contra Ierusalimului pot să represinte persecuțiunile imperatorilor păgânî contra bisericei. Resbunarea lui Dumneđu asupra Ierusalimului prin Nabuchodonosor, pot închipui pe cea esercitată asupra creștinilor prin Mahomet și alte instrumente ale mâniei lui Dumneđu. Sodoma pedepsită și restabilită, represintă națiunea iudaică, lepădată și rechiămată. Ninevi convertită închipuște păgânătatea chiămată la credința. Babilonul represintă imperiul roman împreună cu Roma idololatră, lumea înrăutățită, și imperiul lui Antichrist; și așa mai departe.

XVII-a Regulă

Pentru a intra și mai bine în înțelegerea profetiilor trebuie să avem sub ochii noștri și pe cei mari și pe cei mici profeti, precum și Apocalipsul care este așa dicând cheea lor; înfine—complexul tuturor evenimentelor mari care s'au succedat dela timpul de când au fost pronunțate aceste divine oracule și până în present, și, pre cât este cu putință, chiar al celor ce au să urmeze până în eternitate. Căci a considera profetiile în părți înterupte, însamnă a se expune la încurcatură și a confunda timpii. Trebuie să știm că diferitele sensuri spirituale care se cuprind în întregul corp al profetiilor, îmbrătoșeză nu numai revoluțiile cele mari ce a suferit biserica dela stabilirea sa și până astăzi, dar și pe tóte acele ce le va suferi ea în viitoriū și până în eternitate. Este imposibil însă a strébate în acéstă obscuritate fără luminile ce ni procură în genere cărțile noului Testament, și mai ales Apocalipsul.

XVIII-a Regulă

Infine, cea mai din urmă și mai importantă dintre toate regulile este, ca la studiul sântelor Scripturi să luăm în ajutorul nostru rugăciunea, fiind-că înțelegerea dumnezeștilor Scripturi este un dar a lui Dumnezeu, și acest dar nu poate să ne fie folositoriu de cât numai atunci când Dumnezeu îl însoțește de charul său. Duchul lui Dumnezeu este cel ce a dictat profetiile; el singur cunoște toate misteriiile lor; numai el poate să le descopere; lui dar trebuie să ne adresăm și să-i cerem puțința de a înțelege cărțile sante. Dar în zadar am cunoște noi toate misteriiile ascunse în dumnezeștile Scripturi, dacă nu vom avea dragostea, care singură ne poate învăța cum să le întrebuițăm spre folosul spiritual, al nostru și al altora. Să imităm ceea ce observă biserica când începe și finește toate lecturile sale; să nu deschidem nici-o-dată înțele cărți fără a cere ca Dumnezeu să trimită bine-cuvântarea sa asupra cetirei ce ni-am propus a face în prezența sa. Să cetim cu mare atenție ca sub ochii sei; să ne oprim la santele gândiri ce el va bine-voi a deștepta în noi; să urmărim dorințele cele sante ce ni le va inspira; și sa ne pregătim din totă inima și cu totă conștiința a pune în lucrare, în viața noastră morală, santele și nestrămutatele adevăruri ce descoperim prin cetirea noastră.

† Innocent M. Ploestenu.

LISTA

DE NUMĂRUL PAPIȘTILOR DIN CUPRINSUL JUDEȚULUI

TECUCIŪ

1) Orașul TecuciŪ

In urba TecuciŪ locuiesc 34 familii papiste, fără biserică; se caută cu cele religioase de preotul papist d-nul Mahail Parlate, din Orașul Focșani.

2) Plasa Bârlad

In acestă plasă nu este nici o Comună saŭ Cotună, unde papiștii se formeze o parorchie aparte; sunt însă amestecați printre ortodoxi 68 indiviși și anume:

32 în Comuna Iveșci, care se caută cu cele religioase de preotul papist din Focșani, mencionat mai sus.

2 în Cotuna Drăgănești, Comuna Barcea.

8 în Cotuna Corod, Comuna Corod.

8 în Comuna Puțeni.

1 în Cotuna Călmățui, Comuna Călmățui — și

17 în Cotuna Negrilești, Comuna Negrilești.

Total 68

3) Plasa Nicoreșci

În această plasă este Comuna Ploscuțeni formată din 145 familii de ritul papist și 3 familii de ritul protestant, situată la distanță de $\frac{1}{2}$ oră, spre mătă-đi de Comuna Homocea ; forméză o comună a parte, are și biserică.

Se caută cu cele religiose de preotul din Orașul Focșani D-nul Mihail Parlate, care vizitezá această Comună de 3 ori pe an, când oficiază st. Liturgie ; desăvêrșește botezurile, cununiele și citește prohodul celor adormiți, care în absența sa, din cursul anului, să săvêrșesc provisoriiu de dascălul acestei biserici, anume Andrei Bako.

Prin această plasă se mai găsesc răspândiți prin diferite cotune încă 15 indiviđi și anume :

- 1 în Comuna Poeana.
- 9 în Comuna Țepu.
- 1 în Comuna Nicorești — și
- 4 în Comuna Homocea.

Total $\overline{15}$

4) Plasa Zeltein

În această plasă ca și în plasa Bârlad nu este nici o Comună saŭ Cotună, unde papiștii să formeze o parochie, sunt însă răspândiți prin diferite comune 10 indiviđi și anume :

- 1 în Comuna Brăhășeșci.
- 8 în Comuna Podu-Turcului — și
- 1 în Comuna Muncel.

Total $\overline{10}$

5) Plasa Berheciŭ

În această plasă se află Cotuna Unguri, la o distanță de 2 kilometri de Comuna Gănceana, compusă din 100 familii papiste ; aŭ o biserică și se caută cu cele religiose de preotul papist din Comuna Milești, plasa Bistrița de jos, Județul Bacău, anume : Iosif Galupi, în același mod ca și cei din Comuna Ploscuțeni, plasa Nicorești acest Județ.

Afară de acésta, prin acéstă plasă se mai găsesc încă câteva familii papiște și anume :

2 în Cotuna Gănceana.

6 în Cotunele Poenele și Valea-salcii, Comuna Godinești.

6 în Comuna Condrăchești — și

2 în Comuna Vultureni.

Total 16

Tóte aceste familii sunt căutate cu cele religiose tot de către preotul de mai sus, anume Iosif Galupi; iar la biserică merg, parte la cea din Cotuna Ungurii și parte la bisericile papiste cele mai apropiate — din Județul Bacău.

Direct. B. Mandinescu

UN MEDICAMENT SPIRITUAL

Un om óre-care, mergând la o monastire, a întrat într'un spital ce se afla acolo, și vedând mulți bolnavi ce zăceau în el, s'a apropiat de medic și l-a întrebat: *Sunt medicamente care să vindece de păcate? Sunt*, a răspuns medicul; voești să ți le arăt? Arată-mi le. — Ica rădăcina ascultării, ramura răbdării, flórea curăției și fructul faptelor bune; pisază-le în vasul smereniei, cerne-le prin síta sănătoșei cugetări, pune-le în óla speranței; amestecă-le cu suspinuri, adaoge și câte-va picături de lacrimi. După aceea aprinde focul dumnezeștei dragoste; acopere vasul cu milostenia și ferbe-le cu lemnele iubirei de ostenelă.

Indată ce acéstă compoziție va ferbe bine, răcorește-o prin iubirea de frăție, și o bea pe patul pocăinței.

Luând acest medicament cu credința neclătită, precum și cu ajutoriul înfrânării și al postului, să fii sigur că ai să te vindecii de tótă bóla păcatului și ai să te însănătoșezi atât cu sufletul cât și cu trupul.

SENTENȚII MORALE

Nu amâna, până ai timp, întórcerea ta cătră Dumneđeú; căci nu știi pedicele ce pót să-ți aducă diua de mâne. *Fer. Augustin.*

Sunt óminii cari au un suflet mort într'un corp viu. *Același.*

Se înșelă cel ce crede că póte să cunóscă adevărul, viețuind o vieță păcătóșă. *Același.*

Vorbește multe cătră Dumneđeú, și puține cătră óminii. *Efrem Sirul.*

Fie-care faptă a nóstră, fie cât de mică, saú ne apasă cătră pământ, prin greutatea păcatului, saú ne înalță și ne apropie de Dumneđeú, prin desevêșire. *Vasilie cel mare.*

Dumneđeú este pretutindene, lipsește însă din inima necucernicului. *Ión Chrisostom.*

Vieță presentă pentru cel drept este tot-déuna lungă, érá pentru cel necurat — tot-déuna scurtă. *Același.*

Dacă tristeța este neapărat trebuitoare pentru cei drepti, cu cât mai ales pentru cei păcătoși. *Același.*